

# HOLOTROPNÍ

Stanislav  
Grof

# VĚDOMÍ



Perla

Stanislav Grof

Hal Zina Bennett

# HOLOTROPNÍ VĚDOMÍ

TŘI ÚROVNĚ LIDSKÉHO VĚDOMÍ,  
FORMUJÍCÍ NAŠE ŽIVOTY

4. januara 2005 Majky

## Poděkování

*Tato kniha vychází ze zkušeností, pozorování a vhledů z pětatřiceti let systematického výzkumu hodnoty a využití mimořádných stavů vědomí. Během této doby se mi dostalo neocenitelné pomoci a podpory mnoha lidí, kteří měli významnou úlohu v mém osobním i profesionálním životě. Rád bych využil této příležitosti a stručně poděkoval aspoň některým z nich. Od Josepha Campbella, který byl po dlouhá léta mým milovaným přítelem i vy-nikajícím učitelem, jsem se dozvěděl mnohé o významu mytologie pro psychologii, náboženství a lidský život jako takový. Jeho skvělý intelekt, encyklopedická paměť a úžasná schopnost tvůrčí syntézy vnesly neobvyklou srozumitelnost do mnohých oblastí, které tradiční věda, náboženství a filozofie v minulosti ne-správně chápaly a v nichž panoval zmatek. Gregory Bateson, všestranný vědec, jehož zvědavá mysl při hledání poznání zkoumala mnoho vědeckých oborů, byl nejoriginálnějším myslitelem, jakého jsem kdy poznal. Měl jsem tu výsadu, že jsem s ním byl v téměř každodenním styku v posledních dvou a půl letech jeho života, kdy jsme oba působili jako vědečtí pracovníci s rezidencí v Esalenském ústavu v Big Suru v Kalifornii. Svou neúprosnou kritikou omylů a nedostatků karteziánsko-newtonovského pa-radigmatu mi pomáhal, abych důvěřoval svým vlastním pozorováním, jež byla často v rozporu s hlavním proudem psychologie i s tradiční západní vědou. Dalšího neocenitelného povzbuzení a podpory se mi dostalo od mnoha mých přátel fyziků, kteří vykonali důležitou průkopnickou práci při výzkumu filozo-fických důsledků kvantově-relativistické fyziky a kteří přispěli významnou měrou k novému světónázoru, jenž se v západní vědě vynořuje. Obzvláště jsem vděčný za své dlouholeté přátelství a spolupráci s Fritjofem Caprou a hluboce si vážím toho, co mne naučil David Bohm, Fred Wolf, Nick Herbert, David Peat, Saul-Paul Siraque a další. Jednou z nejvýznamnějších intelektuálních událostí v mém životě byl objev holografie a holonomního myšlení ve vědě, což poskytlo koncepční rámec široké paletě jinak nepochopitelných a zarážejících zjištění moderního výzkumu vědomí. Zde se cítím hluboce zavázán genialitě Denise Gabora za objev principů optické holografie, Davidu Bohmovi za jeho holografický model vesmíru a za teorii „holografického pohybu“ (holomovement) a Karlu Pribramovi za jeho hologra-fický model mozku. S velkým pohnutím vzpomínám na dva své drahé přátele, Abrahama Maslowa a Anthonyho Sutiche, zakladatele humanistické psychologie. Koncem šedesátých let mě pozvali, abych se zúčastnil brainstormingových sezení, z nichž se zrodila transpersonální psychologie. Rozvoj tohoto nového oboru, který spojuje dohro-mady prastarou moudrost velkých duchovních systémů světa a pragmatismus západní vědy, se stal mou celoživotní vášní. Práce na náročném a rozporuplném poli transpersonální psychologie a vý-zkumu vědomí by nebyla možná bez emoční i intelektuální podpory stejně smýš-lejících osob. Mám to velké štěstí, že mými blízkými osobními přáteli jsou mnozí z průkopníků nového myšlení v psychologii. Tito zcela neobyčejní lidé byli po mnoho let zdrojem povzbuzení a inspirace pro mne, mou ženu Christinu i pro sebe navzájem. Za tuto rozhodující úlohu v našem životě patří můj obzvláštní dík Angeles Arrienové, Michaelu a Sandy Harnerovým, Jacku a Liáně Kornfiel-dovým, Ralphu Metznerovi, Johnu Perrymu, Ram Dassovi, June Singerové, Ricku a Heather Tarnasovým, Frances Vaughanové, Rogeru Walshovi a mnoha dalším. Nejhlubší vděčnost jsem si vyhradil pro členy své rodiny, kterým jsem tuto knihu věnoval. Moje matka Marie a bratr Pavel, který je rovněž psychiatrem a sdílí se mnou mnohé společné zájmy, mi byli po celý život zdrojem velké citové i morální podpory. Moje žena Christina mi byla v posledních šestnácti letech tou nejdůvěrnější přítelkyní, kolegyní a společníci na duchovní cestě. Když jsme spolu prožívali mnohé klady a zápory našeho společného života, naučil jsem se velice obdivovat její odvalu a integritu, které projevovala v době své bouřlivé osobní dráhy. To, že jsem byl nedílnou součástí toho všeho, mi poskytlo mnohé mimořádné a neocenitelné lekce, které může dát pouze život. V neposlední řadě pocítuji hlubokou vděčnost vůči Halu Zina Bennettovi, který do tohoto projektu vnesl vzácnou kombinaci různých schopností, včetně spisovatelské dovednosti a představitivosti zkušeného autora a neobvyklého chá-pání mimořádných stavů vědomí. Velice mi pomohl v tom, abych popsál výsledky svého výzkumu prostým a snadno srozumitelným jazykem, a tím tyto informace zpřístupnil širokému okruhu čtenářů. Díky Halovým neobyčejným osobním vlast-nostem byla společná práce na tomto projektu - což byl úkol, který měl své problémy - velice vděčná a utužila naše přátelství. Ti, jejichž podíl na této knize byl životně důležitý a*

*základní, však zůstanou v anonymitě. Pociťuji velkou vděčnost vůči tisícům lidí v Evropě, Severní i Jižní Americe, Austrálii a Asii - pacientům, studentům ve výcviku, přátelům a účastníkům seminářů i různých výzkumných projektů - kteří s výjimečnou odvahou prozkoumávali hlubiny i výšiny své psyché a dělili se se mnou o výsledky svého neobvyklého hledání: bez nich by tato kniha nemohla být napsána.*

*MUDr. Stanislav Grof, M.D. Milí Valley, Kalifornie, srpen 1991*

## **I. Výzva newtonovskému vesmíru**

*Předmětem zkoumání ... není sbírka hmotných, neměnných předmětů rozprostřených v prostoru, ale život, jenž je prožíván na scéně, kterou vytváří; a proto skutečností není tato vnější scéna, nýbrž život, který se na ní prožívá. Skutečnost je to, jak tomu opravdu je.*

*Wallace Stevens*

### **Průlom do nových rozměrů vědomí**

*Existuje jediná podívaná, která je velkolepější než moře, a tou je hvězdná obloha; existuje jediná podívaná, která je velkolepější než hvězdná obloha, a tou je nitro duše.*

*Victor Hugo: Bídníci*

Za poslední tři desetiletí nám moderní věda předložila nové výzvy a nové objevy, které odhalují lidské schopnosti ležící zcela mimo rámec všeho, co jsme si dříve dokázali představit. V odpověď na tyto výzvy a objevy nám kolektivní snahy badatelů z mnoha profesí a oborů poskytují naprosto nový obraz lidské existence, a konkrétně novou představu o povaze lidského vědomí. Obdobně jako Koperník ve své době postavil svět na hlavu objevem, že naše zeměkoule není středem vesmíru, nejnovější odhalení badatelů z celého světa nás nutí podívat se blíže na to, kdo jsme - po fyzické, mentální i duchovní stránce. Jsme svědky vzniku nového obrazu duše a spolu s ním i zcela mimo-řádného světového názoru, který kombinuje objevy na vrcholu vědeckého výzkumu s moudrostí nejstarších kultur a civilizací. V důsledku dosahovaného pokroku musíme přehodnotit doslova všechny své názory, stejně jako tomu bylo v odpověď na Kopernikovy objevy téměř před pěti sty léty.

### **1. Vesmír jako stroj: Newton a západní věda**

V centru tohoto dramatického posunu v myšlení, k němuž došlo v průběhu dvacátého století, je naprostý převrat v našem chápání fyzikálního světa. Před Einsteinovou teorií relativity a kvantovou fyzikou jsme žili v nezvratném přesvědčení, že vesmír se skládá z pevné hmoty. Věřili jsme, že základními stavebními kameny tohoto hmotného vesmíru jsou atomy, které jsme považovali za kompaktní a nezníitelné. Atomy existovaly v trojrozměrném prostoru a jejich pohyby sledovaly určité neměnné zákony. Vzhledem k tomu se i hmota vyvíjela podle neměnných zákonů a pohybovala se od minulosti přes přítomnost do budoucnosti. V rámci tohoto spolehlivého deterministického názoru jsme pohlíželi na vesmír jako na gigantický stroj a byli jsme přesvědčeni, že jednou nastane den, kdy objevíme všechny zákony ovládající tento stroj, abychom tak mohli přesně rekonstruovat vše, co se odehrálo v minulosti, a předpovědět vše, co se stane v budoucnosti. Věřili jsme, že jakmile tato pravidla objevíme, ovládneme vše, co je před našimi zraky. Někteří dokonce snili o tom, že jednoho dne dokážeme vytvořit život smícháním přírodních chemikálií ve zkumavce. V rámci této představy vesmíru, vytvořené newtonovskou vědou, se na život, vědomí, lidské bytosti a tvůrčí inteligenci nahlíželo jako na náhodné vedlejší produkty, které se vyvinuly ze zcela mimořádného, ale mechanického uspořádání hmoty. Můžeme být sebesložitější a sebeúčvatnější, a přesto se na nás, na lidi, nahlíželo jako na v podstatě hmotné předměty - málo více než živočichy na vysokém stupni vývoje nebo biologické myslící stroje. Naše hranice byly vymezeny povrchem pokožky a na vědomí se hledělo jako na pouhý produkt orgánu myšlení, známého pod názvem mozek. Vše, co jsme si mysleli, co jsme cítili a věděli, se zakládalo na

informacích, které jsme shromáždili pomocí našich smyslových orgánů. Podle logiky tohoto materialistického modelu se lidské vědomí, inteligence, etika, umění, náboženství i samotná věda považovaly za vedlejší produkt hmotných pochodů, jež se odehrávají uvnitř mozku. Přesvědčení, že vědomí a vše, co vědomí vytváří, má svůj původ v mozku, nebylo pochopitelně zcela nepodložené. Nesčetné klinické a experimentální výzkumy naznačují těsné spojení mezi vědomím a určitými neurofyziologickými a patologickými stavy, jako jsou infekce, traumata, otravy, nádory či záchvaty. Je známé, že se tyto stavy obvykle pojí s dramatickými změnami ve vědomí. V případě lokalizovaných nádorů mozku nám může narušení určité funkce - ztráta řeči, ztráta motorické kontroly atd. - napomoci při přesné diagnóze místa, kde došlo k poškození mozku. Tato pozorování prokázala nade vše pochybnost, že naše mentální funkce jsou spojeny s biologickými pochody v mozku. To však nutně neznamená, že vědomí vzniká v mozku, nebo je jím vytvářeno. Tento závěr, k němuž došla západní věda, je spíše metafyzickým předpokladem než vědeckým faktem, a zajisté si lze představit jiné výklady těchto údajů. Uvedme si analogický příklad: dobrý televizní opravář dokáže z konkrétní poruchy obrazu nebo zvuku televizního přijímače přesně stanovit závadu a určí, které součásti je třeba vyměnit, aby přístroj znovu řádně fungoval. Nikdo to však nebude považovat za důkaz, že přijímač sám je zodpovědný za programy, které sledujeme po jeho zapnutí. A přesto právě takovýto argument nabízí mechanistická věda jako „důkaz“, že vědomí se tvoří v mozku. Tradiční věda zastává přesvědčení, že organická hmota a život vznikly z bio-chemické polévky v pravěkém oceánu pouze díky náhodné interakci atomů a molekul. Obdobně materialistická věda tvrdí, že hmota se zorganizovala do živých buněk a buňky pak do složitých vícebuněčných organismů s centrálními nervovými systémy čistě náhodně a „přirozeným výběrem“. A spolu s těmito vysvětleními se předpoklad, že vědomí je vedlejším produktem materiálních procesů probíhajících v mozku, stal jedním z nejvýznamnějších metafyzických předpokladů západního světového názoru. Tak jak moderní věda objevuje hloubku vzájemného působení mezi tvořivou inteligencí a všemi úrovněmi reality, stává se tato zjednodušená představa vesmíru stále neudržitelnější. Pravděpodobnost, že by lidské vědomí a náš nekonečně složitý vesmír mohly vzniknout náhodnou interakcí inertní hmoty, byla oprávněně přirovnána k možnosti, že by tornádo prolétlo skládkou starého šrotu a náhodně z něho sestavilo obří tryskové letadlo Boeing-747. V průběhu své existence vytvořila newtonovská věda velmi omezený pohled na člověka a jeho schopnosti. Po více než 200 let diktovala newtonovská perspektiva kritéria určující, co je a co není přijatelným prožitkem reality. Podle toho je „normálně fungujícím“ člověkem ten, kdo dokáže přesně zrcadlit objektivní vnější svět, tak jak ho popisuje newtonovská věda. V rámci této perspektivy se naše duševní funkce omezují na to, že přijímají informace ze smyslových orgánů, ukládají je do „mentálních počítačových databank“, a pak tyto smyslové údaje znovu kombinují, aby vytvořily něco nového. Každé výraznější vybočení od tohoto chápání a vnímání „objektivní reality“ - vlastně *konsensuální reality* neboli toho, co naše kultura považuje za pravdivé a správné - musí být odmítnuto jako produkt příliš živé představivosti nebo jako duševní porucha. Moderní výzkum vědomí naznačuje naléhavou nutnost drasticky zrevidovat a rozšířit tento omezený pohled na povahu a rozměry lidské duše. Hlavním cílem této knihy je prozkoumat tato nová pozorování a navrhnout radikálně odlišný pohled na náš život, jenž tato pozorování nabízejí. Stojí za připomenutí, že i když jsou tyto nové výsledky neslučitelné s tradiční newtonovskou vědou, jsou plně v souladu s revolučními objevy v moderní fyzice a dalších vědeckých oborech. Všechny tyto nové náhledy radikálně transformují newtonovský světový názor, který jsme kdysi považovali za plně prokázáný a neotřesitelný. Vynořuje se vzrušující nová vize kosmu a lidské podstaty, jež má dalekosáhlý dosah pro náš život jak na individuální, tak na kolektivní úrovni.

## Vědomí a kosmos: věda objevuje v přírodě rozum

Když moderní fyzici zdokonalovali své výzkumy a rozšířili je na nepředstavitelně malé a naopak nesmírně velké oblasti - tedy subjaderné říše mikrokosmu a astrofyzikální říše makrokosmu - brzy si uvědomili, že některé ze základních newtonovských principů mají vážné meze a nedostatky. V první polovině dva-cátého století se zjistilo, že atomy, které newtonovská fyzika kdysi definovala jako nezníčitelně nejzákladnější stavební kameny hmotného světa, jsou tvořeny ještě menšími a elementárnějšími

částicemi - protony, neutrony a elektrony. Pozdější výzkum objevil doslova stovky subjaderných částic. U nově objevených subatomárních částic se projevovalo podivné chování, které uvádělo v pochybnost nejzákladnější newtonovské principy. Při některých experimentech se tyto částice chovaly, jako by byly hmotnými jednotkami, při jiných měly vlastnosti vlnění. Tento jev byl označen jako „vlnově-částicový paradox“. Na subatomární úrovni byly naše staré definice hmoty nahrazeny statistickými pravděpodobnostmi, které popisovaly její „tendenci existovat“, a na-konec se tyto staré definice hmoty ztratily v tom, co fyzici nazývají „dynamickým vakuem“. Výzkum mikrokosmu brzy ukázal, že svět každodenního života, který se nám jeví, jako by se skládal z pevných samostatných předmětů, je ve skutečnosti složitým sítovým propojených událostí a vztahů. V rámci tohoto nového kontextu se vědomí neomezuje na to, aby pasivně odráželo objektivní hmotný svět, ale samo má aktivní úlohu při tvorbě reality. Vědecké výzkumy astrofyzikální říše vedly ke stejně šokujícím objevům. V Einsteinově teorii relativity není například prostor trojrozměrný, čas není jed-nosměrný, a prostor a čas nejsou oddělené jednotky - jsou integrovány do čtyřrozměrného kontinua známého jako „časoprostor“. V rámci této perspektivy vesmíru zcela mizí to, co jsme kdysi vnímali jako hranice mezi předměty a roz-lišení mezi hmotou a prázdným vesmírem. Namísto oddělených předmětů a prázdného prostoru mezi nimi je celý vesmír považován za jediné nepřetržité pole s proměnlivou hustotou. V moderní fyzice se hmota stává vzájemně zaměnitelnou s energií. Podle tohoto nového světoná-zoru se na vědomí pohlíží jako na integrální součást celé vesmírné struktury, která se v žádném případě neomezuje na činnost uvnitř naší lebky. Jak řekl před šedesáti lety britský astronom James Jeans: „Vesmír moderního fyzika se mnohem víc podobá velké myšlence nežli gigantickému superstroji.“ A tak máme nyní vesmír, který je spíše nekonečně složitým systémem vib-račních jevů než seskupením newtonovských objektů. Tyto vibrační systémy mají vlastnosti a možnosti, o jakých se newtonovské vědě ani nesnilo. Jedním z nejzajímavějších aspektů vibračních systémů je existence holografických me-CHANISMŮ, které lze demonstrovat na příkladu optické holografie.

## Holografie a implikátní řád

Holografie je fotografický proces, který používá laserové koherentní světlo téže vlnové délky pro tvorbu trojrozměrných obrazů v prostoru. Hologram, který lze přirovnat k fotografickému diapozitivu, z něhož promítáme snímek, je zá-znamem interferenčního vzorce dvou polovin laserového paprsku. Světelný pa-prsek se rozdělí částečně postříbřeným zrcadlem - jedna jeho polovina (tzv. referenční paprsek) je směřována na emulzi hologramu, druhá polovina (tzv. pracovní paprsek) se odráží na film od fotografovaného objektu. Informace z obou paprsků, nutné pro vytvoření trojrozměrného obrazu, jsou zaznamenány v hologramu takovým způsobem, že jsou rozloženy po celé ploše. V důsledku toho při osvětlení hologramu laserem lze úplný trojrozměrný obraz vyvolat ozářením každého zlomku hologramu. Hologram můžeme rozřezat na množství dílů a každý kousek bude i tak schopen reprodukovat obraz celku. Objev holografických principů se stal významnou součástí nového vědeckého světonázoru. Tak například Davida Bohma, význačného teoretického fyzika a ně-kdejšího Einsteinova spolupracovníka, holografie inspirovala k vytvoření modelu vesmíru, který je schopen vysvětlit mnohé paradoxy kvantové fyziky. Bohm se domnívá, že svět, který pozorujeme pomocí svých smyslů a nervového systému, ať už pomocí vědeckých přístrojů nebo bez nich, představuje pouze nepatrný zlomek reality. To, co vnímáme, nazývá „rozvinutým“ (unfolded) nebo také „explikátním řádem“. Tyto vjemy mají svůj zdroj v hlubší, mnohem rozsáhlejší matici. Tuto matici Bohm nazývá „zavinutým“ (enfolded) neboli „implikátním řádem“. Jinými slovy - to, co vnímáme jako realitu, se podobá promítnutému holografickému obrazu. Velkou maticí, z níž se tento obraz promítá, můžeme přirovnat k hologramu. Bohmův obraz implikátního řádu (analogický k hologramu) však popisuje úroveň reality, která není přístupná ani našim smyslům, ani přímému vědeckému zkoumání. Ve své knize *Celistvost a implikátní řád* (Wholeness and the Implicate Order) věnuje Bohm dvě kapitoly vztahu mezi vědomím a hmotou, viděnému očima moderního fyzika. Popisuje realitu jako neporušený soudržný celek, který se podílí na nikdy nekončícím procesu změny - tzv. *holografickém pohybu* (ho-lomovement). V rámci této perspektivy nejsou veškeré stabilní struktury ve ve-smíru ničím

jiným než abstrakcemi. Můžeme vynaložit nejrozmanitější snahu na popis předmětů, bytostí nebo událostí, ale nakonec musíme přiznat, že všechny jsou odvozeny z nedefinovatelného a nepoznatelného celku. V tomto světě, kde vše plyne, vše je v pohybu, nás může použití podstatných jmen při popisu toho, co se děje, pouze uvést v omyl. Jazyk užívající pouze sloves by mnohem příměněji odrážel podstatu reality. Pro Bohma osvětluje holografická teorie jeho myšlenku, že energie, světlo a hmota se skládají z interferenčních obrazců, které nesou informace o všech ostatních vlnách světla, energie a hmoty, s nimiž se dostaly do přímého či ne-přímého kontaktu. Každá část energie a hmoty tedy představuje mikrokosmos, který obsahuje celek. Život už nelze chápat jako produkt neživé hmoty. Hmota i život jsou abstrakce, které byly odvozeny z holografického pohybu, tedy ne-dílného celku; není v podstatě možné je od tohoto celku oddělit a samy o sobě postrádají smysl. Jak hmota, tak vědomí jsou aspekty téhož nedílného celku. Bohm nám připomíná, že dokonce i procesy abstrakce, kterými vytváříme naše iluze o oddělenosti od celku, jsou samy výrazem holografického pohybu. Nakonec si uvědomujeme, že žádné vjemy a poznání - včetně vědecké práce - nejsou objektivní rekonstrukcí reality, a namísto toho jsou tvůrčí činnostmi srovnatelnou s uměleckým vyjádřením. Pravou realitu nemůžeme měřit - vlastně základní podstatou reality je její nezměřitelnost." Holografický model nabízí revoluční možnosti nového chápání vztahů mezi částmi a celkem. Část, která není omezena ohrazenou logikou tradičního myšlení, přestává být pouhým zlomkem celku, ale za určitých okolností odráží a obsahuje celek. Jako individuální lidské bytosti nejsme izolovanými a bezvýznamnými newtonovskými jednotkami, ale jako integrální pole holografického pohybu je každý z nás zároveň mikrokosmem, který odráží a obsahuje makro-kosmos. Pokud tomu tak je, pak každý z nás má v sobě potenciál k dosažení přímého a okamžitého prožitkového přístupu k doslova každému aspektu vesmíru, což rozšiřuje naše schopnosti daleko za dosah našich smyslů. Práce Davida Bohma ve fyzice vykazuje mnohé zajímavé paralely s prací Karla Pribrama v neurofyzilogii. Po desetiletích intenzivního výzkumu a experimentování došel tento světoznámý neurochirurg k závěru, že pouze existence holografických principů působících v mozku může vysvětlit jinak nepochopitelná a paradoxní zjištění týkající se mozkové činnosti. Pribramův revoluční model mozku a Bohmova teorie holografického pohybu mají dalekosáhlé důsledky pro naše chápání lidského vědomí, které jsme teprve nyní začali aplikovat na osobní úrovni.

## Hledání skrytého řádu ve vesmíru

*Příroda je naplněna duchem, naplněna hořkostí, takže ani sněhová vločka neunikne její tvořivé ruce.*

*Henry David Thoreau*

Odhalení ukazující omezenost newtonovské vědy a naléhavá potřeba mnohem širšího světonázoru se vynořily doslova ve všech vědeckých oborech. Gregory Bateson, jeden z neoriginálnějších teoretiků naší doby, zpochybnil tradiční myšlení tím, že dokázal, že veškeré hranice na tomto světě jsou klamně a že mentální funkce, které obvykle připisujeme výhradně lidem, se objevují všude v přírodě, včetně živočichů, rostlin a dokonce i anorganických systémů. Ve své vysoce tvůrčí syntéze kybernetiky, informatiky a obecné teorie systémů, antropologie, psychologie a dalších oblastí vědy prokázal, že mysl a příroda tvoří nedělitelnou jednotu. Britský biolog Rupert Sheldrake předložil pronikavou kritiku tradiční vědy, v níž přistoupil k tomuto problému ještě z jiného úhlu. Poukázal na to, že západní věda ve své jednostranné honbě za „energetickou příčinností“ opominula problém formy v přírodě. Zdůraznil, že naše studium hmoty nemůže samo o sobě vysvětlit, proč existuje řád, rozmanitost tvarů a smysl v přírodě, stejně jako zkoumání stavebního materiálu katedrály, hradu nebo obytného domu nemůže objasnit konkrétní formy těchto architektonických struktur. Sheldrake předpokládá, že formy v přírodě jsou ovládány tím, co nazývá „morfogenními poli“, jež současná věda nedokáže ani zjistit, ani změřit. To by znamenalo, že veškeré vědecké úsilí v minulosti zcela zanedbalo rozměr, který je pro pochopení povahy reality naprosto prvořadý.<sup>2</sup> Společným jmenovatelem všech těchto i dalších současných teorií, jež nabízejí alternativy newtonovského myšlení, je skutečnost, že nepohlížejí na vědomí a tvůrčí inteligenci jako na deriváty hmoty - konkrétněji neurofyzilogické činnosti mozku - ale jako na důležité primární atributy veškeré existence. Studium vědomí, jež bylo kdysi považováno za chudého příbuzného fyzikálních věd, se rychle stává středem

pozornosti vědy.

## Revoluce ve vědomí a nový světový názor

*Naše normální bdělé vědomí, nebo jak mu říkáme „racionální vědomí“, je pouze jedním ze zvláštních typů vědomí, kdežto všude kolem něho, odděleny tou nejtenčí přepážkou, se nacházejí potenciální formy vědomí, jež jsou zcela odlišné. Žádný popis vesmíru v jeho úplnosti nemůže být konečný, ponechává-li zcela bez povšimnutí tyto další formy vědomí.*

*William James*

Moderní hlubinná psychologie a výzkum vědomí dluží mnohé švýcarskému psychiatrovi C. G. Jungovi. Ve své celoživotní klinické práci Jung prokázal, že freudovský model psychiky je příliš úzký a omezený. Shromáždil přesvědčující důkazy o tom, že musíme hledět mnohem dále než jen na biografii určité osoby a na Freudovo individuální nevědomí, máme-li vůbec někdy pochopit skutečnou povahu lidské psýché. Mezi nejznámější přínosy Jungovy patří koncepce „kolektivního nevědomí“, což je nezměrná zásobárna informací o lidských dějinách a kultuře, která je dostupná nám všem v hlubinách naší psýché. Jung rovněž identifikoval základní dynamické prapůvodní organizační principy, jež fungují v kolektivním vědomí i ve vesmíru všeobecně. Nazval je archetypy a popsal jejich účinky na nás jako jednotlivce i na lidskou společnost jako celek. Obzvláště významné je Jungovo studium synchronicity, kterým se budeme později zabývat podrobně. Objevil, že individualizované psychologické jevy, jako jsou sny a vize, často vykazují smysluplné koincidence s různými aspekty konsenzuální reality, jež nelze vysvětlit v pojmech příčin a následků. To naznačuje, že svět psýché a materiální svět nejsou dvě oddělené oblasti, ale že jsou vzájemně propojené. Jungovy myšlenky tak uvedly v pochybnost nejen psychologii, ale i karteziánsko-newtonovský světový názor na realitu a západní filozofii vědy. Ukazují, že vědomí a hmota na sebe stále vzájemně působí, navzájem se informují a formují způsobem, který měl jistě na mysli básník William Butler Yeats, když hovořil o událostech, kde „nemůžete rozeznat tanečníka od tance samého“. Zhruba ve stejnou dobu, kdy jsme se dočkali zásadních průlomů ve fyzice, otevřel objev LSD a následný psychedelický výzkum nové revoluční cesty studia lidského vědomí. Padesátá a šedesátá léta tohoto století byla svědkem náhlého zvýšení zájmu o východní duchovní filozofie a praktiky, šamanismus, mystiku, experimentální psychoterapii a další hlubinné výzkumy lidské psýché. Studium smrti a umírání poskytlo některé zcela výjimečné údaje o vztazích mezi vědomím a mozkiem. Navíc nastal nový příliv zájmu o parapsychologii, zvláště o výzkum mimosmyslového vnímání (ESP). Nové informace o lidské psýché také přicházely z laboratoří experimentujících s moderními metodami, které hluboce mění vědomí, jako je smyslová deprivace a biologická zpětná vazba (biofeedback). Společným jmenovatelem veškerého tohoto výzkumu bylo jeho zaměření na mimořádné stavy vědomí, což je oblast, kterou v minulosti vážně zanedbávala nejen tradiční věda, ale i celá západní kultura. Tím, že jsme zdůrazňovali racionálnost a logiku, připisovali jsme vysokou hodnotu každodennímu střízlivému stavu mysli a všechny ostatní stavy vědomí jsme odkazovali do říše nepotřebné patologie. V tomto ohledu zaujímáme v dějinách lidstva zcela výjimečné postavení. Všechny starověké a předindustriální kultury chovaly změněné stavy vědomí ve velké úctě. Cenily si jich jako účinných prostředků spojení s posvátnými realitami, s přírodou a s ostatními lidmi, a používaly tyto stavy k určování chorob a k léčení. Změněné stavy se zároveň považovaly za důležité zdroje umělecké inspirace a za bránu k intuici a mimosmyslovému vnímání. Všechny ostatní kultury věnovaly značný čas a energii rozvíjení metod navozujících změny vědomí a pravičelně je používaly pro celou řadu rituálních událostí. Slavný americký antropolog Michael Harner, který mimo jiné prošel šamanským zasvěcením v Jižní Americe, poukázal na to, že z hlediska srovnávacího studia kultur je tradiční západní chápání lidské psýché značně jednostranné a zkreslené. Je *etnocentrické* v tom smyslu, že západní vědci považují svůj konkrétní přístup k realitě a psychologickým jevům za nejlepší a „prokázaný mimo veškerou pochybnost“, kdežto perspektivy ostatních kultur posuzují jako méně cenné, naivní a primitivní. Za druhé - tradiční akademický přístup je také *ko-gnicentrický*, jak tomu říká Harner, čímž má na mysli, že bere v úvahu pouze pozorování a prožitky, které nám zprostředkovává našich pět smyslů v běžném



stavu vědomí.<sup>31</sup> Hlavním cílem této knihy je popsat a prozkoumat radikální změny v našem chápání vědomí, lidské psyché a samotné povahy reality, které budou nezbytné, začneme-li věnovat pozornost svědectví mimořádných stavů tak, jak to činily jiné kultury před námi. Pro tento účel příliš nezáleží na tom, jsou-li tyto stavy vyvolány meditačními praktikami, experimentální psychoterapií, spontánní psy-chospirituální krizí („spirituál emergency“), situací hrozící smrt nebo požitím psychedelické látky. I když se tyto techniky a prožitky mohou v některých konkrétnějších charakteristikách lišit, všechny představují různé brány do vzdálených území lidské psyché, do oblastí nezmapovaných tradiční psychologií. Thanatolog Kenneth Ring rozpoznal zásadní podobnost všech těchto zážitků a vyjádřil ji tím, že pro ně navrhl kolektivní název *prožitky Omega*. Jelikož se zde zabýváme výzkumem nejjobecnějších důsledků moderního výzkumu vědomí pro naše chápání sebe samých a vesmíru, jsou příklady, které v této knize používám, převzaty z různých situací. Některé pocházejí ze sezení holotropní terapie nebo psychedelické terapie, jiné ze šamanských rituálů, hypnotických regresí, situací blízkých smrti nebo z případů spontánních psychospirituálních krizí. Všem je společné to, že představují kritickou výzvu tradičním způsobům myšlení a naznačují zcela nový způsob pohledu na realitu a na naši existenci.

## Dobrodružství začíná: otevření brány vedoucí za každodenní realitu

K novému chápání vědomí existuje mnoho různých cest. Moje vlastní dráha začala v hlavním městě Československa Praze v době, kdy jsem koncem 40. let končil střední školu. V té době mi jeden z mých přátel půjčil *Úvod do psychoanalýzy* Sigmunda Freuda. Freudova pronikavá mysl a jeho schopnost dešifrovat záhadný jazyk nevědomé mysli na mne silně zapůsobily. Několik dní po dočtení Freudovy knihy jsem se rozhodl podat si přihlášku na lékařskou fakultu, což byla nezbytná podmínka k tomu, aby se člověk stal psychoanalytikem. Během studia na lékařské fakultě jsem se připojil k malé psychoanalytické skupině vedené třemi českými psychoanalytiky, kteří byli členy Mezinárodního psychoanalytického sdružení, a ve svém volném čase jsem pracoval jako dobrovolník na psychiatrickém oddělení lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Později jsem prošel výcvikovou analýzou u bývalého prezidenta Československé psychoanalytické společnosti. Čím více jsem se seznamoval s psychoanalýzou, tím více jsem ztrácel iluze. Vše, co jsem z Freuda a jeho následovníků četl, nabízelo zdánlivě přesvědčivá vysvětlení duševního života; tyto vhledy však nepřinášely odpovídající výsledky v každodenní klinické práci. Nedokázal jsem pochopit, proč tento brilantní konceptní systém neposkytuje stejně působivá praktická vodítka. Lékařská fakulta mě učila, že pokud skutečně porozumím určitému problému, budu schopen pro jeho řešení udělat něco účinného, anebo v případě nevléčitelné choroby jasně pochopím důvod mých terapeutických omezení. Nyní se však ode mne chtělo, abych uvěřil, že i když rozumově dokonale chápeme psychopatologii, s níž pracujeme, můžeme s ní dosáhnout jen velmi málo - dokonce i po extrémně dlouhém časovém období. Zhruba ve stejnou dobu, kdy jsem zápasil s tímto dilematem, přišel na oddělení, kde jsem pracoval, balíček. Byl z farmaceutických laboratoří Sandoz ve švýcarské Basileji a obsahoval vzorky experimentální látky zvané LSD-25, o které se tvrdilo, že má pozoruhodné psychoaktivní vlastnosti. Sandoz dával tuto látku k dispozici psychiatrickým výzkumníkům na celém světě, aby studovali její účinky a možné využití v psychiatrii. V roce 1956 jsem se stal jedním z prvních experimentálních subjektů v pokusech s touto drogou. Moje první sezení s LSD radikálně změnilo můj osobní i profesionální život. Prožil jsem výjimečné setkání se svým nevědomím a tento zážitek okamžitě zastínil veškerý můj předchozí zájem o freudovskou psychoanalýzu. Zažil jsem fantastickou podívanou barevných vizí, z nichž některé byly abstraktní a geometrické, jiné byly naplněny symbolickými významy. Pociťoval jsem množství emocí v takové intenzitě, o jaké se mi nikdy ani nesnilo. Tento první zážitek s LSD-25 zahrnoval speciální testy, jež na mně prováděly pracovnice fakulty a které měřily účinky blikajícího světla stroboskopu na mozek. Než jsem požil psychedelickou látku, souhlasil jsem s tím, že budu na elektroencefalografu sledovat vlny ve svém mozku, zatímco budu vystaven kmitajícímu světlu o různé frekvenci. Během této fáze pokusu jsem byl zasažen takovou září, jež se dala srovnat se světlem v epicentru atomového výbuchu anebo snad s nadpřirozeným světlem, popisovaným ve východních posvátných textech, jež se zjevuje v okamžiku smrti. Tento oslnivý blesk mne vymrštil z těla. Ztratil jsem veškerý pojem o výzkumné pracovnici, o laboratoři a o všech podrobnostech mého studentského života v Praze. Vypadalo to, jako by se mé vědomí rozezpalo do kosmických rozměrů. Byl jsem vržen do centra kosmického dramatu, které předtím bylo

zcela mimo dosah i těch nejdivočejších představ. Prožíval jsem Velký třesk, prolétal jsem vesmírnými černými i bílými děrami a mé vědomí se měnilo v cosi, co mohlo být vybuchujícími supernovami, pulzary, kvazary a dalšími kosmickými jevy. Bylo zcela nepochybné, že to, co jsem prožíval, se silně blížilo prožitkům „kosmického vědomí“, o kterých jsem četl ve významných mystických posvátných textech z celého světa. V psychiatrických příručkách se tyto stavy de-finovaly jako projevy těžké psychopatologie. Uprostřed toho všeho jsem však jasně věděl, že tento zážitek není důsledkem psychózy, vyvolané drogou, ale vzhledem do světa mimo běžnou realitu. Dokonce i v nejdramatičtějších a nejpřesvědčivějších hlubinách tohoto pro-žitku jsem byl schopen vidět ironii a paradox této situace. Božský element se vynořil a zcela ovládl můj život v moderní laboratoři uprostřed vážného vědec-kého pokusu, prováděného v komunistické zemi s látkou vyrobenou ve zku-mavce chemikem dvacátého století. Tento zážitek měl hluboký vliv na můj osobní život a vědeckou dráhu. V té době jsem nevěřil, tak jak věřím dnes, že potenciál k mystickému prožitku je přirozenou schopností všech lidských bytostí. Vše, co jsem prožil, jsem připi-soval výhradně droze samotné. V mysli jsem však neměl nejmenší pochyby o tom, že tato látka je „královskou cestou do nevědomí“. Pevně jsem věřil, že by tento nový preparát mohl překlenout propast mezi teoretickou obratností psychoanalýzy a její nedostatečnou účinností jako terapeutického nástroje. Zdálo se, že analýza s pomocí LSD by mohla prohloubit, zintenzivnit a urych-lit terapeutický proces. V následujících letech, počínaje mým nastoupením do místa ve Výzkumném ústavu psychiatrickém v Praze, jsem mohl studovat účinky LSD na pacientech s různými emočními poruchami, stejně jako na odbornících v oboru duševního zdraví, umělcích, vědcích a filozofech, kteří měli pro tento prožitek vážnou mo-tivaci. Výzkum vedl k hlubšímu pochopení lidské psýché, zvýšení tvořivosti a usnadnění řešení problémů. Během počátečního období svého výzkumu jsem zjistil, že můj obraz světa a lidské psychiky je podryván každodenním působením prožitků a pozorování, které nebylo možno vysvětlit v rámci mého starého světonázoru. Pod neutucha-jícím přílivem nezvratných důkazů se mé chápání světa postupně přesouvalo z polohy, která byla v podstatě ateistická, do polohy mystické. To, co nejprve nastínil můj prožitek kosmického vědomí, dospělo k úplné zralosti díky pečlivému každodennímu zkoumání údajů z výzkumu. Při psychoterapeutických sezeních s použitím LSD jsme zjistili poněkud zvláštní vývoj obsahu. Při nízkých až středních dávkách se prožitky obvykle omezovaly na prožívání scén z kojeneckého a dětského věku. Jakmile se však dávky zvyšovaly nebo sezení opakovala, každý z klientů se dříve či později dostal daleko za oblasti, které popisoval Freud. Mnohé z popsanych prožitků se pozoruhodně podobaly prožitkům ze starých duchovních textů z východních kul-turních tradic. To bylo pro mne obzvláště zajímavé, protože osoby, které tyto prožitky popisovaly, neměly většinou žádné předchozí vědomosti o východních spirituálních filozofiích, a zcela jistě jsem neočekával, že takovéto výjimečné prožitkové oblasti budou dostupné tímto způsobem. Moji pacienti prožívali psychologickou smrt a znovuzrození, pocity jednoty s veškerým lidstvem, přírodou a vesmírem. Popisovali vize božstev a démonů z kultur odlišných od svých vlastních, anebo návštěvy mytologických říší. Někteří popisovali prožitky z „minulých životů“, jejichž historickou přesnost jsme si později mohli ověřit. Během svých nejhlubších sezení prožívali osoby, věci a mís-ta, kterých se jejich fyzické smysly nikdy předtím ani nedotkly. Nikdy o tako-výchto věcech nečetli, neviděli je na obrázku, ani neslyšeli, že by o nich někdo hovořil - a přesto je nyní prožívali, jako by se odehrávaly v současnosti. Tento výzkum byl zdrojem nekonečné řady překvapení. Vzhledem k tomu, že jsem studoval srovnávací náboženství, měl jsem intelektuální znalosti o ně-ktěrych z prožitků, o kterých tito lidé hovořili. Nikdy jsem však netušil, že staré duchovní systémy skutečně zmapovaly s překvapující přesností různé úrovně a typy prožitků, které se dostávají v mimořádných stavech vědomí. Byl jsem překvapen jejich emoční silou, autentičností a schopností měnit názory lidí na jejich vlastní život. Upřímně řečeno byly chvíle, kdy jsem pociťoval hluboký nepokoj a strach, byl-li jsem postaven před skutečností, pro něž jsem neměl žádné racionální vysvětlení a které podkopávaly můj systém víry a vědecký světonázor. Jak jsem se však postupem času s těmito prožitky lépe obeznamoval, bylo mi stále jasnější, že to, čeho jsem svědkem, jsou normální a přirozené projevy nej-hlubších oblastí lidské psýché. Jakmile se tento proces dostal za hranice bio-grafického materiálu z kojeneckého a dětského věku a prožitky začaly odhalovat větší hlubiny lidské duše se všemi mystickými podtexty, přesáhly terapeutické výsledky vše, co jsem až doposud poznal. Symptomy, které odolávaly měsícům či dokonce rokům jiných druhů léčení, často mizely poté, co pacient prošel ta-kovými prožitky,

jako je psychologická smrt a znovuzrození, pocit kosmické jednoty, archetypální vize a scény, které pacienti popisovali jako vzpomínky na minulý život. Na výspě lidského poznání více než tři desetiletí systematického studia lidského vědomí mě přivedla k závěrům, jež mnozí tradiční psychiatři a psychologové asi shledají nepřijatelnými, ne-li přímo neuvěřitelnými. Dnes pevně věřím, že vědomí je něčím víc než jen náhodným vedlejším produktem neurofyziologických a biochemických procesů odehrávajících se v lidském mozku. Chápu vědomí a lidskou psyché jako výrazy a odrazy kosmické inteligence, jež prostupuje celý vesmír a veškeré bytí. Nejsme pouze vysoce vyspělými živočichy, kteří mají do mozku zabudované biologické počítače; jsme zároveň i poli vědomí bez hranic, překračujícími čas, prostor, hmotu a lineární příčinnost. V důsledku toho, že jsem mohl sledovat doslova tisíce osob, prožívající mimořádné stavy vědomí, jsem nyní přesvědčen, že naše individuální vědomí nás přímo spojuje nejen s naším nejbližším okolím a s různými obdobími naší vlastní minulosti, ale i s událostmi, jež jsou daleko mimo dosah našich fyzických smyslů a sahají do jiných historických období, do přírody a do kosmu. Nemohu již popírat důkazy o tom, že máme schopnost znovu prožívat emoce a fyzické pocity, které jsme měli při průchodu porodním kanálem, dokonce i epizody, které se odehrávaly v době, kdy jsme byli ještě zárodky v lůně našich matek. V neběžných stavech vědomí dokáže naše psyché tyto situace reprodukovat s živými podrobnostmi. Za určitých okolností jsme schopni dosáhnout dávné minulosti a být svědky scén ze života našich lidských i zvířecích předků nebo událostí, ve kterých figurují lidé z jiných historických období a kultur, k nimž nemáme vůbec žádné genetické vztahy. Prostřednictvím našeho vědomí dokážeme překročit čas i prostor, pře-kračovat hranice dělící nás od různých živočišných druhů, prožívat procesy v rostlině říši a v anorganickém světě, a dokonce i prozkoumávat mytologické a jiné reality, o jejichž existenci jsme předtím ani nevěděli. Možná zjistíme, že prožitky tohoto druhu výrazně ovlivňují naši životní filozofii a světonázor. Velmi pravděpodobně shledáme, že je stále obtížnější sdílet systém víry, který převládá v průmyslových civilizacích, a filozofické premisy tradiční západní vědy. Zahájil jsem tento výzkum jako přesvědčený materialista a ateista, a musel jsem se otevřít skutečnosti, že duchovní rozměr je klíčovým faktorem v lidské psyché a v univerzálním uspořádání věcí. Pociťuji velmi silně, že uvědomit si tuto dimenzi našeho života a pěstovat ji je nezbytnou a žádanou součástí naší existence a že to dokonce může být rozhodující faktor našeho přežití na této planetě. Důležitou lekcí, kterou jsem ze studia mimořádných stavů vědomí získal, je poznání, že mnohé stavy, jež hlavní proud psychiatrie považuje za bizarní a patologické, jsou ve skutečnosti přirozenými projevy hluboké dynamiky lidské psyché. V mnoha případech může být proniknutí těchto prvků do vědomí projevem snahy organismu vysvobodit se z pout různých traumatických vlivů a omezení, vyléčit se a dosáhnout harmoničtějšího způsobu fungování. Výzkum vědomí v posledních třech desetiletích mne navíc přesvědčil, že naše současné vědecké modely lidské psyché nejsou schopny vysvětlit nová fakta a pozorování ve vědě. Představují koncepční svěrací kazajku a způsobují, že mnohé z našich teoretických a praktických snah jsou neúčinné a v mnoha případech i škodlivé. Otevřenost novým údajům, které otrásají tradičními přesvědčeními a dogmaty, byla vždy důležitým rysem toho nejlepšího ve vědě a hybnou silou pokroku. Skutečný vědec nezaměňuje teorii s realitou a nesnaží se diktovat, jaká by měla příroda být. Není na nás, abychom rozhodovali, co lidská psyché může a co nemůže dělat, aby zapadala do našich dobře organizovaných a předem vypracovaných představ. Máme-li kdy vůbec zjistit, jak můžeme s psychikou nejlépe spolupracovat, musíme jí umožnit, aby nám sama odhalila svou pravou povahu. Je mi jasné, že potřebujeme novou psychologii, takovou, která je více v souladu s objevy moderního výzkumu vědomí a která doplňuje obraz kosmu, jak si jej začínáme představovat díky nejsoučasnějším objevům ve fyzikálních vědách. Při zkoumání nových hranic vědomí je třeba postoupit za tradiční verbální metody shromažďování relevantních psychologických dat. Mnohé prožitky vznikající ve vzdálenějších oblastech psyché, jako jsou mystické stavy, se nepropůjčují verbálnímu popisu - v průběhu věků je duchovní tradice označovaly jako „nepopsatelné“. Proto je zřejmé, že je třeba použít přístupů, které lidem umožní dosáhnout hlubší úrovně jejich psyché, aniž by se museli spoléhat na řeč. Jedním z důvodů této strategie je také to, že mnohé z toho, co prožíváme v hlubokých oblastech naší mysli, jsou odrazy událostí, které se odehrály dříve, než se vyvinuly naše verbální schopnosti - tedy v mateřském lůně, při porodu a v útlém kojeneckém věku - anebo jsou neverbální už svou samou podstatou. To vše naznačuje potřebu vypracovat zcela nové výzkumné projekty, prostředky výzkumu a metodologii k tomu, abychom odhalili nejhlubší povahu lidské psyché a povahu reality. Informace v této knize jsem čerpal z mnoha tisíc mimořádných stavů

vědomí různého druhu. Většinou šlo o holotropní a psychedelická sezení, jež jsem vedl a kterých jsem se zúčastnil ve Spojených státech, v Československu a na svých cestách po světě; v dalších případech šlo o sezení vedená kolegy, kteří se podělili se mnou o svá pozorování. Navíc jsem pracoval s mnoha lidmi prožívajícími psychospirituální krize a v průběhu let jsem také osobně prožil řadu změněných stavů vědomí při prožitkové psychoterapii, psychedelických sezeních, šaman-ských rituálech a meditaci. Při měsíčních seminářích, které jsme organizovali s mou ženou Christinou v Esalenském ústavu v kalifornském Big Suru, jsme měli příležitost k nesmírně bohaté interakci se sociálními antropology, transper-sonálními psychology, parapsychology, thanatology, jasnovidci, šamany a du-chovními učiteli, z nichž mnozí jsou dnes našimi blízkými přáteli. Nesmírně mi pomohli, abych své vlastní závěry byl schopen vidět a poznat v širokém mezi-oborovém a komparativně kulturním kontextu. Klíčovým prožitkovým přístupem, který nyní používám k navození mimořádných stavů vědomí a k získání přístupu k nevědomé a nadvědomé psyché, je *holotropní terapie*, kterou jsem vyvinul v uplynulých letech spolu se svou ženou Christinou. Tento zdánlivě jednoduchý proces, kombinující dýchání s evokující hudbou a jinými druhy zvukové technologie, prací s tělem a uměleckými výrazovými prostředky, má výjimečný potenciál k tomu, aby otevřel cestu zkoumání celého spektra prožitků vnitřního světa. Čtenáři, kteří budou mít vážný zájem o oblasti popsané v této knize, by tedy neměli mít obtíže najít příležitost k osobní zkušenosti v bezpečném prostředí a pod odborným vedením. Svůj materiál jsem čerpal z více než dvaceti tisíc sezení holotropního dýchání s lidmi z různých zemí a všech možných povolání, a dále ze čtyř tisíc psychedelických sezení, která jsem vedl osobně v raných fázích svého výzkumu. Systematické studium mimořádných stavů vědomí nade vši pochyby dokázalo, že tradiční chápání lidské osobnosti, omezené na postnatální biografii a na freudovské individuální nevědomí, je neobyčejně omezené a povrchní. Aby bylo možno vysvětlit všechna nová a pozoruhodná pozorování, bylo nutné vytvořit radikálně rozšířený model lidské psyché a nový způsob uvažování o duševním zdraví a chorobách. V následujících kapitolách popíši kartografii lidské psychiky, jež se vynořila z mého studia změněných stavů vědomí a kterou jsem ve své každodenní práci shledal velice užitečnou. V této kartografii jsem systematicky popsal různé typy a úrovně prožitků, které byly zpřístupněny v určitých zvláštních stavech mysli a jež se zdají být normálními projevy lidské psyché. Kromě tradiční biografické úrovně obsahující materiál, vztahující se k našemu kojeneckému a dětskému věku a k pozdějšímu životu, zahrnuje tato mapa vnitřního světa ještě dvě další důležité oblasti: za prvé perinatální úroveň, jež - jak samo jméno naznačuje - se týká našich prožitků spojených s traumatem biologického porodu, a za druhé transpersonální úroveň, která sahá daleko za běžné meze našeho těla a ega. Tato úroveň představuje přímý spoj mezi naší individuální psyché, jungovským kolektivním nevědomím a vesmírem jako celkem. Když jsem si v průběhu svého počátečního výzkumu poprvé objevoval tyto oblasti, domníval jsem se, že vytvářím novou mapu psyché, která byla umožněna užíváním revolučního prostředku - LSD. Jak však práce pokračovala, bylo mi stále jasnější, že vznikající mapa není vůbec nová. Uvědomoval jsem si, že *znovu objevuji* prastaré znalosti o lidském vědomí, které zde existovaly již po staletí, ne-li po tisíciletí. Začal jsem nalézat důležité paralely se šamanismem, s velkými duchovními filozofiemi Východu, s jógou, buddhismem a taoismem, s mystickými větvemi judaismu, křesťanství a islámu, a s mnoha dalšími ezoterickými tradicemi všech věků. Tyto paralely mezi mým výzkumem a starými tradicemi poskytly přesvědčivé moderní potvrzení nadčasové moudrosti, kterou filozof a spisovatel Aldous Huxley nazval „filozofií věčnosti“. Poznal jsem, že západní věda, která ve své mladické výbojnosti odmítala a zesměšňovala to, co nabýzely staré tradice, musí nyní vzhledem k těmto novým objevům zrevidovat svůj předčasný odsudek. Doufám, že staronová kartografie popsaná v této knize bude užitečným průvodcem těm, kteří se rozhodnou vydat se do vzdálenějších končin lidské psyché zkoumat hranice vědomí. I když je každá cesta do nitra vysoce osobní záležitostí a liší se ve svých podrobnostech, u všech se zároveň projevují významné podobnosti a určité obecné mezníky. Jelikož vstupujeme na území, která jsou nová a potenciálně hrozná, může být užitečné a uklidňující uvědomit si, že před námi již tato území bezpečně procestovalo mnoho jiných lidí.

## Odhlování tajemství kojeneckého a dětského věku

První úroveň lidské psyché, která se obvykle vynoří při prožitkové terapii, je vzpomínková neboli biografická úroveň, v níž nacházíme vzpomínky z našeho kojeneckého a dětského věku. V moderní hlubinné psychologii se obecně uznává, že náš současný emoční život je do značné míry utvářen událostmi z formativních let našeho života, to znamená z let, než jsme se naučili vyjadřovat své myšlenky a pocity. Hodnota mateřské péče, jíž se nám dostalo, rodinná dynamika, trauma-tické a pozitivní zážitky, jež jsme v té době prožívali - to vše má významnou roli při formování naší osobnosti. Biografická oblast je obecně nejsnadněji dosažitelnou částí psyché a v každém případě je to část, s níž jsme nejvíce obeznáni. Každodenními metodami vzpo-mínání však nedokážeme dosáhnout všech důležitých událostí v našem raném životě. Je obvyčejně snadné vzpomenout si na šťastné chvíle, avšak traumata, jež jsou u kořene našich strachů a pochybností o sobě samých, se nám určitým způsobem vymykají. Propadají se hluboko do oblasti naší psyché, která je dnes známá pod názvem „individuální nevědomí“, a skrývají se před námi pomocí procesu, který Sigmund Freud nazval „potlačení“. Freudova průkopnická práce odhalila, že získat přístup do nevědomí a osvobodit se od potlačovaného emočního materiálu lze prostřednictvím systematické analýzy snů, fantazií, neurotických symptomů, přechnutí, každodenního chování a dalších aspektů našeho života. Freud a jeho následovníci zkoumali nevědomou mysl pomocí „volných asociací“. Jde o techniku, která je známá většině lidí. Na požádání máme říkat, cokoliv nám přijde na mysl, a nechat slova, duševní obrazy a vzpomínky volně plynout, aniž bychom je jakkoliv cenzurovali. Ukázalo se, že tato technika - stejně jako jiné výhradně verbální přístupy - je relativně slabým prostředkem výzkumu. V polovině tohoto století vypracovala nová disciplína, zvaná „humanistická psychologie“, celou řadu terapií, jež využívají „práci s tělem“ a povzbuzují úplné vyjádření emocí v bezpečí terapeutického sezení. Tyto „prožitkové“ přístupy zvýšily účinnost zkoumání biografického materiálu. Stejně jako dřívější verbální techniky se i tyto nové přístupy prováděly v běžných stavech vědomí. Terapeutické využívání mimořádných stavů, jež zkoumáme v této knize, vrhá na biografický materiál nové světlo. I když tato práce potvrzuje mnohé, co je již známo díky tradiční psychoterapii, otevírá zeširoka brány netušeným novým možnostem a poskytuje nám informace o povaze našeho života, které jsou na-prosto revoluční. Při psychoanalýze a příbuzných přístupech může trvat měsíce, ba roky, než se dostaneme k základním vzpomínkám, jež byly od dětství potlačovány. Při práci se změněnými stavy vědomí, jako například v holotropní terapii, se významný biografický materiál z raných let našeho života začne vynořovat na povrch již v průběhu několika prvních sezení. Lidé nejen získají přístup ke vzpomínkám z kojeneckého a dětského věku, ale často dosáhnou až úrovně porodu a nitroděložního života, a začínají se vydávat dokonce i do oblastí prožitků ještě starších. Tato práce přináší další důležitou výhodu. Namísto toho, abychom se pouze rozpomínali na rané události v našem životě, nebo je rekonstruovali z úryvků snů a vzpomínek, můžeme v mimořádných stavech vědomí tyto události do-slova znovu zažít. Mohou nám být opět dva měsíce nebo i méně a můžeme prožívat veškeré smyslové, emoční a fyzické kvality tak, jak jsme je původně poznali. Prožíváme své tělo jako kojenci a naše vnímání okolí je primitivní, naivní a dětské. Vidíme všechno s neobvyklou pronikavostí a jasem. Existují dobré důvody k tomu, abychom věřili, že tyto prožitky sahají zpět až k bu-něčné úrovni. Během prožitkových sezení s holotropním dýcháním je překvapující sledovat, do jaké hloubky jsou lidé schopni regresovat, když znovu prožívají nejranější zážitky svého života. Není nijak výjimečné, že se mění jejich vzhled i chování způsobem, který je věkově přiměřený období, jež prožívají. Ti, kteří se vracejí do kojeneckého věku, typicky přejímají výraz tváře, tělesné postoje, gesta a cho-vání malých dětí. Mezi zážitky z raného kojeneckého věku patří i slintání a au-tomatické sací pohyby. Ještě pozoruhodnější však je, že se u těchto osob obvykle projevují neurologické reflexy, které jsou rovněž přiměřené věku. Může se u nich projevit například sací reflex při lehkém doteku rtů a další tzv. axiální (osové) reflexy, jež charakterizují normální neurologické reakce kojenců. Jedním z nejdramatičtějších objevů byl pozitivní Babinského reflex, který se vyskytl u osob regresujících do stavů raného dětství. Pro vyvolání tohoto reflexu, což je součást neurologického vyšetřování, sjedeme po okraji chodidla ostrým předmětem. Kojenec na tento podnět reaguje vějířovitým napřimením prstů, starší děti naopak prsty pokrčí. Dospělí, kteří reagovali na tento test napřimením prstů v době, kdy se vraceli do kojeneckého věku, reagovali normálně, když znovu prožívali období z pozdějšího dětství. A jak se dalo očekávat, tíž lidé projevovali normální Babinského reflexy, jakmile se vrátili do normálních stavů vědomí. Existuje ještě jeden důležitý rozdíl mezi zkoumáním psyché v mimořádných a běžných stavech vědomí. Ve změněných stavech dochází k automatickému

výběru nejzávažnějšího a emocionálně nejnabitějšího materiálu z nevědomí dané osoby. Je to, jako by „vnitřní radarový systém“ vyhledával v psyché a v těle nejdůležitější témata a problémy a zpřístupňoval je naší vědomé mysli. To je neocenitelné jak pro terapeuta, tak i pro klienta, neboť nám to ušetří nutnost rozhodovat o tom, které aspekty našeho nevědomí jsou důležité a které ne. Ta-kováto rozhodnutí jsou typicky zkreslená, neboť jsou ovlivněna naší osobní fi-lozofií, systémem hodnot a přípravou v jedné z mnoha škol psychoterapie, které jsou ve vzájemném rozporu. Tato „radarová funkce“, operující ve změněných stavech vědomí, odhalila určité aspekty biografické oblasti, které nám dříve při zkoumání lidského vědomí unikaly. Jeden z těchto objevů se týká významu raných tělesných traumat na náš duševní vývoj. Zjistili jsme, že tento radarový systém vynáší na povrch nejen vzpomínky na čistě psychická traumata, ale i vzpomínky na události, při nichž bylo ohroženo přežití nebo integrita fyzického těla. Ukázalo se, že uvolnění emocí a fyzických napětí, které byly v důsledku těchto časných traumat doposud v těle uloženy, je jedním z nejbezprostřednějších a nejcennějších dobrodiní tohoto přístupu. Zvláště kritickou úlohu hrály problémy spojené s dýcháním, jako záškrt, černý kašel, zánět plic nebo tonutí s nebezpečím utopení. Tradiční psychiatrie pohlížela na fyzická traumata tohoto typu jako na poten-ciální zdroje organického poškození mozku, avšak nedokázala rozeznat jejich úžasný vliv na emoční život. Lidé, kteří znovu prožívají vzpomínky na vážná fyzická traumata, docházejí k plnému uvědomění toho, že tyto události zanechaly jizvy na jejich psyché. Rovněž si uvědomují obrovskou roli, kterou tato traumata hrála ve vývoji jejich současných psychosomatických potíží, jako je astma, mig-rény, deprese, fobie či dokonce sadomasochistické sklony. Na druhé straně zno-vuprožití těchto raných traumat a vyrovnání se s nimi má často hluboký tera-peutický účinek, a přináší buď zmírněné nebo trvalé odstranění symptomů a pocit neobvyklé pohody.

## Systemy COEX - klíče k našemu osudu

Dalším významným objevem našeho výzkumu bylo to, že vzpomínky na emoční a fyzické prožitky jsou uloženy v lidské psyché nikoliv jako izolované útržky, ale ve formě složitých soustav, kterým říkáme *systemy COEX* (zkratka slov „systems of condensed experience“ - systémy zhuštěných prožitků). Každý systém COEX se skládá z emočně nabitých vzpomínek z různých období našeho života; jejich společným jmenovatelem, který je přivádí dohromady, je skuteč-nost, že sdílejí stejnou emoční kvalitu nebo podobný fyzický pocit. Každý COEX může mít mnoho vrstev, z nichž každá je variací na ústřední téma a je charakterizována specifickými pocity a emočními kvalitami. Často můžeme identifi-kovat jednotlivé vrstvy podle různých období v lidském životě. Každý COEX má své charakteristické téma, které ho charakterizuje. Tak na-příklad jedna soustava COEX může obsahovat všechny důležité vzpomínky na události, jež byly ponižující, degradující nebo zahanbující. Společným jmeno-vatelem jiného COEX by mohly být hrůzné prožitky, týkající se klaustrofobie, dušení a pocitů spojených s tísnivými a omezujícími okolnostmi. Zavržení a emoční deprivace vedoucí k naší nedůvěře v jiné lidi je dalším velice běžným motivem COEX. Zvláště důležité jsou systémy, zahrnující prožitky ohrožení života nebo vzpomínky na chvíle, kdy bylo jasně ohroženo naše tělesné zdraví. Bylo by lehké z uvedeného vyvodit, že systémy COEX vždy obsahují nepří-jemný materiál. Systém COEX však může stejně tak obsahovat skupinu pozi-tivních zážitků, stavů úžasného míru, klidu, spokojenosti, blaženství a extáze, které rovněž pomáhaly formovat naši psyché. V nejranějších fázích svého výzkumu jsem věřil, že systémy COEX především ovládají aspekt psyché, známý jako individuální nevědomí. V té době jsem ještě stále pracoval pod vlivem premisy, kterou jsem se naučil při svém psychiatrickém studiu - že totiž psychický život je výhradně produktem naší výchovy a bio-grafického materiálu, který je uložen v našem mozku. Současně s tím, jak se rozšiřovaly mé zkušenosti s mimořádnými stavy vědomí a stávaly se bohatšími a rozsáhlejšími, jsem si uvědomoval, že kořeny systémů COEX sahají mnohem hlouběji, než jsem kdy byl schopen si představit. Zdá se, že každá soustava COEX je navrstvena na velice konkrétní aspekt prožitku biologického porodu a je v něm také zakotvena. Jak budeme probírat v dalších kapitolách této knihy, prožitky porodu, tak bohaté a složité co do fyzických vjemů a emocí, obsahují základní témata pro každý myslitelný systém COEX. Kromě těchto perinatálních prvků mohou mít typické systémy COEX ještě hlubší kořeny. Mohou sahat dále do prenatálního života a do oblasti trans-personálních jevů, jako jsou prožitky minulých životů, archetypy kolektivního nevědomí a

ztotožnění s jinými životními formami a kosmickými procesy. Moje zkušenosti z výzkumu systémů COEX mě přesvědčily, že tyto systémy neslouží pouze k organizování individuálního nevědomí, jak jsem se původně domníval, ale i lidské psýché jako celku. Systémy COEX ovlivňují každou oblast našeho emočního života. Mohou určovat způsob, jakým vnímáme sebe samé, jiné lidi a svět kolem nás. Jsou to dynamické síly, které stojí v pozadí našich emocionálních a psychosomatických symptomů a účastní se při vytváření typu obtíží, které máme ve vztahu k sobě i ostatním lidem. Mezi systémy COEX našeho vnitřního světa a událostmi ve vnějším světě probíhá neustálá souhra. Vnější události v nás mohou aktivovat odpovídající systémy COEX. A naopak systémy COEX napomáhají při formování našeho vnímání světa; pod jejich vlivem pak jednáme takovým způsobem, že to navozuje ve vnějším světě situace, které odpovídají tématům v našich systémech COEX. Jinými slovy, naše vnitřní dispozice mohou fungovat jako složité scénáře, pomocí nichž znovu vytváříme základní témata našich vlastních systémů COEX ve vnějším světě. Fungování systémů COEX v našem životě si můžeme nejlépe přiblížit na příběhu muže, kterému budu říkat Petr. Byl to sedmatřicetiletý učitel, který se před psychedelickou terapií neúspěšně opakovaně léčil na našem oddělení v Praze. Jeho prožitky, vyrůstající z velice temného období světových dějin, jsou dramatické, živé a bizarní. Z tohoto důvodu se možná tento příklad bude někteřému čtenáři zdát nepříjemný. Petřův příběh je však cenný v kontextu naší současné diskuse, neboť jasně odhaluje dynamiku systémů COEX a ukazuje, jak se můžeme emočně osvobodit od těch systémů, jež způsobují bolest a utrpení. V době, kdy jsme začali naše prožitková sezení, se Petr téměř nedokázal o sebe v každodenním životě postarat. Byl posedlý představou, že musí najít muže určitého fyzického vzhledu, pokud možno oblečeného v černém. Chtěl se s tímto mužem spřátelit a vyprávět mu o své naléhavé touze nechat se zamknout v temném sklepe a vystavit se fyzickému i duševnímu týrání. Často se nedokázal na nic jiného soustředit a bez cíle se potuloval městem a navštěvoval veřejné parky, záchodky, bary a nádraží při svém hledání toho „pravého muže“. Několikrát se mu podařilo přemluvit nebo podplatit muže, kteří vyhovovali jeho kritériím, aby splnili jeho přání. Jelikož měl zvláštní schopnost vyhledávat lidi se sadistickými sklony, dvakrát ho téměř zabili, několikrát byl vážně zraněn a jednou ho okradli o všechny peníze. Při těch příležitostech, kdy se mu podařilo dosáhnout prožitku, po kterém toužil, měl úžasný strach a upřímně nenáviděl mučení, jemuž byl vystaven. Petr trpěl sebevražednými depresemi, sexuální impotencí a občasnými epileptickými záchvaty. Když jsme procházeli jeho životní osudy, zjistili jsme, že jeho problémy začaly v době totálního nasazení v Německu za druhé světové války. Jako občan nacisty okupovaného území byl přinucen v podstatě k otročké práci, kdy vykonával velmi nebezpečné úkoly. Během tohoto období jeho života ho dva důstojníci SS pod pohrůzkou zastřelení přinutili, aby se zapojil do jejich homosexuálních praktik. Po skončení války, kdy byl Petr konečně propuštěn, zjistil, že i nadále vyhledává homosexuální styk v pasivní úloze. Postupně se k tomu připojil i fetišismus pro černé šaty a nakonec ho to dovedlo k úplnému scénáři obsese, který jsem popsal výše. Ve snaze vyrovnat se se svým problémem Petr prošel patnácti po sobě jdoucími sezeními psychedelické terapie. Během tohoto procesu se vynořil důležitý COEX-systém, který nám poskytl klíč ke konečnému řešení. Ve vrstvách tohoto konkrétního COEX nejbližší povrchu jsme podle očekávání našli Petrovy nejsoučasnější traumatické zážitky s jeho sadistickými partnery. Hlubší vrstva téhož systému COEX obsahovala Petrovy vzpomínky ze třetí říše. Při prožitkových sezeních znovu prožíval své děsivé zážitky s důstojníky SS a byl schopen začít řešit mnohé složité pocity, týkající se těchto událostí. Navíc znovu prožil i další traumatické vzpomínky z války a vyrovnával se s celkovou tíživou atmosférou tohoto otřesného období dějin. Měl vize pompézních nacistických vojenských přehlídek a shromáždění, praporů s hákovými kříži, zlověstných obřích znaků s orlicí a scén z koncentračních táborů, abychom vyjmenovali aspoň některé. Po těchto odhaleních Petr sestoupil do ještě hlubší vrstvy tohoto systému COEX, kde začal znovu prožívat scény ze svého dětství. Rodiče ho často brutálně trestali, zvláště jeho otec - alkoholik, který byl v opilosti velmi hrubý a často Petra bil širokým koženým řemenem. Matka ho často trestala tak, že ho zamkla na několik hodin do tmavého sklepa bez jídla a pití. Petr si ji nepamatoval jinak než oblečenou do černých šatů. V tomto okamžiku Petr rozpoznal strukturu své obsese zdálo se, že touží po všech prvcích trestů, které mu uštědřovali jeho rodiče. Petrovo prožitkové zkoumání jeho klíčového systému COEX pak pokračovalo dále. Znovu prožil své vlastní porodní trauma. Živé vzpomínky z tohoto období opět soustředěné na biologickou brutalitu - se mu odhalily jako základní vzorec nebo model všech těch prvků sadistických prožitků, které zjevně převládaly v jeho pozdějším životě. Jeho pozornost se jasně soustřeďovala na

temné uzavřené prostory, na uvěznění a omezování jeho těla a na extrémní fyzická i duševní muka. Jak Petr znovu prožíval své trauma porodu, začal pociťovat vysvobození ze své obsese, jako by po konečném lokalizování primárního zdroje tohoto kon-krétního systému COEX mohl začít s jeho likvidací. Nakonec se mohl těšit z toho, že se osvobodil od svých tíživých symptomů a začal žít normálním životem. I když objev psychického významu fyzických traumat dodal nové dimenze důležité rozsáhlé biografické úrovni lidské psýché, obrací se tato práce stále ještě především k oblasti, kterou tradiční psychologie a psychiatrie uznávají a dobře znají. Můj vlastní výzkum mimořádných stavů vědomí stejně jako výzkum dalších badatelů nás však zavedl do rozlehlých nových oblastí psýché, které západní věda a tradiční psychologie teprve začaly objevovat. Nezaujaté a systematické zkoumání těchto sfér by mohlo mít dalekosáhlé důsledky nejen pro výzkum lidského vědomí a psychiatrii, ale i pro filozofii vědy a celou západní kulturu.<sup>4\*</sup>

## Cesta do vlastního nitra: vzdálenější oblasti vědomí

Pracujeme-li se změněnými stavy vědomí, projevují se velké rozdíly v množství času, které lidé stráví zkoumáním raného dětství. Pokračují-li však v hluboké prožitkové práci, dříve či později opustí arénu individuální poporodní historie a přemístí se do zcela nových území. Přestože západní akademická psychiatrie tato nová území doposud neuznává, nejsou lidstvu v žádném případě neznámá. Naopak - starověké a předindustriální kultury je již od počátků lidských dějin systematicky studovaly a chovaly je ve velké vážnosti. Jak postupujeme za biografické události z raného dětství, vcházíme do říše prožitků, spojených s traumatem biologického porodu. Při vstupu na toto nové území začínáme prožívat emoce a fyzické pocity o vysoké intenzitě, jež často převyšují vše, co jsme dříve považovali z lidského hlediska za možné. Setkáváme se zde s emocemi dvou polárních extrémů, s podivným propletením porodu a smrti, jako by tyto dva aspekty lidských prožitků jaksi navzájem splývaly. Spolu s pocitem života nebezpečného uvěznění nastává i rozhodný boj za vlastní osvobození a přežití. Jelikož většina lidí spojuje tento prožitek s traumatem biologického porodu, hovořím o něm jako o perinatální oblasti psýché. Tento termín je řecko-latinské slovo složené z předpony *peri-* jež znamená „blízko“ nebo „kolem“, a z kořene *natalis*, tedy „týkající se porodu“. Slovo *perinatální* se běžně používá v lékařství pro označení biologických pochodů, objevujících se krátce před porodem, v jeho průběhu či okamžitě po něm. Protože však tradiční lékařství popírá, že dítě má schopnost vtisknout si do paměti prožitky porodu, v tradiční psychiatrii se tento termín nepoužívá. Použití termínu „perinatální“ v souvislosti s vědomím odráží mé vlastní závěry a je zcela nové. Výzkum změněných stavů vědomí poskytuje přesvědčivé důkazy o tom, že jsou vzpomínky na perinatální prožitky uloženy v naší psýché, často na hluboké buněčné úrovni. Lidé bez jakýchkoliv intelektuálních vědomostí o svém porodu dokázali do nejpozoruhodnějších podrobností znovu prožít jeho průběh se spe-cifickými detaily, jako je použití kleští, porod plodu v pánevní poloze a první reakce matky na dítě. Znovu a znovu se takovéto podrobnosti objektivně potvrdily údaji v nemocničních záznamech nebo dospělými osobami, které byly porodu přítomny. Perinatální prožitky zahrnují primitivní emoce a vjemy, jako je úzkost, bio-logická zuřivost, fyzická bolest a pocit dušení, jež se typicky spojují s procesem porodu. U lidí znovu prožívajících svůj porod se rovněž projevovaly odpovídající tělesné pohyby, kdy dávali ruce a nohy do určité polohy a rotovali tělem způ-sobem, který přesně reprodukoval mechaniku určitého typu porodu. Mohli jsme to pozorovat dokonce u mnoha lidí, kteří nikdy v dospělosti ani nestudovali, ani nesledovali postup porodu. Na místech, kde byly použity kleště, kde stěna porodní cesty tlačila na hlavičku nebo kde pupeční šňůra škrtila hrdlo novorozence, se navíc neočekávaně objevovaly modřiny, otoky a jiné cévní změny. Všechny tyto podrobnosti lze ověřit, jsou-li k dispozici dobře vedené záznamy o porodech či spolehliví svědkové. Tyto rané perinatální prožitky se neomezují na biologický průběh porodu. Hluboké perinatální vzpomínky nám mohou rovněž otevřít bránu do toho, co Jung nazval kolektivním nevědomím. Jestliže znovu prožíváme muka průchodu porodními cestami, můžeme se ztotožnit s podobnými situacemi, které prožívali lidé jiných dob a jiných kultur, nebo se dokonce můžeme identifikovat s postupem porodu, který prožívají zvířata nebo mytologické postavy. Můžeme také pociťovat hluboké spojení se všemi lidmi, kteří byli zneužíváni, vězněni, mučeni či jiným způsobem pronásledováni. Jako by nám naše vlastní spojení s prožitkem plodu deroucího se na svět poskytovalo intimnější, takřka mystické spojení se všemi bytostmi, které se nacházejí nebo se kdy



nacházely v obdobných podmínkách. Perinatální jevy se vyskytují ve čtyřech jasně oddělených prožitkových fázích, které nazývám *bazální perinatální matrice* (BPM - basic perinatal matrices). Každá z těchto čtyř matric se těsně vztahuje k jedné ze čtyř po sobě jdoucích etap biologického porodu. Během každé z těchto etap dítě prochází prožitky, jež jsou charakterizovány specifickými emocemi a fyzickými pocity; a zdá se, že každá etapa je také spojena s konkrétními symbolickými obrazy. Perinatální matrice představují vysoce individualizované psychospirituální programy, které řídí způsob, jakým prožíváme svůj život. Mohou se odrážet v individuální a so-ciální psychopatologii či v náboženství, umění, filozofii, politice a dalších oblastech života. A přístup k těmto důležitým programům můžeme získat prostřednictvím mimořádných stavů vědomí, které nám umožňují mnohem jasněji poznat vůdčí síly našeho života. První matrice, BPM I, kterou můžeme nazvat „amniotický vesmír“, se týká našich prožitků v mateřském lůně před počátkem porodu. Druhá matrice, BPM II neboli „kosmické pohlcení bez možnosti úniku“, se vztahuje k našim prožitkům po zahájení porodních stahů, avšak před otevřením děložního hrdla. Třetí matrice, BPM III, „smrt a zápas o znovuzrození“, odráží naše prožitky během průchodu porodními cestami. Čtvrtá a poslední matrice, BPM IV, o níž můžeme hovořit jako o „zápase o znovuzrození“, se týká našich prožitků v době, kdy konečně opouštíme tělo matky. Každá perinatální matrice má své specifické biologické, psychické, archetypální a duchovní aspekty. V následujících čtyřech kapitolách budeme zkoumat tyto perinatální matrice tak, jak se během porodu přirozeně odvíjejí. Každá kapitola začíná osobním vyprávěním, popisujícím prožitky, jež jsou charakteristické pro tuto matrici. Nato popíšeme biologickou základnu těchto prožitků, vylíšíme, jak se tyto prožitky uvnitř naší psýché odvíjejí do specifické symboliky, a ukážeme, jak jejich dynamika ovlivňuje náš život. Asi bych měl připomenut, že při prožitkovém sebezkoumání nemusíme nutně prožívat jednotlivé matrice v jejich přirozeném pořadí. Sledy perinatálního materiálu jsou určovány výše popsaným vnitřním „radarovým systémem“, který vysoce individualizuje pořadí, v němž každý člověk k tomuto materiálu přistupuje. Kvůli zjednodušení je však užitečné uvažovat o nich v pořadí následujících čtyř kapitol.

## II. Perinatální matrice - vlivy, jež formují lidské vědomí od prenatálního života až po narození

*Sen jsou malá tajná dvířka v nejhlubší a nejintimnější svatyni duše, jež se otevírají do oné prvopočáteční kosmické noci, jež byla psýché dávno předtím, než vzniklo vědomé ego, a bude duší daleko za hranicemi, kterých vědomé ego nikdy nemůže dosáhnout.*

*Carl Gustav Jung: Vzpomínky, sny, rozjímání*

### 2. Amniotický vesmír - BPM I

Přeji ti hluboký mír na běžící vlně

Přeji ti hluboký mír na vanoucím větru

Přeji ti hluboký mír na tiché zemi

Přeji ti hluboký mír zářivých hvězd

Přeji ti hluboký mír v laskavé noci

Měsíc a hvězdy ať na tebe vrhají svou léčivou zář

Přeji ti hluboký mír

*Tradiční keltské žehnání*

Za asistence terapeuta a školené zdravotní sestry byl muž - psychiatr ve věku kolem pětácti let - uveden do změněného stavu vědomí, kde se zvolna, ale pronikavě nořil do světa, který existoval v nejhlubších

zákoutích jeho psyché. Nejprve si nepovšiml žádných velkých vjemových či emočních změn, pouze subtilních tělesných příznaků, které ho vedly k domněnce, že možná dostal chřipku. Pociťoval únavu, mrazení, zvláštní nepříjemnou pachut' v ústech, lehkou ne-volnost a střevní potíže. Různými svaly těla mu probíhaly vlny mírného třesu a bodání a začal se potit. Byl stále netrpělivější, neboť byl přesvědčen, že se nic neděje, a byl znepokojen, že se zřejmě nakazil virem chřipky. Uvažoval, že si možná vybral nevhodnou dobu na tuto práci, jelikož se zdálo, že ulehne nemocen do postele. Rozhodl se zavřít oči a pozorněji sledovat, co se s ním děje. Jakmile zavřel oči, pocítil, že se přemísťuje do zcela odlišné a hlubší úrovně vědomí - úrovně, jež byla pro něho naprosto nová. Měl podivný pocit, že se zmenšuje, přičemž hlavu má mnohem větší nežli trup a končetiny. A pak si uvědomil, že to, co nejprve s obavami považoval za začínající chřipku, se nyní změnilo v celý komplex toxických útoků na něho - ne na dospělého, ale na plod! Cítil, že se vznáší v tekutině, jež obsahuje některé škodlivé látky, které také vnikaly do jeho těla pupeční šňůrou, a byl si jist, že všechny tyto látky jsou zhoubné a nepřátelské. Tyto škodliviny mohl i chuťově prožívat, a byla to zvláštní kombinace chuti jódové tinktury a rozkládající se krve nebo zvětralého bujónu. Zatímco se toto vše odehrávalo, jeho dospělá část, ta část, která byla lékařsky vyškolená a vždy se pyšnila svou ukázněnou vědeckou erudicí, pozorovala plod z objektivního odstupů. Jako lékař-vědec věděl, že toxické útoky v této vysoce zranitelné fázi jeho života přicházejí z těla matky. Občas dokázal odlišit jednu z těchto škodlivin od druhé - jednou se zdálo, že jde o koření či jinou přísadu do jídla, nevhodnou pro plod, jindy šlo o látky z cigaretového kouře, který musela jeho matka vdechovat, a opět jindy příchut' alkoholu. Byl si také vědom emocí své matky - jednou jakési chemické esence její úzkosti, jindy hněvu, výhrad proti těhotenství, a dokonce i sexuálního vzrušení. Představa, že v plodu může existovat fungující vědomí, byla v rozporu se vším, co se naučil na lékařské fakultě. Ale ještě víc ho zarážela možnost, že si mohl uvědomovat jemné nuance ve vzájemných vztazích mezi sebou a matkou v tomto údobí života. Přesto nemohl popřít konkrétní povahu těchto prožitků. To vše pro něho jako pro vědce představovalo velice vážný konflikt - to, co prožíval, směřovalo proti všemu, co „věděl“. Pak se před ním objevilo řešení tohoto konfliktu a vše bylo zcela jasné: musel přehodnotit své současné vědecké představy, tedy udělat to, o čem věděl, že se v průběhu dějin stalo mnohokrát i jiným vědcům, a nesnažit se zpochybnout závažnost svého vlastního prožitku. Po určitém nemalém vnitřním zápase se vzdal svého analytického myšlení a poddal se všemu, co se s ním dělo. Symptomy chřipky a zažívacích potíží zmizely. Zdálo se, že se napojuje na vzpomínky na ničím nerušené období ni-troděložního života. Jeho zorné pole se čistilo a zjasňovalo a dostával se do stále větší extáze. Jako by se nějakým kouzlem sloupávaly a rozpouštěly několika-násobné vrstvy tlustých špinavých pavučin. Otevřela se před ním nová scenerie a shledal, že ho obklopuje zářivý jas a energie, jež prochází v jemných vibracích celou jeho bytostí. Na jedné úrovni byl i nadále plodem, prožívajícím nejvyšší dokonalost a bla-ženství dobrého lůna, nebo novorozencem splývajícím s výživným životodárným prsem. Na jiné úrovni se stával celým vesmírem. Byl svědkem úchvatné podívané makrokosmu s nesčetnými pulzujícími galaxiemi. Někdy stál mimo a sledoval tyto jevy jako divák; jindy se tím vším stával. Tyto zářivé a závratné kosmické scény se prolínaly s prožitky stejně zázračného mikrokosmu - tance atomů a molekul, pak vzniku biochemického světa a původu života a vývoje jednotlivých buněk. Cítil, že poprvé ve svém životě prožívá vesmír takový, jakým skutečně je - nezměrným tajemstvím, božskou hrou energie. Zdálo se, že tento bohatý a složitý zážitek trvá celou věčnost. Náš psychiatr zjistil, že se zmitá mezi prožíváním sebe sama ve stavu sklíčeného a znechuceného plodu a ve stavu blaženého a poklidného nitroděložního bytí. Škodlivé vlivy na sebe občas braly formu archetypálních démonů nebo zlovolných tvorů ze světa pohádek. Začal vnímat záplavu vjemů, jež se vztahovaly k příčinám fascinace dětí mytickými příběhy a jejich postavami. Některé z těchto vjemů měly mnohem širší význam. Touha po stavu úplného naplnění, jaký lze prožívat v dobrém lůně nebo při mystickém vytržení, se jevila nejvyšší hnací silou každé lidské bytosti. Vyjádření tohoto tématu touhy spatřoval ve směřování pohádek k dobrému konci. Viděl ho ve snech revolucionářů o utopické budoucnosti. Rozeznal ho také v uměl-cově usilování o uznání a pocty. A spatřoval ho v ambiciózní honbě za majetkem, postavením a slávou. Pochopil zcela jasně, že zde spočívá odpověď na nejzá-kladnější dilema lidstva. Tužby a usilování skryté v těchto tendencích nemůže nikdy uspokojit ani ten nejvelkolepější úspěch ve vnějším světě. Jediný způsob, jak tuto touhu uspokojit, je znovu se spojit s tímto místem v našem vlastním nevědomí. Náhle pochopil poselství celé řady duchovních učitelů, že *jediná re-voluce*, která může uspět, je vnitřní proměna každé lidské bytosti. Během epizod, při

kterých znovu prožíval pozitivní vzpomínky na svou fetální existenci, pociťoval jednotu s celým vesmírem. Zde bylo *tao*, *vnitřní transcendence*, a *Tat tvam asi* (Ty jsi To) upanišad. Ztratil pocit individuality. Jeho ego se rozplynulo a stal se veškerým bytím. Někdy byl tento prožitek nedefinovatelný a bez obsahu; jindy ho provázely nesčetné nádherné vize - archetypální obrazy ráje, rohu hojnosti, zlatého věku či panenské přírody. Stával se rybami plovoucími v křišťálově čisté vodě, motýly poletujícími na horských loukách a racky vrhajícími se střemhlav dolů k hladině oceánu. Stával se oceánem, živočichy, rostlinami, oblaky - jednou tím, jindy oním, a občas současně vším zároveň. Potom se neodehrávalo nic konkrétního kromě toho, že začal pociťovat jednotu s přírodou a vesmírem, zaplaveným zlatým světlem, jehož intenzita zvolna klesala. Opustil tento prožitek a zdráhavě se vrátil do každodenního stavu vědomí. Přitom si byl jist, že se mu přihodilo cosi vrcholně důležitého a že už nikdy nebude úplně stejným člověkem. Dosáhl nového pocitu harmonie a sebeakceptování, spolu s globálním chápáním bytí, pro jehož popis nedokázal nalézt slova. Dlouhé hodiny po tomto prožitku byl naprosto přesvědčen, že se skládá z pouhé energie a duchovního principu, a bylo mu zatěžko přijmout zpět své staré přesvědčení o vlastní fyzické existenci. Pozdě večer onoho dne měl pronikavý pocit uzdravení a celistvosti, a návratu do dokonale fungujícího těla. Na psychiatra, který toto vše prožil, čekalo v následujících měsících víc otázek než odpovědí. Bylo by snadné zahrnout většinu toho, co prožil, kdyby byl jeho prožitek intelektuální. Intelektuální neboli rozumové chápání by mohlo vycházet z knih nebo filmů. Tady však došlo k něčemu daleko hlubšímu a zásadnějšímu. Jeho zážitky byly především smyslové - výjimečné fyzické vjemy, naplněné pocity prazvláštního charakteru, světlem a temnotou existence. Cítil nevolnost způsobenou toxickými látkami, jež ho bombardovaly uvnitř lůna, a pak nevy-světlitelnou očistu. Samozřejmě, že některé informace o této oblasti mohly pocházet z knih, které přečetl, nebo z filmů, které viděl - co však bylo zdrojem jeho vjemů podaných do nejmenších podrobností? Jak by mohl znát *pocity* zárodečného období svého života? Bylo zřejmé, že mu jeho vědomí poskytlo překvapivě detailní, komplexní a konkrétní informace, o jakých se mu nikdy ani nesnilo. Cítil jednotu s vesmírem s tao. Prožil rozpuštění svého ega a splynutí s veškerým bytím. Pokud to však všechno byla pravda, pak musel zahrnout to, čemu až do této chvíle věřil že totiž naše psyché nám může nabídnout vzpomínky jen na ty události, jež jsme osobně prožili na vlastní kůži v době od svého narození. Jak to, že vím tak mnoho o otázkách, které procházely myslí tohoto psychiatra? Je tomu tak proto, že výše popsané prožitky jsou mé vlastní. Přitom jsem však zjistil, že tyto prožitky nejsou při hlubinném výzkumu vědomí ani výjimečné ani neobvyklé. Naopak - mé vlastní vyprávění představuje kombinaci lidských prožitků, jež se objevily v různých variantách mnoha set obdobných sezení s jinými lidmi, kterých jsem se v uplynulých třiceti letech zúčastnil.

## Biologické a psychické charakteristiky BPM I

Základní rysy této matrice, stejně jako obrazy a představy, které z ní vyplývají, zrcadlí přirozenou symbiózu, jež existuje mezi matkou a dítětem v průběhu po-sledního období těhotenství. Je důležité si připomenout, že v této době jsme s matkou natolik intimně spjati - biologicky i emočně - že jsme téměř jedním z orgánů jejího těla. V průběhu nerušeného nitroděložního života se podmínky dítěte blíží ideálním. Kyslík a výživu potřebnou pro růst dodává nepřetržitě placenta, která také odstraňuje veškeré odpadní látky. Plodová voda chrání plod před hlasitými zvuky a nárazy, a teplota matčina těla i lůna jsou relativně stabilní. Plod je v bezpečí a pod ochranou, a všechny jeho potřeby jsou ihned a bez vlastního přičinění uspokojovány. Tento obraz nitroděložního života se možná zdá být báječný a v růžových barvách, ale není tomu tak stále. V tom nejlepším případě jsou optimální podmínky narušovány jen zřídka a krátce. Tak například může matka občas pozřít pokrm, který způsobí plodu potíže, může se napít alkoholického nápoje nebo si zapálit cigaretu. Může strávit určitou dobu ve velmi hlučném prostředí nebo může způsobit nepohodlí dítěti i sobě jízdou autem po nerovné silnici. Stejně jako kdokoli jiný se může nachladit nebo dostat chřipku. Kromě toho může plod do určitého stupně vnímat i sexuální aktivitu, hlavně v pozdějších měsících těhotenství. V nejhorších případech může být nitroděložní život vrcholně nepříjemný. Existence dítěte může být ovlivněna tím, že matka trpí vážnou infekcí, endokrinní nebo metabolickou poruchou, popřípadě prudkými otravami. Dokonce můžeme hovořit i o „toxických emocích“, jako je intenzivní úzkost, napětí či prudké výbuchy zlosti. Kvalitu těhotenství může ovlivnit pracovní stres, chronická otrava, narkomanie nebo kruté zacházení s matkou. Situace se může zhoršit natolik, že hrozí potrat. Při

hlubinném prožitkovém sezení lidé dokonce odhalili dobře skryvaná rodinná tajemství, jako je například skutečnost, že byli nechtěnými dětmi a že se matka v počátečních fázích jejich života pokoušela potratit. V moderním porodnictví se naše negativní zážitky v průběhu fetálního období považují za důležité pouze z fyzického hlediska, to znamená jen jako potenciální zdroj biologického poškození těla. Pokud se na psychickém vývoji dítěte projeví určité následky, pak se všeobecně věří, že byly způsobeny pouze nějakým organickým narušením mozku. Prožitky, popisované lidmi, kteří jsou schopni znovuprožít vzpomínku na toto období v mimořádných stavech vědomí, však nenechávají téměř nikoho na pochybách, že vědomí dítěte může být postiženo širokou škálou škodlivých vlivů dokonce již v nejranějších fázích embryonálního života. Je-li tomu skutečně tak, pak bychom měli předpokládat, že tak jako existuje „dobrý“ či „špatný“ prs, existuje i „dobré“ či „špatné“ lůno. Z tohoto hlediska se zdá, že pozitivní nitroděložní prožitky mají ve vývoji dítěte úlohu, jež je přinejmenším stejně významná jako pozitivní prožitky při kojení. Při změněných stavech vědomí popisují mnohé osoby své nitroděložní prožitky velice barvitými slovy. Prožívají sebe samé jako velice malé tvory s charakteristicky velkou hlavou v poměru k tělu. Dokáží vnímat plodovou vodu, která je obklopuje, a občas i přítomnost pupeční šňůry. Jestliže se člověk napojí na ta období embryonálního života, kdy nedocházelo k žádným poruchám, jsou tyto prožitky spojeny s blaživým stavem vědomí, kdy neexistuje dualita subjektu a objektu. Je to „oceánský“ stav bez hranic, ve kterém nerozlišujeme mezi sebou a mateřským organismem, nebo mezi sebou a vnějším světem. Tento zárodečný prožitek se může rozvíjet několika odlišnými směry. Oceánský aspekt embryonálního života může vyvolat ztotožnění s různými vodními formami života, jako jsou velryby, delfini, ryby, medúzy či dokonce i mořské řasy. Pocit existence bez hranic, který prožíváme v mateřském lůně, může také zprostředkovat pocit jednoty s vesmírem. Člověk se může ztotožnit s mezihvězdným prostorem, s různými nebeskými tělesy, s celou galaxií anebo s vesmírem v jeho celistvosti. Někteří lidé se také ztotožňují s prožitky astronautů, vznášejících se v beztížném stavu ve vesmíru a spojených s „mateřskou lodí“ životodárnou pupeční šňůrou. Skutečnost, že dobré lůno bezpodmínečně splňuje potřeby plodu, je základem symboliky, jako jsou nekonečné dary „Matky přírody“ - přírody, která je nádherná, bezpečná a vyživující. Jakmile prožíváme embryonální vzpomínku v mimořádných stavech vědomí, mohou se tyto prožitky náhle změnit na báječné scenerie zobrazující bujně tropické ostrovy, plodonosné sady, lány zrajícího obilí nebo bohaté zeleninové zahrady andských teras. Další možností je, že fetální prožitek vede do archetypálních říší kolektivního nevědomí a namísto nebe astronomů nebo přírody biologů se setkáváme s nebeskými říši a rajskými zahradami z mytologií nejrůznějších světových kultur. Symbolika BPMI tak splétá dohromady intimním a logickým způsobem různé embryonální, oceánské, kosmické, přírodní, rajské a nebeské prvky.

## Stav extáze a kosmické jednoty

Prožitky BPM I mají obvykle silné mystické ladění - pociťují se jako posvátné či svaté. Přesnější by možná byl termín numinózní, který používal C. G. Jung, aby se vyhnul náboženské terminologii. Máme-li prožitky tohoto druhu, pociťujeme, že se setkáváme s dimenzemi reality, jež patří k vyššímu řádu. Existuje důležitý duchovní aspekt BPM I, který se často popisuje jako hluboký pocit kosmické jednoty a extáze, těsně spojený s prožitky, jež můžeme mít v dobrém lůně, jako je mír, klid, vyrovnanost, radost a blaho. Naše každodenní vnímání prostoru a času jako by odplývalo a my máme pocit „čiré existence“. Řeč není schopna vyjádřit podstatu tohoto stavu a většinu lidí nutí pouze k poznámkám o jeho „nepopsatelnosti“ či „nevyšlovitelnosti“. Popisy kosmické jednoty jsou často naplněny paradoxy, jež odporují aristotelovské logice. Tak například v každodenním životě předpokládáme, že věci, s nimiž se setkáváme, nemohou zároveň být samy sebou a nebýt samy sebou, anebo že nemohou být něčím jiným, než jsou. „A“ nemůže být „ne-A“ nebo „B“. A přece - zážitek kosmické jednoty může být „bez obsahu, a přesto zahrnovat vše, co existuje“. Nebo můžeme mít pocit, že nemáme „žádné ego“ v tomtéž okamžiku, kdy se naše vědomí rozšířilo tak, že obsáhne celý vesmír. Naše vlastní bezvýznamnost v nás může vyvolávat pocity pokory a posvátné bázně, a přesto můžeme mít současně pocit úžasného naplnění a důležitosti, někdy až do takové míry, že se ztotožňujeme s Bohem. Sebe samé vnímáme jako existující a přitom neexistující, a pohlížíme na všechny hmotné předměty jako na prázdné, kdežto prázdnota sama se nám jeví naplněna formou. V tomto stavu kosmické jednoty pociťujeme, že máme přímý, okamžitý a neomezený přístup k

poznání a moudrosti vesmírného významu. Obvykle to ne-znamená konkrétní informace s technickými podrobnostmi, jež lze prakticky aplikovat - spíše to zahrnuje složité odhalující vhledy do povahy existence. Tyto vhledy jsou často doprovázeny pocitem jistoty, že toto poznání je nakonec závažnější a „reálnější“ než vjemy a přesvědčení, jež sdílíme v každodenním životě. Staroindické upanišady hovoří o tomto hlubokém vhledu do nejvyšších tajemství bytí jako o „poznání Toho, jehož poznání dává člověku poznat vše“. Vytržení spojené s BPM I lze označit jako „oceánskou extázi“. V pozdější části této knihy, v kapitole o BPM III, se setkáme s velmi odlišnou formou extáze, spojenou s procesem smrti a znovuzrození. Vytvořil jsem pro ni termín vulkanická extáze. Je divoká, dionýská, se zdánlivě neuhasitelným množstvím výbušné energie a silným nutkáním k horečnaté činnosti. Naproti tomu oceánskou energii BPM I bychom mohli nazvat apollónskou - zahrnuje klidné rozplývání všech hranic, vyrovnanost a mír. Zavřeme-li oči a vyloučíme-li vnější svět, projevuje se tato energie jako nezávislý vnitřní prožitek s rysy, které jsem již popsal. Když oči otevřeme, mění se v pocit splynutí nebo „sjednocení“ se vším, co kolem sebe vnímáme. V oceánském stavu se zdá, že svět se jeví v nepopsatelném jasu a kráse. Potřeba uvažovat se dramaticky omezuje a vesmír se stává „tajemstvím, které je třeba prožívat, nikoliv hádankou, kterou je třeba rozluštit“. Najít na bytí cokoliv záporného se stává doslova nemožné - všechno se zdá být absolutně dokonalé. Tento pocit dokonalosti v sobě obsahuje rozpor, jenž kdysi velmi zhuštěně popsal Ram Dass ve výroku, který pronesl jeho himalájský guru: „Svět je absolutně dokonalý - včetně tvé vlastní nespokojenosti s ním i všeho toho, co se snažíš dělat, abys ho změnil.“ Při prožívání této oceánské extáze se celý svět jeví jako přátelské místo, kde můžeme bezpečně a bezstarostně zaujímat dětinský, pasivně závislý postoj. V tomto stavu se zlo zdá být pomíjivé, bezvýznamné, či dokonce neexistující. Pocity oceánské extáze jsou těsně spřízněny s „vrcholným zážitkem“ (peak experience) Abrahama Maslowa. Maslow jej charakterizoval takto: máte pocit celistvosti, jednoty a soudržnosti, jste nenucení a v pohodě, jste zcela sami sebou, využíváte naplno své schopnosti, zbavili jste se překážek, zábran a obav, jste spontánní a výmluvní, žijete „zde a nyní“, jste čistou psýché a duchem, nemáte žádné požadavky a potřeby, jste zároveň dětmi i dospělými, a oplýváte půvaby tak, že na to slova nestačí. Zatímco moje pozorování oceánské extáze vycházejí především z prožitků, s nimiž jsem se setkal v regresivní prožitkové práci, Maslowovy popisy odrážejí jeho studium spontánních vrcholných zážitků v dospělém životě. Výrazné paralely mezi těmito dvěma oblastmi naznačují, že kořeny ně-kterých z našich nejmocnějších motivačních sil sahají mnohem dále nazpět do našeho života, než původně psychiatrii považovali za možné.

## Agónie „špatného“ luna

Doposud jsme zkoumali složitou symboliku, jež se pojí s „dobrým“ lunem neboli nerušenými nitroděložními prožitky. Prenatální poruchy pak mají své vlastní zřetelné prožitkové rysy. Pokud nejsou extrémní, jako např. hrozící sa-movolný potrat, pokus o přerušování těhotenství nebo prudké toxické stavy, jsou jejich příznaky relativně mírné. Obvykle je lze snadno odlišit od dramatictějších nepříjemných projevů spojených s procesem porodu, jako jsou válečné obrazy, sadomasochistické scény, pocity dušení, mučivé bolesti a tlaky, prudký třes a křečovitě stahy velkých svalů. Jelikož většina nitroděložních ohrožení se zakládá na chemických změnách, jsou převládajícími tématy znečištěná či nebezpečná příroda, otravy a záluďné zlé vlivy. Čistá oceánská atmosféra se může změnit v temnou, špinavou a zlověstnou, a může se zdát, že je naplněna skrytými vodními hrozbami. Některé z těchto hrozeb se mohou jevit jako groteskní přírodní tvorové, jiná jako odporní, zrádní a zlovolní démoni. Člověk se může ztotožnit s rybami a jinými vodními formami života, ohroženými průmyslovým znečištěním řek a oceánů, nebo s kuřecími zárodky před vylíhnutím, jež ohrožují jejich vlastní odpadní produkty. Obdobně se obraz hvězdné oblohy, který je charakteristický pro prožitky v dobrém luně, může náhle zastřít ošklivou blánou či mlhou. Vizualní poruchy připomínají zkras-lené obrazy špatně fungujícího televizního přijímače. Scény průmyslového odpadu znečišťujícího vzduch, chemické války, toxických skládek a ztotožnění se s vězni umírajícími v plynových komorách koncentračních táborů patří mezi typické prožitky špatného luna. Člověk může také cítit téměř hmatatelnou přítomnost zlovolných mytologických bytostí, mimozemských vlivů a astrologických polí. Rozplynutí hranic, jež v průběhu nerušených zážitků ni-troděložního života vytváří pocit mystické jednoty se světem, je nyní zodpovědné za pocit zmatenosti a ohrožení. Můžeme cítit, že jsme otevření a bezbranní vůči útokům zla; ve svém extrému může tento prožitek vést k paranoidnímu zkraslení našeho vnímání světa.

## Brána k transpersonálním zážitkům

Prenatální svět BPM I, jak jsme viděli v příběhu, který otevíral tuto kapitolu, často slouží jako brána do transpersonální oblasti psýché, kterou podrobně popíšeme později. Ztotožňujeme-li se s prožitky buď dobrého nebo špatného lůna, můžeme také prožívat specifické transpersonální jevy, jež sdílejí s těmito stavy emoce a fyzické pocity. Někdy mohou tyto prožitky sahát daleko do minulosti a zobrazovat příhody ze života našich lidských či zvířecích předků; rovněž se zde mohou objevit karmické události a záběry z jiných období lidských dějin. Jindy můžeme překračovat hranice, které nás dělí od vůkolního světa, a pociťovat splynutí s ostatními lidmi, skupinami lidí, zvířat či rostlin, nebo dokonce s anorganickými procesy. Obzvláště zajímavé mezi transpersonálními prožitky jsou dramatická setkání s různými archetypálními bytostmi, hlavně s laskavými a hněvivými božstvy. Stavy oceánské extáze jsou často doprovázeny vizemi božstev přinášejících ex-tatické pocity, jako je bohyně Matka Země a různé jiné Velké matky, postav jako Buddha, Apollón a další. Jak jsem se zmínil výše, nitroděložní poruchy se naopak často prožívají ve spojení s démony z jiných kultur. V pokročilejších prožitkových sezeních účastníci často referovali o tom, že v souvislosti s prožitky dobrého a špatného lůna získali překvapující a dramatické náhledy na roli a funkci božstev v kosmickém řádu. Integraci prožitků dobrého a špatného lůna si můžeme ilustrovat úryvkem ze sezení, ve kterém jistý muž jménem Ben popsal své setkání s archetypálními bytostmi při prožívání epizod nitroděložního života. Tyto prožitky poskytly ně-kté pozoruhodné vhledy do božstev a démonů indického a tibetského panteonu. Náhle si uvědomil nápadnou podobnost mezi stavem Buddhy sedícího v hluboké meditaci na lotosovém květu a stavem embrya v dobrém lůně. Zdálo se, že mír, klid a spokojenost Buddhy, i když nebyly totožné s blaženstvím embrya, s ním sdílejí některé významné rysy, jako by to byla jeho „vyšší oktáva“. Démoni obklopující Buddhu a potenciálně ohrožující jeho mír, jak je zobrazují indické a tibetské malby, se Benovi jeví jako ztělesnění poruch spojovaných s BPM I. Ben dokázal mezi démony rozlišit dva různé druhy: krvežíznivé, otevřeně agresivní, hrůzné démony s vyceněnými tesáky, s dýkami a kopími, kteří symbolizovali bolesti a nebezpečí biologického porodu; a záludné, rafinované a zrádné démony, reprezentující škodlivé vlivy nitroděložního života. Na jiné úrovni Ben také prožíval něco, o čem byl přesvědčen, že to jsou vzpomínky z jeho předchozích životů. Zdálo se mu, že prvky jeho „špatné karmy“ vstoupily do jeho života ve formě embryonálních poruch, porodního traumatu a negativních prožitků spojovaných s kojením. Pohlížel na prožitky „špatného“ lůna, na porodní trauma a na „špatný“ prs jako na body transformace, kterými vstupovaly karmické vlivy do jeho současného života.<sup>13</sup> Psychické a duchovní aspekty BPM I jsou obvykle doprovázeny charakteristickými fyzickými příznaky. Zatímco prožitky dobrého lůna vzbuzují hluboký pocit zdraví a fyziologické pohody, znovuprožívání nitroděložních traumat zahrnuje mnoho nepříjemných fyzických projevů. Nejběžnější mezi nimi jsou příznaky připomínající silné nachlazení nebo chřipku - bolesti a napětí svalstva, mrazení, slabý třes a pocit celkové slabosti. Stejně časté jsou příznaky, které spojujeme s kocovinou, jako je bolení hlavy, nevolnost, kručení ve střevech a plynatost. To může být doprovázeno i nepříjemnou chutí v ústech, kterou lidé popisují různým způsobem - jako rozkládající se krev, jód, kovovou příchuť nebo prostě „jed“. Při našich snahách o vyhodnocení těchto prožitků často zjišťujeme, že v průběhu těhotenství byla matka nemocná, měla špatnou životosprávu, pracovala nebo žila v toxickém prostředí, anebo byla závislá na alkoholu či jiných drogách.

## Kde splývají dospělé a perinatální zážitky

Kromě všech výše uvedených aspektů má BPM I také velmi zajímavé asociace se vzpomínkami z postnatálního života. Pozitivní aspekty této matrice představují přirozenou základnu pro záznam všech pozdějších prožitků uspokojení (pozitivních systémů COEX). Během systematického prožitkového výzkumu lidé často objeví hluboké souvislosti mezi oceánskou extází BPM I a vzpomínkami na šťastná období dětství, jako jsou bezstarostné a veselé hry s jejich vrstevníky nebo harmonické příběhy z rodinného života. Milostné a láskyplné vztahy s intenzivním citovým a sexuálním uspokojením jsou rovněž v paměti zaregistrovány v úzkém vztahu s pozitivními nitroděložními obdobími. Při hlubokém prožitkovém sezení lidé často srovnávají oceánskou extázi dobrého lůna s určitými formami vytržení, jež můžeme prožívat jako dospělí. Mnohé zážitky spojované s touto maticí může podnítit přírodní scenerie velkolepé

krásy, jako je nádhera východu či západu slunce, poklidný majestát oceánu, úchvatná velkolepost zasněženého horského hřebenu nebo tajemství severní záře. Obdobně uvažujeme-li nad nezměrnou záhadou hvězdami poseté oblohy, stojíme-li vedle tři tisíce let staré obří sekvoje nebo jsme-li svědky exotické krásy tropických ostrovů, může to v nás vyvolat pocity, které se velice blíží BPM I. Obdobné stavy mysli mohou také vyvolat lidské výtvořné neobvyklé estetické a umělecké hodnoty, jako je oduševnělá hudba, velkolepé obrazy nebo monumentální architektura starého paláce, katedrály nebo pyramidy. Takovéto představy se často vynořují na sezeních, ovládaných první perinatální matricí. Zatímco takové pozitivní prožitky v našem dospělém životě nás mohou přenést do kontaktu se vzpomínkami na dobré luno, různé negativní prožitky nás dokážou spojit s obdobími nitroděložních poruch. Sem patří například prožitky žaludečních a střevních potíží po otravě potravinami, při kocovině anebo během celkové slabosti při virové infekci. Dalšími faktory jsou znečištěný vzduch a voda, stejně jako požití různých opojných látek. Nepřímo může mít stejný účinek i pohled na zničenou a zamořenou přírodu, průmyslové skládky a smetiště. Zážitky při sportovním potápění představují velice silnou připomínku situace v lůně. Nevinná krása korálového útesu s tisíci barevných tropických rybek může znovu vyvolat pocity oceánské extáze v lůně. A stejně tak potápění ve znečištěné a zamořené vodě a setkání s podmořským nebezpečím může znovu vyvolat psychickou situaci ve špatném lůně. Soudě z této perspektivy se nám nepochybně v posledních několika desetiletích podařilo posunout celou biosféru naší planety směrem ke špatnému lůně.

### Začíná nová fáze

Ať už jsou zážitky v lůně jakékoliv, přichází čas, kdy tato situace musí skončit. Plod musí projít fenomenální proměnou ze symbiotického vodního organismu na zcela jinou formu existence. Dokonce i při těch nejlépejších porodech je třeba se na to dívat jako na otřesnou událost, jako na skutečně hrdinskou cestu, s níž se pojí značná emoční i fyzická nebezpečí. Když začíná porod, je vesmír dítěte uvnitř lůna hrubě narušen. První známky tohoto narušení jsou poměrně slabé a přicházejí ve formě hormonálních vlivů. S počátkem děložních stahů jsou však stále dramatičtější a mechaničtější. Plod začíná prožívat intenzivní fyzické ne-pohodlí a situaci maximálního ohrožení. Při prvních signálech počátku porodu se plod setkává se zcela novým souborem prožitků, jež se naprosto liší od všeho, co až do té doby poznal. Jsou to prožitky, které se pojí s BPM II - ztráta amniotického vesmíru a vystavení se procesu porodu. Tato fáze raného životního dramatu je námětem následující kapitoly.

## 3. Vyhnání z ráje a zážitek pekla - BPM II

*Moje tělesná muka byla tak nesnesitelná, že i když jsem předtím ve svém životě zakusila ta nejsilnější utrpení, žádné z nich se ani v nejmenším nedalo srovnat s tím, co jsem prožívala nyní, nemluvic o tom, že jsem věděla, že tato muka budou nekonečná a nikdy nepřestanou. A i toto utrpení je ničím ve srovnání s agónií mé duše, tíhou, dušením a trápením, které jsem tak silně pociťovala a jež doprovázelo tak beznadějně a mučivé utrpení, jež nejsem ani schopna věrně vyličit.*

*Sv. Tereza z Avily: Život*

Brzy počátkem sezení shledal, že vstupuje do bezstarostného světa spokojeného dítěte. Všechny jeho vjemy, pocity a dojmy byly infantilní. Prožitek byl neuvěřitelně reálný a autentický - dokonce i slintal a říhal a jeho rty prováděly mimovolně své pohyby. Čas od času byl tento obraz nahrazen scénami ze světa dospělých, z nichž většina byla plná napětí a konfliktů. Kontrast mezi prostým životem dítěte a obtížemi dospělého věku byl bolestný; začal pociťovat hlubokou touhu vrátit se do stavu prvotního dětského štěstí. Viděl obrazy náboženských a politických shromáždění se zástupy lidí, kteří hledali uspokojení v různých organizacích a ideologiích. Náhle pochopil, co vlastně hledají - byli hnáni hlubokou vnitřní touhou, toutéž, kterou pociťoval i on ve vztahu k prapůvodnímu stavu oceánské extáze, zažitým v mateřském lůně a u matčina prsu. Pak se ovzduší zdálo být stále zlověstnější a nabitější skrytým nebezpečím. Zdálo se, že se celá místnost začala otáčet a on pociťoval, že je vtahován do centra hrozivého víru. Musel myslet na

otřesný popis obdobné situace v povídce Edgara Allana Poea „Sestup do malstrómu“. Když předměty v místnosti začaly kolem něho zdánlivě poletovat, vynořil se mu v mysli jiný obraz z literatury - cyklon, který v knize Franka Bauma *Čaroděj ze země Oz* odnese Dorotku z monotónního života v Kansasu a vyšle ji na podivnou dobrodružnou cestu. V duchu ani trochu nepochyboval o tom, že jeho prožitek má také něco společného s pádem do králičí nory v *Alence v říši divů*, a se silným rozechvěním očekával, jaký svět nalezne na druhé straně zrcadla. Zdálo se mu, že ho začíná svírat celý vesmír, a on nemohl nic dělat, aby zastavil toto apokalyptické pohlcení. Jak se nořil stále hlouběji a hlouběji do svého nevědomí, pociťoval nápor obav, jež se měnily v paniku. Vše bylo stále temnější, svíravější a hrůznější. Jako by na něj padala tíha celého světa, neuvěřitelný hydraulický tlak, který mu hrozil rozdrtit lebku a zredukovat tělo do malé kompaktní kuličky. Nepohodlí, jež pociťoval, se měnilo v bolest a bolest se vystupňovala do agónie; muka se zintenzivnila do takové míry, že měl pocit, jako by do každické buňky jeho těla . navrtávala otvory vrtačka ďábelského zubaře.<sup>1)</sup>

## Pohlující lůno

Výše uvedený popis ilustruje, jak může dospělý člověk znovu prožívat počátek porodu. Rovněž ukazuje, jak se může vzpomínka na vypuzení z lůna a vystavení plodu obtížím porodních cest prolínat s dospělými situacemi, které s tímto pro-cesem sdílejí určité důležité rysy. Biologickou základnou BPM II je ukončení života v lůně a setkání s děložními stahy. Zpočátku jsou změny převážně chemické; později začínají mít mechanickou povahu. Porod je ohlášen hormonálními signály a dalšími chemickými posuny v organismu matky i dítěte; po nich brzy následuje intenzivní svalová činnost dělohy. Totéž lůno, které bylo v průběhu normálního těhotenství relativně klidné a spo-lehlivé, se nyní dostává do intenzivních periodických stahů. Celý svět plodu se na něj hrouť a drtí ho, a způsobuje mu tíseň a silné fyzické nepohodlí. Každý stah stlačuje děložní tepny a omezuje proudění krve mezi matkou a plodem. Pro plod je to velmi znepokojivá situace, neboť to znamená přerušení dodávky ži-votodárného kyslíku a výživy, a zároveň i přerušení důležitého spojení s mateř-ským organismem. V této době je děložní hrdlo dosud uzavřeno. Stahy, uzavřené hrdlo a nepříznivé chemické změny společně vytvářejí bolestivé a životu nebez-pečné prostředí, ze kterého plod necítí žádnou možnost úniku. Není divu, že smrt a zrození jsou v této matrici tak těsně spjaty. Doba strávená v této obtížné a bezvýhodné situaci se od člověka k člověku liší. U někoho to mohou být minuty, u jiného dlouhé hodiny. Pocit slepé uličky je normální stav před otevřením děložního hrdla, ale občas se porod může zabrzdit i v pozdějších fázích a nepokračuje tak, jak by měl. Může to mít mnoho příčin. Matčina pánev může být příliš úzká, děložní stahy neúčinné, anebo placenta může blokovat děložní ústí. V některých případech je dítě nadměrně velké, nebo leží v abnormální poloze, která brání hladkému průběhu porodu. Všechny tyto okolnosti porod prodlužují a ztěžují, a to má pochopitelně na dítě mnohem trauma-tičtější dopad než jednoduchý normální porod. A všechny tyto faktory sa-mozřejmě nacházejí přímé vyjádření v prožitkových sezeních, při kterých člověk svůj porod znovu prožívá. Biologické události nejsou jedinými faktory, které určují náš prožitek této matrice. Zprávy osob v terapeutických sezeních a seminářích naznačují, že mů-žeme také znovu prožívat strach a zmatek nezkušené matky nebo matčin záporný či silně ambivalentní vztah k dítěti; to může tuto fázi ztížit jak pro matku, tak pro dítě. Zdá se, že matčiny rozporuplné emoce mohou narušit fyziologickou souhru mezi děložními stahy a otevřením hrdla. To může zasáhnout i do porodu, prodloužit jeho trvání a vnést do přirozené dynamiky porodu mnoho komplikací.

## Uvěznění v nepřátelském světě

Subjektivně přináší prožívání počátku porodu intenzivní úzkost a pocit oka-mžitého a osudového ohrožení. Zdá se, jako by byl v nebezpečí celý vesmír, ale zdroj tohoto ohrožení zůstává neznámý a záhadný a uniká našim snahám o jeho identifikaci. Jelikož jsou počáteční změny chemické povahy, je možno je pociťovat jako nemoc nebo otravu. V extrémním případě může mít člověk paranoidní pocity, nebo se může cítit ohrožen nějakým rafinovaným útokem. Ve snaze nalézt vysvětlení může připisovat tyto zlověstné pocity jedům, škodlivým elektromag-netickým vlnám či záření, zlým okultním silám, tajným organizacím či dokonce mimozemským vlivům. Zdá se, že spontánní vynoření vzpomínek na nitroděložní poruchy či počátek porodu je jednou z nejdůležitějších příčin paranoidních stavů. Jak tyto hrozivé prožitky pokračují a



prohlubují se, může mít dotyčná osoba vize gigantického víru, v němž se ocitá a do jehož středu je nemilosrdně vtahována. Jinou variantou může být pocit, že nás pohlcuje nějaká archetypální obluda, nebo že nás uchvátila jakási fantastická chobotnice či obrovská tarantule. Tento prožitek může mít fantastické rozměry - jako by nebyl zachvácen jen jednotlivec, ale celý svět. Všeobecné ovzduší připomíná apokalyptickou událost, která ničí pokojný nitroděložní život a mění oceánskou a kosmickou svobodu plodu v agonizující uvěznění a pocit zachvácení neznámými vnějšími silami. Osoba prožívající plně rozvinutou BPM II má pocit klaustrofobie, tj. že je v kleci, že je vězněna v úzkém a uzavřeném prostoru, plném mučivých nočních mūr. Zorné pole je temné a hrozné a celková atmosféra vyvolává pocit nesnesitelných emočních a fyzických muk. Současně se zcela ztrácí souvislost s přímočarým časem, a cokoliv se odehrává, se zdá být věčné, jako by to nikdy nemělo skončit. Pod vlivem BPM II je člověk selektivně naladěn na nejhorší a nejzoufalejší aspekty lidského bytí; lidská psyché si začíná akutně uvědomovat nejtemnější, nejošklivější a nejhorší aspekty vesmíru, které zcela upoutávají její pozornost. Celá naše planeta se jeví jako apokalyptické místo, naplněné hrůzou, utrpením, válkami, epidemiemi, nehodami a přírodními katastrofami. Zároveň je nemožné vnímat jakékoli kladné aspekty lidského života, jako je láska a přátelství, umělecké a vědecké úspěchy nebo přírodní krásy. Vidí-li člověk v tomto stavu hezké hrající si děti, hned uvažuje, jak zestárnou a umřou; anebo vidí-li nádhernou růži, hned si představuje, jak za pár dní zvadne a uhynie. BPM II spojuje lidi v téměř mystickém smyslu s utrpením celého světa a vzbu- zuje v nich pocit ztotožnění s těmi, kteří patří mezi pronásledované, ponižované či utlačované. V hlubokých mimořádných stavech vědomí ovládaných touto matricí můžeme v sobě prožívat osudy tisíců mladých mužů a žen, kteří zahynuli ve všech válkách lidských dějin. Můžeme se ztotožnit se všemi vězni, kteří trpěli či umírali v kobkách, mučírňách, koncentračních táborech či ústavech pro chomyslné po celém světě. Mezi častými tématy spojenými s touto matricí jsou scény hladovění a hladomoru, stejně jako nepohodlí a nebezpečí vyplývající z mrazivé zimy, ledu a sněhu. To se zjevně vztahuje ke skutečnosti, že děložní kontrakce při porodu narušují zásobování plodu krví, která znamená výživu a teplo. Jiným typickým aspektem BPM II je atmosféra odlidštěného, groteskního a bizarního světa automatů, robotů a mechanických hraček. Představy lidských zrůd a pout'ových panoptik, stejně jako nesmyslný svět laciných nočních podniků rovněž patří do charakteristické symboliky druhé matrice. BPM II je doprovázena velice zřetelnými fyzickými projevy, zvláště generalizovaným napětím a pozicí těla, která vyjadřuje pocit zablokování a marného boje. Člověk pociťuje extrémní tlaky v hlavě i v těle, tíhu na prsou a různé kombinace intenzivních fyzických bolestí. Hlava je skloněna, čelisti jsou sevřeny a brada přitlačena na prsa, paže jsou často složeny na hrudníku a dlaně jsou pevně zařaty v pěst. Na dokreslení obrazu polohy plodu jsou kolena často pokrčená a nohy ohnuté. V kožních vlasečnicích se často měštná krev a na různých místech těla se objevují rudé skvrny.

## Kde začátek a konec splývají v jedno

Lidé, kteří jsou plně naladění na BPM II, mají sklon vidět lidskou existenci jako naprosto zbytečnou. Mohou mít pocit, že vzhledem k pomíjivosti všeho život zcela zásadním způsobem postrádá jakýkoliv smysl - jakékoliv cílevědomé usilování je naivním, prázdným a koneckonců i sebeklamným bláznovstvím. Z této perspektivy je každá snaha, ctizádost či snění o budoucnosti prostě od-souzeno k neúspěchu. V extrémních případech se lidé jeví jako pouhé žalostné věčné oběti, které svádějí donkichotskou bitvu proti silám mocnějším, než jsou sami, v níž nemají nejmenší šanci na vítězství. Při porodu jsme vrženi do tohoto světa bez jakékoliv volby, a jedinou jistotou, kterou v tom všem máme, je vědomí, že jednoho dne zemřeme. Staré latinské rčení vyjadřuje toto lidské předurčení velice výstižně: *Mors certa, hora incerta* (Smrt je jistá, hodina nejistá). Příznak naší smrtelnosti se nám vznáší nad hlavou a neustále nám připomíná pomíjejícínost všech věcí. Přicházíme na tento svět nazí, bez majetku, v bolestech a úzkostech - a téměř stejným způsobem jej i opouštíme. Ať děláme v životě či s životem cokoli, nijak to nemění tuto základní rovnici. Toto je nejkrutější a nejpesimističtější poselství BPM II. Prožitky této matrice obvykle odhalují hlubokou spojitost mezi agónií porodu a agónií smrti. Uvědomíme-li si podobnost těchto dvou situací, obvykle to vede k pocitu naprostého nihilismu a k existenciální krizi. Tyto pocity jsou často vyjádřeny vizemi, zobrazujícími nesmyslnost a absurditu života a marnost jaké-koliv snahy o jeho změnu. Můžeme se zde setkat s obrazy života a smrti mocných králů, slavných vojenských vůdců, skvělých filmových hvězd a

dalších lidí, kteří dosáhli výjimečné slávy a štěstí. Když však přijde smrt, nelíší se tito lidé v ničem od ostatních. Toto hluboké existenciální odhalení, které si člověk uvědomí při znovuprožívání této matrice, ho často přivede k tomu, aby pochopil hluboký smysl takových rčení, jako „Prach jsi a v prach se obrátíš“, „Světská sláva, polní tráva“ nebo „Marnost nad marnost, všechno je marnost“.

## Individuální emoce a kulturní reflexe BPM II

Je fascinující sledovat hluboké paralely mezi vjemy a pocity, zaplavujícími lidské vědomí v bezvýchodné fázi porodu, a filozofií a uměním existencionalistů, jako je Søren Kirkegaard, Albert Camus a Jean-Paul Sartre. Tito filozofové bolestně pociťovali a živě vyjádřili základní témata této matrice, aniž by dokázali vidět jediné možné řešení - duchovní otevření a transcendenci. Mnozí lidé, kteří se střetli s prvky BPM II uvnitř své vlastní psyché, pociťovali hlubokou spojitost s existenciální filozofií, která mistrovsky zobrazuje beznadějnost a ab-surditu tohoto stavu. Sartre dokonce pro jednu ze svých nejslavnějších her použil název *Bez východu*. Stojí za povšimnutí, že na Sartrův život mělo významný vliv obtížné a špatně integrované sezení s psychedelickou látkou meskalinem, což je aktivní alkaloid mexického kaktusu peyotl, který domorodci používají jako svátost. Sartrovy osobní poznámky naznačují, že jeho sezení se soustřeďovalo na prožitky, které měly jasnou spojitost s BPM II. U lidí trpících symptomy, jako je hluboká deprese, ztráta iniciativy, pocit bezvýznamnosti, ztráta zájmu o život a neschopnost radovat se z čehokoliv, se obecně zjišťuje, že jsou silně ovlivněni tímto aspektem nevědomí. Dokonce i ti z nás, kteří neprožili klinické deprese, znají obdobné pocity spojované s odloučením, odcizením, bezmocností a dokonce i metafyzickou osamocенostí. A většina z nás zná pocit méněcennosti a viny, kdy okolnosti v našem životě jako by potvrzovaly, že jsme neužiteční, bezcenní nebo prostě špatní. Tyto pocity jsou často zcela v nepoměru k událostem, které je vyvolaly - což si uvědomíme teprve tehdy, když uplyne dost času na to, abychom získali objektivní měřítko. A přece v době, kdy tyto emoce prožíváme, jsme přesvědčeni, že jsou přiměřené a oprávněné, i když dosahují metafyzických dimenzí prvotního hříchu popsaného v bibli. Možnost, že tyto pocity by mohly mít kořeny v raných otiscích BPM II v našem vědomí, nás ani nenapadne. Prožitky BPM II lze nejlépe charakterizovat touto trojicí: strachem ze smrti, strachem z nemožnosti návratu a strachem ze ztráty zdravého rozumu. Už jsem se zabýval převládajícím tématem smrti, který často zahrnuje i pocit, že náš vlastní život je ve vážném nebezpečí. Jakmile je tento pocit přítomen, je mysl schopna vytvořit jakékoliv množství historek, jež poskytují racionální „vysvětlení“, proč se tak děje - hrozící mozková mrtvice, srdeční infarkt, „předávko-vání“ v případě psychedelické drogy nebo mnoho dalších. Buněčná vzpomínka na porod se může objevit v současném vědomí s takovou silou, že dotyčná osoba se domnívá nade vší pochybnost, že skutečná biologická smrt je možná a že hrozí každým okamžikem. Ztráta jakéhokoliv smyslu pro přímočarý čas, která se pojí s touto matricí, může obvykle vést k přesvědčení, že tento nesnesitelný okamžik bude trvat na-vždy. Tento závěr obsahuje stejný omyl, jaký nacházíme v tradičních náboženstvích ve vztahu k chápání věčnosti jako nesmírně dlouhého časového úseku a ne jako prožitku bezčasovosti neboli naprostého úniku z hranic času. V BPM II pocit bezmocnosti a obav z „nemožnosti návratu“ prostě patří k prožitkovým charakteristikám tohoto stavu a nemá žádnou předpovídající hodnotu vzhledem k výsledku prožitku. Je paradoxní, že nejrychleji se lze z této situace dostat tak, že plně akceptujeme naprostou bezmocnost a beznadějnost tohoto nepříjemného stavu, což vlastně znamená vědomé akceptování původních pocitů plodu. Svět BPM II - se svým všeprostopupujícím pocitem nebezpečí, kosmického pohlcení, absurdního a groteskního vnímání světa a ztrátou přímočarého času - se natolik liší od naší každodenní reality, že při setkání s ním můžeme mít pocit, že jsme se ocitli na pokraji šílenství. Můžeme být přesvědčeni, že jsme ztratili veškerou duševní kontrolu nebo že jsme se již přehoupli přes okraj, a jsme ve vážném nebezpečí, že se z nás stane natrvalo psychotik. Racionální náhled, že extrémní forma tohoto prožitku pouze odráží trauma počátečních fází porodu, nám může, ale nemusí pomoci vyrovnat se s touto situací. Mírnější verzí tohoto stavu je přesvědčení, že prostřednictvím prožitku BPM II jsme získali přesný a přesvědčivý obraz totální absurdity lidské existence a že se již nikdy nebudeme moci vrátit k milosrdnému sebeklamu, nutnému k efektivní činnosti na tomto světě.

## Spirituální zážitky a symbolika pojící se s BPM II

Stejně jako první perinatální matrice má i BPM II bohatý duchovní a myto-logický aspekt. Archetypální obrazy vyjadřující kvalitu prožitků patřících do této kategorie nacházíme ve všech kulturách světa. Motiv nesnesitelného emocionálního a fyzického utrpení, jež nikdy neskončí, nalézá nejúplnější vyjádření v ob-rážech pekla a podsvětí, které najdeme u většiny náboženství. I když se v jed-notlivých kulturních skupinách mohou podrobnosti těchto obrazů lišit, většinou mají významné shodné rysy. Představují záporné protějšky a protipóly různých rájů a nebi, o nichž jsme hovořili u BPM I. Atmosféra těchto temných podsvětích prostředí je tísnivá, buď vůbec bez přírody nebo s přírodou, jež je znečištěná, zamořená a nebezpečná - s bažinami a páchnoucími řekami, pekelnými trnitými stromy s jedovatými plody, ledovými oblastmi, ohnivými jezery a řekami krve. Člověk může být svědkem utrpení, nebo může sám prožívat mučení, jež zahrnuje prudkou bolest, kterou způsobují démoni dýkami, kopími a vidlemi, dále vaření v kotlích nebo mrznutí v ledových krajích, skrčení a drcení. V pekle existují jen záporné emoce - strach, zoufalství, bezmocnost, vina, chaos a zmatek. Trpící archetypální postavy zde představují věčné zatracení a muka. Staří Ře-kové byli zřejmě s touto prožitkovou oblastí ve velmi těsném kontaktu. Jejich tragédie, vybudované na tématu nesmiřitelné kletby, viny přecházející z generace na generaci a nevyhnutelnosti vlastního osudu, přesně popisují atmosféru BPM II. Řecké mytologické postavy, symbolizující věčná muka, dosahují heroických rozměrů. Sisyfos v nejhlubší jámě Hádů (podsvětí) je zobrazen při své marné snaze vyvalit na vrchol hory obrovský balvan, který ztrácí pokaždé, když pocítí i ten sebemenší náznak, že možná dosáhl určitého pokroku. Ixion je připoután k hořícímu kolu, které se věčně otáčí a krouží v podsvětí. Tantala trápí mučivá žízeň a hlad, ač stojí v jezírku s průzračnou vodou a nad hlavou má šťavnaté ovoce. Prométheus trpí připoután ke skále a sup mu stále požírá játra. V křesťanské literatuře se BPM II odráží v „temné noci duše“, jež byla známa mystikům, jako byl sv. Jan z Kříže, kteří v ní spatřovali důležitou etapu duchov-ního vývoje člověka. Obzvláště významný je tu příběh o Adamovi a Evě - o je-jich vyhnání z ráje a o původu dědičného hříchu. V knize *Genesis* Bůh spojuje tuto situaci konkrétně s porodem a porodními bolestmi, když zvěstuje Evě: „V potu a bolestech budeš rodit své děti.“ Ztráta nebeského království je popsána v příběhu o pádu andělů, jenž vedl k vytvoření polaritý mezi nebem a peklem. Křesťanské popisy pekla ukazují konkrétní spojitost s prožitky BPM II. V mimořádných stavech vědomí dosahují mnozí lidé náhledu, že náboženské učení o pekle je v souladu s prožitky BPM II, což dodává věrohodnosti teolo-gickým koncepcím, které by se jinak zdály absurdní a neuvěřitelné. Tato spojitost s ranými nevědomými vzpomínkami by mohla vysvětlit, proč mají obrazy pekla a podsvětí takový mocný dopad jak na děti, tak na dospělé. Biblické popisy Jobovy mučivé zkoušky a Kristova utrpení, zoufalství, ponížení a ukřižování jsou těsně spjaty s BPM II. V buddhistické duchovní literatuře najdeme symbolismus BPM II v příběhu o „*Čtyřech prchavých obrazech*“ z Buddhova života. Tyto pohledy se týkají čtyř význačných událostí, jež předcházely rozhodnutí Gautama Buddhy opustit svou rodinu a život v královském paláci a vydat se hledat osvětlení. Na svých cestách mimo město byl svědkem čtyř scén, jež na něj učinily nesmazatelný dojem. První bylo setkání s vetším starcem, který měl vylámané zuby, šedivé vlasy a zkroucené tělo, což představovalo Buddhu konfrontaci s faktem stárnutí. Druhá scéna bylo setkání s osobou, ležící v příkopu u cesty, jejíž tělo bylo trýzněno chorobou, což reprezentovalo jeho konfrontaci s nemocí. Třetí bylo setkání s lidskou mrtvolou, což představovalo jeho úplné pochopení existence smrti a pomíjivosti. Poslední scénou bylo jeho setkání s mnichem s vyholenou hlavou v okrovém rouchu, jenž vyzařoval cosi, co jako by překračovalo veškeré utrpení, jež je tělu vrozené. A právě toto náhlé uvědomění pomíjivosti života, faktu smrti a existence utrpení dalo Gautamu Buddhu impulz k tomu, aby se odřekl světa a vydal se na svou duchovní cestu. V prožitkové práci s BPM II se lidé často setkávali s krizemi obdobnými těm, s nimiž se setkal Buddha ve „*Čtyřech prchavých obrazech*“. Během těchto epizod předvádí vlastní nevědomí člověku obrazy stárání, nemoci, smrti a pomíjivosti, v jež vyvolávají existenciální krizi. Člověk vidí marnost života bez duchovnosti, omezeného jen na povrchní rozkoše a světské cíle. Toto odhalení je důležitým krokem k duchovnímu otevření, jež začíná znovuprožíváním toho, jak se plně roztáhne děložní hrdlo a situace BPM II ztratí svou bezvýhodnost.

## Umělecké vyjádření motivů BPM II

Lidé často odkazují na Dantovo *Peklo* jako na dramatický popis BPM II. Považují také celou *Božskou komedii* za popis cesty k osobní proměně a du-chovnímu otevření. Dalšími uměleckými díly, jež vyjadřují atmosféru této oblasti, jsou romány a povídky Franze Kafky, odrážející propastné pocity viny, úzkosti a generalizované podezřívavosti, dále dílo Fjodora Dostojevského, naplněné emo-cionálním utrpením, šílenstvím a nesmyslnou brutalitou, a pasáže z románů Emila Zoly, popisující nejtemnější a nejodpornější aspekty lidské povahy. Také hrůzné povídky Edgara Allana Poea často zobrazují prvky druhé matrice, jako například „*Jáma a kyvadlo*“, „*Zaživa pohřben*“ nebo už zmíněný „*Sestup do malstrómu*“. Prokletí Bludného Holanďana a Věčného Žida Ahasvera, kteří byli odsouzeni žít a putovat až do skonání světa, je dalším příkladem ze světa umění. Malby, zobrazující atmosféru BPM II, zahrnují především obrazy pekla v křesťanském, muslimském a buddhistickém umění, stejně jako zobrazení scény *ecce homo*, křížové cesty a ukřížování Krista. Zcela jistě do této kategorie spadá svět bizarních děsivých kreatur Hieronyma Bosche, obrazy vidin a válečných hrůz Franciska Goyi a mnohé surrealistické malby. Obzvláště působivé jsou obrazy Hansruediho Giger, švýcarského malíře, který je skutečným géniem perinatální oblasti. Jeho představy oscilují mezi BPM II a BPM III, o které budeme hovořit v následující kapitole, a představují symbolismus perinatálních matric v překva-pivě explicitní a snadno rozeznatelné formě. Giger byl vyznamenán Zlatým Oscarem za své morbidní umělecké návrhy pro film *Vetřelec*, jež mají dramaticky perinatální rysy. Pro pokračování tohoto filmu pod názvem *Vetřelci* vytvořil fantastickou archetypální postavu Pohlcující matky - hrůzné pavoukovité mimo-zemšťanky s její d'ábelskou líhni. Mnohá perinatální témata lze nalézt i ve filmech Frederika Felliniho, Ingmara Bergmana, George Lucase, Stevena Spielberga a mnoha dalších.

## BPM II a role oběti v každodenním životě

Podobně jako BPM I se i tato matrice pojí se vzpomínkami z pozdějšího života, jež sdílejí určité významné rysy s výše uvedenými perinatálními prožitky. Události, zaznamenané v paměti v těsné souvislosti s BPM II, jsou různé nepří-jemné situace, kdy se cítíme ohroženi a bezmocní, kdy jsme pod vlivem úžasné ničivé síly a kdy je zdůrazněna naše úloha bezmocné oběti. Obzvláště významné jsou vzpomínky na příhody, kdy bylo ohroženo naše fyzické bytí a přežití, ať už šlo o chirurgický zákrok, tělesné zneužívání, autonehody nebo válečné zmrza-čení. Vzhledem ke své podobnosti s určitými aspekty porodního traumatu mají tyto vzpomínky sklon vtiskovat se do paměti takovým způsobem, že jsou pro-pojeny s matricí BPM II a překrývají se s ní. Prožíváme-li ve svém životě takovéto traumatické události, přenášejí nás sou-časné události nazpět k odpovídajícímu perinatálnímu materiálu a znovu ožívují naši starou emocionální a fyzickou bolest. Potom reagujeme nejen na naši sou-časnou situaci, ale i na významné rané trauma našeho života. Tím lze vysvětlit hloubku psychického narušení - a trvalých negativních účinků - po válkách, přírodních katastrofách, době strávené v koncentračním táboře nebo únosu te-roristou. Tyto situace jsou traumatické nejen samy o sobě, což je dostatečně závažné, ale navíc zbavují oběti obranných mechanismů, které je obvykle chrání před bolestnými prvky nevědomého materiálu, uloženého v hloubce jejich psýché. Aby bylo možno s těmito stavy účinně pracovat, je třeba vytvořit podpůrné prostředí a použít techniky, jež těmto lidem umožňují znovu prožít a propracovat se nejen relativně nedávnými traumaty z dospělosti, ale i skrytými primárními vzpomínkami spojenými s BPM II. Na jemnější úrovni může druhá matrice obsahovat i vzpomínky na silné psy-chické frustrace, obzvláště na opuštění, odmítnutí, deprivaci, emocionálně hroživé události a na omezující či tísnivé situace v původní rodině i později v životě. Opakované prožívání role oběti v původní rodině, ve třídě, v intimních vztazích, na pracovišti a ve společnosti připomíná a posiluje vzpomínky na bezvýhodný stav při porodu, což dává těmto novějším zážitkům daleko větší psychologickou relevantnost a dopad. BPM II se také váže k různým nepříjemným pocitům a napětím v těch částech těla, jež Freud nazval erogenními neboli přinášejejcími slast. Na orální úrovni může jít o pocity žízně nebo hladu, v anální oblasti o ne-příjemné pocity v tlustém střevu a konečniku pojící se k zácpě, zánětu tlustého střeva či hemoroidům, a v genitálně močovém traktu může jít o sexuální frustraci či bolest při infekci nebo po chirurgickém zákroku, stejně jako o bolestivé za-držování moči.

## Cesta z pekla do očiště

Každý z děložních stahů v této fázi prožitku porodu přetahuje děložní svalovinu přes hlavu dítěte a rozšiřuje hrdlo dělohy. Jakmile se hrdlo konečně otevře a hla-vička sestoupí do pánve, dojde k velké změně nejen v biologickém, ale i psy-chickém prožitku porodu. Bezvýhodná situace BPM II se mění v pomalý průchod porodními cestami, charakterizujícími BPM III. V následující kapitole budeme zkoumat bohatý a barvitý svět BPM III a jeho dosah pro náš život individuálně i kolektivně.

## 4. Boj se smrtí a o znovuzrození - BPM III

*Chceš být vymazán, vygumován, zrušen, změněn v nicotu? Chceš se stát nicotou? upadnout v zapomnění?*

*Pokud ne, pak se nikdy skutečně nezměníš.*

*D. H. Lawrence: Fénix*

I když vlastně nikdy jasně porodní kanál neviděl, cítil jeho drtivý tlak na hlavě a všude kolem, a každá buňka jeho těla věděla, že je součástí porodního procesu. Napětí dosahovalo rozměrů, které podle jeho představ nebyly z lidského hlediska snesitelné. Cítil neochabující tlak na čelo, spánky a týl, jako by ho svíraly ocelové čelisti svéráku. Napětí v jeho těle mělo i brutálně mechanickou povahu - představoval si, že prochází nestvůrným mlýnkem na maso nebo obrovským lisem plným ozubených kol a válců. Myslí mu krátce prolétla před-stava Charlieho Chaplina jako oběti techniky ve filmu *Moderní doba*. Zdálo se mu, že celým jeho tělem protéká neuvěřitelné množství energie, která se kon-centruje a opět uvolňuje v explozivních výbojích. Pociťoval překvapivou směsici pocitů - dusil se, byl vydešený a bezmocný, ale i rozzlobený a podivně sexuálně vzrušený. Dalším důležitým aspektem jeho prožitku byl pocit naprosté zmatenosti. Přestože se cítil jako dítě účastnící se divoké bitvy o přežití a uvědomoval si, že to, co se bude odehrávat, je jeho zrození, prožíval zároveň sám sebe jako vlastní rodící matku. Intelektuálně věděl, že jako muž nemůže nikdy porodit, a přesto cítil, že nějakým způsobem překračuje tuto bariéru a že se nemožné stává skutečností. Nebylo pochyb o tom, že se spojuje s čímsi primárním - s prastarým ženským archetypem rodící matky. Představa jeho těla zahrnovala velké těhotné břicho a ženské genitálie se všemi nuancemi biologických vjemů. Pociťoval frustraci nad tím, že se nedokáže poddat tomuto elementárnímu procesu - porodit a narodit se, uvolnit se a vypustit dítě ven. Z podsvětí jeho psýché se náhle vynořila obrovská záplava vražedné agresivity - jako by kosmický chirurg prořízl abces zla. Vrchu v něm nabýval vlkodlak či zběsilec stížený záchvatem amoku - doktor Jekyll se měnil v pana Hyde. Objevilo se množství představ vraha a oběti v jedné osobě, stejně jako předtím nedokázal rozlišovat mezi dítětem, které se rodí, a rodící matkou. Byl nelítostným tyranem, diktátorem, podrobujícím své poddané nepředstavitelným krutostem, ale byl také revolucionářem, který vede zuřivý dav, aby tyrana svrhl. Stal se gangsterem, který chladnokrevně vraždí, a policistou, který ve jménu zákona zločince zabíjí. V jednom okamžiku prožíval hrůzy nacistických koncentračních táborů. Když otevřel oči, viděl se jako důstojník SS. Měl hluboký pocit, že jako nacista a jako žid je toutéž osobou. Cítil v sobě Hitlera i Stalina a pociťoval plnou odpovědnost za zvěrstva v dějinách lidstva. Viděl, že problém lidstva nespočívá v existenci krutých diktátorů, ale v tomto „skrytém vrahovi“, kterého každý z nás může najít ve své psýché, pokud se dostane do dostatečné hloubky. Pak se povaha prožitku změnila a dosáhla mytologických proporcí; namísto zla lidských dějin pocítil atmosféru čarodějnictví a přítomnost démonických prvků. Zuby se mu změnilly v dlouhé tesáky, naplněné jakýmsi záhadným jedem, a zjistil, že se vznášejí nocí s velkými netopýřními křídly jako zlověstný upír. To se brzy změnilo v divoké opojné scény ze sabatu čarodějnic. V tomto temném smyslném rituálu jako by všechny obvykle zakazované a potlačované impulzy vystoupily na povrch a on je plně prožíval a vyhrával. Zatímco démonická povaha postupně z jeho prožitku mizela, pociťoval i nadále neuvěřitelně silné erotické pocity a účastnil se nekonečného sledu těch nejfantastičtějších orgií a sexuálních fantasií, v nichž hrál všechny role. Během všech těchto prožitků nepřestával být současně i dítětem protlačujícím se porodním kanálem. Bylo mu naprosto jasné, že sex a porod jsou hluboce propojeny a že satanské síly mají významnou spojitost se

situaci porodního traumatu. Zápasil a bojoval v mnoha různých rolích a proti nejrůznějším nepřítelům. Někdy se ptal sám sebe, zdali jeho muka vůbec někdy skončí. Pak však do jeho prožitku vstoupil nový prvek. Celé tělo měl pokryto jakousi biologickou nečis-totou, jež byla slizká a kluzká. Nedokázal rozeznat, zda to je plodová voda, sliz, krev nebo vaginální výměšky. Zdálo se mu, že stejnou látku má i v ústech a dokonce i v plicích. Dusil se a zalykal, pitvořil se, a snažil se dostat onu látku ze svého systému a s kůže. Současně dostával zprávu, že nemusí bojovat - celý proces má svůj rytmus a jediné, co musí udělat, je poddat se mu. Vzpomínal na mnohé situace ze svého života, kdy pocíťoval nutnost bojovat a zápasit, a ve zpětném pohledu se i to zdálo být zbytečné. Bylo to, jako by byl svým porodem jaksi naprogramován, aby viděl svůj život jako mnohem komplikovanější a ne-bezpečnější, než ve skutečnosti je. Zdálo se mu, jako by mu tento prožitek v tomto smyslu dokázal otevřít oči a učinil jeho život mnohem snadnější a hravější než předtím. ^

## Riskantní cesta začíná

Tato matrice je, jak je patrné z výše uvedeného příkladu prožitků spojovaných s BPM III, extrémně dynamická a bohatá na pozitivní i negativní obrazy a před-stavy. Na biologické úrovni sdílí určité rysy s BPM II, zvláště pokračující děložní stahy a celkový pocit uvěznění a sevření. Stejně jako u předchozí fáze zasahuje každá kontrakce do zásobování plodu kyslíkem. Dalším zdrojem dušení mohou být komplikace, jako je například pupeční šňůra omotaná kolem krku nebo vmáč-knutá mezi hlavu a pánevní stěnu. Přestože existují určité paralely mezi touto a předchozí matricí, je třeba si pozorně povšimnout i významných rozdílů. V předchozí matrici bylo děložní hrdlo uzavřeno - teď se otvírá a umožňuje, aby se plod pohyboval porodními cestami. I když boj o přežití pokračuje, existuje teď pocit naděje a víra, že zápas bude brzy u konce. V této fázi je hlavička dítěte vklíněna do pánevního otvoru, který je tak úzký, že i za normálních okolností je průchod pomalý a namáhavý. Svalstvo dělohy je velmi silné a síla stahů se pohybuje mezi 25 a 50 kilogramy. To vytváří atmosféru střetávajících se a soupeřících energií a silný hydraulický tlak. Organismus matky a organismus dítěte jsou stále ještě na mnoha úrovních těsně pro-pojeny, a z tohoto důvodu může dojít k výraznému vzájemnému ztotožnění, jak ukázal výše uvedený příklad. Při znovuprožití vzpomínky na tuto matrici nemáme žádný pocit hranice mezi sebou a matkou. Nedochozí ani k fyzickému, ani psy-chickému oddělení. Matka i dítě stále ještě sdílejí jediné vědomí. Proto lze pro-žívat všechny pocity a vjemy dítěte, a zároveň se plně ztotožňovat s rodičkou, nebo se dokonce napojit na archetyp rodící ženy.

## Prožitek porodu a sexualita

Kromě prožitku intenzivní fyzické bolesti, úzkosti, agrese, zvláštního pocitu vzrušení a dynamické energie je tato matrice charakterizována i silným sexuálním vzrušením, jež je nepochybně tím nejneočekávanějším aspektem celého porodu. To zřejmě vyžaduje vysvětlení, tím spíš, že to má významné důsledky pro po-chopení mnoha velice zvláštních a extrémních forem lidského sexuálního cho-vání. Není těžké pochopit, že vzhledem k intenzivnímu zapojení genitální oblasti má matčin prožitek porodu silnou sexuální složku. Navíc stupňování a následné uvolnění napětí v průběhu procesu porodu sleduje přirozenou křivku, velice po-dobnou sexuálnímu orgasmu. Mnoho žen, které rodily své děti za ideálních pod-mínek, často popisují porod jako nejsilnější sexuální zážitek ve svém životě. Je však těžší pochopit či vůbec uvěřit, že porod může vyvolat sexuální pocity i u dí-těte. Sigmund Freud kdysi šokoval svět, když zveřejnil svůj objev, že sexualita nezačíná v pubertě, ale již v raném dětství. Tady se po nás žádá, abychom svou představivost rozšířili ještě dále a uznali, že máme sexuální pocity ještě dříve, než přijdeme na svět! Pozorování osob, které prožívají BPM III v mimořádných stavech, však jasně naznačuje, že tomu tak. Důkazy nasvědčují tomu, že lidské tělo obsahuje mechanismus, který převádí extrémní utrpení, zvláště je-li spojeno s dušením, na určitou formu vzrušení, které připomíná vzrušení sexuální. Tento mechanismus je možno pozorovat v sadomasochistických praktikách, u válečných zajatců mučených nepřítelem a u lidí, kteří podnikli neúspěšný pokus oběsit se a přežili, takže mohli tuto událost popsat. Ve všech těchto situacích je agónie těsně spojena s extází, která dokonce vede k prožitku transcendence, jako je tomu u flagelantů a náboženských mučedníků. Co to vše znamená z hlediska každodenní reality? Především je důležité si uvědomit, že naše první zkušenost se sexualitou se odehrává v riskantním, životu nebezpečném kontextu,

kdy prožíváme emoční utrpení a fyzickou bolest a po-citujeme úzkost a slepou agresi. Navíc při průchodu porodními cestami je dítě ve styku s různým biologickým materiálem, včetně slizu, krve a někdy i moče a výkalů. Tato kombinace pocitů a prožitků spolu s pozdějšími okolnostmi tvoří přirozený základ pro vývoj nejrozličnějších sexuálních poruch a deviací v pozdějším životě. Prožitky BPM III, posílené traumatickými zážitky v kojeneckém a dětském věku, mohou vést ke vzniku sexuálních dysfunkcí, sklonu k neobvyklým sexuálním praktikám jako sadomasochismu nebo spojování moče a výkalů se sexualitou a dokonce i ke kriminální sexualitě.

## Titánské aspekty třetí matrice

Jako ostatní matrice má i BPM III svou vlastní charakteristickou symboliku, jež zahrnuje světská, mytologická a duchovní témata. Tato témata spadají do pěti kategorií: titánské, agresivní a sadomasochistické, sexuální, démonické a ska-tologické. Všechny však mají zároveň společné téma - setkání se smrtí a porodní zápas. Nejčastěji jsou prožitky, pojící se se třetí matricí, směsí vjemů a emocí vztahujících se k biologickému porodu a archetypálních symbolických motivů, jak jsme viděli ve vyprávění na počátku této kapitoly. Možná nejnapadnějším aspektem této matrice je atmosféra titánského zápasu, který má často katastrofické proporce. Jasně se v něm odrážejí obrovské konfliktní energie, zúčastněné v této fázi procesu porodu, a zároveň sklon je vybit. Tyto prožitky často mohou dosáhnout tak bolestné intenzity, že zdaleka přesahují vše, co podle našeho názoru může lidská bytost vůbec snést. Člověk může prožívat scény, při nichž se energie maximálně koncentruje a protéká tělem jako elektrický proud o vysokém napětí. Tato energie se může zablokovat nebo zkratovat a tím vytvářet v různých částech těla úžasně napětí, které se pak může explozivně uvolnit. U mnoha lidí se to spojuje s představami moderní techniky a katastrofami způsobenými člověkem - s obrovskými elektrárnami, vedením o vysokém na-pětí, jadernými výbuchy, starty raket, dělostřeleckou palbou, nálety a dalšími válečnými výjevy. Jiní spojují své prožitky s devastujícími přírodními katastrofami, jako jsou vybuchující sopky, ničivá zemětřesení, zuřivé hurikány a tornáda, velkolepé elek-trické bouře, komety nebo meteory a kosmické pohromy. Slyšeli jsme i odkazy na takové katastrofy, jako byly poslední dny Pompejí nebo výbuch sopky Kra-katau. Méně často tyto představy zobrazují ničení vodou - sem patří scény hrozivých oceánských bouří, obrovských přílivových vln, rozvodněných řek nebo protřazených přehrad, jež vedou k zatopení celých měst. Někteří lidé popisovali mytologické obrazy, jako je zničení Atlantidy, konec Sodomy a Gomory či do-konce Armageddon.

## Perinatální kořeny násilí

Agresivní a sadomasochistické aspekty třetí matrice se zdají být logickým produktem situace, v níž se dítě ocitá v porodních cestách. Navenek zaměřená agrese zrcadlí biologickou zuřivost organismu, jehož přežití je ohroženo uduše-ním. Tento druh agrese nelze vysvětlit psychologicky a vymyká se také jakémukoli etickému hodnocení. Lze ji srovnat se stavem mysli, který by se projevil u každého z nás, kdyby nám někdo držel hlavu pod vodou a my jsme nemohli dýchat. Jestliže je tento aspekt třetí matrice aktivován v mimořádných stavech vědomí, nachází své vyjádření v různých obrazech válek, revolucí, masakrů, lidských jatek, mučení a zneužívání všeho druhu, v nichž hrajeme aktivní úlohu. S touto matricí se však také pojí určitá forma dovnitř zaměřené agrese, jež má sebezničující charakter. Tato agrese, často vyjádřená barvitými fantaziemi a impulzy, je výsledkem zvnitřnění sil, které nám byly původně vnuceny zvenčí - kombinace děložních stahů a odporu uvnitř porodních cest. Vzpomínka na tento prožitek v nás přežívá jako pocit emocionálního a fyzického uvěznění a jako neschopnost radovat se plně ze života. Někdy na sebe bere formu krutého vnitřního soudce žádajícího potrestání, kruté části superega, jež dokáže dohnat člověka až k extrémům sebezničení. Rád bych se zde zmínil o několika důležitých rozdílech mezi prožitky spojo-vanými s druhou a třetí matricí. Zatímco v BPMII jsme výhradně oběťmi, v BPM III se můžeme střídavě ztotožňovat s obětí i s útočníkem. Navíc se můžeme někdy stát pozorovatelem, který tyto scény sleduje zvenčí. To bylo vyjádřeno i ve výše uvedeném vyprávění člověka, který prožíval sebe samého jako židov-skou oběť i nacistického kata. Lidé, kteří se dostanou do styku s tímto aspektem porodu, často říkají, že se jeho prostřednictvím dokážou vcítit do krutých vo-jenských vládců a tyranů, jako byl Džingischán, Hitler nebo Stalin, a ztotožnit se s nimi, nebo i ztotožnit s mnoha současnými masovými vrahy.

Sadomasochistické asociace této matrice zrcadlí vztahy mezi vyvolanou nebo prožívanou bolestí a sexuálním vzrušením, o nichž jsme diskutovali v předchozích odstavcích. To vysvětluje vzájemné propletení sexuálních pocitů a bolesti, jež je charakteristické pro sadomasochismus. Sadismus a masochismus nikdy neexistují jako naprosto samostatné jevy - jsou v lidské psyché vzájemně propojeny a představují dvě strany téže mince. Obrazy spojené s takovými sadomasochistickými prožitky zahrnují scény znásilnění, sexuálních vražd a sadomasochistických praktik působení nebo přijímání bolesti.

## Agonie a extáze porodu

Tak, jak se stupňuje intenzita prožitků spojovaných s touto matricí, začínají se navzájem sblížovat emoce a vjemy, jež původně stály na opačných pólech (například bolest a rozkoš). Nakonec mohou splynout do jediného nerozlišitelného stavu mysli, obsahujícího všechny možné dimenze lidského prožitku. Intenzivní utrpení se ztotožní s výjimečnou rozkoší, šířavé vedro se cítí jako mrazivý chlad, vražedná agresivita a vášnivá láska splynou v jedno, a agonie smrti se stane extází zrození. Jakmile utrpení dosáhne svého absolutního vrcholu, situace jakýmsi zvláštním způsobem přestane projevovat vlastnosti utrpení a agonie. Namísto toho se samotná intenzita prožitku transformuje do divokého extatického vytržení, jež lze popsat jako „dionýskou“ nebo „vulkanickou extázi“. Tato vulkanická extáze nebo vytržení se může dále stupňovat, až dosáhne transcendentálních rozměrů. Na rozdíl od oceánské extáze spojované s BPM I zahrnuje tento vulkanický typ úžasné explozivní napětí s agresivními i sebezničujícími prvky. Tuto formu vytržení lze prožívat při porodu, při nehodách nebo při rituálech používajících fyzicky bolestivé postupy, jako jsou praktiky flagelantů nebo tanec Slunce amerických Indiánů, při kterých se člověk po dlouhou dobu dobrovolně vystavuje intenzivní fyzické bolesti. Určité úrovně vulkanické extáze lze dosáhnout při obřadech domorodců, jejichž součástí je divoký tanec a hlučná intoxikující hudba, nebo při jejich moderní době - určitých typech rockových koncertů. Sexuální aspekt BPM III se obvykle prožívá jako generalizovaná erotika, která se cítí v celém těle, nikoliv jen v pohlavních orgánech. Mnozí lidé popisují vytržení obdobné počáteční fázi sexuálního orgasmu, i když tisícinásobně zesílené. V tomto případě však mohou tyto vjemy pokračovat po mnohem delší časové období a jsou doprovázeny bezuzdnými erotickými představami. Sexua-lita, kterou zde popisujeme, je charakterizována ohromnou intenzitou instinktivního pudu, který nemá žádný konkrétní cíl nebo předmět. V žádném případě nejde o erotiku, kterou prožíváme při zamilování - s hlubokou vzájemnou úctou, pochopením a pocitem lásky, jež vrcholí v sexuálním spojení. Tady je důraz na egoistickém uspokojení primitivních sexuálních pudů - často úchylné povahy - jakýmkoliv možným způsobem a s minimálním ohledem na partnera. Představy a prožitky BPM III mají často pornografické rysy nebo spojují sex s nebezpečím a obscénností. Při těchto scénách se člověk může ztotožňovat s majitelem harému, pasákem či prostitutkou, nebo s kýmkoliv ze široké škály historických i legendárních sexuálních maniaků, jako byl Casanova, Rasputin, Don Juan nebo Marie Terezie. Může se stát svědkem i účastníkem scén v Soho, Pigalle a dalších vykřičených čtvrtích. Jelikož má tato matrice i dynamickou duchovní složku, můžeme občas narazit i na zdánlivě rozporuplné prožitky spojující sex a transcenci. Tady můžeme nalézt obrazy rituálů plodnosti, vzývání falických symbolů a chrámové prostituce. Co je na prožitcích BPM III snad nejzajímavější, je emocionální blízkost smrti a sexuality. Člověk by se domníval, že hrozba smrti vyhladí jakékoliv libidózní pocity. Pokud však jde o tuto matrici, zdá se, že pravý opak je pravdou. Pozorování klinické psychiatrie, prožitky lidí, kteří byli mučeni v koncentračních a vězeňských táborech, a záznamy organizace Amnesty International svědčí o tom, že existují silné vzájemné vztahy mezi extatickým vytržením sexu, porodu a extrémního ohrožení tělesné integrity a přežití. V procesu smrti a znovuzrození se motivy vztahující se k těmto třem oblastem střídají nebo dokonce koexistují v různých kombinacích.

## Setkání s groteskním, satanským a skatologickým aspektem

Někdy se sexuální aspekty BPM III prožívají v karnevalové atmosféře, naplněné jasnými barvami, exotickými kostýmy a svůdnou hudbou. Charakteristická kombinace motivů smrti, morbidního a groteskního s radostným a rozjařeným je velmi vhodným symbolickým vyjádřením stavu mysli těsně před znovuzrozením. V tomto stadiu se uvolňují dlouho potlačované sexuální a agresivní energie a vzpomínka na ohrožení života uvolňuje ze svého sevření tělo i psyché. Populární masopustu a obdobných událostí může být jistě



způsobena i tím, že kromě zábavy a kontextu pro uvolnění nahromaděného napětí nám tyto svátky také umožňují spojit se s archetypem znovuzrození v hlubinách naší psyché. Prožitky objevující se v závěrečných fázích procesu smrti a znovuzrození rovněž poskytují zajímavé vhledy do určitých forem čarodějnictví a satanských praktik. Zápas v porodním kanále se může spojovat s vizemi připomínajícími rituály černé mše a sabatu čarodějnic. Vstup satanského prvku v tomto období se zřejmě vztahuje ke skutečnosti, že BPM III sdílí s těmito rituály podivnou kombinaci emocí a fyzických pocitů. Zápas v porodních cestách zahrnuje extrémní bolest, styk s krví a tělesnými výměškami, spolu se silným emočním rozrušením a sexuální-m vzrušením. Tento zápas může přivést dítě do blízkosti smrti, ale obsahuje i příslib vysvobození a transcendence. Všechny tyto prvky jsou těsně propleteny s představou „služby Temnému bohu“. Souvislost mezi těmito praktikami a perinatální úrovní nevědomí je nutno brát do úvahy při každém seriózním studiu zneužívání v rámci satanského kultu, což je jev, který - jak se zdá - přitahuje v USA stále větší zájem jak odborníků, tak široké veřejnosti. Dalším významným prožitkem v téže kategorii je pokušení zlými silami, tedy motiv, který lze nalézt v duchovní literatuře mnoha světových náboženství. Vzhledem k těsnému kontaktu novorozence s tělesnými tekutinami, a v závěrečných fázích porodu někdy i s močí a výkaly, jsou skatologické zážitky nedílnou součástí BPM III. Během procesu smrti a znovuzrození mohou být skatologická setkání silně zveličena, takže zahrnují veškeré nejméně přijatelné produkty, které biologie je schopna poskytnout. I když při porodu došlo jen k minimálnímu kontaktu s takovými materiály, může si osoba prožívající tento aspekt představovat, že se plazí kanalizačními stokami a že se doslova válí ve špíně, pije krev, nebo se zapojuje do scén rozkladu a hnití.

## Mytologická a duchovní témata

Mytologické a duchovní aspekty této matrice jsou obzvláště bohaté a různorodé. Titánský aspekt může být vyjádřen archetypálními představami střetu sil dobra a zla nebo představami zničení a stvoření světa. Další formou zápasu za nalezení rovnováhy mezi dobrem a zlem je archetyp božího soudu. Agresivní scény se často spojují s představami ničivých božstev, jako je Kálí, Šiva, Satan, Coatlicue nebo Mars. Obzvláště charakteristické je těsné ztotožnění s mytologickými postavami, představujícími smrt a znovuzrození, které můžeme nalézt ve všech významných kulturách - patří sem Osiris, Dionýsos, Persefona, Wotan, Balder a mnoho dalších. Variací na toto téma v naší vlastní kultuře je příběh o smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Lidé prožívající BPM III mají často vize ukřižování, nebo se zcela ztotožňují s Ježíšem na kříži. V této fázi jsou také hojné scény obětování a sebeobětování, doprovázené odpovídajícími božstvy, hlavně aztéckými a mayskými. Mohou se zde objevovat i představy mužských a ženských božstev, spojovaných se sexualitou a plodností, spolu s vizemi bakchanálií. Už jsem se dříve zmínil o motivech kombinujících duchovno a sexualitu, jako jsou rituály plodnosti, vzývání řádu, chrámová prostituce a rituální znásilnění a domorodé obřady s důrazem na smyslnost a sexualitu. Skatologický aspekt je mytologicky vyjádřen např. představou Herkula, čistícího nepředstavitelnou špinu chlévů krále Augiáše, nebo aztécké bohyně porodu a tělesného chtíče Tlacolteutl, „Požíračky špíny“. Přejít mezi fázemi BPM III a IV se často spojuje s vizemi všestravujícího ohně. Jeho plameny se zdají ničit vše, co je v našem životě zkažené nebo prohnité, a připravují nás k obnově a znovuzrození. Je zajímavé, že v odpovídajícím stadiu porodu mají mnohé matky pocit, že mají celé pohlavní orgány v jednom ohni. Lidé, kteří prožívají tuto fázi pasivně, mohou mít pocit, že celé jejich tělo hoří nebo že procházejí očištnými plameny. To je obzvláště dobře vyjádřeno v mýtu o fénixovi, bájném ptáku z arabských legend, který po dosažení věku 500 let shoří v ohni; z jeho popele pak vzlétne nový fénix. Očištný oheň je také charakteristický pro náboženské obrazy očištění.

## BPM III a umění

Snad již od úsvitu lidských dějin byly prožitky BPM III nekonečným zdrojem inspirace pro umělce mnoha rozličných žánrů. Příkladem je tolik, že můžeme předložit pouze skromný výběr: atmosféra intenzivních emocí, hraničících se šílenstvím, je mistrovsky zobrazena v románech Fjodora Dostojevského a v mnoha hrách Williama Shakespeara, zvláště v *Hamletovi*, *Macbethovi* a *Králi Learovi*; dionýsovský prvek a touha po moci je ve filozofickém díle Friedricha Nietzscheho. Projekty d'Abelských

válečných strojů Leonarda da Vinciho, hrůzné vize Franciska Goyi, morbidní umění Hansruediho Giger a celá škola surrea-listického malířství jsou vynikajícím vizuálním zobrazením atmosféry BPM III. Obdobně i opery Richarda Wagnera jsou plné působivých scén, zachycujících ovzduší této matrice. Mezi nimi jsou orgiastické scény z Venušiny hory v opeře *Tannhäuser*, magická ohňová scéna z opery *Valkýra*, a zvláště spálení Siegfrieda a požár Valhally v závěrečné scéně *Soumraku bohů*. Kombinace dramatickosti, sexu a násilí, charakteristická pro tuto matici, je magickou formulkou pro značnou část moderní kinematografie.

## Souvislost s postnatálními prožitky

Stejně jako ostatní perinatální matrice má i BPM III specifickou souvislost se vzpomínkami z postnatálního života. U lidí, kteří prožili válku nebo se jí aktivně zúčastnili, se vzpomínky na skutečné hrůzy prolétají s titánskými, ag-resivními a skatologickými aspekty této matrice. Naopak válečné zážitky ze skutečného života mohou vyvolat odpovídající perinatální prvky v nevědomí, což může později vést k vážným emocionálním problémům, běžným u vojáků, kteří prošli krvavými bitvami. Specifická forma vzrušení, promíšená se strachem a pocitem nebezpečí, spojuje BPM III s napínavými, avšak riskantními situacemi, jako je seskok s padákem, automobilové závody, jízda na horské dráze, exotická lovecká dobrodružství, box a zápas. Erotické aspekty BPM III jsou spojeny se systémem COEX, obsahujícími intenzivní sexuální prožitky v riskantních podmínkách, jež představuje znásilnění, cizoložství a jiná sexuální dobrodružství, spojená se značným rizikem, anebo návštěvy čtvrtí s červenými lucernami. Skatologický aspekt se spojuje s násilnou výukou hygienických návyků, nepříjemnými příhodami z dětství, týkajícími se neudržení moče nebo stolice, návštěvami smetišť, skládek a jiných nehygienických míst, a přítomností při scénách rozkladu nebo roztrhání lidského těla za války nebo při autonehodách. Prožitky BPM III jsou často doprovázeny konkrétními projevy ve freudovských erogenních zónách. Týká se to mnoha činností, které přinášejí náhlé uvolnění, rozkoš a relaxaci po dlouhotrvajícím napětí nebo stresu. Na orální úrovni tyto činnosti zahrnují kousání, žvýkání a polykání potravy, stejně jako katarzi při zvracení. V anální oblasti jde o přirozené procesy vyměšování a vypouštění větrů, v uretrální oblasti pak močení po dlouhém zdržování. A konečně odpovídajícím genitálním jevem je stupňování napětí před sexuálním orgasmem a u žen pocity, s nimiž se setkávají při druhé klinické fázi porodu. Třetí matrice představuje ohromnou zásobárnu problematických emocí a obtížných tělesných pocitů, jež mohou - v kombinaci s pozdějšími událostmi v kojeneckém a dětském věku - přispět k vývoji různých poruch emočních a psychosomatických. Mezi nimi jsou určité formy deprese a stavy, které zahrnují agresivitu a násilné sebezníčovající chování. Také sexuální poruchy a úchyly, obsesivně kompulsivní neurózy, fobie a hysterické projevy mají zřejmě důležité kořeny v této matrici. Které z mnoha možných forem emocionálních poruch se skutečně projeví, je zjevně spouštěno povahou pozdějších životních prožitků, jež mohou selektivně posílit agresivní, sebezníčovající, sexuální nebo skatologické aspekty BPM III.

## Zápas končí

Když se mučivý zápas o únik z porodních cest blíží ke konci, dosahuje napětí a utrpení vrcholu. Pak následuje explozivní uvolnění, jakmile se dítě náhle vymaní z pánevního sevření a poprvé se nadechne. Všeobecně platí, že tento okamžik obsahuje možnost úžasné relaxace, ale stupeň, do jaké míry se tak skutečně děje, závisí na konkrétních okolnostech porodu, jako je možnost láskyplného kontaktu s matkou, spojení pomocí zrakového kontaktu a další faktory. Na prožitkové aspekty tohoto přechodu se soustředíme v následující kapitole.

## 5. Prožitek smrti a znovuzrození - BPM IV

*Duše vidí a okouší nadbytek, nezměrné bohatství, nachází v něm odpočinutí a úlevu, po níž touží, a chápe podivná tajemství Boží... V Bohu rovněž cítí úžasnou moc a sílu, jež překračuje veškerou ostatní*

*moc a sílu - okouší báječnou sladkost a duchovní blaho, nachází skutečné odpočinutí a Božské světlo a má povznášející zážitky z poznání Boha...*

*Sv. Jan z Kříže: Chvalozpěv*

Začal prožívat značný zmatek - přelévaly se přes něj vlny horka a počal se potit. Roztrásl se a začal pociťovat nevolnost. Zcela náhle se ocitl na vrcholu horské dráhy, postupně byl vtahován do propasti, a pak ztratil kontrolu a zřítíl se dolů. Napadlo ho přirovnání - bylo mu, jako by spolkl soudek dynamitu s podpáleným doutnákem. Soudek měl za chvíli vybuchnout a on proti tomu nemohl nic dělat. Bylo to zcela mimo jeho kontrolu. Poslední, co ve vzpomínkách slyšel, když horská dráha přešla okraj propasti, byl řev hudby, jež zněla, jako by přicházela z milionů sluchátek. Měl obrovskou hlavu a cítil, že má tisíc uší a každé z nich přináší jinou hudbu. Byl to ten největší zmatek, jaký kdy v životě zažil. Umíral přímo tam na místě a nemohl proti tomu nic dělat. Jediné, co se dalo dělat, bylo vykročit vpřed. Vynořila se mu slova „důvěřuj a poslouchej“, a během kratičkého okamžiku už neležel na pohovce a neměl svou obvyklou totožnost. A náhle se začalo odehrávat několik scén najednou. V první z nich se hroužil do bažiny plné odporných tvorů. Pohybovali se směrem k němu, ale nedokázali se dostat až k němu. Nejlepší způsob, jakým dokázal popsat tuto jízdu na horské dráze, kdy se propadal v naprosté ztrátě kontroly, bylo přirovnání k chůzi po mimořádně kluzkém povrchu. Zpočátku tam byl trochu pevný povrch, ale pak už nic nebylo pevné, vše bylo kluzké, nebylo čeho se chytit, a on padal a řítíl se stále hlouběji do zapomnění. Umíral náhle však stál uprostřed náměstí středověkého města. Náměstí obklopovala průčelí gotických katedrál. Spatřil, jak z výklenků v katedrálách sestupují chrlice, zvířata na okapech, lidé, napůl lidé napůl zvířata, ďáblové a duchové - napadlo ho, že všichni vypadají jako postavy z obrazu Hieronyma Bosche. A kráčeli k němu! Jak se všichni ti tvorové na něj tlačili, začal pociťovat nezměrnou agónii a bolest, paniku, děs a hrůzu. Mezi spánky cítil rostoucí tlak - umíral. Byl si naprosto jist, že umírá. A pak zemřel. Jeho smrt byla dokonána, když ho konečně přemohly tlaky v hlavě a on byl ohromnou rychlostí vystřelen do jiného světa. Nový svět, s nímž se setkal, byl zcela jiný než ty předchozí. Panika a hrůza zmizely. Nastala nová muka, ale nebyl v nich sám. Jaksi měl účastenství na smrti všech lidí. Začal prožívat Ježíšovo umučení. Byl Ježíšem, ale zároveň byl prostým občanem, a všichni kráčeli v pohřebním průvodu na Golgotu. V tomto bodě jeho prožitku již neexistoval žádný zmatek. Jeho vize byly naprosto zřetelné. Lítost, kterou pociťoval, byla přímo mučivá. Pak si povšiml krvavé slzy, jež se tvořila v Božím oku. Boží oko ve skutečnosti neviděl, ale viděl slzu, která se začala rozlévat po celém světě, když Bůh sám přijal účastenství na smrti a utrpení všech lidí, kteří kdy žili. Procesí směřovalo na Golgotu, kde byl ukřižován s Kristem a se všemi lidmi na kříži. Byl Kristem, byl všemi lidmi. Byl ukřižován a zemřel. Hned poté, co všichni zemřeli, zaslechl tu nejandělštější hudbu, jakou kdy v celém svém životě slyšel. Zaslechl hlasy zpívajících andělů a všichni lidé, kteří zemřeli, začali zvolna vstávat z mrtvých. Bylo to jako zrození - odehrála se smrt na Kříži, a pak se ozval svištivý zvuk, jak se vítr z Kříže hnal do jiného světa. Všichni kolem něho začali povstávat a davy lidí se měnily v mohutná procesí v obrovských katedrálách, kde všude kolem byly svíce, světlo, zlato a kadidlo. V tuto chvíli neměl žádný pocit oddělené totožnosti. Byl ve všech procesích a všechna procesí byla v něm. Byl každým z mužů a každou z žen. Spolu se všemi kolem něho se začal pozvedat ke světlu, výš a výš, podél majestátních bílých mramorových sloupů. Zástupy za sebou zanechávaly modrou, zelenou, červenou, purpurovou a zlatou barvu katedrál a všechny barvy lidských úborů. Pozvedaly se do bělosti a pohybovaly se mezi vysokými, zářivě bílými sloupy. Zněla hudba, všichni zpívali a pak se před jeho očima objevila nová vize. Nepodobala se ničemu z toho, co se doposud odehrálo - měla zvláštní povahu, jež ho přesvědčila, že mu bylo dáno prozření. Dotklo se ho Kristovo roucho vzkříšení. Nedotklo se však jen jeho, dotklo se spíš všech lidí a přesto se dotykem všech dotklo i jeho. Jakmile se ho roucho dotklo, odehrálo se současně několik věcí. Stal se velmi nepatrným, malým jako buňka, droboučkým jako atom. Všichni lidé byli prodchnuti pokorou a klaněli se. Naplnil ho mír a pocit radosti a lásky. Bezvýhradně miloval Boha. Zatímco to probíhalo, dotek roucha byl jako kabel vysokého napětí. Vše vybuchovalo a výbuch přenášel lidi na nejvyšší místo, které existuje - místo absolutního světla. Náhle nastalo ticho. Hudba utichla. Zmlkly veškeré zvuky. Měl pocit, že je v absolutním středu zdroje energie. Bylo to, jako by byl v Bohu - ne pouze v přítomnosti Boží, ale v Bohu, přijímal účast v Bohu. Netrvalo to dlouho - i když si uvědomoval, že během tohoto prožitku čas vůbec nic neznamena - a pak začal sestup. Svět, do něhož nyní sestupoval, se v ničem

nepodobal světům, které kdy poznal - byl to svět velké krásy. Pěly majestátní sbory, a během zpěvu Sanctus, Gloria a Hosanna bylo slyšet hlas proroka, který pravil: „ Nic nechtěj, nic nechtěj " a „ Nic nehledej, nic nehledej. " V této fázi se zjevilo mnoho dalších obrazů. V jedné z rozsáhlých vizí pohlížel dolů přes Zemi na základy vesmíru. Sestoupil do hlubin a objevil tajemství, že Bůh je veleben v hlubinách stejně jako ve výšinách. V hlubinách vesmíru lze také spatřit světlo. Je tam množství věžeňských cel. Jak procházel těmito celami, jejich dveře se otvíraly a vycházeli z nich věžeňové velebící Boha. V další intenzivní vizi tohoto sezení spatřil postavu kráčející širokou překrásnou řekou v hlubokém a rozlehlém údolí. Na hladině kvetly lekníny a řeka zvolna a tiše plynula. Údolí obklopovaly velmi vysoké hory s mnoha a mnoha potůčky, jež stékaly do údolí. Do této vůně se ozval hlas: „ Řeka života plyne k ústům Boha. " Velice toužil po tom, aby byl v oné řece, a nedokázal říct, zda kráčí řekou, nebo zda on sám je tou řekou. Řeka plynula, a jak směřovala k ústům Božím, zástupy lidí i zvířat, všechna stvoření sestupovala v potůčcích a vlévala se do hlavního proudu řeky života. Když se toto sezení blížilo ke konci a on se znovu začal orientovat v terapeutické místnosti, kde začal, i nadále pociťoval, že je naplněn úžasem, pokorou, mírem, blaženstvím a radostí. Byl pevně přesvědčen, že byl předtím s Bohem v centru energie celého vesmíru. Měl v sobě dosud silný pocit, že veškerý život je jen jeden a že řeka života se ve skutečnosti vlévá do Boha a že mezi lidmi neexistují žádné rozdíly - mezi přáteli a nepřáteli, černými a bílými, muži a ženami: všichni tvoří jednotu. To bylo vyprávění kněze popisujícího hlubinné prožitkové sezení, při kterém se setkal se čtvrtou perinatální matricí. Přestože jsou jeho představy a symbolika rozhodně křesťanské, tatáž základní témata těchto prožitků se objevují znovu a znovu u lidí každého náboženského a etnického původu, jakmile prožívají BPM IV. Nápadné je tu téma smrti a znovuzrození, stejně jako konfrontace s hrozivými démony a božskými bytostmi, ztotožnění s veškerým lidským utrpením a odhalení týkající se povahy samotného vesmíru. Stejně jako ostatní matrice je i BPM IV kombinací vzpomínek na nezákladnější biologické události spojené s porodem a jejich duchovních a mytologických paralel.

## Biologické reality

Biologickým podkladem BPM IV je vyvrcholení zápasu v porodním kanálu, okamžik samotného zrození a situace následující ihned po porodu. Když se průchod porodními cestami blíží ke konci, objevuje se hlava, ramena a pak se dostane ven celé tělíčko. (U porodu plodu v poloze pánevní se pochopitelně nejprve objeví nohy.) Jediné, co zbývá z původní jednoty s matkou, je spojení pupeční šňůrou. Nakonec se odstříhne i pupeční šňůra, čímž se přeruší navždy biologické spojení, jednotu s mateřským organismem. Když se poprvé nadechneme, otevrou a rozvinou se naše plíce i dýchací cesty - krev, kterou matčino tělo okysličovalo, zásobovalo výživou a očišťovalo od toxických látek, je nyní nasměrována do našich vlastních plic, trávicího systému a ledvin. Dokončením těchto hlavních fyzických aktů oddělení začínáme svou existenci anatomicky samostatných jedinců. Jakmile se obnoví fyziologická rovnováha, je tato nová situace významným pokrokem oproti předchozím dvěma fázím - BPM II a BPM III. Ve srovnání se stavem před počátkem porodního procesu (BPM I) jsou však některé podmínky horší. O biologické potřeby, jež byly automaticky uspokojovány, když jsme byli v dokonalé jednotě s tělem své matky, už není postaráno na nepřetržitě bázi. V průběhu perinatálního období nám lůno poskytovalo stále bezpečí - po narození již ochranná postava matky není neustále přítomna. Už nás nic nepřetržitě nechrání před kolísáním teploty, rušivými zvuky, změnami v intenzitě světla nebo nepříjemnými hmatovými vjemy. Naše pohoda je životně závislá na kvalitě mateřské péče, ale ani ta nejlepší matka nedokáže reprodukovat podmínky v dobrém lůnu.

## Smrt, znovuzrození a ego

Stejně jako u tří ostatních matric se lidé prožívající tuto poslední matrici často dostávají do styku s velice přesnými podrobnostmi o svých původních porodních zážitcích. Lidé bez předchozích rozumových znalostí podmínek svého porodu dokážou odhalit, že přišli na svět pomocí kleští nebo v poloze pánevní či s pupeční šňůrou omotanou kolem krku. Často dokážou rozeznat typ anestetika, které bylo při porodu použito. A nezdědka dokážou prožít podrobně konkrétní události, k nimž po jejich porodu došlo. V mnoha případech jsme měli příležitost ověřit si přesnost takovýchto zpráv. BPM IV má také výraznou symbolickou a duchovní dimenzi. Psychologicky nabývá znovuprožívání okamžiku porodu formu prožitku

smrti a znovuzrození. Utrpení a agónie, hrozící v BPM II a BPM III, nyní vrcholí „smrtí ega“, prožitkem totálního zániku na všech úrovních - fyzické, emocionální, intelektuální a duchovní. Podle freudovské psychologie je ego tou částí nás samých, která nám umožňuje správně vnímat vnější realitu a dobře fungovat v každodenním životě. Lidé, kteří mají tuto koncepci ega, si často představují smrt ega jako děsivou a strašlivě zápornou událost - jako ztrátu schopnosti žít v tomto světě. To, co však v tomto procesu skutečně umírá, je ta část nás samých, která zastává v podstatě paranoidní názor na nás a svět kolem nás. Alan Watts nazval tento aspekt, který zahrnuje pocit absolutní oddělenosti od všeho ostatního, „ego obalené kůží“. Je vytvořeno souhrnem obtížných a bolestných zážitků našeho života, jimž jsme byli vystaveni během zápasu v porodních cestách a v průběhu různých traumatických událostí po porodu. V těchto počátečních situacích se nám zdá, že svět je vůči nám nepřátelský, že nás svírá, že nás vyhnal z jediného prostředí, které jsme doposud znali, a působí nám emocionální i fyzickou bolest. Tyto prožitky v nás vytvářejí „falešné ego“, které i nadále vnímá svět jako nebezpečný a přenáší tento postoj i do budoucích situací, dokonce i tehdy, jsou-li podmínky naprosto odlišné. Ego, které ve čtvrté matrici umírá, je založeno na nutkové potřebě být stále silný, mít vše pod kontrolou a být neustále připraven na všechna možná nebezpečí, i na taková, která nemůžeme nikdy předvídat, nebo taková, jež jsou čistě imaginární. Toto falešné ego v nás vyvolává pocit, že naše podmínky nejsou nikdy uspokojivé a že nic není postačující, a že tedy musíme realizovat nejružnější grandiózní plány, aby-chom cosi dokázali sobě i ostatním. Odstranění falešného ega nám pak pomáhá vytvořit si realističtější pohled na svět a budovat strategie přístupu ke světu, jež jsou přiměřenější a prospěšnější. Prožitek smrti ega, který označuje přechod mezi BPMIII a BPMIV, je obvykle dramatický a katastrofický. Můžeme být bombardováni obrazy z minulosti a přítomnosti, a při jejich hodnocení můžeme mít pocit, že jsme nikdy nic neudělali správně a že jsme absolutní budižkničmové. Jsme přesvědčeni, že jsme k po-litování, bezmocní a že nic, co si můžeme myslet nebo dělat, nezmění naši zoufalou situaci. Zdá se nám, že se hroubí celý náš svět a že ztrácíme veškeré smysluplné zachytne body našeho života - osobní úspěchy, milované osoby, systémy obživy, naděje a sny, to vše se zdá být k ničemu. Cesta ke svobodě od zoufalství a bezmoci, jež pociťujeme, vede přes odevzdání - což je právě to, proti čemu naše ego bojuje. Prožitek naprostého osobního odevzdání je nezbytným předpokladem spojení s transpersonálním zdrojem. Zotavující se alkoholičtí a narkomani znají tento bod jako okamžik, kdy člověk uzná svou naprostou bezmocnost a objeví Vyšší moc. Jakmile se dostaneme až na dno, náhle nás zasáhnou obrazy oslepujícího bílého či zlatého světla nadpozemského jasu a krásy. Cítíme, že se prostor kolem nás rozšiřuje, a jsme až po okraj naplněni pocitem osvobození, vykoupení, spásy a odpuštění. Cítíme se očištěni, jako bychom se právě zbavili veškeré tíhy v našem životě - jako by z nás padala vina, agresivita, úzkost a další formy nepříjemných emocí. Můžeme pociťovat obrovskou lásku ke svým blízkým, hluboký vděk za teplo lidských vztahů, solidaritu s veškerým životem a pocit jednoty s přírodou a vesmírem. Zpupnost a výbojnost mají sklon vymizet, jakmile objevíme sílu pokory, jež nás ponouká být ku prospěchu ostatním. Přemrštěné ambice i touha po materiálním bohatství, postavení a moci se náhle jeví dětskými, absurdními a zbytečnými marnostmi.

## Mytologie smrti a znovuzrození

Konfrontujeme-li BPM IV jako dospělí v regresivní terapii, při psychospirituální krizi nebo při intenzivní meditaci, neomezujeme se obvykle jen na znovuprožívání biologických a emocionálních aspektů porodu. Téma smrti a znovuzrození zahrnuje i mnohé další typy prožitků, které jsou spojeny se stejnými emocemi a fyzickými pocity. Nejčastěji vidíme kombinaci skutečných vzpomínek na porod, symbolických obrazů zrození, výjevů z dějin lidstva, ztotožnění s různými zvířaty a výjevy mytologických scén. To vše může být protkáno vzpomínkami na pozdější události, které zrcadlí paralely mezi BPM IV a určitými typy prožitků v našem životě. Duchovní a mytologický symbolismus, pojící se s BPM IV, je bohatý a rozmanitý, a stejně jako u ostatních matric mohou jeho obrazy čerpat v podstatě z kterékoli kulturní tradice. Smrt ega můžeme prožívat jako obětování sebe samého děsivé indické bohyni Kálí nebo aztéckému bohu slunce Huitzilopochtlovi. Stejně tak může člověk pociťovat ztotožnění s dítětem, které jeho matka vrhla do šířavých plamenů biblického Molocha spolu s jinými dětmi, které našly smrt během tohoto obětního rituálu. Již jsem se zmínil o legendárním ptáku fénixovi jako o prastarém symbolu znovuzrození - obrazy tohoto mytologického ptáka či ztotožnění s ním jsou časté v mimořádných stavech vědomí. Člověk může

také prožívat duchovní znovuzrození, ztotožnění s konkrétními božstvy, např. aztéckým Quetzalcoatlem, egyptským Osirisem, či s Adonisem, Attisem nebo Dionýsem z řecké tradice. Mezi nejčastější prožitkové formy spojované s BPM IV patří ztotožnění se smrtí a vzkříšením Ježíše Krista, jak dokládá vyprávění z počátku této kapitoly. Blaženství z tohoto neočekávaného duchovního otevření, oplývajícího překvapivými vjemy, lze označit za proměňheovskou ex-tázi.

## Vítězné dokončení cesty

Člověk, který překonal ohromné zkoušky druhé a třetí matrice a těší se z pro-žitku znovuzrození pojícího se se čtvrtou maticí, má obvykle triumfální pocity. Tyto pocity mohou být ztělesněny v hrdinských postavách z mytologie, jako sv. Jiří probodávající draka, Théseus porážející Minotaura nebo dítě Herkules za-bíjející obrovské hady, kteří ho napadli hned po narození. Mnozí lidé hovoří o obrazech plných jasného světla s nadpřirozenou bytostí vyzařující božskou inteligenci, nebo prožívají Boha jako ryze duchovní všeprostopující energii. Jiní popisují průzračný, nebesky modrý opar, překrásné duhy nebo velkolepé obrazy složitých vzorů, připomínajících páví pera. Mohou se zde objevit i nádherné vize božských zjevení, zobrazující anděly a jiné nebeské bytosti. Je to i rovněž vhodná doba pro objevení se bohyně Velké matky z různých kultur, vyzařující lásku a ochranu - Panny Marie, Isis, Cybely nebo Lakšmí. Občas se může duchovní znovuzrození pojit s velice zvláštní formou prožitku jednoty s átmanem a brahma, popisované ve staroindických hinduis- tických textech. Tady člověk pociťuje hluboké spojení s nejnvtmnějším duchov- ním jádrem své bytosti. Iluze individuálního já (*díiva*) mizí a člověk prožívá sjednocení se svým božským Já (*átman*), které je zároveň vesmírným Já (*brahma*), kosmickým zdrojem veškerého bytí. Jde o přímý a okamžitý kontakt s Věčností uvnitř nás, s Bohem, nebo s tím, o čem upanišady hovoří jako o *Tat tvam asi* („Ty jsi To“). Toto pochopení základního ztotožnění individuálního vědomí s tvůrčím principem vesmíru je jedním z nejhlubších prožitků, kterých může člověk dosáhnout. Duchovní znovuzrození, tak jak se prožívá v průběhu BPM IV, může znovu otevřít bránu k oceánské extázi BPM I, a jejím prostřednictvím pak prožíváme kosmickou jednotu. Symbiotické spojení s matkou, které obvykle následuje po prožitku znovu-zrození („dobrý“ prs), se totiž nápadně blíží prožitku nerušené nitroděložní exi- stence („dobré“ luno) - někdy se střídají, nebo dokonce existují vedle sebe. Prožitek BPM IV může být provázen pocití splynutí s ostatním světem, což připomíná prožitek jednoty, o kterém jsme hovořili v kontextu BPM I. V tomto stavu má realita, jež nás obklopuje, posvátnou povahu. Cítíme-li jednotu se vším, co existuje, převládá ocenění přírodních krás a prostého nekomplikovaného života nad většinou našich jiných zájmů. Moudrost učitelů a myšlenkových systémů zdůrazňujících tyto hodnoty - filozofie Jean-Jacquese Rousseaua, Ralpa Waldo Emersona a Henryho Davida Thoreaua, nebo učení taoismu a zen-buddhismu se zdá být samozřejmá a nesporná. Za nejideálnějších podmínek může mít smrt ega a znovuzrození dalekosáhlé a často trvalé důsledky. Osvobozuje nás od paranoidně obranného postoje vůči světu, který je důsledkem určitých aspektů našeho porodu a pozdějších trpkých zážitků. Je to, jako bychom se zbavili filtrů a zkreslujících čoček, jež normálně omezují naše vnímání sebe sama a světa. Po prožitku znovuzrození se všechny naše smysly náhle doširoka rozevřou. Zrakové, sluchové, čichové, chuťové a hma- tové vjemy se vesměs zdají být nepředstavitelně intenzivnější, živější a příjem- nější. Můžeme mít pocit, že vidíme svět vlastně vůbec poprvé ve svém životě. Vše kolem nás, dokonce i ty nejběžnější a nejznámější výjevy, se zdají být nezvykle vzrušující a podnětné. Lidé hovoří o zcela nových způsobech vnímání a požitku z přítomnosti svých blízkých, zvuků hudby, přírodních krás a neko- nečných rozkoších, jež svět skýtá našim smyslům. Vyšší motivační síly, jako je smysl pro spravedlnost, oceňování harmonie a krásy a touha je vytvářet, nová tolerance a úcta k druhému, stejně jako pocity lásky, jsou v našem životě stále významnější. A co víc - vnímáme je jako přímé, přirozené a logické vyjádření naší skutečné povahy a vesmírného řádu. Nelze je vysvětlit jako výsledky psychologických obranných mechanismů, jako je například freudovský „reakční výtvar“ (předstíráme lásku a ve skutečnosti cítíme agresivitu a nenávisť) nebo „sublimace“ primitivních instinktivních tužeb (trávíme dlouhé hodiny pomocí druhým, abychom se vyrovnali se svým sexuál- ním napětím). Je zajímavé, že existují nápadné paralely mezi tímto novým vě- domím a tím, co Abraham Maslow nazval „metahodnotami“ a „metamotivacemi“. Změny tohoto druhu pozoroval pravidelně u osob, které měly spontánní mystické nebo „vrcholné“ zážitky. Pozitivní následky tohoto druhu jsou nejintenzivnější v prvních dnech či týdnech po duchovním otevření a

časem mají sklon slábnout - na jemnější úrovni však člověka transformují trvale. Člověk, který úspěšně ukončil proces smrti a znovuzrození, má pocit hlubokého uvolnění, tichého vzrušení, klidu a vnitřního míra. Někdy však tento proces neproběhne v úplnosti a pak vede k dočasnému stavu připomínajícímu máni. Dotyčná osoba může pociťovat přílišné vzrušení, je hyperaktivní a euforická, až se to blíží nepříjemné karikatuře. Tak například po neúplném průlomu do BPM IV a prvním návalu kosmických vhladů mohou někteří lidé nahlas vyprávět o svých odhaleních a snažit se podělit se o ně nevybíravě s lidmi kolem nich. Lze vidět, jak se snaží obrátit ostatní na svou víru, vyžadují zvláštní pocty, pokoušejí se uspořádat velké oslavy a vypracovávají grandiózní plány na změnu světa. K tomu často dochází při spontánních psychospirituálních krizích, kdy není obvykle k dispozici porozumění, podpora a vedení. Zůstane-li objev vlastní božskosti připojen k egu, může na sebe vzít tvar psychotického velikášského bludu namísto opravdového mystického vhladu. Tento drah chování naznačuje, že tato osoba se plně nespojila s BPM IV a musí se propracovat některými problematickými prvky BPM III a integrovat je. Po úplném odstranění těchto reziduálních záporných aspektů BPM III se prožije znovuzrození v jeho čisté formě, jako tiché vytřzení s pocitem klidu a míra. Tento stav je naprosto uspo-kojující a sebenaplňující, a nevyžaduje žádnou okamžitou činnost ve světě.

## Kde se současnost stýká s minulostí

Společní jmenovatelé, spojující vzpomínky z postnatálního života s prožitky pojícími se s BPM IV, zahrnují prvky osobního vítězství, úspěch při obtížných projektech a šťastný únik z nebezpečných situací. Opakovaně jsme viděli, že lidé při znovuprožívání okamžiku porodu prožívají zároveň vzpomínky na konec války nebo revoluce, záchranu při nehodě nebo překonání obrovského nebezpečí. Na jiné úrovni si mohou rovněž vybavit ukončení problematického manželství a začátek nového milostného vztahu. Občas může proběhnout celá série různých životních úspěchů ve formě zhuštěného souhrnu a přehledu. Zdá se, že nekomplikovaný porod je modelem k úspěšnému vyrovnávání se s pozdějšími obtížnými situacemi v životě. Různé komplikace, jako je příliš dlouhý a oslabující porod, použití porodních kleští nebo velká dávka anestetik, mají zjevně vztah ke konkrétním problémům při řešení pozdějších situací všech druhů. Totéž platí i o uměle uspišném porodu, předčasném porodu a o porodu císařským řezem. Co se týče freudovských erogenních zón, BPM IV se pojí se slastí a uspokojením následujícím po uvolnění napětí. Na orální úrovni může tedy fyzický aspekt tohoto stavu připomínat ukojení žízně a hladu nebo uvolnění, které cítíme, jakmile ukončíme intenzivní žaludeční potíže zvracením. Na anální a uretrální úrovni jde o uspokojení vyvolané vyprázdněním střev nebo močového měchýře po bo-lestivém zadržování moči. Na genitální úrovni odpovídá tento stav rozkoši a uvol-nění po dobrém sexuálním orgasmu. A u rodičích žen je to orgiastické uvolnění, které mohou prožít těsně po porodu.

## Jiné světy, jiné reality

Oblast nevědomí, která je spojena s těmito čtyřmi perinatálními matricemi, představuje rozhraní mezi naší individuální psýché a tím, co Jung nazval kolek-tivním nevědomím. Jak jsme viděli, prožitky vztahující se k různým matricím v sobě často kombinují vzpomínky na různé aspekty biologického porodu se scénami z dějin lidstva nebo z mytologie a se ztotožněním s různými zvířaty. Tyto prvky náleží do transpersonální domény, do oblasti nové kartografie lidské psýché, která se nachází za biografickou a perinatální oblastí. Jde o nejzajímavější, ale také nejrozporuplnější oblast, kterou moderní výzkum vědomí v současné době studuje. Transpersonální prožitky uvádějí ve vážnou pochybnost přesvědčení, že lidské vědomí je omezeno rozsahem našich smyslů a prostředím, do něhož jsme vstoupili při svém narození. Zatímco tradiční psychologie věří, že naše mentální funkce a zážitky jsou přímým důsledkem schopnosti našeho mozku třídit informace shromažďované našimi smysly, připisovat jim význam a ukládat je do paměti, transpersonální badatelé předkládají důkazy, že za určitých podmínek máme při-stup k doslova neomezeným zdrojům informací o vesmíru, které mohou, ale nemusí mít své zdroje ve fyzikálním světě. Této fascinující oblasti se budeme věnovat v další kapitole této knihy.

## III. Transpersonální paradigma

*To nejkrásnější, co můžeme prožít, je mystérium, které je zdrojem veškerého skutečného umění a vědy.*

*Albert Einstein*

## 6. Přehled transpersonálního paradigmatu

*Vědomí nelze uvěznit do egocentrických koncepcí vlastního Já. Existenciální identita je vhodná k tomu, abychom se vyrovnávali s běžnými úkoly života v tomto světě, stejně jako je newtonovská fyzika vhodná pro stavbu mostů. Výlučné ztotožnění s existenciálním Já jako nezávislou entitou však postrádá smysl, pokud jde o stavy vědomí, jež překračují běžná časoprostorová omezení a fungují v realitě, kterou lze příhodněji popsat jazykem subatomární fyziky.*

*Frances Vaughanová: Vnitřní oblouk*

Abychom pochopili transpersonální oblast, musíme začít uvažovat o vědomí zcela novým způsobem. Je třeba se osvobodit od předem učiněného závěru, že vědomí je něco, co se vytváří uvnitř lidského mozku a co je tedy obsaženo ve schránce, kterou představuje struktura kostí naší lebky. Nahlížíme zde za hranice přesvědčení, že vědomí existuje pouze jako výsledek našeho individuálního ži-vota. Tak jako se vyrovnáváme s koncepcí transpersonální oblasti, začínáme uvažovat o vědomí jako o něčem, co existuje mimo nás a nezávisle na nás, co ve své podstatě není vázáno na hmotu. V protikladu s naší každodenní zkušeností je vědomí nezávislé na našich fyzických smyslech, i když mu smysly tvoří pro-středníka při každodenním vnímání života. Transpersonální vědomí je spíš nekonečné než konečné a sahá za hranice času a prostoru. Pochopit celkové rozměry transpersonální oblasti je možná pro naši každodenní mysl stejný problém, jako když ležíme za jasné noci pod hvězdami a pokoušíme se pochopit rozlehlost obrovského nezměrného vesmíru, kde se nacházejí nebeská tělesa. Tady, pod kosmickým deštěm noční oblohy začínáme chápat, že meze, které vnímáme, leží uvnitř naší mysli, a *ne tam* v rozlehlém vesmíru bez hranic. A co platí o vnějším prostoru astronomů, platí stejným dílem i o vnitřním prostoru lidské psýché. Je těžké vyhnout se připoutanosti k našemu hluboce zakořeněnému přesvědčení, že vesmír musí být konečný a že vědomí každého z nás je odděleno od ostatních a uzavřeno do našeho mozku. Dělá nám také velké potíže připustit, že mysl a vědomí nemusí být výlučně výsadou lidské rasy, ale že prostupují celou přírodu a existují jak v těch nejprimitivnějších, tak v těch nejsložitějších formách života. Ať se snažíme sebevíc, zdá se, že nejsme schopni osvobodit se od předem daných koncepcí, jež nám vnutila naše kultura a to, co považujeme za zdravý rozum. Máme-li si však zachovat tyto iluze, pak je nezbytné, abychom ignorovali ohromné množství pozorování a informací, přicházející z moderního výzkumu vědomí a z řady dalších vědeckých disciplín. Ze všech těchto zdrojů přicházejí důkazy, jež jasně naznačují, že vesmír a lidská psýché nemají žádné hranice ani meze. Každý z nás je propojen s veškerým bytím a je jeho projevem. Uznání transpersonální povahy vědomí zpochybňuje mnohé základní koncepce naší společnosti, koncepce, které nás všechny ovlivňují na hluboce osobní úrovni. Máme-li přijmout tento nový pohled na vědomí, znamená to, že musíme také souhlasit s tím, že náš život není formován pouze okamžitými vlivy prostředí ode dne našeho zrození, ale - a to je neméně důležité - je formován i zděděnými, kulturními, duchovními a kosmickými vlivy, sahajícími daleko za hranice toho, co můžeme vnímat fyzickými smysly.

## Historické precedenty

Transpersonální vědomí se uznává za předmět seriózního vědeckého výzkumu teprve v posledních dvaceti letech. Předtím se o transpersonálních zážitcích dis-kutovalo v kontextu duchovních, mystických, náboženských, magických nebo paranormálních jevů. Nebyla to doména vědců, ale kněží a mystiků. I přes mo-derní předsudky proti zpřístupnění transpersonální oblasti serióznímu výzkumu se našel velký počet průkopníků v oboru lidského vědomí, kteří jí zasvětili svůj život. Mezi nejvýřečnější a nejodvážnější z nich patřil vysoce uznávaný švýcarský psychiatr C. G. Jung. Ke konci svého života Jung prohlásil, že veškeré jeho nejvyspělejší dílo vy-cházelo z transpersonálních prožitků, které popsal v knize *Septem Sermones ad Mortuos* (Sedm kázání mrtvým), jež poprvé vyšla v omezeném nákladu v roce 1916. V této knize Jung popsal, jak prolomil bariéry každodenního vědomí a vstoupil do světa, o kterém dříve ani netušil, že by



mohl existovat. V tomto světě začal komunikovat s bytostí, která si říkala „Basilides“. Když se ho Jung vypytał na jeho původ, Basilides odpovėděl, že žil ve městě Alexandrii celá staletí předtím, než se Jung narodil. A právě Basilides vyprávěl Jungovi o „pleromě“, transpersonální koncepci, která se později odrazila v Jungově koncepci „kolektivního nevědomí“.

*Pleroma je začátek i konec stvořených věcí. Prostupuje je tak, jako sluneční svit všude prostupuje vzduch... I my jsme však pleromou, neboť jsme součástí věčného a nekonečného... Dokonce i v tom nejmenším bodě je pleroma nekonečná, věčná a celistvá, jelikož malost i velikost jsou vlastnosti, jež jsou v ní obsaženy. Je to ona nicota, která je všude, celistvá a nepřetržitá.<sup>^</sup>*

I když se Jung z komunikace se svým vnitřním průvodcem Basilidem o mnohém poučil, teprve jeho spojení s druhou bytostí, s níž se setkal na transpersonální úrovni, mělo nakonec hlubší dopad na jeho dílo. Tato druhá postava, „duchovní bytost“, která si říkala Filemon, poskytovala Jungovi radu a vedení v jeho díle po celý zbytek života. A na konci života Jung vskutku připsal značnou část svých nejuspěšnějších a nejkreativnějších prací na účet svého spojení s Filemonem. Další precedens na podporu transpersonálních prožitků můžeme nalézt v ži-votním díle Abrahama Maslowa o vrcholných zážitcích („peak experiences“). Maslow tvrdil, že je nutné lidskou psyché „depatologizovat“, to znamená pohlížet na „vnitřní jádro“ našeho bytí nějakou na zdroj metafyzického temna nebo nemoci, ale jako na zdroj zdraví a pramen lidské tvořivosti. Maslow byl přesvědčen, že západní filozofie zatemnila význam tohoto vnitřního jádra tím, že k němu přistupovala spíše jako k pověře než jako k realitě, nebo tím, že s ním jednala jako se zdrojem zlých, nebezpečných, neurotických či psychotických impulzů - jako s něčím, co je třeba potlačit nebo zkrotit. Maslow prokázal svou práci s lidmi, kteří byli na vysokém stupni „seberealizace“, že plný potenciál člověka lze realizovat nikoliv potlačováním signálů z vnitřního jádra, ale naopak tím, že se naučíme těmto signálům naslouchat. Jeho výzkum naznačil, že i když „hlasy a impulzy“ z tohoto vnitřního jádra (jako Jungův Filemon) mohou být „slabé, tiché a křehké, velice snadno zahlcené vzděláním, kulturním očekáváním, obavami z odmítnutí“, přesto platí, že: „Autentickou individualnost můžeme zčásti definovat jako schopnost naslouchat těmto hlasům - impulzům ve svém nitru...“ Maslow řekl: „Psychologické zdraví není možné, dokud není toto podstatné jádro člověka od základů přijato, milováno a respektováno.“<sup>21</sup> Téměř před sto lety jeden z otců moderního psychologického výzkumu, William James, přemítal o tom, jak si sami budujeme umělé hranice, které ve skutečnosti oplocují naši psyché. Stejně jako Jung a Maslow i on naléhavě vyzýval, abychom se otevřeli obrovským možnostem, které jsou naší psyché vrozené.

*Většina lidí žije... ve velmi omezeném okruhu svého potenciálního bytí. Využívají velice malou část svého možného vědomí a obecně i zdrojů své duše, asi jako člověk, který by si navykl z celého svého tělesného organismu používat jen malíček a pohybovat jen jím.<sup>3></sup>*

## Průzkum a mapování transpersonálního světa

V našich běžných, nebo jak se domníváme, „normálních“ stavech vědomí prožíváme svůj život tak, jako by se odehrával pouze uvnitř toho rozsahu uvě- domění, který poznáváme pomocí svých pěti smyslů. Zde, v našem normálním stavu vědomí, definujeme realitu prostřednictvím obrazů, zvuků, hmatových po- citů, chutí a vůní světa kolem nás. Naše vnímání světa se rovněž omezuje na současný okamžik a současné místo. Můžeme si samozřejmě vybavit vzpomínky na minulost, nebo můžeme mít živé představy o tom, co se nám může přihodit v budoucnu. Můžeme také vnímat různé věci, jež se odehrávají mimo dosah našich smyslů. Nemáme však pocit, že přímo prožíváme minulé, budoucí nebo vzdálené události - jasně cítíme, že tyto jiné doby a jiná místa existují jen v naší představivosti. Vytváříme si je stejně jako romanopisec vytváří postavy a krajiny ve své knize. Jakmile vstupujeme do oblasti transpersonálního zážitku, překonáváme bariéry, které ve svém každodenním životě považujeme za pevně dané. V tuto chvíli se různé historické události, okamžiky, které patří do budoucnosti, a prvky světa, které by se podle nás normálně nacházely mimo dosah našeho vědomí, jeví stejně reálné a autentické jako cokoliv, co jsme kdy prožili. Nemůžeme již předstírat, že to, s čím se zde setkáváme, jsou výplody naší představivosti. Transper-sonální svět existuje zcela nezávisle na nás. Jung si toho povšiml při svých prvních setkáních se svým duchovním průvodcem Filemonem, když prohlašoval, že to jednoznačně promlouvá jeho

průvodce, nikoliv on sám. Filemon vysvětloval, že Jung zachází s myšlenkami, jako by je sám zplodil, kdežto pro Filemona „byly myšlenky jako zvířata v pralese, nebo lidé v místnosti či ptáci ve vzduchu“. Jung došel k závěru, že ho Filemon naučil „psychické objektivitě, realitě psýché“. To pomohlo Jungovi pochopit, že „je ve mně něco, co dokáže říkat věci, které neznám a které ani nemám v úmyslu říkat“.<sup>4)</sup> V transpersonální oblasti prožíváme rozšiřování nebo rozpínání našeho vědomí daleko za obvyklé hranice jak našeho těla, tak i ega, a také za fyzické meze našeho každodenního života. Čím více studuji tuto oblast v rámci svého vlastního výzkumu, tím více jsem přesvědčen, že transpersonální prožitky každého z nás mohou zahrnovat celé spektrum existence. Stejně jako při vstupu do jakéhokoliv nového území je třeba transpersonální oblast studovat s jistým stupněm opatrnosti a s určitou obavou. Naše obava vyplývá z toho, že si uvědomujeme, že vstupujeme do neznáma. Naše opatrnost vychází z poznání, že podnikáme průkopnickou cestu do nezmapovaného terénu a že při našem postupu vpřed budou možná nutné změny. Ti, kteří už cestu do tohoto nového území podnikli, mají vůči ostatním odpovědnost zmapovat novou oblast tak, aby podnítli ostatní, aby se k nim připojili. Mapování lidského vědomí není zajisté jako mapování geografické oblasti, ale cestou můžeme vypracovávat instrukce a vyznačit mezníky, abychom pomohli ostatním rozpoznat, kde jsou a co mohou očekávat. Při mapování transpersonální oblasti jsem zjistil, že je užitečné uvažovat o třech následujících prožitkových *oblastech*: 1. Rozšiřování nebo rozpínání vědomí *uvnitř* obvyklé koncepce času a prostoru, 2. Rozšiřování nebo rozpínání vědomí *mimo* obvyklou koncepci času a prostoru, a 3. „Psychoidní“ prožitky. Tento výčet představuje typy transpersonálních prožitků, s nimiž jsem se setkal při svém vlastním výzkumu a které opakovaně popisovaly různé uznávané autority v tomto oboru. I když se budeme zabývat rozličnými typy transpersonálních jevů izolovaně, v praxi se často vyskytují v různých vzájemných kombinacích nebo v kombinaci s perinatálními a biografickými zážitky. Tak například kar-mické prožitky a postavy různých archetypálních božstev se často poprvé objevují ve spojení se základními perinatálními matricemi. Obdobně se embryonální prožitky mohou objevit v kombinaci s fylogenetickými vzpomínkami, s prožitky kosmické jednoty nebo s vizemi různých dobrotivých božstev a démonů. V následujících kapitolách budeme zkoumat podrobněji tyto tři základní kategorie, počínaje rozpínáním vědomí v rámci každodenní koncepce času a prostoru. Odtud přejdeme k zážitkům, které leží v oblastech mimo časoprostor, a nakonec k psychoidním prožitkům, jež nacházíme na vzdálenějších okrajích transpersonálního vědomí.

## 7. Překonání fyzikálních mezí

*Psýché občas funguje mimo rámeček časoprostorového zákona příčinnosti. To naznačuje, že naše koncepce prostoru a času, a tedy i příčinnosti, jsou neúplné. Úplný obraz světa by si vyžadoval přidání ještě dalšího rozměru...*

*C. G. Jung: Vzpomínky, sny, úvahy*

V našem každodenním životě většina z nás uvažuje, že svět, ve kterém žijeme, je tvořen vysoce individualizovanými hmotnými tělesy - některá z nich jsou živá, jiné neživá - a každé z nich má své vlastní pevně dané a absolutní hranice. Zdá se, že všechny naše smysly - zrak, sluch, čich, chuť a hmat - nám říkají, že jsme - alespoň fyzicky - odděleni od všeho, co pozorujeme. Existuje rozdíl mezi námi a ostatními lidmi a mezi námi a zbytkem vesmíru, který jako by naznačoval, že každý z nás je svrchovaný, autonomní a osobitý. Výzkum vědomí v posledních několika letech však začíná dokazovat, že naše fyzické meze jsou spíše iluzorní než reálné. Obdobně jako u příslovecné fáty morgány chladného bublajícího pramene, který vidí žízňivý cestovatel v poušti, můžeme i hranice, které vnímáme mezi sebou a zbytkem vesmíru, bez pochyby chápat jako výtvar naší mysli. V nejbližších oblastech výzkumu lidského vědomí objevujeme, že věda nás obloukem dovedla nazpět k představě našeho života, jež se nápadně podobá obrazu, který popisují mudrci starověkých kultur. Šrí Aurobindo nám říká:

Musíme nahlížet na všechny změny jako na rozvoj pohybu v našem skutečném Já, a toto Já sídlí ve všech tělech a ne pouze v našem. V našich vztazích k tomuto světu musíme vědomě být tím, čím jsme toto jediné Já se stává vším, co pozorujeme. Veškerý pohyb, veškerá energie, veškeré formy, veškeré události musíme považovat za projevy našeho jediného a skutečného Já v mnoha existencích. Obdobně

nacházíme výše uvedené téma vyjádřeno slovy Alberta Einsteina:

Lidská bytost je součástí celku, kterému říkáme „ Vesmír“ - součástí omezenou v čase a prostoru. Člověk prožívá sebe samého, své myšlenky a pocity jako něco odděleného od zbytku - je to jistá optická iluze vědomí. Je jen málo lidí, kteří za určitých podmínek neprožili rozšíření svých každo-denních hranic. V takových chvílích se naše iluze oddělenosti zamlží a vytratí jako poslední paprsky slunce na konci dne. Po několik prchavých okamžiků shledáváme, že splýváme s ostatními lidmi a ztotožňujeme se s tím, jak oni prožívají svět. Nebo můžeme zjistit, že se naládujeme na vědomí celé skupiny lidí, ztotožňujeme se s žalem nebo radostí celé společnosti, rasy nebo celého lidstva. V obdobné náladě se můžeme zablouhat v přírodě, třeba při horské túře nebo v hlubokém sekvojovém lese, a pak překročíme meze naší výlučně lidské existence, abychom pronikavě prožívali životy rostlin, zvířat či dokonce anor-ganických objektů či procesů. Následující pasáž ze hry Eugena O'Neillů Dlouhá denní cesta do noci, v níž Edmund popisuje svou noční plavbu ve člunu, je velmi dobrou ukázkou transpersonálního stavu, který překračuje běžné meze lidského prožitku. Ležel jsem na čelenu obrácen k zádi, voda pode mnou pěníla, stěžně s bílými plachtami v měsíčním svitu se tyčily vysoko nade mnou. Byl jsem opilý krásou a zpěvavým rytmem toho všeho, a na okamžik jsem se sám sobě ztratil - vlastně ztratil jsem svůj život. Byl jsem svoboden! Rozpustil jsem se v moři, stal jsem se bílými plachtami a sprškou vody, stal jsem se krásou a rytmem, stal jsem se měsíčním svitem a lodí a vysokým hvězdnatým nebem! Bez minulosti či budoucnosti, v míru a jednotě a divoké radosti, v něčem větším, než je můj vlastní život nebo život člověka, jsem přináležel Životu samotnému! Bohu, chcete-li to vyjádřit takto... jako když neviděná ruka rozhrne oponu. Na okamžik existuje smysl.<sup>11</sup> Ve změněných stavech vědomí se toto nové vnímání světa stává dominantním a podmanivým. Zcela potlačuje každodenní iluzi newtonovské reality, v níž se zdá, že jsme „egy obalenými kůží“, existujícími ve světě oddělených bytostí a předmětů. V extrémních formách transpersonálního vnímání můžeme prožívat sebe samé jako celou biosféru naší planety nebo jako celý hmotný vesmír.

## **Ztotožnění s ostatními lidmi**

Snad nejběžnější transpersonální prožitek většiny z nás se odehrává v našich vztazích s lidmi, kteří jsou nám nejbližší. Při milování, nebo sdílíme-li s někým jiné extatické okamžiky, se zdá, že hranice mezi já a ty mizí. Náhle si uvědomujeme, že vědomí je zcela odděleno od našeho těla. Naše dvě vědomí se pro-stoupí, stanou se jedním a překročí fyzické meze, které obvykle považujeme za pevně dané. Přitom můžeme zároveň cítit jednotu se zdrojem stvoření, z něhož jsme vzešli a jehož je každý z nás součástí. Formu transpersonálního spojení, jež pociťujeme s jinou osobou, můžeme označit za „duální jednotu“. Takovéto prožitky se dostávají během praxe duchovních disciplín, obzvláště tantrické jógy, v průběhu silných citových vznětů nebo vý-jimečné radosti, jako je úmrtí milované osoby nebo porod dítěte, nebo po požití psychoaktivních látek. Jsou také běžné mezi matkou a dítětem v průběhu těho-tenství a kojení. Při prožitku duální jednoty máme pocit naprostého splynutí a ztotožnění s jinou osobou, i když si zároveň udržujeme pocit vlastní identity. V klinických situacích jsem byl svědkem různých forem této duální jednoty doslova u stovek případů. Obzvláště zajímavým příkladem byla moje pacientka Jenna, která prožívala splývání se svou matkou, když znovu prožívala nitroděložní a kojenecké období svého života. V průběhu sezení se stočila do klubička do polohy plodu, jež je charakteristická pro člověka v hluboce regresivním stavu. Každá vráska na její tváři jako by jí zmizela a Jenna dostávala rysy malého dítěte. Slabým hláskem popisovala, jak se teď cítí blízko matce. Měla báječný pocit, že se opravdu stává její součástí, že se s ní prolíná, až nakonec nebyl žádný rozdíl mezi matčinými a jejími vlastními pocity. Cítila, že se dokáže pohybovat sem a tam mezi svou vlastní a matčinou existencí. Někdy byla dítětem v jejím lůně, jindy dítětem kojícím z jejího prsu. Pak si vyměnily role a Jenna se stala svou těhotnou a kojící matkou. Dokázala prožívat současně jak svou matku, tak sebe jako dítě, jako by obě dvě byly kontinuem, jediným organismem nebo jedinou myslí. V jednom okamžiku, kdy právě prožívala tuto duální jednotu a symbioticky splývala s matkou, otevřela oči. Když na mne pohlédla, vypadala překvapeně. Vysvětlovala, že cítila, že dokáže číst mé myšlenky a rozpoznat, co právě cítím, V jako by se veškeré hranice mezi námi rozplynuly. Když pak skutečně popsala mé myšlenky, ukázalo se, že její popis byl docela přesný.<sup>21</sup> To byl

mimochodem pro Jennu okamžik obratu. Když prožívala duální jednotu se svou matkou a pak se mnou, získala novou perspektivu pohledu na svůj dřívější život a dovolila sama sobě, aby dospěla na hlubší úroveň důvěry a komunikace se mnou. Právě tento prožitek duální jednoty nám často pomáhá dosáhnout hlubší důvěry nebo pochopení jiných v našem vztahu k rodině a k milovaným osobám. Bezpochyby lze také předpokládat, že tento aspekt lidského vědomí může být základnou toho, čemu říkáme empatie. S prožitkem duální jednoty je blízce spřízněn i prožitek dokonalého ztotožnění s jinou osobou. Tento prožitek se dostavuje tehdy, ztotožňujeme-li se s jinou osobou tak plně, že ztrácíme svůj vlastní pocit identity a stáváme se touto osobou. Živý příklad tohoto druhu ztotožnění prožila moje žena Christina v době, kdy jsme žili v Esalenském institutu v Big Suru. V té době Christina ležela v posteli a zotavovala se po virové infekci. Jedním z našich přátel, který také bydlel v Esalenu, byl dnes již zesnulý antropolog a všestranně vzdělaný člověk Gregory Bateson. Během probatorní operace našli chirurgové v jeho plicích zhoubný nádor velikosti grapefruitu. Lékaři mu řekli, že nádor je neoperovatelný a že mu zbývají čtyři týdny života. Za pobytu v Esalenu se podrobil množství alternativních léčebných kúr a nakonec žil o více než dva a půl roku déle, než mu lékaři předpověděli. Během těchto let jsme spolu s Christinou strávili s Gregorym a jeho rodinou spoustu času a stali jsme se blízkými přáteli. Když onoho rána ležela Christina v posteli, měla ohromující pocit, že se stává Gregorym. Měla jeho mohutné tělo a obrovské ruce, jeho myšlenky a jeho ne-ochvějný britský humor. Cítila se napojena na jeho bolestivou rakovinu a nějakým způsobem věděla každou buňkou svého těla, že Gregory umírá. Překvapilo ji to, neboť to neodráželo její vědomé hodnocení jeho situace. Později téhož dne se Christina setkala s naším přítelem dr. Carlem Simontonom, který byl na návštěvě v Esalenu. Carl strávil ráno léčbou Gregoryho, při níž používal metodu vizualizace, kterou vyvinul v souvislosti se svou prací onkologa a radiologa. Carl řekl Christině, co se stalo během tohoto ranního sezení s Gregorym. Uprostřed sezení Gregory náhle prohlásil: „Už to dále nechci dělat. Chci umřít.“ Okamžitě zavolali Gregoryho manželku Lois a začali hovořit o umírání namísto o boji proti rakovině. Načasování této epizody se přesně shodovalo s Christininým prožitkem ztotožnění s Gregorym. Toto prolínání bariér jednotlivců se může rozšířit mnohem dále a může zahrnout celou skupinu osob, které mají něco společného - mohou patřit ke stejné rase, mohou mít stejnou národnost či kulturu anebo mohou sdílet určitý systém víry, profesi nebo společné problémy. Prchavé a povrchní formy takovéto identifikace s vědomím skupiny mohou nastat bez hluboké či trvalé změny ve vědomí. Tak například lidé, kteří navštíví Osvětim, kde byly mučeny a zavražděny miliony Židů, mají často ohromující pocit, při kterém spoluprožívají hrůzu, žal a krutá strádání, jimiž trpěli všichni ti, kteří tam byli uvězněni a kteří tam zahynuli. Obdobně lidé navštěvující památník vietnamské války ve Washingtonu mají pocit - i když třeba jen na okamžik - že sdílejí utrpení všech mladých mužů a žen, kteří v této válce přišli o život. Ve změněných stavech vědomí mohou být takovéto transpersonální prožitky velice hluboké, živé a obrazné, a mohou trvat několik vteřin i několik hodin. Lze se například stát všemi matkami světa, které ztratily své děti za války, všemi vojáky, kteří kdy zahynuli na válečných polích nebo všemi uprchlíky a vyvrženci lidských dějin. I když pro člověka, který tyto prožitky nikdy nepoznal, může být těžké si je představit, za těchto podmínek lze mít absolutně přesvědčivý pocit, že se současně stáváme všemi těmito jednotlivci. Člověk se stává jediným vědomím, které obsahuje stovky či dokonce miliony jedinců. Vizionářské prožitky tohoto druhu byly znovu a znovu popisovány v posvátných knihách a mystické literatuře všech dob. Tyto prožitky však nejsou exkluzivní výsadou velkých postav náboženských dějin - a nejsou také (jak někdy tvrdí skeptici) bizarními smyšlenkami intrikánských kněží, kteří hledají způsoby, jak manipulovat důvěřivé zástupy naivních věncích. Jedním z nejpřekvapivějších objevů moderního výzkumu vědomí bylo zjištění, že za určitých podmínek, jako jsou výjimečné stavy vědomí, mohou být takovéto vizionářské prožitky dostupné doslova každému z nás. Umožňuje nám je transpersonální potenciál lidského vědomí. Následuje soudobý příklad vizionářského prožitku profesionála v oboru duševního zdraví, který navštívil ruiny prastarého mayského města Palenque v Mexiku. Tato poněkud dlouhá zpráva také zahrnuje překročení času a obsahuje popis setkání s archetypálními bytostmi, o nichž jsme ještě nehovořili. Ponechal jsem však zprávu beze změn, protože jde o obzvláště přílehlavý příklad typů vizionářských schopností, jež máme k dispozici prostřednictvím transpersonálního vědomí. Shledal jsem, že je pro mne stále obtížnější pohlížet na zříceniny, které mne obklopovaly, pouze jako obdivující turista. Pociťoval jsem návaly hluboké úzkosti, jež postupovala celou mou bytostí, a téměř metafyzický pocit stísněnosti. Mé vjemové pole bylo stále temnější a začal jsem si všimnout, že předměty kolem mne

jsou obdařeny strašlivou energií a začínají se pohybovat velice zlověstným způsobem. Uvědomil jsem si, že Palenque je místem, kde docházelo k obětování tisíců lidských obětí, a cítil jsem, že všechno to utrpení celých věků jako by i nadále viselo všude kolem jako temný oblak. Cítil jsem přítomnost hroživých božstev a jejich krvežíznivost. Zjevně toužily po nové oběti a zdálo se, že předpokládají, že jejich další obětí budu já. I když tento pocit byl velice přesvědčivý, měl jsem dostatek kritického vhledu, abych si uvědomil, že jde o vnitřní symbolický prožitek a že ve skutečnosti můj život není v nebezpečí. Zavřel jsem oči, abych zjistil, co se děje uvnitř mé psýché. Náhle se mi zdálo, že historie oživila - viděl jsem Palenque nikoliv jako ruiny, ale jako kvetoucí posvátné město na vrcholu jeho slávy. Byl jsem do nejmenších podrobností svědkem obětních rituálů - nebyl jsem však pouhým pozorovatelem, ale i obětí. Poté následovala další obdobná scéna, a pak ještě jedna. Tak jak jsem získával neuvěřitelný náhled na předkolumbovské náboženství a na úlohu, kterou v tomto systému měla oběť, moje individuální meze jako by zcela zmizely a cítil jsem se stále víc spojen se všemi, kteří v Palenque za dlouhá staletí zemřeli, a to do takové míry, že jsem se s nimi ztotožnil. Prožíval jsem sebe samého jako ohromnou zásobárnu emocí, které pociťovali. Tato zásobárna obsahovala celé spektrum pocitů - lítost nad ztrátou mladého života, úzkostnou předtuchu a podivnou ambivalenci vůči jejich katům, ale i zvláštní odevzdanost jejich osudu a dokonce i vzrušení a podivné očekávání toho, co mělo přijít. Měl jsem silný pocit, že příprava rituálu zahrnuje i podávání nějaké halucinogenní drogy, která pozvedá tento prožitek na jinou úroveň. Fascinovaly ho rozměry jeho prožitku a bohatství vhledů, jež vyvolal. Vy-stoupil na kopec a lehl si u chrámu Slunce, aby se mohl lépe soustředit na to, co se odehrávalo. Scény z minulosti i nadále bombardovaly jeho vědomí neu-věřitelnou silou. Jeho fascinaci rychle nahradil hluboký metafyzický strach. Zdálo se mu, že k němu proniká poselství - hlasité a srozumitelné: „Nejsi zde jako turista, který je svědkem historie, ale jako posvátná oběť, stejně jako ostatní, kteří byli obětováni v minulosti. Živý odsud neodejdeš.“ Pociťoval neodolatelnou přítomnost božstev požadujících obětí, a dokonce i zdi budov jako by žíznily po nové krvi - jeho krvi. Dále říká:

Prožíval jsem změněné stavy vědomí již předtím v psychedelických sezeních a věděl jsem, že nejhorší obavy v těchto prožitcích neodrážejí objektivně existující nebezpečí a obvykle se rozplynou, jakmile se vědomí navrátí k normálu. I když byl tento prožitek přesvědčivý, chtěl jsem věřit tomu, že jde „jen o jeden z oněch prožitků“. Pocity hroící zkázy však nabývaly na reálnosti. Otevřel jsem oči a celé mé bytí zachvátil pocit hrůzostrašné paniky. Tělo jsem měl pokryté obrovskými mravenci a má pokožka byla poseta stovkami rudých pupenců. To nebylo jen v mé mysli - to se skutečně odehrávalo. Uvědomil jsem si, že tato neočekávaná komplikace poskytuje prvek, který dříve chyběl k tomu, aby byly mé obavy naprosto přesvědčivé. Předtím jsem pochyboval o tom, že by mne tento prožitek sám o sobě dokázal zabít, ale teď jsem si nebyl jist, co dokáže velké množství toxinu stovek obrovských mexických mravenců, o kterých jsem nic nevěděl, udělat člověku ve změněném stavu vědomí. Rozhodl jsem se utéci, uniknout zříceninám, vymknout se vlivu božstev. Zdálo se však, že se čas zpomalil skoro až k zastavení, a cítil jsem, jak celé mé tělo strašlivě ztěžklo, jako by bylo z olova. Zoufale jsem se snažil běžet co nejrychleji, ale zdálo se, že postupuji kupředu jako ve zpomaleném filmu. Měl jsem pocit, jako bych byl chycen v nehmotném gravitačním poli - božstva a stěny zřícenin mne pevně svíraly a držely mne v moci svého kouzla. Když se to odehrávalo, probleskovaly mou myslí i nadále obrazy celých dějin Palenque. Viděl jsem parkoviště plné aut, oddělené od zřícenin silným řetězem. Tam byl předvídatelný a spolehlivý svět mé každodenní reality. V tu chvíli jsem viděl tento řetěz jako hranici, za níž končí působení magického světa prastarých bohů. Cožpak náš moderní svět nedobyl a nezdiskreditoval říše založené na víře v mytické reality ?<sup>3)</sup> Ukázalo se, že jeho očekávání byla správná. Po době, která se zdála být věč-ností, a s vynaložením obrovského úsilí dospěl k parkovišti. V tom okamžiku jako by z něho spadlo těžké závaží - fyzické, psychické i duchovní. Cítil se lehký, v extázi, jako znovuzrozený a pulzovala v něm překypující životní energie. Pociťoval, že se mu smysly pročistily a otevřely dokořán; nádherný západ slunce při zpáteční cestě z Palenque, večere v malé restauraci ve Villahermose, kde sledoval tep života na ulicích, a chuť ovocných džusů v místních jugerias byly pro něj skutečně extatickými zážitky. Většinu noci však strávil pod studenou sprchou, aby ulevil bolesti a svědění z nespočetných mravenčích štípnutí. O několik let později mu jeden z jeho přátel, antropolog, který důkladně studoval mayskou kulturu, řekl, že mravenci měli v mayské mytologii významnou úlohu a že byli zvláště spojováni s bohyní Země a s procesem smrti a znovu-

zrození. Extrémní formou skupinového vědomí je ztotožnění s celým lidstvem, kdy se zdá, jako by v zásobárně prožitků lidských ras neexistovaly žádné hranice. Ve starověké literatuře existují mnohé příklady, jako je například Kristův prožitek v getsemanské zahradě. Místo nich však použiji příklad, který pochází ze světa moderní techniky - transpersonální prožitek, který uvedl Růsty Schweickart ve své zprávě o letu Apolla 9, jehož cílem bylo vyzkoušet lunární modul pro budoucí přistání člověka na Měsíci. Když jeho kosmická loď obléžovala Zemi a úžasnou rychlostí mýjela různé zeměpisné i politické hranice, Růsty zjistil, že je pro něj stále obtížnější ztotožňovat se s jakýmkoli konkrétním národem. Daleko pod sebou viděl Středozemní moře a uvažoval nad tím, že tato kolébka civilizace po mnoho století reprezen-tovala celý známý svět. Představoval si, že povrch modro-zeleno-bílé zeměkoule, kterou každou hodinu a půl obléžoval, v sobě obsahuje vše, co pro něj kdy něco znamenalo - dějiny, hudbu, umění, válku, smrt, lásku, slzy, hry i radost. Jeho vědomí procházelo hlubokým přerodem. Jakmile obléžáte Zemi jednou za půldruhé hodiny, začínáte rozpoznávat, že vaše totožnost je zajedno s tím vším. To vyvolává proměnu. Pohlížíte dolů a nedokážete si představit, kolik hranic a rozmezí vlastně přecházíte... Stovky lidí, kteří se zabíjejí kvůli nějaké imaginární čáře, které si ani nejste vědomi, dokonce ji ani nevidíte. Z místa, kde se nacházíte, je planeta celistvá a tak krásná, že si přejete, abyste mohli vzít každého jednotlivce za ruku a říci mu: „Podívej se na ni z téhle perspektivy, podívej se, co je důležité!“ Při jeho procházce v prostoru tato odhalení náhle explodovala do hlubokého mystického prožitku. Kamera, která měla dokumentovat jeho činnost, selhala a po několik minut neměl na práci nic jiného než se vznášet v prostoru a nechávat bombardovat své vědomí podívanou na Zemi, kosmos a veškeré bytí. Velmi rychle zjistil, že není schopen si zachovat své individuální meze, a namísto toho se ztotožnil s celým lidstvem. Přemýšlíte o tom, co prožíváte a proč. Zasloužíte si vůbec tento fantastický prožitek? Přispěli jste k tomu nějakým způsobem? Jste vyvoleni k tomu, aby se vás dotkl Bůh, abyste dosáhli určitého mimořádného prožitku, který je ostatním lidem odepřen? Víte, že odpověď zní „ne“, neudělali jste nic pro to, abyste si to zasloužili. Vtom okamžiku víte velice dobře - a toto poznání k vám přichází s úžasnou razancí - že jste jakýmsi čidlem celého lidstva. Pohlížíte dolů, a vidíte povrch zeměkoule, na které jste po celou tu dobu žili, a všechny ty lidi tam dole znáte. Jsou jako vy, jste to vy, vy je zastupujete. Jste tam nahoře jako jejich čidlo, jako ten bod až na konci... Jaksi pociťujete, že jste součástí tohoto celého života, že jste na jeho špici a že to musíte přinést nazpět. Stává se to vaší zvláštní odpovědností a vypovídá vám to něco o vašem vztahu k tomu, čemu říkáme život. To je ta změna, to je to nové, a když se vrátíte nazpět, svět je už jiný. Existuje rozdíl v onom vztahu mezi vámi a touto planetou, a vámi a všemi ostatními formami života na této planetě, neboť jste prošli oním prožitkem, který je tak vzácný.<sup>4)</sup> Po svém návratu z mise Apolla 9 zasvětil Růsty značnou část svého života tomu, aby tuto vizi předal ostatním lidem, aby se s nimi podělil o transformaci svého vědomí. I nadále se živě a s vysokým stupněm motivace snaží přinést mír a ekologickou harmonii naší planetě Zemi a lidstvu, s nímž se tak hluboce zto-tožnil.

## Překlenutí propastí mezi druhy

V transpersonální oblasti lze dosáhnout prožitkového vhledu do pocitů pumy na stopě její oběti ve skalnatém kaňonu, do primárních pudů veleještěra při setkání s tvorem opačného pohlaví či do mocného letu orla. Lidé popisují, jak po ztotožnění se zvířaty dospěli k hlubokému organickému pochopení instinktů, jež jsou člověku naprosto cizí, jako jsou například pocity, které pohánějí úhořenebo lososa na jejich hrdinné cestě proti proudu řeky, nebo tvůrčí instinkt pavouka při tkaní pavučiny či záhadný prožitek proměny bekyně velkohlavé z vajíčka přes housenku a larvu až po motýla. Naše transpersonální zážitky vědomí zvířat mohou být úžasně přesvědčivé. Zahrnují také pocit, že jsme převzali i vnější tělesný vzhled, nebo že máme pocity a instinktivní pudy, jež patří výlučně k vjemům tohoto zvířete v jeho přirozeném prostředí. Povaha a konkrétní rysy těchto prožitků často překračují rozsah lidské fantazie a představitivosti. V Bruselu měla jistá Belgičanka, účastnící se semináře našeho holotropního dýchání, následující zážitek, který jí přinesl některé pozoruhodné vhledy do cho-vání velryb, poznatky, o kterých nikdy předtím ani nečtla, ani neslyšela.

*Po mohutném sledu událostí porodu s triumfálním příchodem na světlo se začalo vše uklidňovat. Pociťovala jsem stále víc a víc mír a klid, a zdálo se, že můj zážitek získává neuvěřitelnou hloubku a šířku.*

*Měla jsem vzrůstající pocit, že mé vědomí má zřetelně mořskou kvalitu, až jsem pocítila, že se skutečně stávám tím, co lze nejlépe popsat jako vědomí oceánu. Začala jsem si uvědomovat přítomnost několika velkých těl a pak jsem pochopila, že jde o hejno velryb.*

*V jednu chvíli jsem cítila, jak mi kolem hlavy proudí studený vzduch a v ústech jsem měla chuť slané vody. Vědomí mi nepostřehnutelně zaplavilo množství vjemů a pocitů, jež byly cizí a zcela jistě ne lidské. Z prapůvodního spojení s ostatními velkými těly kolem mne se začal formovat nový gigantický obraz těla, a já si uvědomila, že jsem se stala jednou z nich. V břiše jsem ucítila další životní formu a věděla jsem, že je to mé mládě. V duchu jsem vůbec nezapochybovala, že jsem těhotnou velrybí samicí.*

*A pak nastala další vlna porodního procesu. Tentokrát však měla jinou kvalitu než předchozí epizody. Měla obří rozměry, jako by se oceán rozvířil ve své nejhlubší hlubině, a současně byl tento proces překvapivě snadný a přirozený. Cítila jsem své genitálie tím nejintimnějším způsobem, se všemi nuancemi této porodní činnosti, pojícími se s hlubokým niterným pochopením toho, jak velryby rodí. Nejvíce mne překvapilo, že samice používají k vypuzení mláděte vodu, kterou nasají do genitálií, a pak pracují s hydraulickým tlakem. Připadalo mi důležité, že mládě se rodí ocasem napřed.<sup>5^</sup>*

Popisoval jsem prožitky této ženy v semináři, který jsme mnohem později pořádali v Kalifornii. Mezi členy skupiny byl náhodou jeden oceánolog. Popsal nám, jak velryby rodí mláďata, a potvrdil, že vhledy mladé Belgičanky byly naprosto přesné. Jde pouze o jedno z mnoha potvrzení výjimečných vhledů, jež lidé získávají ve změněných stavech. Opakovaně mě překvapovala autentičnost těchto vhledů, jež často zahrnovaly vysoce konkrétní a podrobné informace do-konce i u lidí, kteří neměli žádné předchozí znalosti, zájem či zkušenosti v oblasti daného předmětu. Další zážitek zvířecího vědomí, který mi přichází na mysl, je prožitek člověka, který se několik let zabýval seriózním sebezkoumáním. Popisoval, jak prožíval to, že je orel. Vznášel se ve vzdušných proudech a obratně využíval změny polohy křídel. Očima propátrával krajinu hluboko pod sebou a všímal si, že vše na zemi se zdá být zvětšené jako při pohledu silným dalekohledem, což mu umožňovalo vidět i ty nejmenší detaily terénu. Spatřil-li nějaký pohyb, jeho oči jako by ztuhly a zaostřily se. Svou novou vizuální schopnost popisoval jako jakési tunelové vidění, jako by hleděl dlouhou úzkou trubkou. Řekl: „Pocit, že tento prožitek přesně reprezentuje mechanismus vidění dravých ptáků - něco, o čem jsem nikdy nepřemýšlel, a co mě ani nezajímalo - byl tak přesvědčivý a neodolatelný, že jsem se rozhodl jít do knihovny a prostudovat si anatomii a fyziologii jejich zrakové soustavy.“ Zážitky zvířecího vědomí se neomezují jen na druhy, které stojí na vyšších příčkách revolučního vývoje, jako jsou primáti, kytovci, ptáci či plazi. Mohou dospět na úroveň hmyzu, červů, plžů a dokonce i láčkovců; tyto prožitky týkající se nižších životních forem mohou rovněž poskytnout překvapivě nové vhledy a informace. Vzpomínám si konkrétně na jeden holotropní seminář, při kterém se jistý člověk ztotožnil s housenkou a na velmi základní úrovni prožíval, jak housenka vnímá svět, jak se pohybuje a jak konzumuje listy. Tento prožitek vrcholil vytvořením zámotku a specifickým stavem vědomí, jenž se pojí s tímto stadiem jejího životního cyklu. Onen člověk pak prožíval na podbuněčné úrovni ve svém vlastním těle zázrak metamorfózy. Po svém zážitku líčil, jak ho překvapilo, když zjistil, že proces metamorfózy zahrnoval úplný rozpad těla housenky uvnitř zámotku, jež se pak z tohoto amorfního slizu vynořila ve zcela nové formě jako motýl. Po opuštění zámotku prožíval proces vysoušení a rozpínání mokřých a dosud složených křídel, a pak triumf prvního letu. Tento muž neměl žádné předchozí znalosti o procesu metamorfózy, při kterém se tělo housenky zcela rozpustí a zkapalní působením proteolytických enzymů v zámotku. Nikdy předtím neměl zájem o entomologii ani o obecnou biologii; teprve jeho transpersonální prožitek ho přivedl k jednomu z velkých tajemství přírody - k tajemství morfogenetických polí, které poskytují energetickou šablonu pro vypracování tvaru motýla ze zkapalněného těla housenky. Náš potenciál putování do vědomí jiných druhů se nezastavuje u živočichů, i když se to tradičním badatelům může zdát sebefantastičtější a sebeabsurdnější a bez ohledu na to, že to může překračovat hranice zdravého rozumu, nelze zcela zavrhnout vyprávění lidí, kteří tvrdí, že prožili *vědomí rostlin a botanických procesů*. Za celá ta léta jsem sledoval stovky takovýchto prožitků a několik jsem jich dokonce měl i sám. To mi umožnilo rozpoznat, jak překvapivě autentické jsou a jak mnoho nabízejí tím, že nám pomáhají odhalit alchymická tajemství botanické říše. Zážitky vědomí rostlin pokrývají širokou škálu - od bakterií, mořského plan-ctonu a hub až po mucholapku obecnou, orchideje a sekvoje. Tyto zážitky mohou dát zajímavé vhledy

do procesu fotosyntézy, opylování, do funkce růstového hormonu auxinu, do výměny vody a minerálů v kořenovém systému a mnoha dalších fyziologických funkcí různých rostlin. Pro ilustraci tohoto typu zážitku jsem si zvolil ztotožnění se sekvojí, jež popsal během holotropního sezení jeden z účastníků. Mohu ještě dodat, že tyto velkolepé stromy se často objevují v ne-běžných stavech vědomí a že jejich vzhled nepřestává podněcovat filozofické a metafyzické úvahy. Nikdy bych vážně neuvažoval o možnosti, že může existovat něco jako vědomí rostlin. Četl jsem několik zpráv o pokusech, naznačujících „skrytý život rostlin“, a znám i tvrzení, že vědomí zahradníka dokáže ovlivnit sklizeň. Vždycky jsem takovéto řeči považoval za nepodložené a za poblouzněný folklór Nového věku. Ale náhle jsem se sám úplně proměnil v obrovskou sekvoji a bylo mi zcela jasné, že to, co prožívám, se v přírodě skutečně odehrává a že nyní objevuji dimenze kosmu, které jsou našim smyslům i rozumu obvykle utajeny. Zdálo se, jako by nejvyšší úroveň mého zážitku byla velmi tělesná a zahrnovala věci, které již západní vědci popsali, pouze jsem na ně hleděl ze zcela nového úhlu - spíše jako na procesy vědomí řízené kosmickou inteligencí než jako na mechanické jevy v organické nebo nevědomé hmotě. Mé tělo mělo skutečně tvar sekvoje, skutečně bylo sekvojí. Mohl jsem cítit, jak složitým systémem kapilár pod mou kůrou proudí míza. Mé vědomí sledovalo její tok až do nejslabších větévek a jehliček a prožívalo mystérium spojení života se sluncem - fotosyntézu. Vědomí se pak vydalo opačným směrem do systému kořenů. Dokonce ani čerpání vody a živin ze země nebylo mechanickým, nýbrž vědomým rozumovým procesem. Tento zážitek měl však ještě hlubší úroveň, jež byly mytické a mystické, a tyto rozměry se prolínaly s fyzikálními aspekty přírody. Fotosyntéza tedy nebyla jen podivuhodným alchymickým procesem, byl to také přímý kontakt s Bohem, který byl přítomen prostřednictvím slunečních paprsků. Přírodní pochody, jako je déšť, vítr a oheň, měly mytické rozměry a já jsem je snadno dokázal vnímat jako božstva, stejným způsobem, jako je vnímala většina primitivních kultur.

Tady je zajímavé si povšimnout, že i když se tento člověk ztotožňoval s vědomím stromu, vnímal vztahy a bytosti, které se pojily výhradně s tímto vědomím. Prožíval jsem vztah lásky a nenávisti k ohni, který byl současně nepřítelem i pomocníkem, neboť rozpukával semena, aby mohla vzklíčit, a vypaloval ostatní vegetaci v lese, která by mohla soupeřit s mým dalším růstem. Země sama byla bohyní, Velkou matkou, Matkou přírodou, a její půdou prostupovaly skřítkové, víly a jiní pohádkoví tvorové. Filozofie findhornské komunity ve Skotsku, kde jsou tyto bytosti součástí společného systému věrouky, se mi náhle nejevila podivná či cizí. Nejhlubší úroveň tohoto prožitku byla ryze duchovní. Vědomí sekvoje bylo stavem hluboké meditace. Cítil jsem úžasný klid a mír, jako tichý a nerušený svědek staletí. V jednom okamžiku splynula moje představa sekvoje s obrazem obrovské postavy Buddhy, ponořeného do hluboké meditace, zatímco kolem mne míjela lidská historie a všechny pošestlosti světa. Přemýšlel jsem o příčných řezech mohutnými kmeny stromů, které jsem viděl v Sekvojovém národním parku. Na mandale vytvořené téměř čtyřmi tisíci letokruhů jsou v různých vzdálenostech nedaleko okraje rozmístěny značky s nápisy jako „Francouzská revoluce“ nebo „Kolumbus objevuje Ameriku“, a jiná značka asi v polovině od středu kmene označuje rok Kristova ukřížování. Veškeré otřesy ve světových dějinách znamenaly velice málo pro bytost, která dosáhla tohoto stavu vědomí.<sup>6)</sup> Lidé, kteří prožívají vědomí rostlin, velmi běžně pocítují silné duchovní di-menze tohoto stavu bytí. Po takovýchto prožitcích často poznamenávají, že po-hlížejí na rostliny jako na modely pro život, jako na příklady vysoce duchovního způsobu bytí ve světě. Na rozdíl od člověka většina rostlin nikdy nezabývá, ani nevede život dravce. Rostliny žijí z toho, co jim dá příroda - živí se z půdy, zavlažují je deště a jsou v přímém kontaktu se sluncem, životodárnou silou této planety a nejbezprostřednějším výrazem kosmické tvůrčí energie. Rostliny ne-zabíjejí jiné živé bytosti, neublíží jim, ani je nevykořisťují, samy však slouží jako potrava pro jiné. Lidem zároveň poskytují materiál ke stavbě, k ošacení, k výrobě papíru a nástrojů, a dávají jim i palivo, léčiva a krásu. Zážitky z mimořádných stavů vědomí, jako je ten, který jsme uvedli výše, nás přivádějí k domněnce, že naše schopnost ztotožnit se s rostlinným vědomím nepochybně přispěla ke skutečnosti, že mnohé kultury považují určité rostliny za posvátné. Některé původní americké kultury uctívaly kukuřici a jiné plodiny jako bohy. Např. kmeny Pueblo na jihozápadě USA uctívaly jako hlavní božstvo Kukuřičného boha, Nositele života. Obdobně v Indii se považuje za posvátný strom banyán a mnozí významní světci údajně dospěli k osvícení při meditaci pod jeho korunou. Leknín nebo lotos byly významným duchovním symbolem v Egyptě, Indii, Mezopotámii a Střední Americe, kdežto pro druidy bylo posvátné jmelí. Je logické, že rostliny s psychedelickými



vlastnostmi, které nabízejí přímý přístup k transpersonálním prožitkům, jako jsou některé houby, peyotl nebo liána ayahuasca, byly včleněny do náboženství mnoha kultur a jsou považovány za božstva nebo za „pokrm bohů“.

## Prožívání vědomí biosféry

V některých vzácných případech lidé prožívají rozšíření svého vědomí do té míry, že zahrnuje veškerý život na naší planetě - objímá veškeré lidstvo a veškerý svět flóry a fauny, od virů až po největší živočichy a rostliny. Místo, aby se ztotožňovali s jediným rostlinným či živočišným druhem, prožívají *celistvost života*. Jejich prožitek lze označit za ztotožnění s životem jako s kosmickým jevem. Transpersonální prožitky často vedou k hlubšímu pochopení úlohy instinktů v přírodě a zákonů, jež řídí naše životy, a k ocenění výjimečné inteligence, která je základem všech životních procesů. Prožitky tohoto typu obvykle vyvolávají intenzivnější zájem o životní prostředí. V některých případech se prožitky určité osoby soustředily na jediný aspekt života, jako je např. síla pohlavního pudu nebo mateřský instinkt. Následující pasáž zaznamenal lékař, který živě prožil ztotožnění s celistvostí života na této planetě. Zdálo se, že jsem velmi hluboce spojen s životem na této planetě. Nejprve jsem prošel celou sérií ztotožnění s různými živočišnými druhy, ale později byl tento prožitek stále víc a víc všeobjímající. Moje totožnost se šířila nejen horizontálně v prostoru, aby zahrnula veškeré formy života, ale i vertikálně v čase. Stal jsem se darwinovským vývojovým diagramem se všemi rozvětvením. Byl jsem celistvostí života! Pociťoval jsem kosmickou kvalitu energií a prožitků obsažených ve světě životních forem, nekonečnou zvědavost a experimentování, jež charakterizují život, a touhu po sebevyjádření fungující na mnoha různých úrovních. Zásadní otázka, kterou jsem se zřejmě zabýval, zněla, zda život na této planetě přežije. Zda je to životaschopný a konstruktivní jev, anebo jde o zhoubný nárůstek na tváři Země, který obsahuje ve svém naprogramování nějakou osudovou chybu, jež ho odsuzuje k sebezničení. Je možné, že došlo k nějakému základnímu omylu plánování vývoje organických forem? Mohou se stvořitelé vesmíru dopouštět chyb stejně jako lidé? V tom okamžiku se mi to jevilo jako možná, i když velmi děsivá představa, jako něco, o čem jsem nikdy předtím neuvažoval. Ztotožněním se životem jsem prožíval a prozkoumával celé spektrum ničivých sil fungujících v přírodě a v lidských bytostech, a uvědomoval jsem si jejich nebezpečný vývoj a promítnutí do moderní technické společnosti. Viděl jsem bratrovražedné války, vězně v koncentračních táborech umírající v plynových komorách, ryby otrávené v zamořených řekách, rostliny ničené herbicidy a hmyz otrávený chemickým postřikem. Tyto prožitky se střídaly s dojemnými zážitky usmívajících se kojenců, okouzlujících dětí hrajících si na písku, novorozenců zvířat a čerstvě vylíhlých ptáků v pečlivě vystavených hnízdech, moudrých delfínů a velryb brázdících křišťálově čisté vody oceánu, a obrazů překrásných pastvin a lesů. Pociťoval hluboké soucítění se životem, výrazné ekologické vědomí a jednoznačné rozhodnutí připojit se k silám bojujícím o záchranu života na této planetě.

## Zkoumání vědomí neživé hmoty a anorganických procesů

Kromě transpersonálního rozšíření vědomí na jiné osoby, skupiny lidí, veškeré lidstvo, rostliny, živočichy a celistvost života popisují lidé i prožitky ztotožnění s vodou v řekách a oceánech, s ohněm, s půdou země, s horami nebo se silami uvolněnými při přírodních katastrofách, jako jsou elektrické bouře, zemětřesení, tornáda či sopečné erupce. Jindy toto ztotožnění zahrnovalo konkrétní minerály a kovy, jako jsou diamanty a jiné drahokamy, křemenné krystaly, jantar, ocel, rtuť, zlato a mnohé další. Tyto prožitky se mohou rozšířit i do mikrosvěta, kde zahrnují dynamickou strukturu molekul a atomů, elektromagnetické síly a pohyby subjaderných částic. Zážitky tohoto druhu jsou ve zprávách o změněných stavech vědomí moderních lidí velmi obvyklé. Pravděpodobně také představují důležitý zdroj animistického světového názoru některých primitivních kultur. Příslušníci kmene Zuni například zaznamenali prožitky silného ztotožnění s přírodními jevy, jako jsou blesky, vítr a oheň. Jejich duchovní folklór je plný bohatých popisů, zrcadlících metafyzickou povahu těchto prvků, a poučení, jak využívat moudrost nashromážděnou z jejich poznání k léčení. Někteří lidé dokonce popisují ztotožnění s vysoce složitými výrobky moderní techniky, jako jsou tryskové letouny, kosmické lodi, lasery a počítače. Během těchto prožitků bere jejich tělo na sebe charakteristické tvary těchto předmětů a oni sami mohou pociťovat, že přejímají vlastnosti materiálů a

postupů, na něž soustředili svou pozornost. Prožitky tohoto druhu naznačují, že existuje neustálá souhra mezi neživými předměty, které obvykle spojujeme s materiálním existencí, a světem vědomí a tvůrčí inteligence. Vědomí a hmota zřejmě nepředstavují dvě výrazně oddělené oblasti s přesnými hranicemi, ale spíše provádějí nepřetržitý tanec a jejich vzájemná souhra tvoří celkové tkanivo bytí. Tento názor potvrzuje výzkum moderní fyziky, biologie, termodynamiky, informatiky a obecné teorie systémů a dalších vědních oborů. Zkoumání transpersonální říše začíná naznačovat, že vědomí operuje v takzvaném materiálním světě způsobem, jež byly dříve nepředstavitelné. Prožitkové ztotožnění s různými aspekty anorganického světa nám může přinést nové informace o mikro- i makrosvětě hmoty, které jsou v souladu se závěry moderní vědy. Transpersonální stavy tohoto typu však mají i další fascinující dimenze - obvykle se pojí s filozofickými, mytologickými a duchovními vhledy a prožitky. Poskytují například zajímavé a nové chápání animistických náboženství mnoha primitivních kultur, které považují celou přírodu - hory, jezera, řeky, skály - za živou. Obdobně se může i středověká alchymie a homeopatické léčitelství, které spatřují hluboké vztahy mezi materiálními substancemi a psy-chicko-duchovními stavy, náhle jevit v novém světle. Pro lidi, kteří prožili kontakt s anorganickou hmotou v mimořádných stavech vědomí, se tyto systémy myšlení nezakládají na naivních spekulacích, nýbrž na přímém prožitku a intuitivním vhledu. V průběhu prožitkových sezení užívajících změněné stavy vědomí se znovu a znovu objevují dvě přírodní síly - voda a oheň. Stojí za povšimnutí, že tyto živly se také opakovaně objevují v duchovní literatuře, přičemž oba mají zřejmě univerzální symbolický význam. V duchovní literatuře se voda často používá jako metafora k popisu mystických stavů vědomí. Tato paralela často vychází z čiré, kapalné a svěží kvality vody v jejím přírodním stavu a z toho, že voda nezná hranic. Vyhledává ve světě tu nejnižší polohu a má klidnou, nic nepřestírající sílu. Má výrazné pročišťující a očišťující vlastnosti a sdílí s vědomím paradoxní kombinaci zásadní neměnnosti, skryté za nekonečným množstvím změn a transformací.

Obdobně je i oheň jak obávanou silou v přírodě, tak i mocným duchovním symbolem. Má schopnost tvořit i ničit, dokáže živit a konejšit, nebo hroztí a ubližovat. Dokáže dávat světlo, ale dokáže i oslepnout. Jeho vlivem se předměty transformují, vzdávají se svého pevného tvaru a mění se v ryzí energii. Ve svém nejmocnějším projevu - Slunci - je oheň kosmickým principem, bez něhož by život přestal existovat. Na archetypální a mytologické úrovni oheň hraje úlohy obdobné těm, které má ve fyzikálním světě - úlohy nositele života a transformující síly. Odneřádku byl uctíván ve všech svých formách - od nejskromnějšího blikání svíčky přes ohnivé erupce sopek až po tajemnou kosmickou pec Slunce. V duchovní literatuře se oheň a světlo často používají jako metafory tvůrčího zdroje samotného vesmíru. V neběžných stavech vědomí se zdá, že oheň - podobně jako voda - představuje tytéž kosmické síly, které symbolizuje v celé duchovní literatuře. Výzkum vědomí nám také poskytuje nové vhledy do posvátného významu různých kovů a kamenů, jako jsou diamanty, smaragdy, zlato a stříbro, a vysvětluje, proč jsou často používány ke zdobení posvátných předmětů. Popisy ráje v mnoha mytologiích vykreslují prostředí oplývající vzácnými kovy a kameny. A posvátné knihy mnohých kulturních tradic používají samotné kameny či kovy jako symboly vysoce duchovních zážitků. V mimořádných stavech vědomí, při nichž dochází ke ztotožnění s těmito vzácnými kameny či kovy, lidé opakovaně popisují, že tyto stavy vědomí mají zářivou, magickou a mystickou povahu. Spisovatel a filozof Aldous Huxley hluboce intuitivním způsobem chápal vztah mezi vzácnými kovy a kameny a duchovními stavy vědomí. Ve své slavné přednášce „Vizionářský prožitek“ položil otázku, proč jsou drahokamy drahé a proč je pragmatická kultura, jako je naše vlastní, ochotna platit horentní ceny za předměty, které mají jen nepatrnou nebo vůbec žádnou praktickou hodnotu. Došel k závěru, že tak činíme proto, že tyto předměty slouží jako náhražka mystických prožitků, které náš život postrádá. V životě, který vedeme, představují největší možné přiblížení k vizionářským prožitkům a nabízejí nám jas, lesk, nejvyšší ryzost, průzračnost, nadčasovost a nezničitelnost. Následuje popis postupného ztotožnění jistého člověka s jantarem, krystalickým křemenem a diamantem. Tento popis ilustruje povahu a složitost prožitků týkajících se anorganického světa. V tomto bodě sezení se čas jako by zastavil. Náhle mne napadlo, že to, co prožívám, je zřejmě něco jako ryzí podstata jantaru. Mé zorné pole ukazovalo jednoduše žlutavý svit a měl jsem pocit míru, klidu a věčnosti. Zdálo se, že i přes svou transcendentní povahu má tento stav vztah k životu - měl určitou organickou kvalitu, kterou je těžké popsat. Uvědomoval jsem si, že totéž platí i o jantaru, který je jakousi organickou časovou schránkou. Je to mineralizovaný organický materiál, pryskyřice, která často obsahuje organismy, jako hmyz a rostliny, a

uchováva je v nezměněné formě po miliony let. Pak se začal tento prožitek měnit a mé vizuální prostředí bylo stále jasnější a jasnější. Měl jsem pocit, že namísto toho, abych se prožíval jako jantar, jsem nyní spojen se stavem vědomí, který se vztahuje ke krystalickému křemení. Byl to velmi intenzivní stav, který jako by představoval zhuštění některých elementárních přírodních sil. Náhle jsem pochopil, proč krystaly mají tak významnou úlohu v primitivních kulturách jako předměty šamanské moci a proč šamani považují krystaly za ztuhlé světlo. Přemýšlel o Mitchellově-Hedgesově křišťálové lebce, dokonalé replice lidské lebky ve skutečné velikosti, která byla jako předkolumbovský rituální předmět nalezena v guatemalské džungli a o níž se říká, že již způsobila hluboké změny vědomí u mnoha lidí, kteří se s ní dostali do kontaktu. Rovněž dokonale pochopil, proč první rozhlasové přenosy byly zprostředkovány krystaly a proč krystaly hrají důležitou úlohu v moderní laserové technice. Pokračoval: Stav mého vědomí prošel dalším procesem očištění a stal se absolutně čirým a zářivým. Rozpoznal jsem, že jde o vědomí diamantu. Uvědomil jsem si, že diamant je chemicky čistý uhlík, prvek, na kterém je založen veškerý život, tak jak ho známe. Zdálo se mi také významné a důležité, že se vytváří při extrémně vysoké teplotě a tlaku. Měl jsem velmi přesvědčivý pocit, že diamant nějakým způsobem obsahuje veškeré informace o přírodě a životě v naprosto čisté, zhuštěné a abstraktní formě, jako nejdokonalejší kosmický počítač. Zdálo se, jako by všechny ostatní fyzikální vlastnosti diamantu poukazovaly na jeho metafyzický význam - jeho krásu, průhlednost, lesk, trvalost, neměnnost a schopnost transformovat bílé světlo v nádherné barevné spektrum. Cítil jsem, že chápu, proč se tibetskému buddhismu říká vadžrajána (vadžra znamená „diamant“ nebo „hromoklín“ ajána znamená „prostředek, nástroj“) - jediným způsobem, jak jsem mohl popsat tento stav nejvyšší kosmické extáze, bylo hovořit o něm jako o „diamantovém vědomí“. Zdálo se, že v něm je veškerá tvůrčí inteligence a energie vesmíru jako ryzí vědomí existující mimo čas a prostor. Bylo to zcela abstraktní, a přesto to obsahovalo všechny formy stvoření. Z tohoto popisu vidíme, proč transpersonální stavy vědomí, týkající se anor-ganických materiálů, mohou poskytovat tak hluboké vhledy do prastarých a primitivních duchovních systémů, které do své mytologie zahrnují vzácné kameny a kovy. Obdobně, pokud jste někdy prožili ztotožnění s vodou, pochopíte, proč byl pro taoismus tento živel tak důležitý. Pokud jste měli transpersonální prožitky s ohněm, bude pro vás snadné pochopit, proč ho Párové považovali za posvátný, proč celá řada kultur uctívala sopky a proč mnohé národy a náboženské skupiny vidí Slunce jako nejvyšší božstvo. Prostřednictvím prožítkového ztotožnění se žulou je snadné pochopit, proč hinduisté považují Himaláje za gigantického odpočívajícího Šivu. Člověk pak dokáže zcela jinak vnímat to, že různé kultury vytvářely obrovské žulové skulptury svých božstev. Tyto předměty nejen *zobrazují* božské postavy, ale jsou i samotnými božstvy, neboť materiály, z nichž jsou vytvořeny, jsou těsně spojeny s rozsáhlým, nediferencovaným, nenarušitelným a neměnným vědomím kosmického tvůrčího principu v přírodě.

## Gaia - prožitek planetárního vědomí

Ve vzácné formě transpersonálního prožitku se vědomí rozšíří tak, že zahrnuje Zemi v její celistvosti. Lidé, kteří mají tyto prožitky, jsou hluboce pohnuti představou naší planety jako kosmické entity. Vnímají různé aspekty planety Země - geologické, biologické, psychické, kulturní a technické jako projevy trvalé snahy o dosažení vyšší úrovně vývoje a seberealizace. Je stále jasnější, že procesy na Zemi řídí nadřazená inteligence, která zdaleka přesahuje veškeré lidské schopnosti, a že si tato inteligence zaslouží, aby se jí vzdávala úcta a důvěra. Při našich snahách manipulovat jí či ovládat ji z naší omezené lidské perspektivy bychom měli být maximálně opatrní. Připomíná mi to slova Lewise Thomase z knihy *Životy buňky* (Lives of the Cell): Co je na Zemi, hledíme-li na ni ze vzdálenosti Měsíce, překvapující a co nám bere dech, je skutečnost, že je živá... Nahoře se pod vlhkou zářivou membránou jasně modrého nebe vznáší vycházející Země, jediná živoucí věc v této části kosmu. Kdybyste mohli hledět dostatečně dlouho, viděli byste víření obrovských mas bílých oblak, jež zakrývají a opět odkrývají napůl skrytou hmotu pevniny. Kdybyste hleděli po velice dlouhé geologické údobí, mohli byste vidět samy kontinenty v pohybu, vzdalující se od sebe na deskách zemské kůry, udržované v pohybu ohněm pod nimi. Země má organizovaný, soběstačný vzhled živé bytosti, plné informací, báječně zkušené v zacházení se Sluncem. Transpersonální zážitky odhalující Zemi jako inteligentní a vědomou entitu jsou potvrzovány i vědeckými důkazy. Gregory Bateson, který vytvořil vynikající syntézu kybernetiky, informatiky a obecné teorie

systémů, vývojové teorie, an-tropologie a psychologie, došel k závěru, že je logicky nevyhnutelné předpokládat, že k duševním pochodům dochází na všech úrovních jakéhokoliv systému či přírodního jevu o dostatečné složitosti. Domníval se, že duševní pochody probíhají i v buňkách, orgánech, tkáních, organismech, živočišných a lidských skupinách, ekosystémech a dokonce i na Zemi a ve vesmíru jako celku. Jiný vědec a spisovatel, J. E. Lovelock, kterého si najala NASA, aby stanovil kritéria při rozhodování, zda v těch oblastech vesmíru, kam se NASA chystala vyslat kosmické sondy, mohou nebo nemohou existovat formy života, se zabýval studiem těchto informací a dospěl k závěru, že samotná planeta Země je živým dýchajícím organismem. Podle jeho závěrů se naše planeta chová velmi podobně jako živá buňka. Poukázal na to, že v ní probíhá metabolismus a že jde o „sa-moregulující entitu“ s vysoce složitými homeostatickými schopnostmi. Zemi nazval „inteligentní bytostí“. Důkazy k tomuto tvrzení zakládal na svém pozorování jejích homeostatických funkcí. Velká část rutinních funkcí homeostáze, ať jde o buňku, živočicha nebo celou biosféru, probíhá automaticky, a přesto je nutné uznat, že i v rámci tohoto automatického procesu je nutná určitá forma inteligence, aby správně interpretovala informace získané o prostředí... Pokud Gaia (živá, dýchající a inteligentní Země) existuje, pak je nepochybně inteligentní alespoň v tomto omezeném slova smyslu.<sup>9)</sup> Přestože objektivní důkazy teorie o existenci Gaii možná nepostačí k tomu, aby přesvědčily konzervativní vědce, podporuje tuto teorii zcela jistě existence transpersonálních zážitků, které jsou s ní v naprostém souladu. Tak například při jedné z našich pětidenních seminářů měla jedna mladá Němka přesvědčivý prožitek při holotropním dýchání, při kterém se stala archetypální bohyní Velkou matkou. Prožitek se pak vyvíjel dál a tato žena měla pocit, že se stává planetou Zemí (Matkou Zemí). Uváděla, že neměla žádné pochyby o tom, že splynula s vědomím Země a stala se tímto vědomím. Prožívala sebe samu jako Zemi, jako živý, dýchající organismus s inteligencí, organismus, který se vyvíjel k ještě vyšší úrovni uvědomění. Jako vědomá Země pociťovala, že kovy a nerosty, které byly její součástí, tvoří její kostru. Obdobně biosféra, s veškerými formami života, byla jejím sval-stvem. Prožívala v sobě oběh vody z oceánů do oblak, odtud do bystřin a řek a nakonec zpět do velkých moří. Vodní systém byl její krví a meteorologické změny, jako vypařování, vzdušné proudy a déšť, zajišťovaly její oběh, dopravu výživy a pročišťování. Komunikace mezi všemi živoucími bytostmi, velkými i malými, tvořila její nervovou soustavu a mozek. Ihned po svém zážitku žena popisovala, jak pro ni byly v jejím prožitku Země důležité léčivé rituály domorodých národů. Vyprávěla, jak na ni působily lidské činnosti, zvláště jak jí tance, písně a modlitby různých kmenů přinášely velké uspokojení. Jakmile se navrátila do svého každodenního stavu bytí, bylo pro ni obtížné si představit, že tyto rituály byly opravdu významné, přestože ve stavu tak těsného ztotožnění se Zemí byla absolutně přesvědčena o jejich důležitosti pro své celkové blaho.

## Od rozplynutí fyzických hranic k rozplynutí hranic času

Podobně jako prožíváme v transpersonální oblasti rozplynutí prostorových hranic našeho světa, můžeme také současně prožívat i rozplynutí časových hranic, na něž jsme si vytvořili závislost v našem každodenním životě. Stejně jako do-kážeme přeskóčit fyzikální meze, můžeme se přesunovat v čase dopředu i dozadu - můžeme navštěvovat svůj vlastní život nebo životy jiných, jako by celý čas existoval jen v jediném okamžiku. Přestože se naše vnímání času a prostoru prolíná, existují jemné rozdíly, které je třeba vyhledávat, prožíváme-li smazávání těchto hranic. Pusťme se tedy nyní do zkoumání některých rozdílů.

## 8. Za hranice času

*Čas přítomný a čas minulý*

*Jsou oba možná přítomny v čase budoucím,*

*A čas budoucí je obsažen v čase minulém.*

*T. S. Eliot: Čtyři kvartety*

Transpersonální vědomí, jak popisuje básník, nám umožňuje prožívat minulost i budoucnost, přičemž

překračujeme hranice, jež se nám díky hodinám, kalen-dářům a stárnutí našeho vlastního těla zdají být tak reálné a neúprosné. Zde vstupujeme do světa, kde můžeme prožívat sami sebe jako embryo v nejranějších fázích našeho nitroděložního vývoje, anebo ještě předtím jako oplodňující spermii nebo oplodňované vajíčko v okamžiku početí. Mnozí lidé, kteří prožili překročení přímočarého času, se dostali dokonce ještě dále nazpět, než je časový rozsah jejich vlastního života, a spojili se se vzpo-mínkami předků, nebo čerpali z paměťové banky kolektivního nevědomí, této rozsáhlé zásobárny poznání, které sdílíme s veškerým lidstvem již od počátku věků. Takovéto zážitky z různých období dějin a z různých zemí se často pojí se sugestivním pocitem osobní vzpomínky spíše z naší duchovní než biologické historie - hovoříme tu o *karmických* vzpomínkách nebo o vzpomínkách na *minulé životy*. Lidé při různých příležitostech uváděli své vzpomínky na konkrétní živočišné předky ve vývojovém rodokmenu. Zdá se však, že vědomí se neomezuje jen na lidské dějiny nebo na dějiny živých organismů. V zásadě lze prožít dějiny Země před příchodem Homo sapiens a dokonce i před začátkem života na Zemi. Zdá se, že naše vědomí má úžasnou schopnost přímo vstoupit do nejranějších dějin vesmíru - být svědkem Velkého třesku, tvoření galaxií, zrození sluneční soustavy i průběhu raných geofyzikálních procesů, jež se na této planetě ode-hrávaly před miliardami let. Pro naše účely začneme nejmenším rozpětím lidského života a pak přejdeme na větší měřítko. Z mnoha různých důvodů je užitečné nejprve zkoumat naši schopnost prožívat - prostřednictvím transpersonálního vědomí - nejranější období našeho vlastního života.

## Prožitky zárodku a plodu

Prožitky, které lidé uvádějí ze zárodečného a plodového období svého života, pokrývají širokou škálu a naznačují, že charakter našich zážitků v těchto nejra-nějších fázích života není ani zdaleka univerzální. Na nejkladnějším konci spektra lidé uvádějí, že ve svém nitroděložním životě prožívali pocity „oceánské extáze“. Pociťovali mocné mystické spojení s veškerým životem a s kosmickou tvůrčí silou, která to vše umožnila. Na opačném konci spektra lidé prožívali intenzivní krize s převládajícími pocity obav, paranoi a fyzické úzkosti a s obrazy útoků démonických sil. Mnohé, i když ne všechny, zárodečné vzpomínky se pojí s fy-logenetickými, karmickými a archetypálními prožitky, a s orgánovým, tkáňovým a buněčným vědomím. Zprávy o zárodečných a plodových prožitcích naznačují, že v tomto období lze prožívat nejen silná rozrušení - jako je například hrozba umělého přerušení těhotenství, nebezpečí samovolného potratu, intenzivní mechanické nárazy a vib-race, hlasité zvuky, toxické vlivy a tělesné choroby matky - ale i matčiny pocity. Je zcela běžné prožívat matčiny citové ořesy, záchvaty úzkosti, výbuchy nenávisti či agresivity, depresi, sexuální vzrušení, stejně jako pocity uvolnění, uspokojení, štěstí a lásky. Výměna informací mezi plodem a matkou může zahrnovat mnohé odstíny pocitů stejně jako přenos myšlenek a představ. Mnozí lidé při znovuprožívání raného života v lůně uváděli, jak ostře si uvědomovali myšlenky i pocity, které jejich matky v každodenním životě nikdy slovně nevyjádřily. Tak se například člověk, prožívající regresi do nitroděložního života, může náhle dostat do kon-taktu s matčíným pocitem konfliktu nebo odporu vůči jejímu těhotenství, nebo naopak může pociťovat matčino štěstí z jiného stavu a její radostné očekávání porodu. Jelikož jsem byl svědkem nesčetných vyprávění osob, vracejících se v čase nazpět, aby znovu prožili zárodečné a plodové období svého života, a jelikož jsem sám takovéto epizody prožil, jsem přesvědčen, že je nelze zavrhnout jako bizarní výtvo-ry naší představivosti. V mnoha případech byly takové prožitky ověřeny na základě informací, poskytnutých matkou, příbuznými a porodníky, a také na základě lékařských záznamů. Porovnali jsme také mnohokrát laikův popis plodového a zárodečného života a vývoje s informacemi, jež poskytují lékařské příručky. V důsledku toho jsme objevili překvapující korelace mezi objektivními informacemi, získanými z vnějších zdrojů, a zážitky, jež lidé po-pisovali. Následující popis tréninkového psychedelického sezení u psychiatra je typickým příkladem složitosti prožitků zárodku. Obsahuje podrobné vylíčení nej-ranějších stadií našeho života, dokonce až nazpět k okamžiku početí. Moje vědomí bylo stále méně a méně diferencované, a začal jsem prožívat zvláštní vzrušení, které se nepodobalo ničemu, co jsem kdy v životě pociťoval. Střední část mých zad vystřelovala rytmické impulzy a měl jsem pocit, že jsem poháněn prostorem a časem k jakémusi neznámému účelu - měl jsem velice nejasný dojem, co asi bude konečný cíl, ale zdálo se, že tato mise má mimořádnou důležitost. Po určité době jsem ke svému velkému překvapení mohl rozpoznat, že jsem spermii a že pravidelné explozivní výboje byly impulzy biologického zdroje rytmu (pace-makeru), které se přenášely

na můj dlouhý bičík, jenž šlehal vibrujícími pohyby. Byl jsem účastníkem vyčerpávajícího superzávodu ke zdroji vysílajícímu jakési chemické poselství, které mělo provokující a neodolatelnou povahu. Tehdy jsem si uvědomil (s použitím informací, které jsem měl jako vzdělaný dospělý člověk), že cílem je dosáhnout vajíčka, proniknout do něho a oplodnit je. I přesto, že mému vědeckému mozku se celá scéna zdála absurdní a směšná, nemohl jsem odolat, abych se nepřipojil k tomuto zvláštnímu závodu se vši vážností a s velkým vynaložením energie. I když jsem prožíval sebe sama jako spermii soupeřící o vajíčko, byl jsem si vědom všech ostatních současně probíhajících procesů. To, co se odehrávalo, mělo základní rysy fyziologického jevu tak, jak se vyučuje na lékařských fakultách. Bylo tu však i mnoho dalších dimenzí, které zdaleka přesahovaly vše, co by si má fantazie mohla vymyslet v běžném stavu vědomí. Buněčné vědomí této spermie bylo celým autonomním mikrokosmem, samostatným komplexním světem. Jasně jsem si uvědomoval složitost biochemických procesů v nukleoplazmě a mlhovinovou povahu chromozomů, genů a molekul DNA. Když psychiatr ve výše uvedeném vyprávění vnímal tyto fyziologické konfigurace, byl zároveň v kontaktu s prvky vzpomínek předků, se stopami našich živočišných předchůdců, mytologickými motivy a archetypálními formami. Ge-netika, biochemie, mytologie a dějiny evoluce se jako by nerozuzlitelně proplétaly a zdály se být různými aspekty téhož jevu. Prohlásil, že měl dojem, jako by tento mikrosvět spermie v oné době ovládaly a řídily prapůvodní síly, které modifikovaly a určovaly výsledek závodu. Popisoval, že tyto síly měly „formu karmických, kosmo-biologických a astrologických silových polí“. Dále pokračoval: Vzrušení závodu narůstalo každou vteřinou a zdálo se, že hektická rychlost se zvyšovala do takové míry, že jsem měl pocit letu kosmickou lodí blížící se rychlosti světla. Pak nastalo vyvrcholení ve formě triumfální imploze a extatického splynutí s vajíčkem. Krátce před okamžikem početí mé vědomí alternovalo mezi pospíchající spermii a vajíčkem, a prožíval jsem silné vzrušení a očekávání nejasně definované, avšak úžasné události. V okamžiku početí obě jednotky vědomí splynuly a já jsem se stal současně oběma těmito zárodečnými buňkami. Po splynutí zážitků pokračoval i nadále rychlým tempem. Zhuštěným a zrychleným způsobem jsem prožíval vývoj plodu po početí, přičemž jsem si plně uvědomoval růst tkání, buněčné dělení a dokonce i biochemické procesy. Bylo třeba vykonat nesčetné úkoly a překonat občasně nesnáze a kritická údobí. Byl jsem svědkem diferenciací tkání a formování nových orgánů - stával jsem se tepajícím srdcem plodu, shlukem jaterních buněk a epitelem sliznice střev. Vývoj plodu doprovázelo obrovské uvolnění energie a světla. Cítil jsem, že tato oslepující žlutá záře má něco společného s biochemickou energií, podílející se na prudkém růstu buněk a tkání.<sup>1)</sup> V jednom okamžiku měl velice určitý pocit ukončení kritických fází svého embryonálního vývoje. Prožíval to jako velký úspěch - jak ze svého vlastního hlediska, tak z hlediska tvůrčí síly přírody. Když se vracel do svého běžného stavu vědomí, dokázal popisovat to, co označoval za „silný pocit, že toto sezení bude mít trvalý vliv na mé sebevědomí. Ať už bude moje budoucnost jakákoli, začal jsem svůj život dvěma velkými úspěchy - stal jsem se jediným vítězem závodu spermii za účasti mnoha milionů soupeřů a úspěšně jsem dokončil em-bryogenezi“. Přestože jeho vědecké já na tyto myšlenky reagovalo s jistou skepsí, ne-li přímo s humorem, emoce v pozadí tohoto prožitku byly silné a přesvědčivé. Následující příklad pochází ze záznamů terapeutického sezení s Richardem, který trpěl chronickými sebevražednými depresemi. Při tomto sezení měl pocit, že je ponořen do plodové vody a spojen s placentou pupeční šňůrou. Uvědomoval si, jak do jeho těla přes oblast pupku proudí výživa, a prožíval nádherné pocity symbiotické jednoty s matkou. Byli spolu spojeni placentárním oběhem krve, která se zdála být magickou životodárnou kapalinou. Richard slyšel dvojí zvuky srdce s různými frekvencemi, jež splývaly v jediný vlnící se celek. Doprovázely je také podivné duté a bouřlivé zvuky, které Richard po chvíli váhání identifikoval jako akustické efekty vyvolané krví, ženoucí se pánevními tepnami, a průchodem plynů a tekutin při peristaltických pohybech střev přiléhajících k děloze. Plně si uvědomoval své tělesné schéma a rozpoznával, že se velice liší od jeho obrazu v dospělosti. Byl malý a hlavu měl nepoměrně větší než trup a končetiny. Na základě různých prožitkových náznaků a pomocí dospělého úsudku se dokázal identifikovat jako značně vyspělý plod těsně před porodem. V tomto stavu náhle z vnějšího světa uslyšel přicházet zvláštní zvuky. Měly velice nezvyklou ozvěnu, jako by se ozývaly ve velké síni nebo jako by procházely vrstvou vody. Výsledný efekt mu připomínal kvalitu zvuku, jaké hudební technici dosahují při moderních nahrávkách elektronickými prostředky. Nakonec došel k závěru, že tento efekt vyvolaly břišní a děložní stěny a plodová voda a že vnější zvuky se k plodu dostávají právě v této formě. Pak se pokusil identifikovat, co tyto zvuky vyvolává a odkud přicházejí. Po

určité době dokázal rozeznat lidské hlasy, které pokřikovaly a smály se, a pak něco, co vypadalo jako zvuky karnevalových trumpet. Náhle ho napadlo, že to musí být zvuky z poutí, která se v jeho rodné vesnici koná každoročně vždy dva dny před jeho narozeninami. Když si dal dohromady všechny tyto útržky informací, dospěl k závěru, že jeho matka se musela v pokročilém stupni těhotenství této pouti zúčastnit. Když jsme se Richardovy matky zcela nezávisle ptali na okolnosti jeho porodu, aniž bychom jí řekli o jeho prožitku s LSD, vyprávěla nám mimo jiné následující historku: v relativně nudném vesnickém životě byla každoroční pouť událostí, poskytující vzácné povyražení. Přestože byla již v nejvyšším stadiu těhotenství, nechtěla za nic na světě o tuto zábavu přijít. Přes silné výhrady a varování své matky odešla z domova, aby se zúčastnila veselí. Podle jejich příbuzných hlučné prostředí a vřava poutí uspíšily Richardovo narození. Richard popíral, že by tuto historku někdy slyšel, a ani jeho matka si nepamatovala, že by mu o této události někdy vyprávěla.<sup>2</sup>

## Časový stroj vědomí

I když možnosti buněčné paměti z nejrannějších fází našeho života mohou přesáhnout hranice naší představivosti, není to v žádném případě ta největší záhada, před níž nás staví transpersonální zážitky. U lidí v mimořádných stavech vědomí není neobvyklé, že dokážou přesně zobrazit také materiál, který předcházal jejich početí, a prožívat epizody ze světa svých rodičů, předků a lidského pokolení. Obzvláště zajímavé jsou prožitky „minulých životů“, naznačující, že individuální vědomí si může uchovávat kontinuitu z jednoho života do druhého.

## Zkoumání dětství našich rodičů

V mnoha případech lidé v mimořádných stavech vědomí uvádějí, že prožívali příběhy, které se odehrály dávno před jejich vlastním početím. Mnozí například popisují, že dokázali vstoupit do vědomí svých rodičů v době matčina či otcova dětství a prostřednictvím jejich vědomí prožívali události z oné doby. Tyto scény připomínají film Stevena Spielberga *Zpět do budoucnosti*, ve kterém hrdinové cestují v čase sem a tam. Vzpomínám si na prožitek mladé Finky, která se zúčastnila našeho semináře ve Švédsku. Inga prožívala sebe samu v holotropním sezení jako mladého vojáka za druhé světové války, celých čtrnáct let před svým početím. Voják, kterým se stala, byl její otec, a ona se ocitla uprostřed bitvy, kterou prožívala naplno všemi svými smysly. Zcela se s ním ztotožnila a prožívala vzrušení jeho těla a prudkost emocí, kterými v té chvíli procházel. Byla si akutně vědoma všeho, co se kolem ní odehrávalo. Když se ukrývala za kmenem břízy, prosvištěla kolem kulka a škrábla ji/ho na obličej a na uchu. Pro Ingu byl tento prožitek maximálně živý a přesvědčivý. Nedokázala si ani představit, odkud takové vzpomínky mohou pocházet. Věděla, že její otec bojoval v rusko-finské válce, ale byla si jista, že jí nikdy nevyprávěl o ničem takovém, jako byl onen zážitek, který se jí dostal do vědomí. Rozhodla se, že otci zavolá a zeptá se ho. Chvilí s ním hovořila a pak vše vyprávěla zbývajícím účastníkům semináře. V průběhu svého líčení byla stále vzrušenější a užaslejší nad svým objevem. Když otci popisovala, co prožila, byl naprosto šokován. Vše, co mu popsala, se skutečně stalo! Její popis bitevního pole a jeho myšlenek a pocitů onoho dne byl naprosto přesný včetně podrobného obrazu březového háje, kde se tato událost odehrála. Otec ji také ujistil, že o této události nikdy s nikým nehovořil, neboť ji nepovažoval za dostatečně důležitou či zajímavou, aby se s ní někomu svěřoval. I když tento prožitek nikdy slovně nevyjádřil, přešel jakýmsi způsobem na jeho dceru.<sup>3</sup> Na počátku našeho výzkumu LSD museli psychiatři a psychologové, kteří chtěli s těmito látkami pracovat, projít rozsáhlou přípravou, jež zahrnovala osobní zážitky s touto látkou pod pečlivým dohledem zaškolených terapeutů. V mnoha případech vysoce kultivovaní a vzdělaní muži i ženy, kteří předtím vyjadřovali značnou skepsi i nad relativně opodstatněnými koncepcemi, jako je například Jungovo „kolektivní nevědomí“, zjistili mimo jakoukoli pochybnost, že překračují fyzické i časové hranice svého vědomí. Tak například v jednom případě padesátiletá psycholožka Nad'a prožívala sugestivní a přesvědčivou identifikaci se svou matkou. Tato epizoda sahá dokonce ještě dále než příběh Ingy, neboť popisuje historku z raného dětství Nadiny matky. Nad'a uvedla, že prožila dramatický posun v totožnosti svého já. Náhle se stala svou matkou v době, kdy matce byly tři nebo čtyři roky. Psal se rok 1902 a Nad'a měla na sobě naškrobené parádní šatičky, i když se nacházela ve velmi zvláštním a nepravděpodobném místě, jež bylo obzvláště zářející vzhledem k tomu,

jak byla oblečena. Schovávala se pod schodištěm. Byla vystrašená a osamělá, a byla si bolestně vědoma, že se právě stalo něco, co ji vyděsilo. Uvědomila si, že před pár okamžiky řekla něco velice nepěkného, byla za to pokárána a někdo jí dal hrubě rukou přes pusku. Ze svého úkrytu Nad'a viděla příbuzné - tetičky, strýčky, bratrance a sestřenice - jak sedí na *zápraží* velkého dřevěného domu, oblečení ve starodávných šatech, typických pro onu dobu. Všichni povídali a nikdo si nevšiml ani jí, ani její sklíčenosti. Naplňoval ji pocit selhání a porážky, zesílený nadměrnými požadavky dospělých - aby byla hodná, slušně se chovala, správně mluvila a byla vždy čistá. Zdálo se nemožné vyhovět jim. Pociťovala odcizenost a zahanbení. Jako ve všech takovýchto případech jsme na Nad'u naléhali, aby si tento prožitek ověřila, aby viděla, zdali odpovídá objektivní skutečnosti. Brzy po této události Nad'a hovořila se svou matkou. Nechtěla se jí přiznat, že experimentovala s LSD, protože věděla, že matka by to neschvalovala. Místo toho jí vyprávěla, že měla sen, v němž se zcela identifikovala s matkou; vylíčila, že se jako malá holčička v hlubokém zahanbení schovávala pod schody a nenápadně ze svého úkrytu pozorovala dospělé, kteří si jí vůbec nevšimli. Hned jak to začala vyprávět, matka ji přerušila a doplnila veškeré detaily přesně tak, jak je Nad'a prožila. Matčin podrobný popis události byl zcela totožný s Nadiným prožitkem pod vlivem LSD, včetně detailů velkého zápraží a schodů, které na ně vedly, popisu oblečení všech osob, a dokonce i šatiček, které měla sama na sobě a na nichž měla naškrobenou bílou zástěrku.<sup>4</sup>

## Zážitky ze světa našich předků

Někdy nás prožitkový průzkum minulosti našich příbuzných zavede do života dnes již mrtvých prarodičů nebo dokonce do života předků, kteří žili celá staletí před námi. Tyto prožitky vzdálených příbuzných z našeho rodokmenu charak-terizuje pocit naprostého přesvědčení, že osoba nebo osoby, se kterými se zto-tožňujeme, patří k naší vlastní pokrevní linii. Ti, kteří tento pocit genetického spojení prožili, ho často popisují jako elementární nebo „prapůvodní“, něco, co nelze vyjádřit slovy, ale musí se prožít. Autentické zážitky tohoto druhu jsou vždy v souladu s rasovým, kulturním a historickým pozadím osoby, jejímž zrakem pohlížíme na svět. V některých případech byly zjevné rozpory - např. když člověk anglosaského původu pro-žíval život amerických Indiánů nebo Afričanů jako svých předků - objasněny, jakmile podrobnější zkoumání rodinné genealogie potvrdilo přesnost prožitků. Vzpomínky na předky velmi často obsahují objektivní údaje, které nám umožňují jejich ověření. Tyto údaje mohou obsahovat detailní informace o zvycích, ná-vycích, náboženském přesvědčení, rodinných tradicích, charakteristickém cho-vání, předsudcích a pověrách, o nichž zjistíme, že byly pro dotyčného předka typické, anebo že je vyznával. Další podpora autentičnosti prožitků předků může vycházet ze sledování osob, které těmito prožitky prošly. Jak v našich seminářích, tak i v soukromých tera-peutických sezeních jsme si velmi často povšimli dramatických změn ve fyzickém vzezření i chování oné osoby. Tak např. výraz obličeje, tělesný postoj, gesta, citové reakce a myšlenkové pochody mohou zcela převzít charakteristické rysy dotyčného předka. Prožitky předků mohou být někdy velmi sugestivní, s úplnými a velmi kon-krétními podrobnostmi, které lze snadno ověřit. Jindy mohou být vágní, nespe-cifické, a odhalující pouze dojmy a citovou atmosféru; odrážejí pak jen určité zcela obecné rysy, jako je např. kvalita vztahů mezi členy určité rodiny, kmene či klanu. Jako pro psychiatra bylo pro mne obzvláště zajímavé sledovat, jak často tyto prožitky předků poskytovaly náhledy do současných osobních pro-blémů. Jsem přesvědčen, že tyto letmé pohledy do života našich rodičů, prarodičů a dokonce i vzdálenějších příbuzných nám mohou pomáhat lépe pochopit - a často i vyřešit - konflikty v našem současném životě. Následující příklad ilustruje bohaté a přesné historické informace, které do-kážeme nashromáždit z některých prožitků předků a jež nám poskytují cenný vhled do období rodinné historie, které by jinak mohlo zcela uniknout naší po-zornosti. Tento konkrétní zážitek je zvláště zajímavý proto, že ho nakonec potvrdil nejen soustředěný historický výzkum, ale i neočekávaná synchronistická událost. Při systematické LSD terapii prožívala mladá žena, které budu říkat Renata a jež se léčila pro komplikovanou neurózu, řadu scén, které se odehrávaly v Praze počátkem 17. století. Během tohoto období, tedy těsně před třicetiletou válkou v Evropě, se Čechy - součást dnešní České republiky - dostaly pod nadvládu dynastie Habsburků. Ve snaze zlikvidovat pocity národní hrdosti Habsburkové zajali a popravili dvacet sedm příslušníků české šlechty při veřejné exekuci na Staroměstském náměstí v Praze. Během svých sezení mi Renata popisovala mnohé obrazy a vhledy, týkající se



architektury tohoto období, typického oblečení, které lidé tehdy nosili, dobo-vých zbraní a domácích potřeb, které v každodenním životě používali. Dokázala také popsat složité vztahy mezi královskou rodinou a poddanými. To vše se jí vybavovalo velice podrobně a s hlubokými znalostmi, přestože toto historické období nikdy nestudovala. (Při ověřování mnohých podrobností, které uváděla, jsem musel konzultovat speciální prameny.) Mnohé z Renatiných prožitků se konkrétně vztahovaly k určitému šlechtici, jednomu z těch, které Habsburkové popravili. V dramatickém sledu událostí Renata znovu prožívala podrobnosti popravy tohoto muže, a prožívala je v plném ztotožnění s ním, jako by byla uvnitř jeho těla. Jelikož jsem byl svědkem toho, jak Renata prožívá toto osobní drama, musím přiznat, že jsem sdílel její ohromení a zmatek. Ve snaze pochopit, co se odehrává, jsem zvolil dva rozdílné přístupy. Při jednom jsem strávil značnou dobu ověřováním historických informací, jež uváděla, a zjistil jsem překvapující množství objektivních detailů, vážící její příběh k tomuto období 17. století. Při druhém přístupu jsem aplikoval veškeré své psychoanalytické schopnosti v naději, že odhalím nějaký důkaz, který by naznačoval, že její historické prožitky jsou ve skutečnosti zamaskovanými kon-flikty z dětství nebo pouhou symbolizací emočních problémů v jejím současném životě. Ale ať jsem se snažil sebevíc, nedokázal jsem vysvětlit její transpersonální prožitky z hlediska psychologických problémů, kterými trpěla. Dva roky po mé práci s Renatou, poté co jsem emigroval do Spojených států, jsem od ní dostal dlouhý dopis. Vyprávěla v něm, jak se nedávno náhodou setkala se svým otcem, kterého neviděla od svých tří let, kdy se její rodiče rozvedli. Otec ji pozval na večeři a při té příležitosti se jí pochlubil výsledkem svého oblíbeného koníčka, což byl genealogický rodokmen, sledující rodinné dějiny několik staletí nazpět. Ke svému překvapení zjistila, že její otec i ona byli potomky jednoho ze šlechticů, které Habsburkové onoho osudného dne na počátku 17. století popravili. Tato informace jen potvrdila její dřívější podezření, že určité emočně nabitě vzpomínky se mohou otisknout do genetického kódu a přenášet se staletími do budoucích generací.<sup>51</sup> Když jsem se vzpamatoval z počátečního šoku, uvědomil jsem si, že Renatina interpretace má jednu vadu. I kdyby bylo pravda, že důležité vzpomínky lze přenášet genetickým kódem, pak by smrt přirozeně přerušila cestu přenosu, která by to umožňovala. Jinými slovy - jelikož byl tento šlechtic popraven, nemohl geneticky přenést prožitek své smrti až k Renatě. Ale i když jsem takto uvažoval, zjistil jsem, že nemohu přehlédnout pozoruhodnou shodu mezi Renatinými prožitky a genealogickým objevem jejího otce. Bylo to vše pouze neuvěřitelná, ale bezvýznamná náhoda, nebo si takové případy zaslouží vážnější pozornost? Došel jsem k závěru, že překvapující synchronicitu - Renatino setkání s otcem, který vlastnil genealogické informace, jež zjevně potvrdily její prožitek - nelze odepsat jako náhodu. Čím však lze vysvětlit tyto události? Dosáhly informace o smrti tohoto šlechtice Renatinu psýché prostřednictvím telepatického spojení s otcem, kterého ani neznala? A pokud ano, jak mohlo dojít k převedení suché genealogické informace do živé prožitkové sekvence, která byla tak bohatá na historické podrobnosti? Jinou možností by bylo to, že by přeživší potomek šlechticovy rodiny, řekněme syn nebo dcera, geneticky předal tyto informace Renatě. Svědek v tomto případě by byl musel prožívat popravu svého otce v transpersonálním stavu „duální jednoty“, a z této pozice by sdílel silné emoce a tělesné pocity popraveného muže. Nebo je snad možné, že vesmír je v konečné analýze pouhou božskou hrou kosmického vědomí, kde jsou všechny přírodní zákony nakonec zcela libovolné a kde se kdokoli z nás může kdykoli nějakým způsobem dostat k jakémukoli materiálu, který kdy existoval, nebo bude existovat pro kohokoliv kdekoliv, ne-spoutaný iluzemi hmoty, prostoru a času? Jedna věc se zdá být jistá: ve vesmíru operují principy, které jsou daleko mimo schopnosti lidské představivosti. V každém případě je nepochybné, že existují jevy, které nemůžeme vysvětlit pomocí omezeného systému víry, kterou naší kultuře vnutila newtonovská věda.

## Rasové a kolektivní prožitky

Rasové a kolektivní prožitky jdou ještě o krok dále za vzpomínky předků. Rasové prožitky mohou zahrnovat osoby mimo naši nejbližší rodinu či pokrevní linii a mohou se týkat kteréhokoliv příslušníka téže rasy. Tento proces může zasahovat ještě dále, přes rasové hranice do jiných rasových skupin a do kolektivních vzpomínek lidstva jako celku. Už jsem se zmínil o tom, že psychiatrie tradičně pohlíží na naši psýché, jako by byla ovlivňována pouze tím, co jsme prožili, nebo prožíváme přímo, buď prostřednictvím našich tělesných smyslů nebo jako výsledek naší vlastní interpretace těchto prožitků. Naše pozorování stovek lidí, kteří popsali prožitky svých předků nebo rasové či kolektivní prožitky, však podporují

tvrzení Carla Gustava Junga, že naši psyché také hluboce ovlivňuje kolektivní nevědomí, které nám poskytuje přístup k obrovské zásobárně vzpo-mínek, zahrnujících veškeré lidské prožitky od počátku věků. Během holotropního sezení, které jsme prováděli v Kalifornii, nám evropská psychiatrická sdělila následující zážitek. Při čtení jejího popisu mějte na paměti, že tato žena neměla absolutně žádné rozumové znalosti o historii amerických Indiánů. Její prožitek však nápadně připomíná „slzovou cestu“ kmene Čerokésů a další události v životě amerických Indiánů v době zákona o jejich přesídlení. Zde je její vyprávění: Náhle se vše zdálo chladné, propastné a beznadějné. Cítila jsem obrovskou sílu, která mne přenášela daleko za hranice mého současného života, do vzdáleného historického období. Jako by se mé běžné já smrštilo do velikosti fotonu a pak dočasně zmizelo. Stala jsem se jinou osobou - starou, malou a neuvěřitelně krásnou indiánskou ženou s bohatými vrkoči mastných vlasů. Spatřila jsem rozlehlou otevřenou pláň a na ní shromáždění tisíců Indiánů. Seděli ve skupinách podle klanů a obklopovali kruh stařešinů, kteří měli ve tváři klidný, rozhodný a nepohnutý výraz. Očekávali od svého národa odpověď - zda si zvolí Smrt nebo Cestu. Ti, kteří si zvolili smrt, se vzdálili do paprskovitě uspořádaných dlouhých a nízkých chatrčí. Když rozhodování skončilo, stařešinové otrávenými šípky přinesli svým bratřím a sestrám smrt. Ti ji přijímali tak klidně, jako by to bylo posvátné naplnění jejich života. Když zemřel poslední z nich, ženy povstaly a zatančily tanec usmíření se smrtí, který zahrnoval setí a rašení obilných zrněk. Pak povstali muži a předvedli tanec síly, míru a usmíření se smrtí. Po skončení výše popsaného rituálu se ti, kteří se zúčastnili tance usmíření, zvedli a začali odcházet. Žena, která měla tento prožitek, prohlásila, že její „celé bytí prostoupil smutek a žal, na který slova nestačí“. Zvolna se začala kolébat a zpívat tichou monotónní píseň, která vyjadřovala, co cítí. Její vyprávění po-kračuje:

*Uvnitř jsem plakala a naříkala nad smrtí tisíců příslušníků svého národa - dětí, starců a mužů i žen nejrůznějšího věku. Viděla jsem je, jak v dlouhém průvodu krácejí přes hory, vyčerpaní, hladovějící, zoufalí, zbavení naděje a umírající za pochodu. I když jsem byla starou, vnitřně prázdnou indiánskou ženou, měla jsem rovněž pocit, že jsem prastarou pustou horou. Zcela nehybně jsem je sledovala, až mi zmizeli z dohledu, ale v určitém smyslu jsem byla stále s nimi, na jejich nekonečné cestě vpřed a nikam, v jejich životě a smrti*

Lidé prožívající rasové nebo kolektivní příběhy mohou zjistit, že se účastní dramatických, i když obvykle krátkých scén, které se odehrávají ve více nebo méně vzdálených historických obdobích, kulturách a zemích. Tyto scény se často pojí s konkrétními vhledy do vztahů mezi lidmi, společenské struktury, náboženských praktik, morálního kódu, umění a techniky daného historického období. Někdy pozorujeme u osob, které mají rasové či kolektivní prožitky, složité gesta, postoje a symbolické pohyby. Znovu a znovu objektivní pozorovatelé se znalostí zemí nebo národů, jež subjekt prožívá, potvrzují, že tyto pohybové kombinace jsou patřičné a charakteristické pro národy a dobu prožitku. Při terapeutických sezeních i v našich seminářích jsme často sledovali, jak lidé zaujmají složité jógové pozice (*ásany*) a dělají gesta (*mudry*) z prastaré tradice jógy, i když o této duchovní praxi neměli předtím žádné znalosti, ani s ní neměli žádné zkušenosti. V mnoha případech lidé prožívali účast na pra-ktikách kultur, které pro ně byly - v jejich běžném stavu vědomí - zcela neznámé. Bez jakýchkoliv předchozích znalostí či výcviku se dostali do pohybů charakteristických pro tanec afrických Křováků kmene Kung, nebo pro tanec dervišů súfijské tradice. Jindy se spontánně pohybovali v rytmu rituálních tanců prováděných na Jávě nebo na Báli, nebo předváděli symbolická gesta indické taneční tradice kathakali, vyjadřující témata z hinduistické mytologie, tak jak se předvádějí na pobřeží Malabáru. Při některých příležitostech lidé prožívající jiné životy hovoří jazyky - někdy neznámými, archaickými - o nichž ve svém běžném životě neměli žádné znalosti. V některých případech byla autentičnost použitých jazyků potvrzena pomocí zvukové nahrávky pořízené v průběhu sezení, při kterých k tomuto jevu došlo. V jiných případech měly hlasové projevy všechny prvky jazyka, avšak nedokázali jsme dešifrovat, co tato osoba říká. To nemusí nutně znamenat, že hlasová produkce nebyla autentickým jazykem určité etnické skupiny. Lingvisté se shodují v tom, že je maximálně obtížné identifikovat každý z tisíců jazyků a dialektů, kterými se na této planetě hovoří. Skutečnost, že jsme dokázali pozitivně potvrdit velký počet těchto případů, však rozptyluje pochybnosti o autentičnosti tohoto jevu. Občas jsou však tyto zvuky zcela jasným neartikulovaným blábolem nebo tím, čemu se v určitých církvích říká „mluvit jazyky“ („talk in tongues“). Prožitky předků či rasové prožitky často přinášejí hlubší

vhled do symbolického významu kulturních praktik i tehdy, kdy dotyčné osoby o ně předtím neměly žádný zájem a nic o nich nevěděly. Náš následný výzkum s cílem ověřit přesnost těchto prožitků znovu a znovu prokazoval, jak jsou přesné, i když často obsahují informace, které jsou k dispozici pouze badatelům či jiným zasvěceným odborníkům. Byli jsme například svědky toho, jak člověk, který neměl ani to nejmenší vzdělání o starověkých kulturách, popisoval podrobnosti staroegyptských praktik pohřbívání na základě svých sugestivních prožitků minulých životů. Velice detailně nám podával takové informace, jako je například ezoterický význam a tvary speciálních amuletů a pohřebních schránek, význam barev zvolených pro náhrobní kužely, technika balzamování a účel konkrétních ritualizovaných praktik. Poté, co prožil sebe sama jako balzamovače ve starověkém Egyptě, dokázal popisovat velikost a jakost mumifikačních ob vazů, materiály používané při přípravě látky pro mumie, a velikost a symboliku čtyř kanopských nádob, používaných k ukládání určitých orgánů vyňatých z těla. Náš následný výzkum dokázal, že podrobnosti, které uváděl o symbolických postavách na každé z nádob i o konkrétním obsahu každé z nich, byly přesné, i když právě tyto poznatky nebyly veřejnosti obecně přístupné.<sup>71</sup>

## Záhada karmy a reinkarnace

Pro většinu z nás, kteří jsme se narodili v západoevropské tradici a byli jsme v ní vychováni, se představa minulých životů a karmy zdá cizí, ne-li bizarní a dětinská. Je však těžké přehlédnout skutečnost, že po tisíce let náboženské spisy mnohých společností pojednávaly o minulých životech, reinkarnaci a karmě, a popisovaly jejich vliv na náš současný život. Z hlediska těchto spisů nepřichází žádný z nás do života s „nepopsaným listem“. Náš současný život je součástí kontinua, které může sahát daleko do mnoha předchozích životů a velice pravděpodobně bude zasahovat i do mnoha dalších. Ve změněných stavech vědomí jsou vzpomínky na minulé životy vpleteny do složité tkáně prožitků, jež zahrnují i vzpomínky ze současného života kolem porodu, kojeneckého věku, dětství, dospívání a dospělosti. Jsme si velmi dobře vědomi, že současné křesťanství a tradiční věda takovéto představy odmítají, nebo dokonce zesměšňují. Výzkum v transpersonální psychologii však i nadále poskytuje dostatek důkazů o tom, že tato oblast studia je pravou pokladnicí vzhledem do povahy lidské psyché. Důkazy ve prospěch vlivu minulých životů jsou tak přesvědčivé, že člověk může pouze dojít k závěru, že ti, kdo odmítají připustit, že tato oblast stojí za seriózní studium, musí být buď neinformovaní nebo nesmírně zaujatí. Za dlouhá léta mne pozorování osob, které měly v mimořádných stavech vědomí prožitky minulých životů, přesvědčilo o oprávněnosti a důležitosti této fascinující oblasti výzkumu. Rád bych se s vámi podělil o několik příkladů, které nás přesvědčují jednak o tom, že jevy minulých životů jsou maximálně relevantní, jednak o tom, že naše znalosti těchto jevů nám mohou napomoci řešit konflikty v přítomnosti a vést lepší život. Když jsem ke konci šedesátých let vedl psychedelický výzkumný a léčebný program pro pacienty s rakovinou v Marylandském středisku psychiatrického výzkumu v Baltimore, měl jsem příležitost pracovat s nekvalifikovaným dělníkem, kterému budu říkat Jesse. Byl zařazen do našeho programu s pokročilou rakovinou kůže, která se již rozšířila i na vnitřní orgány. Jesse byl doslova negramotný a neměl ani ty nejmenší znalosti o karmě, reinkarnaci či jiné víře pojící se s myšlením Východu. Za normálních okolností bych dokonce předpokládal, že mu jeho přísně katolická výchova tyto předměty tabuizovala. Jesse prohrával svůj souboj s rakovinou a věděl, že zemře, a v důsledku toho byl hluboce sklíčený a úzkostlivý. Souhlasil, že se podrobí psychedelické terapii jako možnosti, jak se vyrovnat se svou úzkostí. Zpočátku se jeho pozornost soustřeďovala na pocit viny nad tím, jak prožil svůj život. Byl vychován jako katolík, oženil se a rozvedl, a po mnoho uplynulých let žil v nemanželském svazku s jinou ženou. Pevně věřil v učení církve, že v očích Boha bude vždy ženat se svou první ženou, a díky tomu pohlížel na svou současnou situaci jako na cizoložství a hřích. Ve svých sezeních měl vize válečných scén a příšer, obrovských smetišť po-setých mrtvolami, kostrami, hnijícími mršinami a odpadky vydávajícími strašlivý zápach. Leželo tam i jeho vlastní tělo, ovázané páchnoucími obvazy a rozežírané rakovinou. Pak se objevila obrovská ohnivá koule a všechno toto zvířetví bylo vrženo do očištných plamenů, kde rychle shořelo. Přestože bylo Jesseho tělo zničeno, uvědomoval si, že jeho duše přežila, a ocitl se před posledním soudem, kde Bůh zvažoval jeho dobré i špatné skutky. Nakonec jeho kladné skutky převážily nad špatnými a Jesse pocítil úžasné ulehčení od svého břemene. V onom okamžiku zaslechl nebeskou hudbu a začal chápat význam svého zážitku. V této souvislosti obdržel významné poselství, které přicházelo mimoslovními kanály, proudivo jeho tělem a

prostupovalo celou jeho bytost. Toto poselství znělo: „Až zemřeš, tvé tělo bude zničeno, ale ty sám budeš spasen - tvá duše s tebou bude po celý čas. Vráť se zpět na zemi a budeš znovu žít. Zatím se však nedovíš, čím příště na této zemi budeš.“ V důsledku tohoto zážitku Jesseovy bolesti silně polevily a zmizela i akutní úzkost, již trpěl. Vynořil se ze sezení s hlubokou vírou v možnost převtělení, tedy koncepcí, která byla v rozporu s jeho vlastní náboženskou tradicí. O pět dní později Jesse pokojně zemřel, možná o něco dříve, než by k tomu jinak byl ošlo. Bylo to, jako by se jeho duše osvobodila, aby mohla vzdát tento boj proti nevyhnutelné smrti. Bylo to, jako by pospíchal na cestu tam, co nazýval „příští zemí“. V době, kdy jsem s Jessem pracoval, jsme nikdy nemluvili o reinkarnaci nebo o přežití duše po fyzické smrti. Zcela sám nebo pomocí zdrojů, které jsme ani on ani já předtím nebrali v úvahu, dospěl k tomuto poměrně složitému názoru na to, co nastane po smrti, k vizi, která mu poskytla v posledních dnech jeho života klid duše a pocit bezpečí.<sup>81</sup> Přestože by bylo možno Jesseho sezení pominout jako fantazii, motivovanou silným přáním, jiné zážitky obsahují pozoruhodné podrobnosti, které lze později ověřit. Já sám jsem zažil opakovaně epizody, které se zdály přicházet z minulých životů. Žádná z nich nebyla tak sugestivní či přesvědčivá jako ta, která se pojila k mé první cestě do Ruska. Tento příklad dokumentuje, jak se mohou v těchto zážitcích dávné události prolínat s naším nejsoučasnejším individuálním životem a jak můžeme využít jejich podivuhodný léčivý potenciál. V roce 1961 jsem se zúčastnil organizovaného zájezdu do Leningradu, Moskvy a Kyjeva. Přidělili nám oficiální průvodce Inturistu a veškeré naše prohlídky pamětihodností byly pod pečlivým politickým dohledem - procházky bez doprovodu byly přísně zakázány. Těsně před odjezdem jsem se dozvěděl o Pečorské Lavře, ruském pravoslavném klášteře v Kyjevě, ležícím v prastarých katakombách v nitru hory. Toto místo bylo skutečným duchovním střediskem Ukrajiny a slyšel jsem, že bolševici je ušetřili proto, že se obávali lidového povstání. Když jsem se o tomto místě poprvé dověděl, pocítil jsem k němu zvláštní a mocnou citovou přitažlivost a touhu navštívit je. V Kyjevě jsem zjistil, že návštěva Pečorské Lavry není součástí našeho turistického programu, a začal jsem pocíťovat silný nepokoj. I když jsem si uvědomoval obrovské riziko tohoto podniku, rozhodl jsem se, že Pečorskou Lavru navštívím sám. Podařilo se mi uniknout pozornosti průvodce Inturistu a oddělit se od skupiny. Hovořil jsem plyně rusky, takže jsem byl schopen objednat si taxík, který mne dovezl až ke klášteře. Krácel jsem bludištěm katakomb, lemovaných mumii mnichů, kteří tu po několik staletí žili a umírali. Kostnaté ruce, potažené kůží, jež se léty změnila na hnědý pergamen, byly sepnaté jakoby v modlitbě. Úzké chodby vedly do jeskyní, vyzdobených působivými ikonami a matně osvětlených září svíček. Skrze mračna hustého kouře, vonícího kadidlem, jsem viděl skupiny spících mnichů s dlouhými vousy, kteří byli zjevně v hlubokém transu. V Jak jsem si tak zvolna razil cestu katakombami, i já jsem byl v nezvyklém stavu vědomí; měl jsem zcela konkrétní pocit, že toto místo důvěrně znám. Do-kázal jsem předvídat každé odbočení a každou novou prostorou. Pak jsem narazil na mumii, která měla ruce v podivné poloze - nebyly sepnaty v modlitbě jako u ostatních mumii. Prožíval jsem vlnu emocí, které vycházely z hloubky mé bytosti. Ukončil jsem prohlídku a vrátil se do hotelu, kde jsem s ulehčením zjistil, že průvodci Inturistu si mé nepřítomnosti nepovšimli. Po návratu z Ruska jsem byl i nadále zaměstnán vzpomínkami na katakomby, a zvláště svými podivnými reakcemi na mumii, kterou jsem tam spatřil a která neměla sepnaté ruce. Rychle jsem se však pohroužil do výzkumu a tento zážitek mi jaksi vyprchal z paměti. O mnoho let později, když jsem pracoval v Mary-landském středisku psychiatrického výzkumu v Baltimore, pozval ředitel ústavu na návštěvu Joan Grantovou a jejího manžela Dennyse Kelseyho, dvojici z Evropy, která byla známa svou novátorskou hypnotickou terapií. Během jejich čtyř-týdenní návštěvy měli naši pracovníci příležitost prožít s touto dvojicí osobní sezení. Joan, která byla původem Francouzka, měla schopnost uvést se do lehkého hypnotického transu a prožívat epizody z jiných dob a míst, které měly charakter vzpomínek z minulých životů. Byla autorkou několika knih založených na této podivuhodné schopnosti. Dennys byl britský psychiatr a hypnotizér. Ve své společné práci hypnotizovali pacienty a žádali je, aby se vraceli ve svých vzpomínkách tak daleko nazpět, jak bylo třeba, aby mohli nalézt zdroj svých problémů a vyřešit je. Jejich klienti často nacházeli původ svých konfliktů v minulých životech. Joan měla schopnost naladit se na jejich prožitky z minulých životů a vést je k vyřešení jejich problémů. Problém, na němž jsem chtěl s nimi pracovat, se týkal konfliktu, který jsem občas pocíťoval mezi smyslností a duchovnem. Celkově jsem měl velkou radost ze života a užíval si všech

slastí, jež lidská existence nabízí. Čas od času jsem však prožíval nutkavou touhu opustit světské záležitosti a věnovat celý svůj život duchovním praktikám. Dennys mne zhypnotizoval a požádal mě, abych se vrátil v čase nazpět do doby, kde tento problém začal. Najednou jsem se stal ruským chlapcem; stál jsem v obrovské zahradě a pohlížel na honosný dům, který - jak jsem si uvědomoval - byl mým domovem. Uslyšel jsem, jak mi Joan jakoby z velké dálky říká: „Podívej se na balkon!“ Aniž bych se podíval nad tím, jak ví, že se právě v tu chvíli dívám na dům s balkonem, splnil jsem její přání. Na balkoně jsem v houpacím křesle uviděl starou ženu se zmrzačenýma a pokroucenýma rukama. Věděl jsem, že je to moje babička, a pocítil jsem k ní příliv lásky a soucitu. Náhle se celá scéna změnila. Byl jsem na ulici v sousední vesnici a cítil jsem, že prostý, ale barvitý vesnický život mužiků je vzrušujícím a vítaným únikem z přísného životního stylu mé bohaté rodiny. Pak jsem se ocitl v tmavé primitivní dílně kováře. Před žhnoucí pecí stál obrovský svalnatý muž, do půl pasu obnažený a porostlý chlupy. Mohutným kladivem bušil do kusu rozžhaveného železa, který tvaroval na kovadlině. Náhle jsem pocítil prudkou bolest v oku. Celá tvář se mi zkroutila v bolestné křeči a po tvářích mi stékaly slzy. S hrůzou jsem si uvědomil, že mě kus žhavého železa zasáhl do tváře a ošklivě popálil. Prožíval jsem emoční bolest hrůzně znetvořeného dospívajícího chlapce s agónií sexuální touhy, kterou nelze uspokojit, a plného hořkosti z opakovaného odmítnutí děvčaty v důsledku mých odpudivých jizev. Ze zoufalství jsem dospěl k rozhodnutí stát se mnichem a skončil jsem v Pečorské Lavře. Postupem let se mé ruce postupně znetvořily. Byl to důsledek artritidy nebo hysterická reakce modelovaná podle nemoci mé milované babičky? Poslední scéna, kterou jsem si z tohoto sezení zapamatoval, byla má vlastní smrt a scéna, kdy mě ukládali do rakve při stěně katakomby. Znetvořené ruce nebylo možné spojit k modlitbě, což by symbolizovalo úspěšný závěr mého mnišského života, který až do mé smrti představoval hořký útěk od smyslnějšího života, po němž jsem toužil. Když se sezení blížilo ke konci, rozplakal jsem se, přemožen směsicí hněvu, žalu a sebelítosti. Pak jsem si uvědomil, že mi Joan masíruje ruce. Zvolna jsem pociťoval, jak se mé prsty uvolňují a ztrácejí svou předchozí křečovitost a po-kroucenost. Nakonec mi vzala ruce do dlaní a spojila je do univerzálního gesta modlitby. V tom okamžiku mnou projel pocit usmíření, jako by se cosi v hlubinách mého nitra zahojilo. Od té chvíle jsem již nikdy neprožíval konflikt mezi smysl-ností a duchovnem, který mne předtím tolik trápil. V procesu prožívání epizod ze svých minulých životů lidé často vyléčí emo-cionální a fyzické symptomy, kterými trpí ve svém současném životě. Byl jsem například svědkem toho, jak se po dramatickém prožitku scény z minulého života zmírnila nebo zcela vymizela chronická deprese, psychogenní astma, různé fobie, prudké migrény, psychosomatické bolesti a obdobné symptomy. Kdyby nešlo o nic jiného, bylo by možno vysvětlit léčbu, vycházející z prožitků minulých životů, jako výsledek vynalézavých symbolických řešení, vypracovaných nevě-domou psýché. Tato léčba však často obsahuje i další dimenze reality, jež na-značují, že zde funguje něco víc než jen symbolické procesy. Můj vlastní prožitek minulého života, který jsem uvedl výše, vedl k vyřešení vnitřního konfliktu, který jsem pociťoval. Léčení se přímo netýkalo jiných osob a mohlo tedy mít symbolickou a infrapsychickou povahu. Prožitky minulých životů však často zahrnují i jiné lidi a řešení, která přinášejí, mohou obsahovat zajímavé synchronicity. Kdysi jsem například pracoval s člověkem, který prožíval po dlouhou dobu velice obtížný nepřátelský vztah s jinou osobou. Během prožitků z minulých životů spatřil svého protivníka jako svého vraha v období, které spolu kdysi dávno sdíleli. Když plně prožil příslušné scény z minulosti a byl schopen mu odpustit, změnil se okamžitě pocit mého klienta vůči této osobě, které choval ve svém současném životě. Staré nepřátelství a obavy ihned vy-prchaly a on uviděl tohoto člověka ve zcela novém světle. Zatímco se toto odehrávalo, jeho někdejší nepřítel současně, avšak zcela ne-závisle procházel na opačném konci zeměkoule hlubokým osobním prožitkem, který ho transformoval stejným směrem. Během zhruba stejné doby měli oba tyto lidé prožitky, jež změnily jejich základní perspektivy a vyléčily jejich vztah, který byl předtím naplněn takovým nepřátelstvím. I když se v té době zdálo, že z konvenčního hlediska oba incidenty, které tyto dva lidi změnily, neměly vůbec žádný kauzální vztah, přesto ve svých důsledcích tyto oba muže přivedly blíže k sobě. Tento konkrétní případ, i když je pozoruhodný, není v mé práci neobvyklý. Znovu a znovu jsem byl svědkem, jak karmičtí partneři prožívají dramatické změny, které je odpoutaly od jejich minulosti a umožnily jim zahojit staré rány, jež existovaly po dlouhá léta. K těmto změnám postojе docházelo u obou partnerů současně, v rozmezí několika minut, přestože dotyčné osoby byly často od sebe vzdáleny tisíce kilometrů a neměly mezi sebou žádné přímé spojení.

## Žili jsme již někdy předtím?

To, co jsem doposud popisoval a co se týkalo prožitků minulých životů, vyvolává důležité otázky pro úvahy o reinkarnaci. Můžeme se ptát: dokazuje existence karmických zážitků nezbytně, že jsme již žili někdy předtím? Znamená to, že jsme před tímto životem prošli sérií jiných životů? A znamená to také, že přenášíme odpovědnost za své skutky z jednoho života do druhého? Pro odpověď na tyto otázky bude možná užitečné, budeme-li nejen zkoumat důkazy odmítající nebo podporující tuto víru, ale zároveň podíváme-li se z historického hlediska na naše vlastní přesvědčení a předsudky o tomto tématu. Naše posouzení jevů, které nelze přímo ověřit tělesnými smysly nebo matematicky, je příliš často určováno tím, v *co nás učili věřit*, a ne nezaujatým a otevřeným zkoumáním objektivních důkazů. Musíme si připomenout, že reinkarnace a karma představují základní kameny hlavních indických náboženství - hinduismu, buddhismu, džinismu, sikhismu a pársismu. Převtělování a karma jsou také nedílnou součástí tibetské vadžrajány, japonského ezoterického buddhismu a řady jihoasijských buddhistických sekt. Ve starověkém Řecku několik významných myšlenkových škol zahrnovalo víru v reinkarnaci - včetně příslušníků pytagorejské, orfické a plátónské školy. Stejně učení převzali esejští, farizejové, karaité a další židovské a polo-židovské skupiny. Tento názor také zastávali neoplatonici a gnostici, a tvořil také významnou součást kabalistické teorie středověkého židovstva. Podobné představy můžeme nalézt v historicky, zeměpisně a kulturně natolik rozdílných skupinách, jako jsou různé africké kmeny, jamajští rastafariáni, američtí In-diáni předkolumbovské kultury, polynéští kahunové, provozovatelé brazilské umbandy, Keltové a druidi. V naší moderní západní společnosti uznávají reinkarnaci teosofové, antro- sofové a někteří spiritualisté. Na první pohled by se zdálo, že víra v reinkarnaci je cizí křesťanství, ne-li přímo neslučitelná s křesťanskou vírou. Vždy však tomu tak nebylo; víra v reinkarnaci byla součástí raného mystického křesťanství. Podle svatého Jeronýma, svěťce žijícího ve 4. a 5. století n. l., se reinkarnaci dostalo ezoterického výkladu, který byl přístupný pouze elitě křesťanské církve. Nejslav- nějším křesťanským myslitelem hloubajícím nad existencí duší vracejících se na zemi byl Origenes, jeden z největších církevních Otců všech dob. Jeho dílo, napsané v 3. století n. l. (obzvláště jeho kniha s názvem *O prvních principech*), odsoudil Druhý konstantinopolský koncil, svolaný císařem Justinianem v roce 553 n. l. Verdikt zněl: „Prosazuje-li někdo vybájenou předchozí existenci duší a vyznává-li monstrózní učení, které z toho vyplývá, budiž dán do klatby!“ I když tento edikt zajisté napomohl k označení reinkarnace za kacířský názor, nacházejí teologové stopy obdobných názorů i ve spisech sv. Augustina, sv. Řehoře a sv. Františka z Assisi. V uplynulých třech staletích tyto negativní postoje vůči reinkarnaci v západní kultuře zcela jasně podpořila newtonovská věda. V moderním industrializovaném světě převládá sklon zavrhnout všechny formy duchovna jako mylné a zavádějící. A tak vidíme, že je svět rozdělen na ty, kteří pevně věří v převtělování, ty, kteří jsou neutrální, nebo je to prostě nezajímá, a ty, kteří možnost převtělování zcela popírají. Mějme tedy na paměti tuto situaci ve vztahu k víře v reinkarnaci a naopak a k předsudkům vůči reinkarnaci a vraťme se opět k našim původním otázkám. Existuje něco, čím by mohl moderní výzkum vědomí přispět k tomuto problému? Jako základní příspěvek bych uvedl poznání, že není ani správné, ani užitečné hovořit o reinkarnaci jako o něčem, co je otázkou „víry“, tedy jako o názoru. Učení o reinkarnaci není totiž otázkou víry, ale seriózním pokusem o pojmové chápání velice konkrétních a specifických prožitků a pozorování, týkajících se minulých životů. I když sama existence těchto prožitků je skutečností, kterou může potvrdit kterýkoli seriózní badatel, obeznámený s mimořádnými stavy vědomí, existují různé způsoby, jak tytéž údaje interpretovat. Příliš se to neliší od kterékoi jiné vědecké otázky. Teorie gravitace není totéž jako fakt gravitace a tyto dvě sku- tečnosti by se neměly zaměňovat. Mnoho lidí odmítá brát vážně prožitky minu- lých životů, protože se jim nelíbí teorie reinkarnace. Takový přístup má málo společného s vědou. Jistě by nás nenapadlo aplikovat stejný způsob uvažování na gravitaci, což znamená popírat, že předměty padají, protože se nám nelíbí teorie, jež to vysvětlují. Ve vztahu k problému reinkarnace existují pozorovatelné skutečnosti. Např. víme, že k intenzivním prožitkům minulých životů dochází spontánně ve změn- ných stavech vědomí. Tyto prožitky nevyžadují žádné předchozí naprogramo- vané či intelektuální vědomosti o tomto tématu. V mnoha případech obsahují přesné informace o různých obdobích minulosti, které lze objektivně ověřit. Te-rapeutická práce prokázala, že mnohé emoční a psychosomatické poruchy mají kořeny spíše v prožitcích minulých životů než v životě současném a že symptomy vyplývající z těchto poruch zmizí

nebo poleví, jakmile dotyčná osoba může prožít epizody z minulých životů, které tvoří jejich základ. Synchronicita, pojící se s těmito prožitky, rovněž naznačuje, že jevy minulých životů si zaslouží seřízní pozornost. Výzkum Iana Stevenzona, týkající se dětí, které tvrdí, že si pamatují příběhy z minulých životů, nám rovněž poskytuje další důkazy na podporu důležitosti této oblasti. Víra, že individuální vědomí přežívá smrt fyzického těla, je jedním ze způsobů, jak vysvětlit tato pozorování. Je však chybou zaměřovat ji s konečným „důkazem“. Je důležité si připomenout, že věda nikdy nic „nedokazuje“, pouze „vyvrací“ a „zdokonaluje“ existující hypotézy a teorie. Dějiny vědy samotné nás učí, že žádná teorie není schopna vysvětlit veškeré aspekty jevu, které studuje, a že vždy existuje více než jedna teorie, jež zdánlivě vysvětluje pozorované skutečnosti. Mělo by tedy být možné uznat existenci prožitků minulých životů a přijít s alternativním vysvětlením, které nezahrnuje teorii, že duše přežívá smrt, anebo že existuje kontinuita individuálního vědomí z jednoho života do druhého. Mimochodem v duchovní literatuře samé nacházíme nejméně dvě taková alternativní vysvětlení. V hinduistické mystické tradici se např. doslovná víra v reinkarnaci téhož jednotlivce považuje za nižší interpretaci karmy. Poněvadž veškeré hranice a členění ve vesmíru jsou ve své podstatě libovolné, existuje při konečné analýze pouze jediný tvůrčí princip, kosmické vědomí. Pouze ten inkarnuje neboli bere na sebe fyzickou formu. Z tohoto hlediska je celý vesmír božskou hrou (*lila*) jediné Nejvyšší bytosti (išvara). Každý, kdo pochopí tuto koncepci, zjistí, že veškeré karmické jevy jsou jen jinou úrovní iluze (*mája*). Podle jiného vysvětlení je entitou, která se přetěluje, celé pole lidského vědomí. Toto pole, které můžeme nazvat kolektivní duší (Oversoul), obsahuje veškerý lidský život; šíří se po celé planetě a po veškerém čase, a bere na sebe individuální totožnosti, aby zkoumalo a studovalo sebe samo. Po smrti jednotlivce se neasimilované části tohoto prožitku života vrací do kolektivní duše, kde se stávají stavebními kameny budoucích inkarnací. Nově inkarnovaní jedinci pak obdrží ke zpracování určitou kombinaci těchto „nešťastných“ zážitků způsobem, který připomíná situaci při rozdávání karet. Obdobně jako obraz vícekomorové ulity mořského plže Nautilus obsahuje i teorie kolektivní duše koncepce separace a kontinuity způsobem, který překračuje obojí.

## Mimosmyslové vnímání a parapsychologie

Zájem o transpersonální jevy není pro západní vědu nic nového, ani se neo-mezuje na pole psychologie. Po mnoho desetiletí parapsychologie, nepochybně velmi rozporuplná disciplína mezi váženějšími vědeckými obory, studuje způsoby, jak získávat informace bez užívání smyslových orgánů. Parapsychologie zkoumá různé formy mimosmyslového vnímání (angl. ESP - „Extra-Sensory Perception“), to znamená schopností překračovat prostorové hranice, vzdálenosti a omezení přímého času. Tyto schopnosti jsme tedy mohli zahrnout do našich předchozích diskusí, ale rozhodl jsem se, že je popíši v samostatné kapitole vzhledem k zájmu, kterému se těší u parapsychologů. Jevy ESP, charakterizované transcendencí prostorových hranic, zahrnují zážitky opuštění vlastního těla, schopnost prožívat vzdálené události a telepatii. Jevy ESP, charakterizované transcendencí časových bariér, zahrnují předvídání (vědomost o událostech, které se teprve mají odehrát), jasnozřivost (vidění minulých a budoucích událostí) a psychometrii (mimosmyslový přístup k historii jednotlivých předmětů). Prožitky vědomí odpoutaného od vlastního těla - neboli prožitky opuštění vlastního těla („out-of-body experiences“ - OOB) se odehrávají v nejrůznějších formách a stupních. Mohou na sebe brát podobu izolovaných epizod v průběhu lidského života, nebo k nim může docházet ve shlučích nebo řetězcích událostí, které jsou součástí procesu transpersonální krize nebo psychického otevření. Tento typ prožitku může být navozen různými způsoby, jako jsou případy ohrožení vlastního života, situace blízké smrti a prožitky klinické smrti, sezení hluboké prožitkové terapie, psychospirituální krize a požití určitých psychoaktivních látek. Některé z nejpozoruhodnějších prožitků tohoto typu popisuje *Tibetská kniha mrtvých*. Vědci začali brát tyto prastaré popisy vážně teprve nedávno, když moderní výzkum v experimentální psychiatrii a thanatologii potvrdil jejich autentičnost. Můžeme prožívat, jak naše vědomí opouští tělo, odpoutává se od něho a pozoruje je z povzdálí, a v pokročilejších formách můžeme opustit své tělo a navštívit různá vzdálená místa. Před mnoha lety, nedlouho po svém příjezdu do Spojených států, jsem absolvoval LSD sezení, které bylo součástí výcvikového programu pro profesionály v oboru duševního zdraví. V průběhu tohoto sezení jsem náhle pocítil zvláštní směs míru a blaženosti. Cítil jsem, že jsem vstoupil do pozoruhodného světa, podobného světu prvotních křesťanů, ve kterém jsou zázraky možné, přijatelné a pochopitelné. Začal jsem uvažovat o problémech času a prostoru a neřešitelných paradoxech nekonečna a

věčnosti, které matou naší racionální mysl v běžných stavech vědomí. Nemohl jsem pochopit, jak jsem mohl připustit, abych se nechal indoktrinovat k přijetí jednostranné koncepce jednorozměrného času a trojrozměrného prostoru jako něčeho absolutního, závazného a existujícího v objektivní realitě. Ve stavu, v němž jsem se nacházel, se mi jevilo jako docela samozřejmé, že v říši psýché a vědomí nemohou existovat žádná podobná omezení, neboť čas a prostor nejsou ničím víc než konstrukcemi rozumu. V transpersonální oblasti vědomí lze vytvořit a prožít mnoho různých variant prostorů a časů. V tomto světě je jediná vteřina volně zaměnitelná s věčností. V této situaci mne napadlo, že nemusím být vázán konvenčními omezeními času a prostoru a že mohu cestovat bez jakéhokoli omezení v časoprostorovém kontinuu. Byl jsem natolik přesvědčen, že je to pravda, že jsem se rozhodl pokusit se cestovat tímto způsobem do Prahy, města, ve kterém jsem se narodil, ležícím mnoho tisíc kilometrů daleko. V duchu jsem se uvedl do pohybu a měl jsem pocit, že letím prostorem obrovskou rychlostí. K mému velkému zklamání a proti mému očekávání jsem se však nedostal nikam. Okamžitě jsem si uvědomil, že jsem dosud pod vlivem starých koncepcí prostoru a času a že uvažuji v pojmech směrů a vzdáleností. Došlo mi, že správný přístup k tomuto úkolu spočívá v tom, že musím přesvědčit sebe samého, že místo, kde prožívám LSD sezení, je totožné s místem mého cíle. Když jsem byl schopen přesvědčit sama sebe, že je to možné, prožíval jsem náhle velmi bizarní vjemy. Ocítl jsem se v podivném a poměrně přeplněném prostoru, plném elek-trických drátů, spojů, okruhů a kondenzátorů. Po krátké chvíli zmatení jsem si uvědomil, že jsem uvězněn v televizním přijímači v pražském bytě svých rodičů, kde jsem strávil své dětství. Pokoušel jsem se nějakým způsobem využít reproduktory televizoru k tomu, abych slyšel, a televizní obrazovku k tomu, abych viděl. Uvědomil jsem si, že stojím před poslední koncepční překážkou, neboť přístup, kterým jsem se snažil překonat iluzi vzdálenosti, byl nějakým způsobem modelován po vzoru moderní elektroniky. Jakmile jsem pochopil, že pro vědomí neexistují žádná omezení ani hranice, proltnul jsem televizní obrazovkou a zjistil jsem, že se procházím po bytě svých rodičů. Šel jsem k oknu a podíval jsem se na hodiny na rohu ulice. Ukazovaly šestihodinový rozdíl od místa, které jsem opustil ve Spojených státech. I přesto, že tento údaj správně zrcadlil časový rozdíl mezi oběma zeměpisnými zónami, nepovažoval jsem to za přesvědčivý důkaz. Časový rozdíl jsem znal rozumově a moje mysl samozřejmě mohla tento prožitek snadno zkonstruovat. Chtěl jsem přesvědčivější důkaz, že to, co prožívám, je „objektivně reálné“ v běžném slova smyslu. Nakonec jsem se rozhodl provést kritický experiment. Chtěl jsem sejmout ze stěny obraz a později si u rodičů ověřit, zdali si povšimli v bytě něčeho neobvyklého. Sáh jsem po obraze, ale zachvátil mne najednou velice nepříjemný pocit, že to, co chci udělat, je nebezpečný podnik. Cítil jsem, že se nořím do nezdravé atmosféry, která se zdála prosycena silami zla a černé magie. Zdálo se mi, jako bych hazardoval se svou vlastní duší. Okamžitě jsem se vzdal toho, co jsem chtěl udělat, a přemýšlel jsem o důsledcích svého činu. Mysl mi naplnily obrazy světoznámých kasin. Viděl jsem ruletové kuličky, vířící opojnou rychlostí, mechanický pohyb hracích automatů, kostky kutálející se po hráčských stolcích, obrazy hráčů, hrajících bakarát, a blikající světla panelů kena. Pak následovaly představy odposlouchávání tajných schůzí politiků, armádních důstojníků a vědců. Uvědomil jsem si, že jsem doposud nepřekonal svůj egocentrismus a že bych nedokázal odolat pokušení využít své nové psy-chické síly pro vlastní sobecké cíle. Kdybych vskutku dokázal ovládat čas a prostor, mohl bych mít neomezený přísun peněz, neboť bych předem znal výsledky závodů a her. Neexistovalo by přede mnou žádné tajemství. Dokázal bych odposlouchávat schůzky na nejvyšší úrovni a mít přístup k supertajným objevům ve vědě a vojenství. To by otevřelo možnosti ovládnutí průběhu dějin po celém světě, o jakých se nikomu nikdy předtím ani nesnilo. Začal jsem chápat nebezpečí obsažená v mém experimentu. Vzpomněl jsem si na pasáže z různých duchovních knih, varující člověka, aby si nezahrával s těmito silami dříve, než překoná sobecká nutkání svého vlastního já. Zjistil jsem, že jsem maximálně ambivalentní v otázce dovedení zkoušky svých skrytých sil až do konce. Kdybych si mohl potvrdit, že lze manipulovat s fyzickým prostředím ze vzdálenosti několika tisíc kilometrů, můj celý vesmír by se zhroutil a já bych se ocítl ve stavu naprostého metafyzického zmatku. Svět, jak ho znám, by přestal existovat. Na konec jsem se nedokázal přimět, abych dokončil plánovaný experiment. To mi umožnilo i nadále si zahrávat s myšlenkou, že jsem možná při tomto sezení překonal čas a prostor. V okamžiku, kdy jsem tento experiment vzdal, jsem se ocítl zpět ve Spojených státech, v místnosti, kde probíhalo sezení. Dodneška jsou chvíle, kdy hluboce lituji, že jsem zahodil tak jedinečnou příležitost vyzkoušet si schopnost manipulace s časoprostorem. Vzpomínka na tehdejší metafyzickou hrůzu však ve mně vzbuzuje



pochybnosti, zdali bych byl odvážnější, kdybych dostal další příležitost podstoupit podobnou zkoušku. Autentičnost prožitků mimo vlastní tělo lze však potvrdit i jiným způsobem. V posledních dvou desetiletích tuto fascinující oblast systematicky zkoumal mladý vědecký obor zvaný „thanatologie“, který se konkrétně soustřeďuje na prožitky spojené se smrtí a umíráním. Raymond Moody, Kenneth Ring, Michael Sabom, Elizabeth Kublerová-Rossová a další vysoce uznávaní badatelé opakovaně potvrzují, že lidé v situacích blízkých smrti měli prožitky opuštění vlastního těla (OOBE), při kterých dokázali sledovat události, odehrávající se ve vedlejších místnostech nebo i na vzdálenějších místech. Jejich popis objektivně ověřovali nezávislí pozorovatelé. Maximálním otřesem pro newtonovskou vědu v této oblasti výzkumu byl objev, že klinicky slepí lidé, prožívající stavy blízké smrti spojené s OOBE, jsou schopni vidět a později přesně popsat, co se dělo kolem jejich těla v době resuscitace a opět ztratí schopnost vidět, když se vrátí k normálnímu vědomí. Naše pozorování prožitků blízkosti smrti potvrzuje pasáže z *Tibetské knihy mrtvých*, které naznačují, že ihned po smrti se můžeme prožívat jako „bardové tělo“, které dokáže překračovat obvyklá omezení času a prostoru a cestovat poměrně volně kamkoli na zemi. V době, kdy jsem se aktivně zabýval prací v thanatologii, jsem navštívil jednu nemocnici v Miami. Místní lékař tam právě ověřil nezvyklý prožitek blízkosti smrti u kubánské imigrantky. Během srdečního záchvatu měla OOBE, při kterém se ocitla doma na Kubě. Byla v domě, kde kdysi bydlela a který po mnoho let nenavštívila. Ze srdečního záchvatu se vzpamatovala, avšak velmi ji rozlobilo to, co spatřila v průběhu OOBE. Uvedla, že lidé, kteří v domě nyní bydlí, tam provedli určité změny, které se jí nelíbily. Přestěhovali a vyměnili některé kusy nábytku a natřeli plot odstínem zelené, který se jí zdál odpudivý. Její ošetřující lékař si mohl ověřit, že přesně popsala změny, ke kterým v domě během její nepřítomnosti došlo - včetně skutečnosti, že plot byl natřen neobvyklým odstínem zelené barvy. Naši schopnost opouštět fyzické tělo a cestovat na jiná místa dokázaly i kontrolované laboratorní experimenty badatelů, požívajících v akademickém světě důvěru včetně Charlese Tarta z Kalifornské univerzity v Davisu a Russella Targa a Harolda Puthoffa ze stanfordského výzkumného ústavu. Targův výzkum „vidění na dálku“ používá dvou osob - „dívající se osoba“ zůstává v pečlivě řízeném laboratorním prostředí, zatímco osoba označovaná jako „maják“ (beacon) je umístěna někde venku. Počítač potom vybere místo, které dívající se osoba nezná. „Majáku“ se tajně oznámí, kam má v určité době jít na základě počítačového náhodného výběru stanoviště. Jakmile tam „maják“ dorazí, je dívající se osoba požádána, aby popsala, co „maják“ vidí. Zdá se, že vzdálenost mezi „majákem“ a dívající se osobou nemá žádný významnější vliv na schopnost dívajícího se přesně popsat stanoviště - vzdálenost mezi nimi může být několik domovních bloků nebo mnoho tisíc kilometrů. Při několika úspěšných pokusech jeden sovětský jasnovidce nejen přesně popsal stanoviště Targova asistenta Keitha Harringho, který hrál úlohu „majáku“, ale také popsal, co Harring uvidí na příštím počítačem zvoleném stanovišti - dokonce dřív, než se tam Harring dostal nebo než věděl, co uvidí! Zatímco počáteční výzkum vidění na dálku užíval muže a ženy, kteří byli vybráni pro své jasnovidné schopnosti, brzy se zjistilo, že ke splnění tohoto úkolu lze vycvičit v podstatě kohokoliv. Většina badatelů je přesvědčena, že vidění na dálku a další telepatické schopnosti jsou normálním lidským potenciálem. Mnozí lidé, kteří si sami vyzkoušeli vidění na dálku, uvádějí, že proces rozvoje této schopnosti neznamená ani tak něco nového se naučit jako spíše „odučit se“ negativní podmiňování, podle něhož tyto schopnosti nemohou existovat. Dobří jasnovidci dokážou získat informace o minulosti svých klientů nebo o historii fyzického objektu bez jakýchkoliv vizuálních nebo verbálních nápovědí. Opakovaně jsem byl svědkem, jak jasnovidci Anně Armstrongová a Jack Schwarz získávají složité a podrobné informace tohoto druhu. Schopnost získat informace tímto způsobem naznačuje, že paměť může existovat nezávisle na fyzickém těle, přičemž si udržuje průkaznou formu, kterou mohou rozpoznat jiné lidské schopnosti než našich pět smyslů. Spíše než železniční trať zužující se do dálky ve dvou směrech (do minulosti a do budoucnosti) může být čas jako nekonečné moře, jehož každé kapky můžeme okamžitě dosáhnout bez ohledu na to, kde se nacházíme. Jako badatelé v oboru lidského vědomí je mi naprosto jasné, že spolu s našimi prožitky výjimečného vnímání často přichází i hluboký metafyzický strach, právě takový, jaký jsem prožíval, když jsem stál před možností promítnout se časem a prostorem do bytu svých rodičů. Tento strach pramení ze skutečnosti, že takovéto prožitky uvádějí v pochybnost a podkopávají naši základní víru v povahu reality. Jakmile se tento strach objeví, ohrožuje základní předpoklady, jimiž se řídíme v každodenním životě, natolik, že je obvykle mnohem snadnější popřít existenci tohoto vnímání než přijmout to, co jsme prožili a uvěřit tomu. Jinými slovy - stojíme-li před

volbou mezi přijetím nového světového názoru a utišením našich obav, často si zvolíme to druhé.

## Mimo prostor a čas do mytologického světa

V této a předchozí kapitole jsme zkoumali, jak nám transpersonální vědomí umožňuje přístup k prožitkům, které překračují hranice prostoru a času. Avšak i v rámci této oblasti prožitků lidí, které vidíme, a události, s nimiž se setkáváme, představují „skutečné“ osoby či události, přestože je vnímáme zcela novým způsobem, než jak je známe z našeho každodenního života. Transpersonální vědomí nám však umožňuje zajít ještě dál. Můžeme se setkat i s bytostmi, situacemi a místy, které se jen velice málo nebo vůbec nepodobají skutečným, které známe z našeho každodenního života. Zde se dostáváme mimo navyklé prožitky a vstupujeme do světa známého šamanům a věštcům, do světa božstev, démonů a nadlidských bytostí, jež známe z mýtů a pohádek.

## 9. Mimo sdílenou realitu

*Mýty nevycházejí z koncepčního systému vycházejí z životního systému, z hlubšího centra. Nesmíme si plést mytologii s ideologií. Mýty mají svůj původ tam, kde se nachází srdce a kde je prožitek, i když se mysl může podívat nad tím, proč lidé tímto věcem věří. Mýtus nepoukazuje na skutečnost mýtus poukazuje mimo skutečnost na něco, co tuto skutečnost informuje.*

*Joseph Campbell: Otevřený život - rozhovory s Michaelem Tomsem*

Existuje velká kategorie transpersonálních prožitků, jež zacházejí mimo časoprostorové kontinuum i mimo realitu, kterou známe v našem každodenním životě. Prožíváme zde svět mýtů, zjevení, komunikace s mrtvými > i schopnost spatřit aury, čakry nebo jiné jemné energie, které moderní vědecké metody buď vůbec neuznávají, nebo je nedokážou ověřit. Zde můžeme také prožívat setkání s duchovními průvodci, zvířecími pomocníky šamanů („power animáls“) a různými nadlidskými nebo subhumánními bytostmi, anebo se můžeme vydávat na fantastické cesty do jiných vesmírů, než je náš.

Zesnulý Aldous Huxley poznamenal, že výjimečný svět, s kterým se zde setkáváme, by neměl být ihned zavrhován jako bezvýznamný výtvar lidské představitivosti. Řekl:

*Podobně jako žirafa a ptakopysk s kachním zobákem jsou i tvorové, obývající tyto vzdálené oblasti myslí, na výsost nepravděpodobní. Nicméně existují. Jsou to skutečnosti zjištěné pozorováním a jako takové je nemůže ignorovat nikdo, kdo se poctivě snaží pochopit svět, ve kterém žije."*

V této kapitole budeme zkoumat podrobněji tyto vzdálenější oblasti vědomí, přičemž budeme vycházet z popisů prožitkových sezení různých lidí. Začneme jednou z nejkontroverznějších oblastí této říše - komunikací s mrtvými osobami.

### Spiritistické a médijní prožitky

Do této kategorie zařazujeme spiritistické seance, výzkum možnosti přežití vědomí po smrti, telepatickou komunikaci se zesnulými příbuznými a přáteli, kontakty s netělesnými bytostmi a prožitky astrální říše. V té nejjednodušší formě lidé mají vize zesnulých osob a přijímají od nich vzkazy. Jistá žena například svého manžela viděla den po jeho smrti, jak sedí ve svém oblíbeném křesle v obývacím pokoji. Pozdravil ji a zeptal se jí, jak se má. Žena odpověděla, že dobře. Manžel jí pak informoval, kde může najít určité právní dokumenty, které bude potřebovat k dokončení jednání o dědictví. Žena o těchto dokumentech nevěděla a informace, které jí zesnulý manžel poskytl, byly užitečné, neboť jí ušetřily mnoho hodin hledání. Prožitky tohoto typu uvádějí občas pacienti v prožitkové psychoterapii a psychedelických sezeních a také jasnovidci a lidé, kteří prošli prožitkem blízkosti smrti (NDE). Ve složitější formě těchto prožitků se médium dostane do hlubokého transu a při tomto procesu prochází jeho vzezření groteskními změnami. Postoje, gesta a mimika obličeje média se mohou jevit naprosto cizí a u hlasu se mění modulace, důraz, kvalita tónu a kadence. Byl jsem svědkem, jak lidé v těchto stavech hovořili plynule jazyky, které neznali, a v normálním stavu mimo trans si nevzpomínali, že by je kdy slyšeli nebo jimi hovořili. Byl jsem svědkem toho, jak automaticky píšou, kreslí složité obrazy a vytvářejí nevidané hieroglyfické vzorce.

Pozoruhodné příklady lze sledovat ve spiritistické církvi na Filipínách a v Brazílii, která je inspirována učením Allena Kardeca. Brazílský psycholog a jasnovidce Luiz Antonio Gasparetto, který má těsný vztah ke spiritistickým kruhům, dokáže v mírném transu malovat ve stylu široké škály malířů různých historických období a zemí světa. Před několika lety jsem měl příležitost sledovat ho zblízka během našeho měsíčního semináře v Esalen-ském institutu. Kromě jeho schopnosti tvořit obrazy, zachycující základní charakter umění těchto mistrů, na mne zapůsobila i úžasná rychlost, s níž pracoval, když „interpretovat“ zesnulé mistry. Během demonstrací v Esalenu tvořil až 25 pláten za hodinu. Gasparetto dokáže pracovat i v naprosté tmě nebo správně volit barvy při červeném světle, které normálně znemožňuje rozeznat jednu barvu od druhé. Často jsem ho pozoroval, když maloval současně dva obrazy - každý jednou rukou. Občas maloval nohou pod stolem obraz, skrytý jeho zornému poli, a přesto vytvářel plátna, která byla esteticky příjemná a přidržovala se barev, stylu, formy a kompozice příslušného zesnulého mistra. Kdyby veškerá komunikace s netělesnými bytostmi zahrnovala pouze vize a vágní subjektivní pocit vzájemného styku s nimi, mohli bychom snadno tyto prožitky zahrnout jako výplody představivosti nebo zbožných přání. Situace však není tak jednoduchá. „Netělesná bytost“ často poskytne informace, které lze později ověřit. Následuje typický příklad zápisu prožitkového sezení s mladým depresivním pacientem, kterého jsem citoval v osmé kapitole a jemuž říkám Richard. Richard prožíval pobyt v oblasti, která měla rysy astrami říše. Uváděl, že viděl prostor prostoupený tajemnou září a naplněný netělesnými bytostmi. Tyto bytosti se pokoušely s ním komunikovat o jakýchsi velice naléhavých záležitostech. Neviděl je ani neslyšel, avšak cítil jejich přítomnost a přijímal od nich telepatičká poselství. Jedno z těchto poselství bylo tak konkrétní a specifické, že jsem se rozhodl je zapsat. Richard byl požádán, aby se spojil s manželskou dvojicí v moravském městě Kroměříži. Měl jim dát vědět, že jejich synu Ladislavovi se dobře daří a že je o něj postaráno. Vzkaz obsahoval jméno dvojice, jejich adresu i telefonní číslo. Neexistovala žádná pravděpodobnost, že by tyto údaje mohly být předem známy mně nebo mému pacientovi. Tento prožitek byl velmi zářející a těžko pocho-pitelný. Nebyli jsme schopni nalézt jakékoli spojení mezi jeho komunikací s tě-mito bytostmi a čímkoli v Richardově životě. Po určitém váhání jsem se nakonec rozhodl udělat to, co by ze mne zcela jistě učinilo terč vtipů mých kolegů, kdyby se o tom byli dozvěděli. Šel jsem k telefonu a vytočil jsem ono číslo v Kroměříži. Ozvala se jakási žena a já jsem se jí zeptal, jestli bych mohl mluvit s Ladislavem. K mému pře-kvapení se rozplakala. Když se nakonec uklidnila, podařilo se jí ze sebe vypravit: „Náš syn už tady s námi není. Zemřel. Ztratili jsme ho před třemi týdny.“<sup>12)</sup> Druhý příklad ilustrující tuto prožitkovou oblast se týká mého blízkého přítele a někdejšího kolegy Waltera N. Pahnkeho. V roce 1971 spolu se svou ženou Evou a dětmi odjeli na dovolenou do státu Maine. Jednoho dne se šel Walter sám potápět do oceánu nedaleko chaty, kde bydleli, a nevrátil se zpět. Přes rozsáhlé pátrání se nenašlo ani jeho tělo, ani jakákoli součást jeho potápěčské výstroje. Za těchto okolností bylo pro Evu nesmírně obtížné smířit se s jeho smrtí a projít obdobím smutku, které za normálních okolností lidem pomáhá vypořádat se s jejich žalem. Zdálo se jí zhora nemožné uvěřit, že Walter už není součástí jejího života. Naposledy si ho pamatovala, když odcházel z chaty, plný energie a v plném zdraví. Jelikož nebyla schopna potvrdit si jeho smrt, nebyla schopna bez něho začít další kapitolu svého života. Eva, která byla sama psycholožkou, měla potřebnou kvalifikaci pro cvičné LSD sezení, které nabízel náš institut odborníkům v oboru duševního zdraví. Rozhodla se použít této příležitosti v naději, že získá náhled na to, jak by mohla zacelit svou emoční ránu a vyrovnat se se smutkem po manželově smrti. V druhé polovině sezení měla obzvláště živou vizi Waltera, při které s ním vedla dlouhý a smysluplný telepatičký rozhovor. Povídal si s ní o budoucnosti každého z jejich tří dětí a dal jí také souhlas k tomu, aby začala svůj vlastní nový život, nezatížený pocitem závazku vůči jeho památce. Na konci sezení měla Eva pocit hluboké úlevy a osvobození. Právě, když se Eva začala sama sebe ptát, zdali si třeba rozhovor s Walterem pouze nevymyslela, aby splnila své vlastní přání, Walter se objevil znovu s kon-krétní telepatičkou žádostí. „Na něco jsem zapomněl,“ řekl jí. „Mohla bys vrátit mému příteli knihu, kterou jsem si od něho vypůjčil? Je v mé pracovně v pod-kroví.“ Řekl jí ještě jméno onoho přítele a přesně jí vysvětlil, na které polici v knihovně tato kniha leží. Po dokončení výcviku šla Eva domů a sledovala pokyny, které jí ohledně knihy Walter dal. Knihu našla a vrátila ji jejímu majiteli, ačkoli o této záležitosti předtím vůbec nic nevěděla.<sup>3)</sup> Prostřednictvím svých zážitků v oblasti transpersonálního vědomí se Eva dokázala vyrovnat se smrtí svého manžela způsobem, jakého by asi těžko dosáhla po měsících a měsících terapie omezené na čistě

biografickou oblast. Když jsem o tom později přemýšlel, zdálo se mi zcela jasně, že bylo naprosto v souladu s Walterovým charakterem, aby Evě poskytl určitou možnost ověřit si své prožitky. Walter byl blízkým přítelem Eileen Garrettové, známé jasnovidky a před-sedkyně Americké parapsychologické asociace. Než zemřela, Walter s ní diskutoval o možnosti provést po její smrti experiment, který by dokázal existenci onoho světa. Jeden z psychologů, účastníci se našeho tříletého odborného výcviku, byl svěd-kem širokého rejstříku transpersonálních prožitků během holotropních sezení jeho kolegů a také on sám měl několik takových zážitků. Byl však i nadále velice skeptický v otázce autentičnosti těchto jevů a neustále pochyboval o tom, zda si zaslouží nějakou mimořádnou pozornost. Pak však při jednom ze svých holotropních sezení prožil neobvyklou synchronicitu, která ho přesvědčila, že je možná ve svém přístupu k lidskému vědomí příliš konzervativní. V tomto sezení měl velice přesvědčivý prožitek setkání se svou babičkou, která byla již mnoho let po smrti. V dětství k ní měl velice blízký vztah a byl hluboce dojat tím, že s ní mohl skutečně znovu komunikovat. Přes svou hlubokou citovou zaujatost v tomto prožitku si však i nadále zachovával v otázce tohto setkání postoj profesionální skepse. Věděl, že během jejího života s ní měl mnoho reálných kontaktů, uvědomoval si, že si ze starých vzpomínek mohl snadno vy-konstruovat imaginární setkání. Tato komunikace s mrtvou babičkou však byla po citové stránce tak hluboká a přesvědčivá, že jí prostě nedokázal zavrhnout jako pouhou fantazii. Rozhodl se najít důkaz, zda je tento prožitek reálný a že nejde jen o jeho představivost. Požádal tedy v duchu svou mrtvou babičku o nějakou formu ověření a dostalo se mu následujícího poselství: „Jeď k tetě Anně a hledej řezané růže.“ I když byl nadále skeptický, rozhodl se o příštím víkendu navštívit dům tety Anny, aby zjistil, co se stane. Po příjezdu našel tetu v zahradě obklopenou řezanými růžemi, což ho naprosto ohromilo. Ukázalo se, že den jeho návštěvy byl právě tím jedním dnem v roce, kdy se jeho teta rozhodla radikálně prořezat své růže.<sup>4)</sup> I když prožitky tohoto druhu samozřejmě nejsou zdaleka definitivním důkazem objektivní existence astrálních oblastí a netělesných bytostí, jasně naznačují, že tato fascinující oblast si zaslouží seriózní pozornost badatelů v oboru studia vědomí.

## Energetické jevy , jemnohmotného těla"

V mimořádných stavech vědomí lze vidět a prožívat různá energetická pole, která popisují mystické tradice Východu, jež však nebyly západní vědou objek-tivně ověřeny. Mám tu na mysli „aury“, „jemnohmotná těla“, „akupunkturální meridiány“, „nádi“, „čakry“, apod. Při úvahách o těchto energetických polích je důležité mít na paměti, že dokonce i v tradicích, v nichž tyto koncepce vznikly, se vždy uvádělo, že takovéto prožitky se pojí s „jemným“ a ne „hrubým“ fyzickým světem. Před mnoha lety mne velice překvapilo, když lidé ze Západu, kteří s tě-mito systémy nebyli ani v nejmenším obeznámeni, popisovali v mimořádných stavech prožívání takovýchto energetických jevů s maximálně přesnými podrobnostmi. Někteří viděli pole energie, různých barev kolem jiných osob, která měla podobu aur, popisovaných v prastarých ezoterických textech. Jiní prožívali ve svém těle proudění energie v kanálech, které přesně odpovídaly diagramům nádi, a čakr ze staroindických tantrických textů nebo akupunkturálním meridiánům ze staročínských lékařských textů. Jedním z nejvypracovanějších systémů, popisujících jemné energie, je koncepce hadí síly neboli *kundalíní*. Podle hinduistické a buddhistické tantrické tradice je kundalíní chápána jako tvůrčí energie vesmíru. Podle této víry odpočívá tato energie normálně v latentním stavu u báze lidské páteře. Lze ji probudit různými duchovními cvičeními, stykem s guruem, nebo může dojít k její aktivaci z neznámých důvodů. Jakmile je probuzena, stoupá ve formě aktivní energie, neboli *šaktí*, kanály v jemném těle (*nádi*) člověka. Cestou otevírá a aktivuje psychická centra těla (*čakry*), kterých je sedm a jsou rozmístěna od báze páteře až po temeno hlavy. Během prožitku kundalíní dochází často k výrazným vjemům tepla a energie, které jako by proudily vzhůru páteří. Spolu s touto stoupající energií může člověk prožívat také intenzivní emoce, třes, křeče, prudké chvění, složité svíjivé pohyby a široké spektrum transpersonálních jevů. Moje žena Christina měla podobný prožitek během svého prvního manželství při porodu svého syna - prožitek, který nakonec vyvolal její vlastní zájem o význam transpersonální oblasti. Když se připravovala na přirozený porod, na-učila se používat Lamazovo dýchání, aby tomuto procesu napomohla. V konečných fázích porodu měla následující prožitek:

*Kdesi uvnitř jsem pocítila prudké prasknutí a neočekávaně se uvolnily silné a neznámé energie, které*

začaly proudit celým tělem. Nekontrolovatelně jsem se roztřásla. Bylo to, jako by elektrické šoky putovaly z prstů na nohou směrem vzhůru a páteří až na temeno hlavy. V hlavě mi vybuchovaly zářivé mozaiky bílého světla, a místo abych pokračovala v Lamazově dýchání, cítila jsem, jak mne začínají ovládat zvláštní a nedobrovolné rytmy dýchání. Jako by mne zasáhla nějaká zázračná a zároveň děsivá síla, a byla jsem vzrušena i vyděšena. Třesy, vize a spontánní dýchání rozhodně nebylo něco, co jsem po všech těch měsících přípravy na porod očekávala.<sup>5^</sup>

Při porodu druhého dítěte, Sáry, začala mít obdobné pocity a prožitky, ale tentokrát jí lékaři dali trankvilizéry, aby potlačili to, co pociťovala. O několik let později ji jedna přítelkyně pozvala na setkání se Svámím Muktánandou. Přes-tože Christina v onom období svého života neměla o duchovní záležitosti přílišný zájem, využila této příležitosti, aby se na víkend uvolnila ze svých povinností manželky a matky. Během tohoto programu seděla spolu s ostatními a učila se meditovat. Svámí Muktánanda jim čas od času přednášel a jeho zjev na ni vý-znamně zapůsobil. A pak v průběhu druhého dne měla neočekávaný zážitek.

*Během meditace na mne nejprve pohlédl a potom mě poměrně silně několikrát pleskl rukou na čelo. Tento zdánlivě prostý čin uvolnil všechny prožitky, emoce a energie, které jsem v sobě zadržovala od narození Sáry. Náhle jsem cítila, jako by mne někdo zapojil do sítě vysokého napětí, neboť jsem se začala nekontrolovatelně třást. Dýchání přešlo do automatického rychlého rytmu, který se zdál být mimo mou kontrolu, a vědomí mi zaplavilo obrovské množství představ. Plakala jsem, jak jsem prožívala svůj vlastní porod a svou smrt; hroužila jsem se do bolesti a extáze, síly a něžnosti, lásky a strachu, hlubin i výšin. Byla jsem na prožitkovém toboganu a věděla jsem, že už to déle v sobě nemohu udržet. Džin byl vypuštěn z láhve.<sup>6)</sup>*

V průběhu takovýchto zážitků kundalíni se může dotyčná osoba proti své vůli začít smát nebo plakat. Může začít zpívat písně či mantry, mluvit cizími jazyky, vydávat zvířecí zvuky a zaujímat spontánní jógová gesta a pozice. Nezasvěce-nému pozorovateli se může zdát, že osoba procházející tímto prožitkem se zcela pomátla. A člověk, který tímto prožitkem prochází bez řádné průpravy, může mít sám obavy, že přichází o rozum. Jakmile však někdo přistupuje k zážitku kundalíni v rámci jógové tradice, pohlíží na něj jako na intenzivní kontakt s tran-personální oblastí a jako na dramatické otevření se duchovnímu životu.

## Kontakt s dušemi zvířat

Při předcházející diskusi o zvířecím vědomí jsme zkoumali transpersonální zážitky, zahrnující plné ztotožnění s fyzickými formami různých živočišných druhů. Lze však také prožívat duchovní aspekty určitého druhu nebo jeho ar-chetypální podstatu. Prožitky zvířecích pomocníků neboli „duchů zvířat“ (animal spirit) hrají významnou úlohu v šamanismu, nejstarším náboženství a léčitelském umění lidstva. Šamani v různých primitivních tradicích navazovali kontakty se zvířecími duchy během mimořádných stavů vědomí, kterých dosahovali buď spontánně nebo pomocí technik záměrného vyvolání transu. Šamani používají své spojení se zvířecími duchy k mnoha různým účelům - od nalezení kořisti pro lovce kmene až po diagnózu a léčení nemocí. Prostřednictvím svých *zvířecích pomocníků* se mohou šamani spojit se silami zvířecího světa a jinými silami přírody. V rámci šamanské tradice mohou duchové zvířat jako průvodci reprezentovat sílu celého druhu, ze které šamani čerpají další poznatky nebo energii k léčení, lovu nebo dosažení změny, kterou jejich kmen požaduje. Techniky navázání kontaktu s těmito duchy nebo silami se v různých kulturách liší. Tak například kmeny Zuni (Ašiwí) v Novém Mexiku používají malé kamenné sošky zvířat, kterým říkají „fetiše“. Jejich prostřednictvím vyvo-lávají ducha zvířete, který s nimi buď komunikuje přímo, nebo funguje jako prostředník mezi lidmi a vyššími duchovními formami světa přírody. V šamanských kulturách se zvířecí pomocníci považují za zdroj osobní vitality, zdraví a schopnosti prožívat radostné bytí v souladu s přírodou. Mnohé tance, písně, modlitby a další aspekty rituálního života v těchto kulturách se točí kolem duchů zvířat. Šamani s nimi komunikují, přejímají aspekty jejich moudrosti či síly a znovu s nimi navazují spojení v případě, že bylo přerušeno nedbalostí nebo nedostatkem úcty, popřípadě urážkou jednoho z velkých duchů přírodního světa. Při svém výzkumu jsem s překvapením zjistil, že prožitky zvířecích duchů se v žádném případě neomezují na osoby z primitivních kultur. Při práci se změ-

něnými stavy jsou tytéž druhy zážitků velmi běžné i u lidí z těch nejmodernějších, technicky orientovaných městských společností. Ke komunikaci s duchy zvířat dochází pravidelně při holotropních a psychedelických sezeních, v šamanských seminářích a při spontánních psychospirituálních krizích. Často jsem byl svědkem situací, při kterých byly prožitky zvířecího ducha tak přesvědčivé, že vyvolaly u dříve skeptických lidí Západu hluboký a opravdový zájem o šamanismus. V pře-kvapivém počtu případů se lidé tak změnili, že nakonec pokračovali v systema-tickém studiu šamanismu se zkušenými šamany či antropology. Prožitky se zvířaty mohou mít nejrůznější formy a je důležité mezi nimi rozlišovat. Někdy se zvíře objeví ve snu nebo v představě a může být jednoduše symbolickým výtvorem nevědomé mysli. Významy těchto představ lze obvykle dešifrovat pomocí analýzy snů, jak je nabízí například Freudova psychoanalýza nebo jiné přístupy k výkladu snů. Ve snech nebo představách mohou zvířata reprezentovat zakódované poselství, které odhaluje něco z vlastních pocitů a osobních vlastností toho, kdo je prožívá. Obraz tygra nebo pantera lze například dešifrovat jako výraz intenzivních agresivních pocitů snícího, kdežto hřebeč, býk anebo kozel mohou symbolizovat silné sexuální založení této osoby. Symbolické představy tohoto druhu je třeba odlišit od pravého transpersonálního ztotožnění s různými zvířaty. Zde lidé uvádějí, že tento zážitek je neobvykle přesvědčivý a autentický a že není pochyb o tom, že zvíře má svou vlastní identitu, která je zcela nezávislá na prožívající osobě. Nezávislou identitu zvířete často potvrzuje skutečnost, že tento prožitek může obsahovat informace o zvířeti, které prožívající člověk nemohl předtím znát. Osoba, která má pravý transpersonální zážitek ztotožnění s určitým zvířetem, obvykle odmítá jakémkoliv snahy připisovat zážitku symbolické významy. Tento prožitek je tím, čím je - prožitkem zvířete jako takového nebo komunikace s ním, a není zde co interpretovat nebo analyzovat. Kromě ztotožnění s jednotlivým zvířetem se lze také identifikovat s „duší“ celého živočišného druhu, kterou tvoří kolektivní prožitky všech členů této skupiny. Západní věda již vážně zkoumá existenci takové entity, jakou je duše živočišného druhu. Biolog Rupert Sheldrake se domnívá, že vzpomínky a zkušenosti různých druhů jsou uloženy v tom, co nazývá „morfogenními poli“, která nejsou přístupná metodám současné vědy, ale jsou zjevně dostupná pomocí šamanských technik. Také Gregory Bateson se touto otázkou vážně zabýval ve svém zkoumání úlohy mysli v přírodě. Prožitek duchů zvířat nebo zvířecích pomocníků šamana se velice liší od symbolických prožitků zvířat nebo transpersonálního ztotožnění s jednotlivými zvířaty a druhy. Symbolické prožitky jsou výtvorem nevědomé mysli, a ztotožnění s jednotlivými zvířaty nebo s duší různých druhů se zabývá jevy, které zrcadlí fyzický svět. Naproti tomu zvířecí pomocníci a duchové patří do říše archetypální reality. Mají výjimečné vlastnosti, které je odlišují od zvířat, s nimiž se můžeme setkat v přírodě. Vyzařují neobvyklou energii, mají schopnost komunikovat lidskými jazyky a mohou na sebe dokonce brát střídavě zvířecí a lidskou formu. Někdy vystupují v netypickém prostředí. Tak například had je schopen létat ve vzduchu, buď pomocí křídel nebo bez nich. Tyto nesourodé rysy ukazují, že duchové zvířat překračují obvyklé role obdobných zvířat v přírodě. Následuje dobrý příklad prožitku zvířecího vědomí a komunikace s duchy zvířat, který popsal psycholog a spisovatel Hal Zina Bennett, jenž poprvé začal pracovat s fetiši kmenů Zuni téměř před dvaceti lety. V tomto systému amerických Indiánů šaman komunikuje s duchy zvířat prostřednictvím malé kamenné figurky dotyčného zvířete.

*Podle pokynů mého rádce jsem uchopil malou kamennou figurku (z kamene vytesanou pumu) do pravé ruky a oslovil jsem ji podle její úlohy v tradičním myšlení kmene Zuni, to znamená „ Strážce severu “. Komunikace byla velice výrazná a přímá - řekl bych spíš niterná než verbální, jako bych se dokázal propojit s každou buňkou zvířecího těla, a čas od času jsem se spíš stával oním tělem, nejen jeho pozorovatelem. V okamžiku se mi zjevil jasný duševní obraz překrásné štíhlé a velmi důstojné pumy, která stála téměř skrytá za trsem vysoké trávy na okraji kaňonu. Opatrně se ke mně blížila a kráčela uvolněnou klikatou chůzí. Zdálo se, že si mě její oči líně prohlížejí, a přesto jsem si byl vědom toho, co mohu popsat jen jako energetické spojení mezi námi. Kdybych se pohnul, nebo měl třeba jen jakékoli agresivní myšlenky nebo pocity vůči ní, vycítila by změnu tohoto energetického spojení a okamžitě by zaútočila. Byl jsem si vědom pocitu strachu a úcty vůči ní, ale cosi uvnitř mi říkalo, že jsem v její přítomnosti bezpečný, pokud si zachovám svůj současný stav mysli, který prostě spočíval v tom, že se od ní budu učit.*

Když byla vzdálenost mezi Halem a zvířetem nanejvýš dva a půl metru, puma se zastavila, pohlédla přímo na něj a náhle strnula a každý sval jejího těla se napjal a byl ve střehu. Zírala na něj a Hálovi se

zdálo, že „zaměřuje přímo jeho duši“. Snad celou minutu seděl jak uhranutý, v obavách, že se na něj každou chvíli může vrhnout, a představoval si, jak ho svými ostrými drápy trhá na kusy. Hal pokračuje:

*Puma náhle natáhla krk, vycenila zuby a zaskučela, vyrazila ohlušující hrůzostrašné zavytí, až mi páteří začaly probíhat rezavé elektrické vlny. Pak se zastavila, a já jsem byl naplněn pocitylásky a uznání k ní, už jsem necítil strach, ale měl jsem k ní absolutní úctu. Potom si lehla, olízala si srst, odvrátila hlavu a zdálo se, že zírá mimo mne, jako by ji už vůbec nezajímalo, zdali tam ještě jsem. Z hloubi jejího těla jsem uslyšel nádherný dunivý zvuk a chvíli mi trvalo, než jsem si uvědomil, že přede, tak jak by předla domácí kočka, pouze mnohem hlasitěji - byl to hluboký dunivý zvuk, který rezonoval v mém těle takřka sexuální způsobem. Jak už jsem uvedl, nepadlo mezi námi jediné slovo, a přesto jsem v okamžiku, kdy jsme byli spolu, získal nový náhled na zachovávání individuálních hranic a území, stejně jako úctu k lovu a hluboký a posvátný respekt a lásku k duši oběti. Puma dokonale chápala přírodu a obracela se na ni nějakou na místo, ale jako na úžasnou sílu, na níž se podílí každý jednotlivec, ať už je lovec nebo kořist, anebo jde o tvory, kteří nějakým způsobem žijí mimo tento systém zvířecího života.*

Hal se v duchu několik dní po sobě vracel na toto místo a pokaždé se dozvídal něco víc o pumě a jejím pohledu na život. Od té doby se stala, jakmile vyvstaly otázky týkající se osobních hranic nebo správného používání moci, jeho hlavní duševní poradkyní.

## Setkání s duchovními průvodci či rádci a nadlidskými bytostmi

Patrně jedním z neuspokojujících zážitků v transpersonální oblasti je setkání s duchovními průvodci. Jsou obvykle vnímáni jako nadlidské bytosti, které existují na vyšších úrovních vědomí a na vyšších hladinách energie. Mohou se objevovat v rozpoznatelné lidské formě, jako zářivé světlo, nebo jako mocné energetické pole a hovořit k nám tak, jako by s námi někdo mluvil ve snu; jen zřídka s námi tyto vůdčové komunikují slovy. Informace se namísto toho přenášejí telepaticky, kanály odlišnými od našich pěti smyslů. Mnozí lidé, kteří mají duchovní poradce, pomáhající jim v jejich životě, říkají, že se objevují zcela spontánně. Mohou se zjevit náhle v období vnitřní krize, v průběhu vážné nemoci, po tělesném zranění nebo prostřednictvím duchovních praktik. Někteří duchovní průvodci se představují jménem, jiní zůstávají v anonymitě. Duchovní průvodci nabízejí nejrozličnější druhy pomoci. Mohou zasahovat a poskytovat radu v případě nebezpečí, nebo nám nabízejí návod k jednání, procházíme-li obtížným obdobím psychického nebo duchovního růstu. Jakmile nám poslouží a provedou nás krizí nebo obtížnou situací, buď se už nikdy neobjeví, nebo nám mohou sloužit dál v našich každodenních záležitostech. C. G. Jung vypráví v knize *Vzpomínky, sny, úvahy* zajímavý příběh o duchovních průvodcích. Jednoho dne Jung přijal návštěvu z Indie. Návštěvník byl v Indii duchovním učitelem, a jelikož se Jung velice zajímal o indické myšlení, vedli spolu dlouhý rozhovor. Když se Jung dotázal muže na jméno jeho duchovního učitele, návštěvník odpověděl, že to je „Šankaračárja“. Toto jméno bylo Jungovi známé, neboť Šankaračárja byl velkým komentátorem védanty. Jung však považoval za nemožné, aby jeho návštěvník měl tohoto muže za učitele, jelikož Šankaračárja byl již několik staletí po smrti. Jung si chtěl tuto otázku objasnit a tak se zeptal svého návštěvníka, zdali Šankaračárja, o kterém hovoří, je ten, který je již několik set let mrtev.

„Ano, mám na mysli jeho,“ odpověděl k Jungovu překvapení muž.

„Takže hovoříte o duchu?“ zeptal se Jung.

„Samozřejmě je to jeho duch,“ odpověděl muž. „Existují i guruové ve formě ducha. Většina lidí má živého gurma. Ale vždy se najde někdo, kdo má za učitele ducha.“<sup>7)</sup>

Lidé po celé věky dostávali zprávy od nadlidských bytostí a duchovních rádců. Někdy si příjemci ponechávají tyto informace pro sebe, jindy fungují jako prostředníci a dělí se o tato sdělení s ostatními. V nedávné době se taková sdílená komunikace začala označovat jako „channeling“, tj. předávání informací prostřednictvím lidského kanálu. V některých případech měla tato poselství význam pro miliony lidí na celém světě. Všeobecně se uznává, že vědy, které patří k ne-jstarším posvátným písmům na světě, se zakládají na zjevení staroindických světců a mudrců. Podobně podle islámu byl korán zjeven Mohamedovi v mimo-řádném stavu vědomí. Ve Spojených státech má vlivná církev Svatých posledních dnů neboli

mormonů jako svůj pramen zjevení Josephu Smithovi na počátku 19. století. Ti, kteří četli díla Alice Baileyové, vědí, že mnohé knihy, které nesou její jméno, se k ní ve skutečnosti dostaly prostřednictvím bytosti, která si říkala „Tibeťan“. Baileyová sama uznávala tohoto duchovního vůdce za skutečného *autora* mnoha svých spisů. Vysoce vážený psycholog Roberto Assagioli komu-nikoval údajně s toutéž bytostí a přisoudil jí základní principy svého systému rozvoje osobnosti, který nazval „psychosyntézou“. V některých případech po-skytují duchovní vůdci pragmatické a užitečné služby, jako například referenci k pasážím v knihách, které skýtají nezbytné informace o konkrétním tématu. C. G. Jung měl během svého života mnoho výrazných transpersonálních pro-žitků. Už jsem se zmínil o dramatické epizodě, během níž sloužil jako prostředník pro převod svého slavného textu *Sedm kázání mrtvým* - bytost, která inspirovala tento spis, se mu představila jako alexandrijský gnostik Basilides. Jung měl také zážitky se svým duchovním rádcem Filemonem, který ho naučil mnohé o dy-namice lidské psýché. Když se Jung v posledních letech svého života zamýšlel nad tímto zprostředkovaným materiálem, prohlásil, že většina jeho díla byla odvozena ze sdělení, jež obdržel tímto způsobem, a vyjádřil pochybnosti, zda by jeho osobní úspěchy při studiu lidské psýché byly vůbec možné, kdyby se omezil pouze na informace, které získal tradičnějšími prostředky. V posledních dvou desetiletích se channeling stal velmi populárním a přilákal pozornost široké veřejnosti. Mezi knihy založené na předaných sděleních du-chovních rádců patří i populární série spisů Jane Robertsové, které získala od bytosti jménem „Seth“. Rovněž sem patří *Emanuelovy knihy* Pat Rodegastové, Yarbova *Poselství od Michaela* a *Proměny Nového věku: Zjevení Davida Span-glera*. Jedním z nejznámějších takto zprostředkovaných textů je bestseller *Kurz zázraků*. Tuto knihu vysoce oceňují jak mnozí laici, tak i uznávaní odborníci, jako Hugh Prather a lékař Gerald G. Jampolsky, kteří ji používají jako základ svých přednášek a seminářů. Originál byl zprostředkován Helenou Schucmano-vou, což byla konvenčně vycvičená psycholožka, nevěřící v paranormální jevy, se solidním postavením na univerzitě a vynikající odbornou erudicí. Kontakty s duchovními učiteli čili channeling patří do širokého spektra transpersonálních zážitků, k nimž může docházet v mimořádných stavech vědomí. Následující příklad je popisem zážitků profesora filozofie během konzultace s celou skupinou duchovních učitelů, které vnímal jako radu kosmických stařešinů. K této „konzultaci“ došlo v průběhu sezení, při kterém se dostal do mimořádného stavu vědomí.

*Intelligence, která přivodila vznik našeho vesmíru, je nesmírně vyspělá a její činnost je zcela mimo lidské chápání. Chcete-li získat přístup k tomuto poznání, musí vás tato intelligence naučit, jak je přijímat. Jelikož tato intelligence není ničím jiným než vašim vlastním bytím, jde o to, jak probouzet stále více a více úrovně vašeho vlastního bytí neboli Bytí jako takového. Dnes se mi dostalo mnoha vizí vesmíru i pokynů, jak tyto vize chápat. Zprostředkovala mi to rada stařešinů. Tito stařešinové byli strážci vědění, poznání toho, co se ve vesmíru děje již miliardy a miliardy let. Jelikož jsem toto poznání hledal, byl jsem přiveden před radu stařešinů, abych je získal. Toto poznání vám není prostě dáno, musíte o ně usilovat. Nejprve musíte dosáhnout určité úrovně uvědomění a pak musíte pracovat na udržování koncentrace potřebné k přijetí poznání, které vám mohou zpřístupnit. Seděl jsem s radou stařešinů v prapůvodním jádru vesmíru, v nitru zeměkoule, kde strážci fyzického bytí vykouzlují a zapřičiňují různé události. Chtěl jsem všemu porozumět, chtěl jsem vše poznat. Jakmile mi přišla na mysl představa něčeho, co jsem chtěl pochopit, rada to okamžitě věděla a přijala to jako oficiální žádost. Nejvyšší člen rady zapěl hromovým hlasem: „ On se chce dobrat poznání tohoto, “ a pak se k němu připojili ostatní a začali s recitováním. Zpívali, aby nashromáždili moc, která je potřebná k dosažení přístupu k poznání.*

Podle profesora filozofie, který měl tento zážitek, mu rada stařešinů poskytla přístup k „prožitkovému poznání“ a umožnila mu „spatřit mnohé z toho, jak vesmír funguje“. Měl pocit, že by se mohl dozvědět cokoli, co by chtěl poznat, pokud by měl sílu to unést. Cítil však, že k tomu, aby to snesl, by musel být schopen „udržet krok s existencí samou“, to znamená rozšířit se na rozměr reality, kterou si přál poznat. Jeho schopnost vidět vesmír tímto způsobem jaksi odpo-vídala touze ukryté v něm tak hluboko, že věděl, že jde o sílu, která „mě žene již po tisíce a tisíce let“. Pokračuje:

*Někdy jsem se dopustil chyby - nechal jsem se rozptýlit, zatímco stařešinové zpívali. Jakmile se to stalo, cosi mne uchopilo v hloubce mého bytí a pravilo: „Poslyš! Poslyš! Kdy konečně dospěješ?! Poslyš! Tohle to není ono. Tak dávej přece pozor!“ Ti velcí mniši se do mne pustili: „, Poslyš! Všechny tyhle věci*



*mají své místo. Chceš-li však pochopit strukturu vesmíru, musíš být schopen vnímat ji na hlubokých úrovních. Musíš být schopen ji prožívat! "*<sup>8)</sup>

## Návštěvy jiných dimenzí a paralelních vesmírů

Občas se zdá, že se transpersonální dobrodružství odehrávají v cizích prostře-dích, ve světech, které se velice liší od našich vlastních. Tyto oblasti se často zdají být umístěny v rovinách reality, které jsou paralelní s naší vlastní rovinou a koexistují s ní. Bytosti, jež tyto jiné říše obývají, mají sklon k bizarním formám, jež se nepodobají ničemu, co známe v naší fyzické realitě - často fungují podle zákonů, které jsou pro nás obdobně cizí. I když mnohé z těchto bytostí jsou inteligentní tvorové, mohou se řídit emočními a intelektuálními pochody, jež se jen málo podobají nebo vůbec nepodobají našim vlastním. Lidé popisující svá dobrodružství v těchto jiných vesmírech je často přirov-návají k důmyslným příběhům sci-fi, jako je série filmů George Lucase *Hvězdné války* nebo nejfantastičtější scény z amerického televizního seriálu „Star Trek“. Dobrodružství sama se mohou zdát nebezpečná, někdy díky nepřátelské povaze dotyčných tvorů, jindy díky strachu či nejistotě z neznámého. Jestliže se situace zdá nebezpečná, je tomu tak proto, že návštěvník či návštěvnice se nachází v pro-středí, které je zcela cizí, ve světě, v němž jediný chybný krok by mohl vyvolat katastrofu. V této kategorii transpersonálních prožitků jsou hranice mezi objektivní rea-litou a mytickou říší kolektivního nevědomí obzvláště zamlžené. Člověk si vůbec nemusí být jist, zdali jeho prožitek je skutečnou návštěvou vzdálené planety uvnitř našeho kosmu, poutí do jiných dimenzí paralelního vesmíru nebo vizio-nářským stavem týkajícím se kolektivního nevědomí. Stejný problém výkladu může existovat u zážitků, týkajících se návštěv UFO ze světů mimo náš vlastní a setkání s cizí inteligencí. Jak uvidíme v debatě o jevech UFO, mají prožitky tohoto druhu nezvyklou povahu, která je zařazuje do mlhavé zóny mezi objektivní realitou a oblastí vědomí a archetypů.

## Cesty do mytických realit

Většina z nás považuje mýty za fiktivní, vymyšlené příběhy o dobrodružstvích, jež prožívají imaginární hrdinové v neexistujících zemích - za výplody fantazie a představivosti. Průkopnická práce C. G. Junga a mytologa Josepha Campbella, abych jmenoval alespoň dva, však ukázala, že toto chápání mytologie je povrchní a nesprávné. Oba prokázali, že pravé mýty jsou projevem základních organiza-čních principů, které existují v kosmu a ovlivňují veškerý náš život. Jung je nazval archetypy. Tyto archetypy se projevují prostřednictvím naší individuální psyché, nejsou však lidskými výtvo-ry. V určitém smyslu jsou archetypy nadřazeny naší psyché a představují univerzální řídicí principy, které působí v našich individuálních životech. Podle Junga však mohou mocné archetypy ovlivňovat nejen naše in-dividuální postupy a jednání, ale i velké kulturní a historické události. Archetypy jsou univerzální a překračují historické, zeměpisné i kulturní hranice, mohou se objevovat pod různými jmény nebo se v nich mohou v různých kulturách projevovat určité varianty. Jelikož mýty jsou projevem archetypů, lze o nich popravdě říci, že mají svou autonomii a že jejich existence není nijak závislá na nás, abychom je vytvořili. Existují v onom širém moři lidského poznání, které Jung označil za „kolektivní nevědomí“, a jsou stejně skutečné jako ptáci létající na obloze nebo mořští živočichové plovoucí v našich oceánech. Moderní výzkum mimořádných stavů vědomí potvrdil Jungův názor na ar-chetypy a přidal k němu další důležitý rozměr. V mimořádných stavech vědomí má hranice, kterou obvykle vidíme mezi mýty a hmotným světem, sklon mizet. Zatímco konkrétní hmotný svět se rozpadá do dynamických vzorců energie, stává se svět archetypálních realit mnohem skutečnějším a hmatatelnějším. Za těchto okolností mytologické postavy doslova ožívají a nabývají nezávislé existence. Totéž platí i o krajinách a strukturách, které konstituují mytický svět. Výsledný prožitkový svět je přinejmenším stejně konkrétní a přesvědčivý jako naše kaž-dodenní realita. Ve své nejzákladnější podstatě jsou archetypy kosmickými principy, které jsou zcela abstraktní a leží mimo schopnosti lidského vnímání. V mimořádných stavech se však mohou objevovat i ve formách, které vnímáme vnitřním zrakem, sluchem, čichem, chutí i hmatem nebo doslova hmatatelným poutem *přítomnosti*. Některé archetypy jsou univerzální a jejich různé varianty nacházíme ve všech kulturách světa. Existují také archetypální varianty, které jsou mnohem víc in-dividualizovány. Tak univerzální archetypy Matky a Otce ztělesňují veškeré zá-kladní charakteristiky těchto rolí bez ohledu na rasu, barvu pleti, kulturu či kon-krétní

podmínky. Specifičtějšími a užšími takovými archetypy jsou Dobrý otec a Dobrá matka, nebo jejich záporné protiklady - Tyranský otec a Hrozná matka. Jako další příklady univerzálních archetypů můžeme jmenovat Moudrého starce či Vědmu, Milence či Milenku, Mučedníka, Taškáře a Vyvržence. Jung, který archetypy studoval celý život, rozeznával ve svém přístupu k lidské osobnosti a chování tři základní archetypy. Jsou to: 1. Anima neboli personifikace ženských aspektů ve vědomí muže, 2. Animus neboli ztělesnění mužských prvků ve vědomí ženy, a 3. Stín, což je neznámá, temná a potlačovaná část naší osobnosti. Tyto tři aspekty naší psyché jsou obvykle skryté a pro nás neznámé, a přesto silně ovlivňují volby, které v životě vykonáváme, a tím formují naše chování a životní zkušenosti, dokud je nedovedeme do vědomí a neseznámíme se s nimi. Před časem jsem měl možnost seznámit se s těmito archetypy při svém vlastním psychedelickém sezení. Tento osobní prožitek výrazně přispěl k tomu, abych pochopil tento fascinující aspekt naší psyché.

*Před koncem sezení, při kterém jsem prožíval pozoruhodné vize zobrazující apokalypsu, jsem náhle spatřil velké jeviště. Zdálo se, že je umístěno v kosmické prázdnotě mimo obvyklý prostor a čas. Probíhala tam velkolepá přehlídka personifikovaných univerzálních principů (archetypů), které prostřednictvím složitých souhry vytvářejí iluzi světa jevů, božskou hru kosmického vědomí, kterou hinduisté nazývají lila. Scéna v sobě měla majestátnost a velkolepost, již nedokáži popsat. Archetypy, které jsem pozoroval, byly postavy s ustavičně se měnícími aspekty a dimenzemi významu. Nebylo možno soustředit se na jakýkoliv konkrétní aspekt, neboť když jsem je pozoroval, neustále se měnily v neuvěřitelně složitém vzájemném holografickém prolínání. Každý z nich jako by představoval podstatu své funkce a současně i veškeré konkrétní projevy příslušného principu ve světě jevů. I když to byly jasně individuální bytosti, obsahovaly obrovský počet jiných jedinců a situací ze všech dob a míst v dějinách. Byla tam Mája, záhadný éterický princip symbolizující iluzi, která vytváří svět hmoty. Byla tam postava podobná Animě, jež byla ztělesněním věčného žensství a její moci. Spatřil jsem hrůznou postavu podobající se Martovi, která jako by byla principem odpovědným za války v celých lidských dějinách. Byla tam královská postava Vládcе, do nitra soustředěný Poustevník, nepolapitelný Taškár a pár Milenců, představující veškerá sexuální dramata dlouhých věků. Všichni se ukláněli směrem ke mně, jako by očekávali uznání za své špičkové výkony v božské hře vesmíru. Zdálo se, že je můj velký obdiv skutečně těší.*

Zatímco existují univerzální archetypální postavy, které jsem popsal výše, existují i univerzální archetypální motivy či témata, s nimiž se můžeme setkat v transpersonálních stavech vědomí. Mohou být vyjádřeny jako zápletky, podobenství nebo příběhy, jejichž konflikty a řešení zahrnují archetypální postavy. Mnohé z těchto témat nacházejí vyjádření v lidském sexuálním a společenském životě a všichni je velmi dobře známe. Jako vnitřní zážitky jsou zdrojem životních problémů, to znamená citových konfliktů, které byly uvedeny do chodu již dříve v našem životě. Vynikajícím příkladem je téma synovy nenávisti vůči otci a náklonnosti k matce, které popularizoval Sigmund Freud ve svém známém pojetí oidipovského komplexu. Toto téma je převzato ze Sofoklovy hry *Král Oidipus*, napsané před více než 2000 lety. Protikladem tohoto archetypálního tématu je Elektřin komplex, tedy láska dcery k otci a nepřátelství vůči matce. Téma zlého a hodného bratra učinil nesmrtelným biblický příběh o Kainu a Ábelovi. Obdobně pohádky a legendy často vyjadřují archetypální témata tohoto druhu. „Sněhurka“ a „Popelka“ popisují bolestný konflikt mezi dívkou a její zlou matkou nebo macechou. „Perníková chaloupka“ zobrazuje drama dvou milujících se sourozenců, které ohrožuje zlá mateřská postava. Mnohé příběhy ze světové literatury jsou variacemi na téma milenců - Tristan a Isolda, Romeo a Julie, Abelard a Heloise je jen několik ze slavných mileneckých dvojic. Jiné extrémní formy archetypálních konfliktů zahrnují Katana a Oběť, Vraha a Za-vražděného, Tyrana a Utlačovaného, a Vězně a Osvoboditele. Freud byl přesvědčen, že tyto mýty mají svůj původ v biologicko-sociálních konfliktech, které prožíváme ve svém každodenním životě. Z tohoto hlediska je mýtus o Oidipovi uměleckým dílem, inspirovaným univerzálními psychologickými konflikty, které mladí chlapci v určitém věku prožívají. Má vlastní pozorování z mimořádných stavů vědomí výrazně podporují Jungovu tezi, že svět archetypů má nezávislou existenci. Tento svět je nadřazen naší každodenní realitě a představuje její hybnou sílu. Jung například věřil, že naše skutečné konflikty s otcem (v případě, že jsme muži) mají univerzální kořeny a jsou vyjádřením oidipovského mýtu, který existuje nezávisle na nás a na naší každodenní realitě. Joseph Campbell to velmi jasně vyjádřil ve své knize *Mýty, podle nichž žijeme* (Myths to

Life By). Táž myšlenka z ženského hlediska je vyjádřena v knihách Jean Shinodové-Bolenové *Bohyně v každé ženě* (Goddesses in Every Woman) a *Bohové v každém muži* (Gods in Every Man). Člověku, který sám neprožil neobvyklé stavy vědomí, je velice zatěžko po-chopit, jak je možné prožívat sebe sama jako univerzální archetyp, jako je například Velká matka, která představuje podstatu mateřství a vlastností všech matek světa v celých dějinách lidstva. Jednou možností je představit si jednu trojrozměrnou postavu. Tato postava je zkonstruována tak, že jakmile ji obcházíte a pokaždé se na ni díváte z jiného úhlu, spatřujete jiný aspekt téže postavy - ačkoliv se zdá, že všechny aspekty jsou jen dalším pohledem na celek. Nejlépe to však ilustruje holografie. Před několika lety byl v Honolulu vystaven kom- pozitivní hologram. Jmenoval se „Dítě Havaje“, a byla to řada jednotlivých obličejů havajských dětí, koexistujících v jediném holografickém obraze. I když tento obraz ve skutečnosti obsahoval mnoho tváří, všechny byly obsaženy v něčem, co se jevílo jako jediná postava, co se však měnilo a odhalovalo novou tvář pokaždé, když jste změnili úhel pohledu či polohu. Některé mytologické postavy a motivy jsou sice variacemi univerzálních archetypů, ale jsou specifické pro konkrétní kulturu či náboženství. Tak například Ježíš Kristus a Panna Maria mají konkrétní význam pro křesťany, bódhisattvové Avalókitéšvara a Kuan-jin jsou výlučně buddhističtí, a Duhový had patří do světa snů australských domorodců. Bez ohledu na svou univerzálnost nebo specifčnost spadají božstva, objevující se v transpersonální říši, do dvou oddělených kategorií první se spojuje se silami světla a dobra a patří sem Kristus, Panna Maria, Apollón, Isis, Lakšmí nebo Kršna, a druhá se pojí s temnotou a zlem, jako například satan, Hádes, Kálí, Set a Ahriman. V mnoha případech může jedinébožstvo ztělesňovat oboje - světlo i temnotu, dobro i zlo. To je obzvláště charakteristické pro orientální božstva, kdežto mytologie západního světa má sklon k přísné dichotomii. Příklady božstev, která překračují obě polaroty, jsou hinduistický Brahma nebo pět dhjání buddhů, popsaných v *Tibetské knize mrtvých*.

## Svět archetypů

Mnozí lidé se na duchovní cestě nejprve setkávají s archetypálními božstvy v kontextu procesu smrti/znovuzrození. V prvním díle této knihy jsme zkoumali některé ze způsobů, jakými se různé aspekty naší biologické historie prolínají s archetypy kolektivního nevědomí. Setkání se zdánlivě hrůznými a hněvivými božstvy je velice důležitou součástí procesu smrti/znovuzrození. Pro člověka na duchovní pouti jsou tato božstva nositeli symbolické smrti ega, kroku, který je nezbytný pro duchovní otevření. S oblažujícími archetypy se v této souvislosti prvně setkáváme v okamžiku znovuzrození nebo v oceánské blaženosti dobrého mateřského lůna. Archetypální postavy jak laskavých, tak hněvivých božstev jsou obdařeny velkou energií a magickou silou. Při setkání s nimi je tento zážitek obvykle provázen silnými emocemi. Povaha reakce závisí na povaze božstva - může to být cokoli od extatického vytržení a nejvyšší blaženosti až po metafyzickou hrůzu, obrovské fyzické či emoční strádání a pocity ztráty zdravého rozumu. I když mohou být tyto konfrontace velice dramatické a otřesné, člověk nemá pocit, že se setkává s Nejvyšší bytostí či Stvořitelem vesmíru. Tato božstva - laskavá i hněvivá - jsou sama výtvozem vyšší moci, ztělesněním základních univerzálních principů. O této skutečnosti se mnohokrát zmiňoval ve svých přednáškách Joseph Campbell, zvláště v kontextu náboženského uctívání. Zdůrazňoval, že jednotlivá božstva by ngněla být uctívána pro sebe samé, ale mělo by se na ně pohlížet jako na konkrétní vyjádření nejvyšší tvůrčí síly, která překračuje jakoukoliv formu. Řečeno jeho slovy, mělo by se na ně pohlížet jako na „přůhled do transcendentna, jehož jsou výrazem“.<sup>91</sup> Léta výzkumu prokázala, že v mimořádných stavech vědomí se s mytickými a archetypálními realitami můžeme nejen setkat, ale ve skutečnosti se těmito archetypy můžeme sami stát. Můžeme se dokonale ztotožnit se Sisyfem valícím svůj kámen do strmého svahu v hlubinách Hádů. Můžeme se stát Théseem zabíjejícím Mínótaura v temném labyrintu. Můžeme zářit krásou Afrodité anebo se slunit v nádheře boha Slunce Hélie a Apollóna. Můžeme na sebe vzít tělesnou podobu a vnitřní prožitky takových mytických tvorů, jako je Kerberos, Kyklopy nebo Kentauři. Je pozoruhodné zjistit, že lidé, vychovaní v jedné kultuře nebo patřící k určité rase, nejsou omezeni na archetypy této kultury či rasy. V našem výzkumu jsme například zažili, že bílí Američané mohou mít ve změněných stavech vědomí významná setkání s takovými legendárními hrdiny, jako je polynéský Maui nebo Šango, bantuský bůh sexu a války. Během minulých let jsem byl mnohokrát svědkem, jak Evropanky i Američanky, které se ztotožnily s hinduistickou bohyní Kálí, na sebe braly tradiční výrazy obličejů této postavy s jazykem

co nejvíc vyplazeným z úst, přestože o této postavě předtím vůbec nic nevěděly. A naopak v našich seminářích v Japonsku a Indii jsme byli svědky, jak se někteří účastníci, kteří se zde narodili a byli vychováni podle místní buddhistické, šintoistické nebo hinduistické tradice, silně identifikovali s Kristem. Čas od času ožije dokonce i svět pohádek a my se setkáváme nebo ztotožňujeme s rusalkami, skřítky, vílami, trpaslíky nebo trolly. Obzvláště stojí za povšimnutí, že v mnoha případech, kdy lidé neměli o určitých mytologických postavách žádné předchozí znalosti, je dokázali nejen přesně a velice podrobně *prožívat*, ale byli také schopni nakreslit jejich obrázky s detaily, které dokonale odpovídaly prastarým popisům těchto postav. Viděli člověk doslova tisíce důkazů tohoto druhu, je mu zcela jasné, že každý z nás má přístup k archetypálním tématům všech dob i kultur, nejen k těm, které patří k času a místu jeho současného biologického zrození. Náš výzkum zabývající se změnami stavu vědomí tedy podpořil koncepcí CG. Junga, který předpokládal, že ve svých snech a vizích můžeme prožívat mýty, které nepocházejí z naší vlastní kultury a jež jsme předtím neznali ani z četby, ani z umění, ani z rozhovorů s jinými lidmi. To je svět „kolektivního nevědomí“, nekonečný oceán poznání, z něhož může čerpat kdokoliv. V tomto věku vyspělé techniky můžeme přirovnat kolektivní nevědomí k vysílači, který neustále vysílá veškerý programový materiál a informace, jež kdy rozhlas a te-levize odvysílaly. V kteroukoliv dobu můžeme „přepnout kanály“ neboli přejít ze stanice každodenního života, na kterou jsme normálně naladěni, do nekonečného počtu jiných stanic a přitom překračovat hranice času, prostoru a dokonce i přírodních druhů. Není lehké si představit, že jsme neustále obklopeni těmito informacemi a že se na ně můžeme v libovolnou dobu napojit. Naše analogie rozhlasových vln nám však dává přibližný obraz obrovského množství informací, k nimž se můžeme dostat prostřednictvím kolektivního nevědomí.

## Intuitivní chápání univerzálních symbolů

Již od Freudova klasického díla o výkladu snuje studium psychických symbolů důležitou součástí hlubinné psychologie. Podle Freuda symboly představují něco, co již známe, co však považujeme za nežádoucí a nepřijatelné. V našich snech je takovýto problematický materiál - obvykle sexuální povahy - nahrazen odpovídajícím symbolem. Tak například vlak řítící se tunelem může vyjadřovat frustrované sexuální touhy určité osoby. Freud strávil mnoho let snahou identifikovat všechny symboly, které představují mužské a ženské pohlavní orgány, soulož a další aspekty pudového života. Jung vyjádřil s Freudovými symbolickými výklady ostrý nesouhlas. Podle něho to, o čem Freud hovořil, by se mělo označovat za „znaky“, které jsou prostě jiným způsobem vyjádření známé reality, asi jako piktogramy používané jako dopravní značky na našich silnicích. Jung se domníval, že skutečné symboly nejsou zašifrované výroky o biologických funkcích, ale odkazy na složité transcendentní reality. Univerzální symboly měly po staletí důležitou úlohu v mnoha náboženstvích. Například indo-iránská svastika neboli hákový kříž s rameny proti pohybu hodinových ručiček je prastarým symbolem míru a blahobytu, který má vztah k slušnému kotouči. (Ve tvaru s rameny po směru hodinových ručiček se ze svastiky stal neblaze pověstný hákový kříž, symbol německých nacistů.) Staletí staré hinduistické symboly Šiva lingam a jóni mají mnoho významů, sahajících od mužského a ženského pohlavního orgánu a rozplodzovacích funkcí až po statický a dynamický aspekt bytí - čiré vědomí (puruša) a tvůrčí energii (šakti). Kříž, symbol prehistorického původu, má hluboké významy v mnoha odlišných kulturách. Ve svém nejstarším významu ukazuje na slunce a jeho prostřednictvím na tvůrčí sílu vesmíru. Jiným národům symbolizuje veškerou existenci, neboť představuje čtyři základní světové strany a střed. V oficiální křesťanské tradici symbolizuje historické ukřižování Ježíše, kdežto v ezoterickém mystickém křesťanství odkazuje na různé aspekty převtělování, duchovní smrti a znovuzrození. Jeho egyptská varianta, nilský kříž neboli *ankh*, byl nejposvátnějším symbolem mystérií bohyně Isis a boha Osirise, při kterých novosvětcenci objevovali svou nesmrtelnost a věčný život. Šesticípá hvězda - dva překrývající se trojúhelníky s vrcholy v opačných směrech - má mnoho různých významů v závislosti na době a kultuře. Ve starověké a středověké alchymii zobrazovala spojení čtyř živlů - země, vody, ohně a vzduchu. V kabale se nazývá „Davidovou hvězdou“ a představuje osvíceného člověka, v němž se nižší vědomí (vzhůru směřující trojúhelník) snaží dosáhnout vyšších úrovní, a vyšší vědomí (dolů orientovaný trojúhelník) prolíná všechny aktivity ve fyzickém světě. V tantrické tradici představuje šesticípá hvězda spojení mužského a ženského principu. Známy taoistický symbol jin-jang znázorňuje dynamickou souhru mužského a ženského principu neboli pasivního a

aktivního aspektu tao, tvůrčího principu kosmu. Obdobně i lotos sehrál významnou úlohu v duchovním symbolismu mnoha kultur včetně starého Egypta, Indie a Střední Ameriky - tam všude byl symbolem lidského duchovního potenciálu. Nepřestává mne překvapovat, že mnozí lidé v transpersonálních stavech myslí si nejen spontánně vybavují tyto symboly, ale jsou také schopni dešifrovat jejich hlubší ezoterický význam - dokonce i tehdy, nemají-li žádné předchozí intelektuální znalosti o duchovních tradicích, z nichž tyto symboly pocházejí. Ukazuje to velmi přesvědčivě, že nejde o znaky vytvořené lidmi k náboženským účelům, ale o prvky symbolického jazyka, náležející ke kolektivnímu nevědomí.

## Prožitek Stvořitele (demiurga) a kosmického vědomí

V nejdramatičtějším a všeobjímajícím transpersonálním zážitcích se zdá, že se veškeré hranice rozplývají, a rozlišení mezi námi a ostatními lidmi, před-měty či silami mizí. Prožíváme jednotu a setkáváme se - nebo se dokonce zcela ztotožňujeme - s tvůrčím principem vesmíru. V závislosti na tom, do jaké míry si i nadále uchováme smysl naší každodenní totožnosti, můžeme toto setkání prožít buď jako užaslý svědek nebo jako tvůrčí síla samotná. Tento tvůrčí princip na sebe může brát nejružnější formy. Někdy se objevuje jako personifikovaný demiurg neboli Stvořitel, archetyp vysokého řádu, který má moc nad všemi ostatními. Zažil jsem případy, kdy lidé prožívali více než jen jediného tvůrce - například mužské a ženské božstvo fungující společně, jak se občas objevují v mytologiích mnoha kultur, či dokonce celou hierarchii vesmíru a stvořitelů. Častěji se tvůrčí síla vesmíru vnímá jako cosi mimo jakoukoliv formu - čiré vědomí obdařené nejvyšší inteligencí a schopností vytvářet jakýkoliv z prožitkových světů, zjevných či skrytých dennímu vědomí, fyzických či éterických. Zážitky kosmického vědomí popisují mnohé posvátné knihy v celých lidských dějinách. Nejvyšší tvůrčí princip je znám pod mnoha jmény - Brahma v hinduismu, dharmakája v mahájánovém buddhismu, Tao v taoismu, Pneuma v křesťanské mystice, Alláh v sufismu a Kether v kabale. Mystické tradice obsahují základní poselství, jež říká, že se nejen můžeme prožitkově spojovat s tvůrčím principem, ale že i každý z nás je v určitém slova smyslu tímto principem. Je to možné proto, že veškeré hranice ve vesmíru jsou ve své podstatě iluzorní a uměle vytvořené, a lze je tedy překračovat. Nejznámějším výrazem této odvážné moudrosti je slavný výrok *Tat tvam asi* (neboli „Ty jsi To“, ty jsi božství), který nacházíme v staroindických upanišadách. Moderní výzkum mimořádných stavů vědomí znamená silnou podporu tohoto chápání lidské povahy, neboť ukazuje nade vší pochybnost, že transcendentních stavů vědomí lze dosáhnout různými metodami rozšiřování vědomí. Prožíváme-li ztotožnění s kosmickým vědomím, máme pocit, že objevujeme celistvost bytí ve svém nitru a že dosahujeme hlubokého chápání Reality, která tvoří základ všech realit. Máme pocit, že jsme ve spojení s nejvyšším a konečným zdrojem veškerého Bytí. V tomto stavu je absolutně jasné, že tento princip je nejzazší a jedinou záhadou - jakmile přijmeme jeho existenci, lze z něho pochopit a vysvětlit vše ostatní. Zkušenost kosmického vědomí je bezmezná, ne-změřitelná a nesdělitelná. A přesto třeba i jen krátké prožitkové setkání s ním plně uspokojí naši touhu po pochopení. Zdá se, že všechny otázky o záhadách života jsou zodpovězeny, a že již není třeba hledat dál. Sdílet to těm, kteří tento prožitek neměli, není ani možné, ani nutné. Jde tak o sebezpotvrzující a hluboce osobní zkušenost. Pravděpodobně nejslavnější výrok o marnosti snahy zachytit podstatu kosmického zdroje v myšlení či jazyce pochází od čínského mudrce Lao-c', který žil ve 4. století př. Kr.:

*Tao, které lze sdílet, není věčným Tao. Jméno, které lze pojmenovat, není věčné jméno. Bezejmenné je počátkem nebes a země. Pojmenované je matkou deseti tisíc věcí.<sup>10</sup>*

Jazyky kultur s prastarou duchovní tradicí, založenou na prožitkovém sebe-zkoumání (jako je čínština, tibetština nebo sanskrt), mají bohatý a složitý slovník, popisující různé mystické stavy vědomí. Ale i pak přenášejí termíny význam patřičným způsobem jen tehdy, pokud je dokážeme vztáhnout na osobní zážitek. V indických duchovních a filozofických spisech existuje koncepce „saččidá-nanda“, která popisuje zážitek kosmického vědomí. Toto složené slovo je vytvořeno ze tří kořenů: *sat* znamená existenci, *čit* lze přeložit jako uvědomění nebo inteligence a *ánanda* značí blaženost. Saččidánanda tedy je doslova „blažené inteligentní vědomí bytí“. Je to prožitek bez jakéhokoliv konkrétního obsahu, ale bytí, které představuje, má schopnost vytvářet nekonečné množství prožitkových světů. Nelze-li zážitek setkání s nejvyšší tvůrčí mocí popsat každodenním jazykem, hodí se k tomu poněkud lépe poezie, i když ani ta zdaleka nestačí. K vyjádření

tohoto zážitku se nejvíce přibližují duchovní básně Rúmiho, Omara Chajjáma, Kabíra, Chalíla Džibrána, Šrí Aurobinda nebo sv. Hildegardy z Bingenu. Následující popis kosmického vědomí pochází od člověka, který se po mnoho let zabýval systematickým sebezkoumáním. Předkládám ho zde proto, že nám poskytuje alespoň náznak pocitů, myšlenek a náhledů, které se při tomto procesu objevují.

*Prožitek se pak proměnil v úžasně působivou a dojemnou vizi Kosmického stromu. Ze sjednoceného pole kosmické energie, které jsem dosud prožíval, se nyní stal mohutný strom zářivé energie zavěšený v prostoru. Byl větší než ta největší galaxie a skládal se výlučně ze světla. Jádro tohoto stromu se v té záři ztrácelo, ale na okrajích byly patrné větve a listy. Prožíval jsem sebe samého jako jeden z listů; životy mé rodiny a blízkých přátel byly listy seskupené kolem mne na malé větvičce. Všechny naše odlišující charakteristiky, které z nás činí individuální osoby, se zdály být z této perspektivy zcela podružné, téměř jako nahodilé varianty této základní energie. Byl jsem vzat na prohlídku kolem stromu a bylo mi ukázáno, jak se mám pohybovat z prožitku jedné osoby k prožitku jiné, a bylo to směšně jednoduché. Různé životy na celé zeměkouli byly prostě různými prožitky, které měl tento strom. Každý zážitek byl ovládan volbou - různé bytosti, které byly všechny součástí Bytí, si prostě zvolily tato různá spočinutí. V tom okamžiku jsem byl sám tímto kosmickým stromem. Ne, že bych prožíval plný rozsah jeho prožitků, ale věděl jsem, že jsem tímto jediným a všeobjímajícím Vědomím. Věděl jsem, že jeho totožnost je mou pravou totožností. I když jsem srdcem přijal monismus již před léty, nyní jsem skutečně prožíval jedolitý proud vědomí do jeho krystalizujících ztělesnění. Prožíval jsem, jak se vědomí projevuje v odlišných formách a přitom zůstává jednotné. Věděl jsem, že v podstatě existuje ve vesmíru pouze jediné Vědomí. Z této perspektivy se moje individuální totožnost, stejně jako totožnost kohokoliv jiného, jevila dočasná a téměř nicotná. Zážitek mé pravé totožnosti mne naplnil hlubokým pocitem setkání s posvátnem.*

Po několik dalších hodin ho toto Vědomí provázelo na výjimečné poutí ve-smírem. Bylo to, jako by mu chtělo ukázat své dílo. Byl přesvědčen, že toto Vědomí je stvořitelem celého našeho fyzického vesmíru. Věděl, že ho může vést nebo ho otevřít zkušenostem, takže by nakonec dospěl k chápání skrytého fungování kosmu. Znovu a znovu užasl nad obrovským rozsahem, pronikavostí a in-teligencí toho, čeho byl svědkem. Krása tohoto řádu byla taková, že to, co viděl, mu neustále bralo dech. Pokračuje:

*Tato pout' byla nejpozoruhodnější cestou mého života. Pohledy na inteligentní uspořádání kosmu mne znovu a znovu uváděly do extáze z poznání. I když byly tyto zážitky úžasné samy o sobě, nejpronikavějším aspektem dnešního sezení pro mne nebyly objevené dimenze samotného vesmíru, ale to, co mé vidění a pochopení těchto dimenzí znamenalo pro Vědomí, které mne provázelo. Bylo tak šťastné, že má komu ukázat své dílo. Měl jsem pocit, že ztělesněné vědomí čekalo miliardy let, až se vyvine do takové míry, že někdo bude moci spatřit, pochopit a ocenit, co dokázalo. Pocit osamělosti této Inteligence, která vytvořila takové mistrovské dílo a neměla nikoho, kdo by je ocenil, mě přiměl k pláči. Plakal jsem nad jeho osaměním i v úžasu nad hlubokou láskou, která přijala toto osamění jako součást širšího plánu. Za stvořením jsem pocítil bezmeznou Lásku. Veškeré bytí je výrazem Lásky. Inteligenci uspořádání vesmíru plně odpovídá hloubka Lásky, která je inspirovala. Tady někde jsem si uvědomil, že nebudu schopen vzít si s sebou nazpět poznání, které jsem na této pouti nashromáždil. Věděla to i Inteligence, s níž jsem byl, a těch několik hodin našeho styku bylo pro ni tím vzácnější? S tímto poznáním jsem nemohl vůbec nic dělat, pouze je právě tedprožívat. Mou největší službou bylo prostě ocenit to, co jsem viděl. Případlo mi svrchovaně důležité, abych v láskyplném ocenění zrcadlil bytí zpět k jeho Stvořiteli. Vidět, chápat a oceňovat.<sup>11)</sup>*

V tomto typu zážitku můžeme získat hluboké náhledy do procesu stvoření a dokonce i pociťovat síly a impulzy, které se na něm podílejí. Můžeme vnímat nadbytek tvůrčí energie, obrovskou lásku a soucit, neodolatelný umělecký impulz, neomezenou zvědavost a chuť k experimentování. Toto ztotožnění s tvůrčí energií kosmu často inspiruje nový postoj k životu a stává se základem nového chápání bytí. Většina lidí pociťuje vytržení při objevování svého skutečného kosmického statutu a získává zcela novou perspektivu pohledu na své každodenní problémy. Mnozí nechávají za sebou veškeré pocity, že jsou oběťmi svých každodenních zkoušek a soužení, či dokonce takových celosvětových problémů, jako je eko-nomická krize a válka, neboť vědí, že na jiné úrovni jsou aktivními účastníky při ztvárnění vesmírného dramatu. Lidé

však také mohou občas na kosmické vhledy tohoto druhu reagovat záporně. Pro některé je obtížné vrátit se k jejich každodennímu vědomí a zaujímat role, které se zdají bezvýznamné ve světle toho, co právě prožili. Jiní mohou pociťovat zklamání, protože si uvědomují, že jako lidské bytosti jsou pouhými herci předem determinované kosmické hry, a odmítají tuto skutečnost uznat. Lidské reakce a vhledy spojené s těmito zážitky mohou sahát od pocitů rozčarování až po pocit, že každý člověk má důležitou úlohu v pokračujícím vývoji vědomí. Zdá se, že neexistují jednoduché odpovědi na otázky, které vyvstávají v důsledku zážitku kosmického vědomí. Odpověď, kterou dostáváme, je v podstatě ta, že naše vlastní individualizované hledání odpovědi je nedílnou součástí vývoje kosmického vědomí. Prožitek kosmického vědomí poskytuje významné vhledy pro prohloubení našeho chápání nejvyšších forem tvořivosti. Literatura o tvůrčí činnosti je plná příkladů výjimečné umělecké, vědecké, filozofické a náboženské inspirace, která vyšla z transpersonálního zdroje a projevila se v mimořádných stavech vědomí. Dokonce i ty nejkratší „záblesky“ mystického vhledu často vyvolávají pozoruhodné výsledky. To, do jaké míry se lidé účastní těchto okamžiků vhledů a objevů, se velice liší od člověka k člověku. Obecně lze říci, že zúčastněné mechanismy spadají do tří velkých kategorií. V nejpopvrhnější formě tvůrčí inspirace zápasí člověk po měsíce či roky s obtížným problémem a nedaří se mu najít odpověď. A pak zcela náhle, neočekávaně a v jediném záblesku své řešení objeví. Obvykle k tomu dochází, je-li dotyčná osoba v změněném stavu vědomí - jestliže sní, v období totálního tělesného vyčerpání, při halucinacích způsobených vysokou horečkou nebo během meditace. Často citovaným příkladem je případ Friedricha Augusta von Kekuleho, jenž měl náhlou vizi chemického vzorce benzenu, která vedla ke zrodu moderní organické chemie, když hleděl v polospánku do žhavého uhlí v krbu. Obdobně ruský chemik Dmitrij Mendělejev spatřil v duchu svou slavnou periodickou tabulku prvků, když ležel na posteli vyčerpán dlouhým úsilím o rozřídění těchto prvků podle jejich specifické hmotnosti. Dlouhá série podobných situací obsahuje planetární model atomu Nielse Bohra, Heisenbergovu formulaci základních principů kvantové fyziky a objev chemického přenosu neuronových impulzů, za který byl Otto Loewi odměněn Nobelovou cenou. Ve druhé formě tvůrčí inspirace se může určitá nová myšlenka náhle objevit dávno předtím, než nadešel její čas. V takovém případě můžeme prožívat „in-spirační záblesk“ z transpersonální oblasti celé roky či dokonce století před vytvořením vědecké základny, která by jej opravňovala, nebo mu dávala smysl. Příkladem je atomistická teorie Leukippova a Démokritova čtyřiařicet století předtím, než moderní fyzici vyvinuli techniku dokazující existenci atomů, nebo myšlenka, že život vzešel z oceánu, kterou formuloval iónský filozof Anaximandros více než dvě tisíciletí před evoluční teorií Charlese Darwina. V posledních desetiletích, po staletích dominance newtonovské mechaniky, se vědecké chápání času, prostoru a hmoty přiblížilo představám vesmíru popsáním ve východních náboženských textech, které jsou staré tisíce let. Touto konvergencí moderní západní vědy a prastaré východní filozofie se zabýval Fritjof Capra ve své knize *Tao fyziky*, a věnovali se jí i jiní známí fyzikové. Moderní filozofie vědy dnes všeobecně uznává, že intuitivní vhledy tohoto druhu představují nedílnou a významnou součást vědeckého zkoumání přírody. Třetí a nejvyšší formou transpersonální inspirace je „prométheovský impuls“. K němu dochází, prožije-li vědec, vynálezce, umělec, filozof nebo duchovní vizionář náhlé zjevení, během něhož si představí celý produkt v úplné formě. Skutečnost, že takovýto génius čerpá z transpersonálních zdrojů, se odráží i v každodenním jazyce, kde o těchto výjimečných výtvozech hovoříme jako o „božské inspiraci“ nebo „daru od Boha“. Snad nejslavnějším příkladem prométheovského impulsu je Einsteinova teorie relativity, jejíž principy mu byly odhaleny v podobě kinestetických vjemů ve svalcích. Jiným příkladem je Tesla konstrukce prvního plně fungujícího generátoru střídavého proudu, jehož kompletní prototyp se mu zjevil jako vize. Nikola Tesla měl ještě další podobné tvůrčí vize, z nichž konstruoval pracovní modely bezdrátového přenosu energie, slunečních generátorů, generátorů, které produkují energii z mořských vln, a konečně i širokou škálu robotů. Prométheovský impuls se objevuje dokonce i v matematice, v oboru, který obvykle spojujeme pouze s rozumem a logikou. Vynikajícím příkladem je matematika a astronom 18. století Karl Friedrich Gauss, který byl autorem několika významných příspěvků k teorii čísel, geometrii zakřivených povrchů a k aplikaci matematiky na elektřinu a magnetismus. Téměř okamžitě dokázal provádět úžasné složité výpočty a popisoval, že jeho vědecké a matematické vhledy kněmu skutečně přicházejí rychlostí blesku - „z Boží milosti“. V nedávnější době šokoval nevzdělaný mladík jménem Šrinivás Rámanudžan, který vyrostl v malé vesnici v Indii, špičkové matematiky v Cambridži svým překvapujícím řešením vysoce komplikovaných matematických problémů. Podle Rámanudžana mu tuto matematickou moudrost předala v sérii objevených

snů bohyně vesnice, z níž pocházel, které říkal Námagiri. Prométheovská inspirace je obzvláště běžná v umění a náboženství. Anglický básník William Blake řekl o svém díle *Milton*: „Napsal jsem tuto báseň z okamžitého vnuknutí, dvanáct nebo někdy i dvacet až třicet řádků současně, bez předchozí úvahy, a dokonce proti své vůli." *Sonety Orfeovi* německého spisovatele Rainera Maria Rilkeho se podobně vynořily v kompletní formě a nevyžadovaly si žádné opravy. Wolfgang Amadeus Mozart tvrdil, že často nacházel své symfonie v hlavě, v úplné a dokončené formě, kdežto Richard Wagner slyšel, jak mu při komponování vychází hudba z „vnitřního ucha". Tuto prométheovskou inspiraci zachytil velmi přesně Johannes Brahms, když popsal svůj tvůrčí postup: „Nápady ke mně připlouvají přímo od Boha, a já nejenže ve zraku své duše vidím jednotlivá témata, ale tato témata už jsou oděna do správné formy, harmonie a orchestrální úpravy. Jsem-li v jedné z těchto vzácných inspiračních nálad, konečný výtvor se mi odhaluje kus po kuse." Ještě výstižnější jsou slova Giacoma Pucciniho v jeho popisu procesu, který prožíval při psaní opery *Madame Butterfly*: „Hudbu k této opeře mi diktoval sám Bůh - byl jsem pouhým nástrojem, který ji zapisoval na papír a seznámil s ní veřejnost."<sup>12)</sup> Božským zjevením duchovních proroků byly hluboce ovlivněny osudy celých národů a životy miliard lidí. Jako důkaz si stačí připomenout zjevení, které prožil Buddha pod posvátnou smokvoní indickou, Mojžíš na hoře Sinaj, Ježíš na poušti, Pavel na cestě do Damašku a Mohamed během své vizionářské noční pouti. Posvátné knihy velkých náboženství - vědy, tóra, bible i korán - jsou inspirované zápisy, které byly sděleny jejich autorům v mimořádných stavech vědomí. Vzhledem k obrovskému množství důkazů, které máme o vizionářských zážitcích v podstatě v každé oblasti lidského života, je pozoruhodné, že konvenční západní věda i nadále ignoruje tuto rozhodující sílu v lidských dějinách. Je paradoxní a hluboce ironické, že inspiraci pro *Diskuse o metodě* Reného Descarta, knize, jež reformovala celou strukturu západního poznání a položila základy moderní vědy, poskytly jejímu autorovi tři vizionářské sny a jeden „sen uvnitř snu", který poskytl klíč pro výklad rozsáhlejšího snu. Jaká ironie, že celá budova racionální, redukcionistické a pozitivistické vědy, která dnes odmítá „subjektivní poznání", byla původně inspirována zážitky ve změněném stavu vědomí!

## Suprakosmická a metakosmická prázdnota

Jedním z nejzáhadnějších transpersonálních jevů je prožitek kosmické prázdnoty, setkání s prapůvodní nicotou a mlčením. Tento výjimečný duchovní prožitek má velice paradoxní povahu. Kosmická prázdnota se zdá být nadřazena všem tvarům a je zdrojem vší existence; i když zdrojem všeho, ji samotnou nelze z ničeho jiného odvodit. Existuje zcela mimo prostor a čas. Přestože zážitek prázdnoty neobsahuje nic konkrétního, je s ním zároveň spojen hluboký pocit, že v něm nic nechybí. Tato absolutní prázdnota je „těhotná" veškerou existencí, neboť obsahuje všechno bytí v potenciální formě. Kosmická prázdnota překračuje všechny běžné koncepce příčinnosti. Lidé, kteří ji prožili, si začali být akutně vědomi skutečnosti, že z této prázdnoty mohou vzejít různé formy a začít existovat buď ve světě materiálních jevů nebo jako archetypy, a že se tak může stát bez jakékoliv zjevné příčiny nebo důvodu. I když představa, že by něco mohlo vzniknout nebo vzít na sebe určitou formu bez jakékoliv příčiny, se nám z hlediska našeho každodenního stavu vědomí může zdát zcela nepochopitelná, tatáž představa nás ani v nejmenším nepřekvapí, prožíváme-li prázdnotu. Podobně jako v teorii kvantové fyziky v moderní vědě můžeme prázdnotu vnímat jako *souhrn* pravděpodobností, které vedou k tvorbě konkrétních skutečností za aktivního účastenství vědomí.

## 10. Prožitky psychoidní povahy

*Projevuje-li se archetyp v synchronistickém jevu, je opravdu úžasný, ne-li přímo zázračný - jako tajuplný obyvatel na prahu. Je současně psychický i fyzický, a lze ho tedy přirovnat k bohu Janusovi se dvěma tvářemi. Obě tváře archetypu jsou součástí jediné hlavy významu.*

*Stephen A. Holler: Gnostický Jung*



Mezi všemi zážitky v transpersonální oblasti existuje jedna kategorie, která uvádí v nejsilnější pochyby naše každodenní vnímání reality; jde tu o prožitky psychoidní povahy. Termín *psychoidní* poprvé použil C. G. Jung v souvislosti s archetypy kolektivního nevědomí. Jung zjistil, že archetypy sdílí většina lidí nebo celé lidstvo. Archetypy jsou tedy v tomto smyslu transindividuální, to znamená, že nejsou produkty osobních minulých prožitků kteréhokoliv jednotlivce. Jung se však původně domníval, že archetypy jsou vrozené psychologické pre-dispozice, obdobné instinktům, a mají tedy své zastoupení v našem mozku. Ve své původní formulaci Jung také napsal, že archetypy fungují uvnitř naší psyché a nemají na nás nezávislé vědomí. Později změnil svůj názor a dospěl k přesvědčení, že archetypy mají vědomí zcela oddělené od našeho vlastního a že jsou schopny samy o své vůli jednat a přemýšlet. Podle jeho názoru nejde tedy o fiktivní postavy, vytvořené a ovládané jejich autory. V knize *Vzpomínky, sny, úvahy* (Memories, Dreams, Reflections) je Jung sám popsán jako „věci vyšší, než je vůle ega“. Věřil, že je důležité pohlížet na ně jako na bytosti, které „ne-vytváříme my, ale které tvoří samy sebe a mají svůj vlastní život“. Zrevidoval tak svůj dřívější názor na archetypy, který podle něho nevysvětloval některé důležité charakteristiky archetypu, hlavně ve vztahu k jevu, který Jung nazval synchronicita. Pozoroval, že existuje mnoho případů, kdy jsou archetypy ve smysluplné a koherentní interakci s událostmi ve vnějším světě. To svědčí o tom, že existují vztahy mezi vnějšími a vnitřními realitami, jež nelze vysvětlit mechanismem příčinnosti, která je jedním ze základních kamenů tradiční západní vědy. Jungovo rozpoznání jevů, které existují mimo příčinu a následek, ho dovedlo k definování synchronicity jako „nepříčinného spojovacího principu“. Smysluplné souvislosti mezi vnitřním světem - světem vizí a snů - a vnějším světem „objektivní reality“ Junga přivedly na myšlenku, že tyto dva světy nejsou od sebe tak jasně odděleny, jak bychom se mohli domnívat. Začal o archetypech říkat, že mají „psychoidní“ povahu, že tedy nepatří ani do říše psyché ani do říše hmotné reality. Namísto toho existují v podivné mlhavé zóně mezi vědomím a hmotou. Stírání hranic mezi vědomím a hmotou uvádí ve vážné pochyby vše, co nás učí tradiční západní myšlení. Od útlého věku nás rodiče, učitelé i náboženští vůdci nutí, abychom udržovali zřetelnou hranici mezi „subjektivním“ a „objektivním“, mezi „reálným“ a nereálným“, mezi existujícím a neexistujícím nebo mezi hmatatelným a nehmataelným. Moderní věda, obzvláště kvantově relativistická fyzika, však dnes uznává realitu, která je velice podobná Jungovu nepřičinnému vesmíru. Z tohoto důvodu se studium psychoidních jevů nachází na hranici lidského poznání. Bohužel seriózní vědecký přístup k této oblasti je velice obtížný. Tato kategorie prožitků představuje nejradikálnější výzvu tradičnímu vědec-kému světonázoru, je však svou povahou podivně nezachytitelná a může mít rozmarnou až taškářskou povahu. To je dále zkomplikováno skutečností, že mnohé prožitky, které patří do této kategorie, byly široce zpopularizovány filmem a romány. Zvykli jsme si připisovat existenci duchů, poltergeistů, UFO a psychokineze imaginárnímu světu hororových filmů a vymyšlených příběhů. Tato popularizace sice inspiruje úvahy o těchto záležitostech alespoň zábavnou formou, má však také tendenci trivializovat a přesvědčovat nás, že jde jen o fikci. Od Jungovy smrti přinesl moderní výzkum vědomí a studium mimořádných stavů značný počet důkazů pro jeho myšlenky týkající se psychoidních jevů. Dnes nelze pochybovat o tom, že si tato oblast zaslouží mnohem větší pozornost, než jí byla věnována v minulosti. V této kapitole budeme zkoumat několik typů transpersonálních zážitků, které mají psychoidní rysy. Jejich společným jmenovatelem je to, že jsou něčím víc než jen výplody lidské fantazie a představivosti, a přesto mohou postrádat určité charakteristiky, které by umožňovaly definovat je jako jednoznačně „reálné“ v každodenním smyslu tohoto slova. V následující diskusi budu používat výraz *psychoidní* způsobem, přesahujícím Jungovo používání tohoto termínu, původně zcela vyhrazeného pro archetypy. Ve smyslu, v jakém zde budu toto označení užívat, lze psychoidní prožitky rozdělit do tří základních kategorií. První z nich obsahuje nejběžnější psychoidní jevy - synchronicity v Jungově slova smyslu. Sem lze zařadit různé vnitřní prožitky, které vykazují synchronicitu s událostmi v hmotném světě. Ani vnitřní prožitky, ani vnější události nemusí být samy o sobě neobvyklé - zářející je spíše bezpříčinná souvislost mezi nimi. Existence synchronicity tohoto typu naznačuje, že psyché a hmota nejsou na sobě navzájem nezávislé, ale že mohou vstupovat do hravé interakce, kdy se hranice mezi nimi stírají, nebo zcela mizí. Druhá kategorie představuje významný krok za první kategorií. Zde můžeme uvést události ve vnějším světě, které se smysluplně pojí s různými vnitřními prožitky a které by tradiční věda označila za nemožné. Typické příklady událostí, jež patří do této kategorie, zahrnují materializace ve spiritistických seancích, a takzvané poltergeistové jevy, k nimž dochází v okolí určitých osob. Tyto dva typy prožitků již

důkladně zkoumali mnozí vynikající parapsychologové. Du-chovní literatura obdobně popisuje „nadpřirozenou záři“ kolem těl některých svatých, kdežto moderní atleti čas od času referují o událostech, které spadají do říše fyzicky nemožných jevů. Dalšími jevy, jež sem náleží, jsou různá setkání s UFO, která mají také výrazně psychoidní rysy. Třetí kategorie je vyhrazena takovým formám psychoidních prožitků, v nichž se používá duševní činnost k úmyslné manipulaci obecně uznávané reality. Tato kategorie zahrnuje psychokinezi, obřadní magii, léčení a čarování domorodců a nadpřirozené činy *jogínů* (nazývané *sidhi*).

## Synchronicita - světy mimo kauzalitu

Karteziánsko-newtonovská věda popisuje vesmír jako nekonečně složitý systém mechanických událostí, které jsou přísně deterministické a ovládané principem příčiny a následku. Každý proces ve světě se zdá mít své konkrétní příčiny a sám způsobuje, že se dějí další jevy. Navzdory nepříjemnému paradoxu, který v sobě obsahuje - tedy problém definování prapůvodní „příčiny všech příčin“ - zůstává toto chápání reality i nadále základním krédem tradičních vědců. Uvažování v termínech příčinnosti bylo v západní vědě natolik úspěšné a je natolik hluboce vžitě, že je velice obtížné si představit procesy, které by nebyly vystaveny diktátu příčiny a následku - samozřejmě s výjimkou počátku vesmíru samotného. Vzhledem k této hluboce zakořeněné víře v příčinnost jako ústřední zákon přírody Jung po dlouhá léta váhal se zveřejněním svých pozorování událostí, které vzdorovaly vysvětlení tímto způsobem. Odkládal vydání své práce na toto téma velmi dlouhou dobu, dokud on i další badatelé neshromáždili doslova stovky přesvědčivých důkazů synchronicity, takže si byl absolutně jist, že se může tak závažného kroku odvážit. Ve svém slavném díle *Synchronicita - nekauzální spojovací princip* (Synchronicity: An Acausal Connecting Principle) vyjádřil Jung názor, že příčinnost je spíše statistickým jevem než absolutním přírodním zákonem. Navíc poukázal na to, že existují mnohé případy, kdy tento „zákon“ neplatí. Většina z nás se setkala s podivnými náhodami, které se vymykají běžnému vysvětlení. Rakouský biolog Paul Kammerer, jeden z prvních, který se zajímal o vědecký význam tohoto jevu, popsal situaci, kdy jeho tramvajová jízdenka měla stejné číslo jako lístek do divadla, který si zakoupil hned vzápětí, a později téhož večera dostal stejný sled číslic jako určité telefonní číslo.<sup>2</sup> Astronom Flammarion popsal zábavný příběh trojí náhody, v němž sehrál roli jistý pan Deschamps a jeden druh švestkového pudinku. Jako chlapec dostal Deschamps pudink od jistého pana de Fortgibu. O deset let později spatřil tentýž pudink na jídelničce jedné pařížské restaurace a požádal číšníka, aby mu ho přinesl. Ukázalo se však, že poslední kousek tohoto pudinku si již objednal jiný host, a to pan de Fortgibu, který byl v tom okamžiku náhodou právě v této restauraci. O mnoho let později byl pan Deschamps pozván na večírek, na němž se jako zvláštní rarita podával tento pudink. Když ho pan Deschamps jedl, poznamenal, že jedině, co mu chybí, je pan de Fortgibu. V tom okamžiku se otevřely dveře a do místnosti vešel starý muž. Byl to pan de Fortgibu, který se dostavil na večírek omylem, neboť dostal nesprávnou adresu místa, kam měl přijít.<sup>3</sup> I když by se tato sbírka obdobných událostí mohla zdát zajímavá sama o sobě, Jung se především zajímal o ty souhry náhod, v nichž se různé vnější události smysluplně pojily s vnitřními zážitky. Šlo o mnoho zdánlivých náhod, které Jung označoval za synchronicity. Tyto synchronicity lze popsat jako „simultánní výskyt psychického stavu a jedné či více vnějších událostí, které se jeví jako smysluplné paralely tohoto momentálního subjektivního stavu“. Z mnoha případů synchronicity v Jungově vlastním životě je obzvláště slavný ten, k němuž došlo v průběhu terapeutického sezení s jednou z jeho pacientek. Pacientka měla sen, při kterém dostala jako dar zlatého skaraba. V průběhu analýzy tohoto snu zaslechl Jung u okna jakýsi zvuk. Otevřel okno a na římsě našel brouka zlatohlávka, podobného skarabovi posvátnému, jak se pokouší dostat se dovnitř. Byl to velice vzácný druh, to nejbližší zlatému skarabovi, co bylo možno nalézt v této zeměpisné šířce. Jungovi se nikdy předtím nic podobného nestalo. Otevřel okno, vzal brouka dovnitř a ukázal ho pacientce. Tato pozoruhodná synchronicita měla hluboký vliv na její léčbu a znamenala počátek psychického uzdravování.<sup>4</sup> Moje žena i já jsme ve své práci pozorovali mnohé výjimečné synchronicity a prožívali jsme je opakovaně také v našem vlastním životě mimo výzkumnou práci. Jedna z nich je v mé paměti dosud obzvláště živá. Jak už jsem se zmínil na jiném místě, moje žena Christina prošla psychospirituální krizí, která trvala dvanáct let a zahrnovala spontánně se vyskytující epizody mimořádných stavů vědomí. V určitém období se v jejích vizích opakovaně objevoval jeden určitý symbol - bílá labuť. Jedaoho večera na konci dne, kdy měla zvláště významný zážitek, obsahující vizi labutě, jsme se oba zúčastnili šamanského sezení s antropologem a šamanem Michaelem

Harnerem, který byl naším hostem na mě-sičním semináři v Esalenském ústavu v Big Sura v Kalifornii. Michael předváděl léčitelství obřad Indiánů kmene Sališ, jehož součástí byla „kánoe duchů“. V tomto obřadu se vydává šaman na vizionářskou cestu do podsvětí, aby přivezl nazpět duši pacienta, který ho přišel požádat o pomoc. Během této vnitřní pouti prožije šaman tři setkání s jistým zvířetem, které je tak identifikováno jako pacientův zvířecí pomocník. Při tomto konkrétním sezení se Christina nabídla, že bude v léčebné roli. Michael prožil svou imaginární pouť do podsvětí, a když se vrátil, zašeptal Christině do ucha: „Tvým duchovním zvířetem je bílá labuť.“ Christinu pak požádal, aby před celou skupinou zatančila labutí tanec. Zde je třeba poznamenat, že Michael Harner neměl žádné předchozí znalosti o Christininých vnitřních zážitcích a nevěděl nic o jejích předchozích vizích labutě. Navíc následujícího dne dostala Christina dopis od člověka, který se zúčastnil před několika měsíci našeho semináře. Když dopis otevřela, našla v něm fotografii svého indického duchovního učitele Svámího Muktánandy. Na foto-grafii seděl v zahradě poblíž velkého květináče ve tvaru bílé labutě; na tváři měl šibalský výraz a palcem a ukazováčkem pravé ruky dával všeobecně srozumitelné znamení „OK“, jako by dával najevo svůj souhlas. Přestože mezi žádnou z těchto událostí neexistovaly příčinné souvislosti, zcela zřetelně tvořily smysluplnou psy-chologickou strukturu. Takovéto synchronistické události lze pozorovat v souvislosti s mnoha jinými formami transpersonálních prožitků a občas i s perinatálními sekvencemi. Znovu a znovu jsem byl svědkem vysoce nepravděpodobného nahromadění nepřijem-ností a nehod v životě lidí, kteří se ve svých vnitřních pochodech přibližovali prožitku smrti ega. Jakmile dokončili tento proces a prožili duchovní znovuzro-zení, tyto hrozby téměř jakoby mávnutím kouzelného proutku ustaly. Jak ukazuje Christinin prožitek, jakmile člověk naváže vědomý vnitřní vztah se zvířecím duchovním pomocníkem v důsledku šamanských praktik či jiného mechanismu, má toto zvíře sklon objevovat se v životě této osoby znovu a znovu. Obdobně v době vnitřní konfrontace s archetypálními obrazy, jako je Animus, Anima, bohyně Velká matka, bohyně lásky a další, často zjišťujeme, že se ve svém každodenním životě dostáváme do blízkého kontaktu s lidmi, kteří ideálně re-prezentují tyto archetypy. Jakmile k tomu dojde, pak jedinou *příčinou*, kterou dokážeme pro tyto synchronicity, je rozmarná vzájemná souhra mezi naším vnitř-ním světem a fyzickým světem mimo nás. Koncepce synchronicity má důležité důsledky pro psychotherapeutickou praxi. V mechanickém vesmíru, kde je všechno propojeno řetězy příčin a následků, není místo pro „smysluplné souhry náhod“ v Jungově slova smyslu. Jestliže v praxi tradiční psychiatrie klient hovoří o smysluplných souhrách náhod, pak je to vykládáno tak, že připisuje chybně zvláštní význam *čistě náhodným* udá-lostem, nebo trpí halucinacemi a bludy. Tradiční psychiatrii buď o existenci pra-vých synchronicit vůbec nevědí, nebo tuto koncepci neberou vážně a ignorují ji. V důsledku toho mohou nesprávně diagnostikovat „smysluplné souhry náhod“ jako projev vážné patologie (blud vztahovačnosti). V mnoha případech psycho-spirituálních krizí, kdy došlo k prožitkům opakovaných synchronicit, byli lidé často zbytečně hospitalizováni. Kdyby byly tyto zážitky správně chápány a za-cházelo se s nimi jako s projevy transformační krize, mohlo by se těmto lidem efektivně pomoci použitím alternativních metod k řešení mimořádných duševních stavů a vyhnout se tak komplikovaným problémům, které s sebou přináší zbytečná hospitalizace. Jung sám si byl plně vědom skutečnosti, že koncepce synchronicity je nesluči-telná s tradiční vědou, a s velkým zájmem sledoval nový revoluční světový názor, který se vynořoval z objevů moderní fyziky. Udržoval přátelství s Wolfgangem Paulim, jedním ze zakladatelů kvantové fyziky, s velice plodnou výměnou myšle-nek. Obdobně v osobním rozhovoru, který měl Jung s Albertem Einsteinem, jej Einstein přímo vyzval, aby pokračoval v práci na koncepci synchronicity, neboť byla plně v souladu s novým myšlením ve fyzice.<sup>5)</sup> Je smutné, že tradiční psycho-logové a psychiatrii se dosud nepřizpůsobili revolučnímu vývoji v moderní fyzice a v jungovské psychologii a zůstávají i nadále pod vlivem karteziánsko-newtonov-ského myšlení, které je pozůstatkem sedmnáctého století.

## Průnik za hranice hmotné reality

Mnohé prožitky v psychoidní oblasti se týkají fyzických událostí ve vnějším světě, které jako by porušovaly to, co považujeme za přírodní zákony. Vnímání těchto událostí se může omezovat na jedinou osobu, anebo je může sledovat více osob najednou; ve druhém případě pak mají rysy konvenční reality. Tradiční psychiatrie si je vědoma existence těchto zážitků, ale bohužel je paušálně odkazuje do říše patologie. V psychiatrii se prožitková realita, jež neodpovídá karteziánsko-newtonovskému světovému názoru, kterou

však nicméně sdílejí dva lidé, označuje jako *folie a deux* - což znamená doslova šílenství sdílené dvěma osobami. Jestliže určitou realitu, která zřejmě porušuje zásady karteziánsko-newtonovské vědy, sdílí celá rodina, jako tomu bylo v případě Jungových prožitků, jež vedly k jeho *Sedmi kázáním mrtvým* (Septem sermones ad mortuos), je odpovídajícím tradičním termínem *folie afamille* (šílenství celé rodiny). Týká-li se to velkého počtu lidí, pak se jejich kolektivní prožitek nazývá „*masová halucinace*“. Blížší zkoumání však ukazuje, že takto označované jevy si zaslouží seriózní pozornost a studium a neměly by se jen tak lehce odbývat a zavrhat. Byly pozorovány a za-znamenávány v průběhu staletí v mnoha různých částech světa. Hlubší pochopení jejich mechanismů by mohlo radikálně změnit náš náhled na realitu. Některé psy choidní jevy zahrnují dramatické změny lidského těla a jeho funkcí. Náboženská a mystická literatura oplývají popisy nápadných fyziologických změn u lidí, kteří prožívají transpersonální stavy vědomí. Tak například lidé v přítomnosti svatých a duchovních učitelů, jako byli sv. Ignác z Loyoly nebo Šrí Ramana Mahariši, často popisovali, jak bylo jejich fyzické tělo obdařeno podivuhodným jasem. Obdobně bylo mnohokrát zdokumentováno, že u řady křesťanských mystiků a kontemplativních filozofů se při extatickém vytržení, při kterém se transpersonálně ztotožnili s Ježíšem Kristem, projevovaly krvácející rány (stigmata) na rukou a nohou, zjevné rány kopím v boku nebo bodné ranky kolem temene hlavy, kde Ježíš měl tmovou korunu. Všeobecně se věří, že prvním, u koho se projeví tyto změny, byl sv. František z Assisi, a od té doby je známo přes tři sta osob se stigmaty, které měly tyto znaky ukřižování. Ke stigmatům se také vztahuje „znamení zasnoubení“ prstencovitý proužek kůže, který se vy-tváří kolem prstu některých jeptišek jako symbol zaslíbení Kristu. Dalším fyzickým projevem, který může provázet transpersonální stavy vědomí, je extrémní tělesné teplo. V křesťanské literatuře se mu říká oheň lásky (*incendium amoris*); nejslavnějším případem z moderní doby je Padre Pio z italského města Foggia, u kterého lékaři občas naměřili teplotu přes 44 stupňů Celsia. V sífijské tradici se tentýž jev nazývá „oheň oddělenosti“ a v tibetském buddhismu *tum-mo* neboli „vnitřní oheň“. Existují dokumentace případů extrémních forem tohoto jevu, při kterých osoba vybuchla nebo vzplanula, zřejmě díky určité formě sa-movznícení. Stejně neuvěřitelné jsou zprávy o schopnosti některých asketů žít bez potravy. Náš blízký přítel, zesnulý tantrický badatel Adžit Mukerží nám vyprávěl, že osobně znal himalájské poustevníky, kteří nepožívali vůbec žádné jídlo a celý rok žili pouze z několika kapek rtuti. Podle tibetské literatury a na základě zpráv tibetských učitelů, s nimiž jsme měli rozsáhlé osobní styky, se těla mistrů zabývajících se určitými tajnými praktikami po jejich fyzické smrti doslova odhmotní. To je v ostrém kontrastu se zprávami o zjevné nenarušitelnosti těl jiných světců, jako sv. Bernadetty z Lurd a Paramahansy Jógánandy, jejichž těla údajně vůbec nepodlehla rozkladu. Dalším jevem, který je za hranicí víry vzdělaných obyvatel Západu, jenž je však opakovaně uváděn v duchovní literatuře, je levitace. Popsali ji svědkové, kteří osobně sledovali některé křesťanské světce včetně sv. Terezy z Avily, různé indické *joginy* a tibetské lamy, stejně jako média, jako byl Daniel Douglas Home a Eusapia Palladinová. I když jsem sám nebyl nikdy svědkem kteréhokoliv z výše popsaných extrémních jevů, neuzavírám se před nimi, neboť tyto události byly opakovaně hlášeny důvěryhodnými svědky a těsně se vztahují k jevům, které jsem poznal z první ruky ve své práci. Kniha Michaela Murphyho *Budoucnost těla* (The Future of the Body) nabízí překvapující přehled pečlivě dokumentovaných su-pernormálních jevů v průběhu staletí.

## Psychická stránka sportu

V moderním životě dochází k výše popsaným výjimečným jevům nejčastěji tam, kde by je člověk možná nejméně očekával - ve sportu. Máme sklony připisovat vrcholné výkony v různých atletických disciplínách kombinaci vrozených dispozic, psychické vytrvalosti a důkladnému fyzickému tréninku. Osobní vyprávění některých z nejlepších světových atletů však odhaluje, že sami sportovci na to pohlížejí zcela jinak. Mnozí uvádějí, že v okamžiku svých špičkových výkonů byli ve stavu, který připomínal mystické vytržení. Jejich prožitek psy-choidní oblasti, jako je radikální proměna času a prostoru, pro ně hraničil se zázrakem. Kniha Michaela Murphyho a Rhey Whiteové *Psychická stránka sportu* (The Psychic Side of Sports) je zlatým dolem takovýchto příkladů, které uváděli sportovci takřka ze všech sportovních odvětví. Výzkum Murphyho a Whiteové navíc odhalil mnohé případy, kdy výjimečné vnitřní prožitky atletů byly dopro-vázeny odpovídajícími vjemy diváků. Fotbalisté, řidiči závodních vozů, olympijští skokani do vody a další popisovali extrémní zpomalení subjektivního času, takže měli pocit, že mají všechn čas na světě k

tomu, aby vykonali to, co museli vykonat. Hráči golfu, fotbalisté, potápěči, parašutisté a horolezci popisovali drastické změny v prožívání svého těla; zevní diváci někdy takové změny potvrdili, neboť i oni vnímali odpovídající změny tvaru a velikosti těla. Fotbalisté popisovali, jak se jim zdálo, že pronikají pevnou zeď obranné linie tak, že se odhmotňují a opět zhmotňují na druhé straně. Běžci pociťovali nevyčerpatelné zdroje energie a měli pocit, že se pohybují bez skutečné námahy, aniž by se dotýkali země. Slavný fotbalista hráč Pele se přiznal, že v den, kdy se mu vše dařilo, pociťoval zvláštní klid, euforii a nekonečnou energii. Byl si naprosto jist, že dokáže prodřiblovat míč jakoukoli obranou soupeře a fyzicky projít mezi obránci. Desítky spolehlivých svědků dosvědčily, že Morehei Uješiba, zakladatel bo-jového umění aikido, při předvádění svých schopností jako by překračoval fyzikální zákony. Když na něj současně útočilo až šest mužů, dobře vycvičených v bojovém umění a vyzbrojených noži, zdálo se, že Uješiba mění svůj tvar i velikost a že dokáže na několik okamžiků zmizet a pak se objevit na jiném místě. Některé z těchto kousků jsou patrné i na dokumentárním filmu, který ukazuje jeho umění. Jeho stoupenci přísahají, že film nebyl nijak sestříhán či jiným způsobem upraven, i když se občas zdá, že nám mistr zmizí před očima, jako by byly použity fotografické triky. Svědkové natáčení tvrdí, že pozorovali stejné nepochopitelné události, jaké zachytil film.

## Svět parapsychologie - věda, podvod a fikce

Další velkou kategorií psychoidních prožitků, kterou tradičně studují para-psychologové, je skupina spiritistických materializací a poltergeistových jevů. Již dříve jsme zkoumali transpersonální prožitky, kde se jedná o odhmotněné bytosti a duchy. Ty se často pojí s různými fyzickými událostmi, jež jsou synchronní s vnitřními událostmi, nebo které může sledovat a potvrdit současně více lidí. Tak například jistá místa na světě jsou považována za „strašidelná“, neboť mnozí návštěvníci těchto míst zde nezávisle na sobě prožívají stejné typy neobvyklých událostí. Při různých spiritistických seancích účastníci často sdílejí různé podivné prožitky, jako je klepání a údery na stěny a podlahu, doteky neviditelných rukou, hlasy hovořící jakoby odnikud, hra na hudební nástroje a závany ledového vzduchu. V některých případech tyto prožitky také zahrnují zjevení zesnulých osob či jejich hlasy, přicházející prostřednictvím média. V určitých případech byli účastníci svědky telekineze a materializace, levitace předmětů i osob, pohybu předmětů vzduchem, projevů tvorby ektoplazmy a objevování se písma či drobných předmětů bez vysvětlení (tzv. *aporty*). Známy americký parapsycholog R. B. Rhine to nazýval „fyzikální mediumitou“. Takovéto události byly obzvláště časté v seancích s určitými médii, jako byla Eusapia Palladinová a Daniel Douglas Home. Tyto seance pak opakovaně studovaly skupiny zkušených badatelů. Není sporu o tom, že v době, kdy se spiritismus těšil největší popularitě, tedy na přelomu tohoto století, byli mnozí účastníci obětí obratných podvodníků. Dokonce i věhlasná média, včetně Eusapie Palladinové, byla občas přistižena při podvádění. Neměli bychom však vylévat s vaničkou i dítě a docházet k závěru, že celá tato oblast není ničím jiným než podvodem. Je těžké si představit, že by takové množství vynikajících badatelů věnovalo tolik času a energie oblasti, kde se nevyskytují žádné skutečné jevy. Stejně existuje jiná oblast, v níž by odborné svědectví takového počtu svědků nejvyššího kalibru bylo systematicky zavrženo jako hloupost a slepá důvěřivost, a automaticky odepsáno. Musíme si uvědomit, že mezi seriózními badateli byli mnozí vědci vynikajícího věhlasu, jako např. známý fyzik Sir William Crookes, lékař-fyziolog a nositel Nobelovy ceny Charles Richet a Sir Oliver Lodge, člen Královské společnosti v Anglii.

### „Klepající duch“

Další zajímavý fenomén, který studují parapsychologové, zpopularizoval v nedávných letech Hollywood. Je to jev známý pod německým názvem *poltergeist*, což znamená „klepající duch“, a technický výraz pro tento jev je *opakovaná samovolná psychokineze* (anglická zkratka je RSPK). RSPK se vztahuje na širou škálu bizarních událostí, které se mohou začít odehrávat samovolně a pro něž není žádné rozumné vysvětlení. Objekty létají vzduchem, začínají hořet nebo padají a rozbíjejí se. Drobné předměty se záhadně přemísťují do zamčených místností nebo do zavřených zásuvek či skříní a zase ven. Celá místnost nebo budova může být naplněna zvuky, jako je ťukání, rány, škrábání, hvízdání nebo dokonce lidské hlasy. Zkoumání poltergeistových případů obvykle vede k nalezení určité osoby, často dospívající, která se zdá

být zdrojem neobvyklých jevů. Jakmile je konflikt s touto osobou vyřešen nebo jakmile je tato osoba odstraněna z dosahu, poltergeistové jevy mají tendenci přestat. Stojí za povšimnutí, že se zdá, jako by se modely psychoidních projevů měnily s dobou. Zatímco fyzická média v moderní době v podstatě vymizela, polter-geistové případy jsou i nadále zaznamenávány a studují je vysoce důvěryhodní soudobí badatelé. V minulosti se typicky zjistilo, že osobou způsobující polter-geistové jevy byla mladá žena, jejíž věk byl šestnáct let. Současné jevy tohoto typu ukazují, že se na nich podílejí stejnou měrou obě pohlaví a že průměrný věk se zvýšil na dvacet let. Jelikož si nejlepší badatelé jsou vědomi vysoce kontroverzní povahy opakované samovolné psychokineze, podrobují své případy neobvykle pedantskému zkoumání. Snad nejrozsáhlejší výzkum v této oblasti byl proveden v Německu, v Ústa-vu pro výzkum hranic psychologie a psychohygieny, pod pečlivým vedením Hanse Bendera. Jedním z nejlépe zdokumentovaných případů RSPK je ten, jehož svědky bylo více než čtyřicet osob, z nichž většina byli vysoce kvalifikovaní technici, fyzici a další odborníci. Poltergeistové události zde začaly v listopadu 1967 v právnické kanceláři v bavorském městě Rosenheimu. Vše začalo problémy s rozvodem elektřiny, který nedokázali školení elektrikáři ani opravit, ani vysvětlit. Byly hlášeny případy silného hluku z neznámých zdrojů, rozbil se kopírovací stroj a telefonní systém v celém úřadě přestával řádně fungovat. Zařízení pro sledování telefonu zaznamenávalo hovory, které nebyly vedeny, a telefonní účet společnosti se vyšplhal do závratné výše. Obrazy na stěně se samy od sebe pohybovaly, někdy i o celých 360 stupňů. Zářivkové trubice padaly ze stropního tělesa a ohrožovaly zdraví zaměstnanců. Mezi vyšetřovatele patřili i vysoce kvalifikovaní fyzici, kteří nedokázali příčiny problémů odhalit. Došli například k závěru, že k tomu, aby mohly být telefonní hovory, jež byly registrovány, elektricky simulovány bez obvyklého mechanického pohybu číselníku, by bylo třeba téměř nadpřirozené inteligence a technických znalostí, stejně jako schopnosti určovat časové intervaly v rozsahu milisekund. Technici nahradili zářivkové trubice žárovkovými objímkami, v nichž však žárovky začaly vybuchovat. Tyto poruchy se staly pro zaměstnance i klienty takovou vážnou hrozbou, že právnická kancelář podala u soudu trestní oznámení na „neznámé pachatele“, čímž se chránila před případnými žalobami. Hansu Benderovi se nakonec podařilo vystopovat tyto nepřístojnosti k devatenáctileté dívce Annemarii, zaměstnankyni firmy, která měla silný citový zájem o svého šéfa. Když byla převedena na jinou práci, všechny jevy okamžitě ustaly.<sup>6)</sup> Nepostizitelnou povahu psychoidních jevů a problémy spojené s jejich studiem ilustruje jiný slavný poltergeistový případ, který v roce 1967 vyšetřovali američtí badatelé William Roli a Gaither Pratt. Tento případ se týkal devatenáctiletého účetního. Vzhledem ke svému povolání musel tento mladý muž pravidelně chodit do skladu. Kdykoliv tam přišel, padaly různé předměty z polic, přičemž některé padaly častěji než jiné. Badatelé vytvořili experimentální situace, při kterých mohli sledovat pohybující se předměty. V mnoha případech sledoval alespoň jeden z nich očima mladého muže právě ve chvíli, kdy se předměty pohybovaly. Nikdy však nedokázali spatřit předměty samy přesně v tom okamžiku, kdy padaly - padaly buď těsně předtím, než se rozhodli je sledovat, anebo těsně potom. Z toho by se dalo dospět k závěru, že tentýž zdroj vědomí, který předměty pohyboval, si byl také vědom úmyslu pozorovatelů a předvídal jejich činnost způsobem, který byl naprosto výjimečný.

## Neidentifikované létající předměty

Mezi nejrozporuplnější psychoidní prožitky v moderní době musíme zařadit i neidentifikované létající objekty (UFO). Od roku 1947, kdy o nich poprvé referoval civilní pilot Kenneth Arnold v blízkosti hory Mount Rainier, ohlásilo jejich výskyt nesčetné množství osob po celém světě. Někteří hlásili, že je sledovali za denního světla, kdežto jiní pozorovali podivná světla v temnotách noci. Někteří tvrdili, že sledovali i přistání cizích kosmických lodí. Jiní vyprávěli o tom, že s mimozemšťany komunikovali, nebo že byli vzati na palubu kosmických lodí, kde byli podrobena různým druhům vědeckého výzkumu. Zájem veřejnosti o zprávy o UFO byl dostatečným podnětem k tomu, aby americké vojenské letectvo provedlo rozsáhlý výzkum pod vedením zvláštní komise na Kolumbijské univerzitě. Závěr této studie byl negativní a připisoval většinu zpráv o UFO lidem s duševními poruchami nebo „chybnému výkladu“ snadno vysvětlitelných příčin, jako jsou meteorologické balony, meteory, hejna ptáků a neobvyklé odrazy světla. Tento výzkum neuspokojil ani seriózní badatele, ani veřejnost. Vládní zprávy potvrzují skutečnost, že hlavním cílem těchto studií bylo zabránit panice občanů z možnosti návštěvy mimozemšťanů. Jiný materiál

odhaluje, že vojenské letectvo příležitostně samo dalo do oběhu pověsti o UFO, aby tím zamaskovalo nehody svých vlastních pokusných prototypů letadel. I když se ukázalo, že mnohé zprávy o UFO byly podvody, chybný výklad mnohem snadněji vysvětlitelných jevů anebo maskování tajného výzkumu, přicházejí i nadále hlášení od lidí, kteří jsou spolehlivými svědky - od lidí vzdělaných, vyškolených, emocionálně stabilních a inteligentních. Dostatečné množství hlášení tohoto typu by nás mělo přesvědčit, že kontroverze okolo UFO není zdaleka uzavřená a že si zasluhuje dalšího zkoumání. Diskuse v této oblasti se většinou omezuje na otázku, zdali naši planetu někdy navštívily skutečné kosmické lodi z jiné části vesmíru. Zdá se však, že situace je mnohem komplikovanější. Mnohé zážitky UFO mají zjevně psychoidní povahu, což znamená, že nejsou pouhými halucinacemi, ale nejsou ani „reálné“ v běžném slova smyslu. Je docela možné, že představují podivné hybridní jevy, kombinující prvky duševního života a fyzikálního světa. Tím by se samozřejmě velice ztížilo jejich studium pomocí tradičních vědeckých metod, jež spočívají v přísném dělení na reálné a nereálné události, či na materiální a psychické jevy. Vyčerpávající a přiměřené studium těchto možností by muselo zahrnovat současné zkoumání jak fyzických důkazů, tak i psychologických perspektiv, které se vynořují z moderního výzkumu vědomí a z nové fyziky. Jak jsme poznamenali již dříve, setkání s cizími bytostmi, vize fyzických či metafyzických kosmických lodí a mimozemská cestování byla hlášena v průběhu celých lidských dějin. C. G. Jung, který se o UFO velice zajímal, napsal fascinující knihu s názvem *Létající talíře - moderní mýtus věci spatřených na obloze*. Tato kniha se zakládá na pečlivé historické analýze legend o létajících kotoučích a zjeveních v průběhu věků, z nichž mnohé vyvolaly masovou hysterii. Jung došel k závěru, že jevy UFO mohou být archetypálními vizemi, které mají svůj původ v kolektivním nevědomí. Většina zážitků UFO se pojí s obrazy světla nadpřirozeného jasu, obdobně jako u mystického stavu vytržení. Popisy mimozemských návštěvníků, cizích měst a kosmických lodí mají dozajista paralely ve světové mytologii, a lze je tedy snadno vysvětlit jako součást kolektivního nevědomí. To je však pouze jeden aspekt tohoto problému. To, co nás zajímá v našem současném kontextu, je skutečnost, že v mnoha případech zanechaly UFO po sobě fyzický důkaz, což je spojuje s oblastí konvenční reality. Právě tento aspekt dává modernímu jevu UFO jasně psychoidní charakter. Povaha tohoto důkazu je často nejednoznačná a je tedy otevřena různým výkladům. Zdá se však, že právě tato rozmarná, hravá a takřka šibalská povaha některých výskytů UFO je vysoce charakteristická pro psychoidní jevy, spíše než aby sloužila jako argument proti skutečnosti jejich výskytu. Mnozí čtenáři si jistě vzpomenou na zprávu, podle níž před několika lety kapitán a posádka japonského obřího tryskového letadla typu Boeing 747 pozo-rovali UFO nad Aljaškou. Celá posádka viděla, jak se paralelně s jejich letadlem pohybuje kosmická loď. Přesně ve stejnou dobu zaregistrovala pozemní radarová stanice neidentifikovaný předmět na místě, které posádka označila. Později, když se tato senzační zpráva dostala na první stránky novin po celém světě, byl radarový operátor natolik vyveden z míry, že změnil svou zprávu a oznámil, že po bližším zkoumání se zjistilo, že obraz neidentifikovaného létajícího předmětu byl ve skutečnosti technickým artefaktem. Tento podivný omyl zkušeného operátora a jeho záhadná synchronicita s tím, co viděla školená posádka, jsou pro psychoidní jevy charakteristické. Zmatek kolem UFO se také odráží v přístupu veřejných sdělovacích prostředků, včetně sovětské tiskové agentury TASS, který osciluje mezi senzačními zprávami o jejich výskytu a popíráním hodnověrnosti příslušných pozorování. Kontroverzní fyzické důkazy existence UFO zahrnují stopy na zemi, spálenou půdu na ohlášených místech přistání, materiály, jež nelze chemickou analýzou identifikovat, fotografie a amatérské filmy, stigmatoidní známky na těle osob, jež byly údajně uneseny, záhadná zmrzačení dobytka a podobně. Porovnávali-li zprávy lidí, kteří tvrdí, že byli uneseni UFO, zjistíme překvapivou shodu v tom, jak popisují cizí formy života a určité symboly, s nimiž se během kontaktu setkali. Byly zjištěny pozoruhodné shody, dokonce i v těch zprávách o únosech, kdy dotyčné osoby neměly před touto událostí žádné znalosti či zájem o UFO. V následném výzkumu byli lidé, kteří prožili tato blízká setkání, hypnotizováni a studováni psychiatry. Hypnóza byla použita k tomu, aby odstranila ztrátu paměti, kterou mnozí údajně unesení zjevně trpěli. V mnoha případech se nezávislá hlášení několika nezávislých svědků o téže události plně shodovala a vzájemně do sebe zapadala. Jedním z nejlépe dokumentovaných případů tohoto typu je studium Andreassonovy rodiny, popsané v knize Raymonda Fowlera *Případ Andreassonových*. Tento výzkum byl veden na doporučení dnes již zesnulého odborníka na UFO dr. Allena Hynka. Byl vytvořen tým badatelů, zahrnující mimo jiné bývalého člena Bezpečnostní služby amerického vojenského letectva Raymonda Fowlera a

ředitele Ústavu pro hypnózu v Nové Anglii dr. Harolda Edelsteina. Rozsáhlý výzkum používal regresivní hypnózu, psychiatrická vyšetření a testy, povahové studie, analýzu meteorologických hlášení a elektronické analytické testy stresu (tzv. testy detektorem lži). Badatelé porovnávali nezávislé zprávy hlavní protagonistky Betty Andreassonové, její nejstarší dcery Betty a několika dalších členů rodiny. Závěr zprávy o 528 stranách vyzněl v tom smyslu, že z vyšetřování vyplývá, že svědkové o svém prožitku vypovídali pravdu. Podle této zprávy došlo k pozorování UFO jedné tmavé lednové noci v roce 1967. V onu noc zalilo zahradu Andreassonova domu pulzující světlo. Několik devadesáticentimetrových humanoidních tvorů s nadměrnými hruškovitými hla-vami, mongoloidními rysy a párem velkých panoramatických kočičích očí vešlo do domu. Po krátké telepatické výměně myšlenek byla Betty přenesena sacím mechanismem do nitra kosmické lodi. Tam byla podrobena bolestivému vyšetřování, jež zahrnovalo i vpichování dlouhých stříbrných jehel do chrípí a do břišní dutiny. Pak ji odtransportovali do cizího světa s podivnou architekturou a krajinou. Její prožitek vyvrcholil setkáním s obrovskou archetypální sochou ptáka obklopeného plameny, připomínajícího legendárního fénixe. Obzvláště zajímavým aspektem zprávy je to, že Betty měla umělecké schopnosti a dokázala zachytit v obrazech mimozemšťany, vnitřek kosmické lodi, stavby cizího světa a fénixe, které v průběhu těchto událostí viděla.<sup>7)</sup> Jacques Vallée, zkušený astrofyzik a badatel v oboru UFO, studoval toto téma a publikoval o něm takřka dvě desetiletí. Jeho vlastní názory na povahu těchto jevů se vyvinuly z jeho osobních prožitků, počínaje pozorováním na observatoři ve Francii, kde v té době pracoval, přes zkoumání fotografií pořízených jinými osobami až po vlastní rozhovory s lidmi, kteří oznámili „blízká setkání“. Jeho závěry podporují názor, že většina výskytů UFO odpovídá tomu, co zde nazýváme psychoidními prožitky. Na základě mnohaletého intenzivního výzkumu Vallée nedávno dospěl k závěru, že alespoň některé UFO mají fyzickou realitu, avšak současně se pojí s ne-obvyklými vnitřními prožitky na straně těch, kteří tato pozorování oznámili. Usuzuje z toho, že kosmické lodi přicházejí z „jiných dimenzí“ prostoru a času, které koexistují s naším vlastním vesmírem, a nemusí být „mimozemské“ v obvyklém slova smyslu. Vallée uvažuje nad tím, že cizí inteligence, která produkuje a ovládá UFO, může být schopna manipulovat prostor a čas způsoby, jež si dnes ještě nedokážeme představit. Je možné, že stav vědomí pozorovatele umožňuje, aby UFO vstoupily do jeho dimenze prostoru a času a staly se viditelnými. UFO však nejsou výplodem pozorovatelovy představivosti - obdobně jako Jungovi duchovní průvodci existují zcela nezávisle na našem vědomí. Jinými slovy „mimozemšťané“ nejsou plody naší vlastní fantazie, ale spíše využívají našeho vědomí jako dvířek do naší každodenní úrovně reality. Při studiu jevu UFO se i ti nejserióznější badatelé setkávají s výzkumnými problémy, které pravděpodobně v našem současném stavu poznání nemají žádná řešení. Na základě našich dnešních znalostí o vesmíru se zdá být vysoce nepravděpodobné, že na jiných planetách naší sluneční soustavy existuje život; mimo-zemšťané by tak museli přicestovat ze vzdálenosti mnoha světelných let. Museli by ovládat techniku, o jaké se nám dnes ani nezdá. Buď by jejich kosmické lodi musely dosahovat rychlosti vyšší, než je rychlost světla, což se dnes považuje za nemožné, nebo by museli být schopni uniknout dimenzím časoprostoru tak, jak ho známe. Museli by cestovat hyperprostorem, anebo by museli přicházet ze zcela jiných dimenzí času a prostoru (mezidimenzní cestování). Existuje-li někde ve vesmíru civilizace, která je natolik technicky vyspělá, pak můžeme také předpokládat, že její příslušníci by mohli využívat individuálního i trans-personálního vědomí způsoby, které nám jsou naprosto neznámé. V takovém případě by pak bylo zcela možné, že jejich návštěvy v našich vlastních dimenzích reality by se nám jevily jako živé fantazie, archetypální jevy nebo vizionářské prožitky. Dokonce bychom pak mohli předpokládat, že pokud by měli důvod maskovat své návštěvy, pak by mohli mít i metody k vytváření úmyslných paradoxů v oblasti UFO, aby tak vyvolali zmatek či nedůvěru. To vše přináší fascinující problém: Jestliže UFO skutečně existují a jsou produktem vyspělé techniky, kterou zde popisujeme, pak se ocitáme tváří v tvář sbíhání nebo i splynutí dvou oblastí, které jsme vždy považovali za opačné póly racionálního světa vyspělé techniky a iracionálního světa fantazie. Z našeho současného hlediska bychom již nebyli schopni mezi oběma těmito světy rozlišovat. Meziplanetární lety tohoto rázu a dosahu by naznačovaly konečný triumf racionality a vědy - úžasný úspěch pro jakoukoliv životní formu. Současně bychom však prožívali důsledky tohoto úspěchu jako jevy, které obvykle spojujeme se světem magie a mýtů - s předracionálními mentálními pochody primitivních kultur, s tvůrčí představivostí umělců a s halucinacemi psychiatrických pacientů. Zdálo by se, že se v těchto prožitcích uzavírá kruh, v němž se kosmické vědomí, které dosáhlo konečné hranice materiální



evoluce, navrácí ke svému původnímu zdroji.

## Vítězství psychiky nad hmotou - úmyslná psychokineze

U některých psychoidních jevů se zdá, že změny v konvenční realitě jsou důsledkem vědomého úmyslu jednotlivců či určitých lidských skupin manipulovaly události ve fyzickém světě. Je důležité zdůraznit, že tato forma psychoidních jevů zvaná „úmyslná psychokineze“ funguje bez jakéhokoliv fyzického zásahu. K fyzickým změnám dochází pouze tím, že si někdo přeje, aby se staly, nebo prováděním určitých symbolických či rituálních aktů, které nemají žádnou běžně chápanou příčinnou souvislost s vyžadovaným výsledkem. Rituální činnosti s cílem ovlivnit vnější události se v předindustriálních kulturách prováděly po staletí, a popisy jevů, kdy převládá psychika nad hmotou, jsou hojné v duchovní i okultní literatuře všech dob. Tradiční věda však vždy odmítala a systematicky popírala schopnost lidského vědomí přímo působit na hmotu - i přes významné důkazy z moderního parapsychologického výzkumu a z kvantové fyziky.

## Antropologové a obřadní magie

Antropologové studující domorodé kultury sledovali a popisovali po mnoho desetiletí důmyslné obřady k přivolání deště, zajištění úspěšného lovu či dobré úrody a k dosažení jiných praktických cílů. Tito antropologové často vyjadřovali překvapení, když zjistili, že tyto národy projevovaly „dvojitou logiku“ - vykazovaly vysokou inteligenci, znalost a vynalézavost při lovu, rybaření či zemědělství, a přesto pociťovaly nutnost provádět také rituály, které se lidem ze Západu jevily jako zbytečné, pověřivé a dětinské. Pouze ti, kteří se již v dostatečné míře seznámili s mimořádnými stavy vědomí, chápou, že tato „dvojitá logika“ se vztahuje ke dvěma různým úrovním reality: výroba nástrojů a ovládnutí konkrétních dovedností se pojí s materiálním světem, kdežto rituální život uznává a vztahuje se na archetypální dynamiku transper-sonální oblasti. Povahu těchto dvou domén a jejich vzájemné vztahy není moderní věda ani zdaleka schopna jasně pochopit, i přes společné úsilí mnoha vědců a filozofů. Ve své knize *Vášeň západní mysli* (The Passion of the Western Mind) nashromáždil Richard Tarnas přesvědčivé důkazy o tom, že tento problém byl v posledních dvou a půl tisíci letech v centru pozornosti evropské filozofie. Představa bubnování, zařikávání a tance s cílem přivolat déšť se může většině obyvatel Západu 'zdat na první pohled absurdní. Přesto však ti z nás, kteří měli osobní zkušenost s těmito rituály, byli jejich výsledky znovu a znovu ohromeni. Zesnulý Joseph Campbell, muž vynikající inteligence a vzdělání, často vyprávěl příběh o tom, jak se zúčastnil indiánského dešťového rituálu na jihozápadě Spojených států. Když obřad začal, cítil pobavení i trochu cynismu, neboť obloha byla jasná a v dohledu nebyl ani jediný mráček. K jeho překvapení však během obřadu zakryla celou oblohu těžká oblaka a den skončil průtrží mračen. Zdálo se, že Indiány to ani v nejmenším nepřekvapilo; vzhledem ke svým dřívějším zkušenostem s těmito rituály zcela samozřejmě očekávali, že obřad bude úspěšný. Během dvouletého katastrofického sucha v Kalifornii jsem spolu s Christinou vedl měsíční seminář v Esalenském ústavu v Big Suru. Na žádost celé skupiny se stoletý huicholský šaman Don José Matsuwa z Mexika, který patřil mezi hosty semináře, uvolil provést dešťový obřad. Na závěr celonočního rituálu začalo drobně pršet. Byli jsme tímto neočekávaným výsledkem nesmírně nadšeni, ale Don José nedal najevo žádné známky překvapení. Usmál se a řekl: „To je *kupuri* (požehnání bohů); to se děje zcela pravidelně.“ Když jsme pak sestupovali k oceánu nabídnout závěrečnou oběť, sprška se změnila v prudký liják, který trval šest hodin. Neznamená to samozřejmě, že Don José tento déšť vyvolal, ale obdobné zvláštní synchronicity musí doprovázet značný počet takovýchto obřadů. Je nemyslitelné, že by tolik kultur pokračovalo po staletí v provádění dešťových ceremoniálů bez nějakých statisticky významných výsledků. Také pro šamana by bylo obtížné zachovat si svou pověst a postavení v případě dlouhé série neúspěchů. Totéž platí i o spirituální léčbě. Západní odborníci obvykle neberou vážně zprávy antropologů o terapeutických úspěších léčivých rituálů a praktik, prováděných v předindustriálních kulturách. Připisují údajná zlepšení magickému myšlení, sugesci a důvěřivosti domorodců. Srovnávací studie terapeutických účinků západního lékařství a různých domorodých léčitelských obřadů však přinesly některé zajímavé výsledky. Tak například na jihu Spojených států, zvláště na Floridě, ukázalo studium kubánských a dalších jihoamerických přistěhovalců, že prastaré karibské léčitelské systémy dosáhly v mnoha případech lepších výsledků než západní psychiatrie a lékařství. Navíc se

zdálo, že *curanderos* (šamanští léčitelé) dobře znali možnosti i meze domorodých léčitelských praktik a odka-zovali pacienty s určitými problémy na americké lékaře. I když by člověk normálně očekával úspěšné výsledky šamanských metod pouze u osob s emočními a psychosomatickými poruchami, zdá se, že některé spirituální přístupy jsou schopné ovlivnit i vážné zdravotní problémy. Měl jsem v minulosti těsný osobní kontakt s badateli, kteří měli zřejmě dobrou vědeckou pověst - s lidmi jako Walter Pahnke, Andrija Puharich a Stanley Krippner - a kteří studovali a zaznamenávali na film práci psychických chirurgů v Brazílii a na Filipínách, a to, co viděli, na ně udělalo hluboký dojem. Nevzdělaný brazilský sedlák Ze Arrigo, zvaný také „chirurg s rezatým nožem“, prováděl denně stovky úspěšných operací bez dezinfekce a anestetik. Řezy uzavíral jednoduše tak, že prsty přiložil oba okraje rány k sobě. Když operoval nebo předepisoval léky, o kterých neměl žádné intelektuální znalosti, pociťoval, že ho vede duch „Fritze“, zesnulého německého lékaře z Heidelbergu. O Tonym Agpoovi a dalších psychických chirurzech z Filipín bylo známo, že prováděli chirurgické zákroky bez jakýchkoliv nástrojů, prostě tím, že vsunuli ruce do pacientova těla. Těmto operacím byla již přítomna řada lidí a byly opa-kovaně nafilmovány. Podrobné studium jednoho políčka filmu za druhým ne-odhalilo žádné eskamotérské kousky ani podvod. V některých případech byly úspěšné výsledky potvrzeny západními fakultními nemocnicemi včetně případu nádoru na hypofýze u člověka, kterého osobně znám. Současně však - v plném souladu s ošidnou povahou psychoidních jevů - ukázala laboratorní analýza některých vzorků tkání, údajně odstraněných z těl pacientů během těchto operací, že pocházejí ze zvířat. Skutečnost, že v této oblasti dochází k prokazatelnému vyléčení, ukazuje, že přinejmenším existují spojení mezi vědomím a fyzickým světem, které teprve teď začínáme zkoumat a chápat. Na opačném konci spektra najdeme záporné účinky čarování a „zaklínání“, které studovali a popsali mnozí antropologové i na Západě školení lékaři. Mezi antropology je například dobře známo, že jednotlivci v domorodých kulturách, které kmenoví kouzelníci očarovali, mají sklon vážně onemocnět či dokonce zemřít. Existují případy, kdy lidé očarovaní tímto způsobem zemřeli, i když byli odloučeni od svého kulturního prostředí a umístěni do západních nemocnic. Ně-ktelé z těchto případů byly publikovány v Austrálii a v Africe, kde se mísí domorodé a západní vlivy. Jeden slavný západní badatel, Walter B. Cannon, který si získal světový věhlas svými průkopnickými studiiemi stresu, se zabýval skutečností, že vážné choroby a dokonce i smrt lze vyvolat domorodým očaro-váním či jinými čistě psychickými pochody, a považoval toto téma za hodné seriózního výzkumu. Pravděpodobně nejzajímavější zpráva týkající se očarování byla otištěna v časopise *Johns Hopkins Medical Bulletin* koncem šedesátých let. Článek popisuje mladou ženu z Floridy, kterou při narození očarovala její porodní bába. V den, kdy se tato žena narodila, byla tato porodní bába při porodu tří holčiček a před-pověděla, že všechny zemřou - jedna před dosažením 19, druhá 21 a třetí 23 let. Když první mladá žena skutečně zemřela při autonehodě před svými narozeninami tak, jak jí bylo předpovězeno, strávila druhá celý den svých jedena-dvacátých narozenin zamčená doma, aby byla v naprostém bezpečí. Večer, když si byla jistá, že už jí nic nehrozí, šla do baru oslavovat, že se jí nic nestalo. Došlo tam k přestřelce a usmrtila ji náhodně odražená kulka. Třetí mladá žena, vyděšená zlověstným vyplněním prvních dvou proroctví, začala churavět. Byla přijata do fakultní nemocnice Johnse Hopkinse, kde zemřela před svými tříd-vacátými narozeninami přes všechnu snahu personálu zachránit jí život. Pitva nedokázala odhalit dostatečné lékařské zdůvodnění její smrti. Dalším zajímavým jevem, zdokumentovaným antropology, je zřejmá nezra-nitelnost účastníků v rituálech, kde dochází k určitým druhům extatických stavů. Tak například film, který natočila Elda Hartleyová na Báli, ukazuje extatiky, kteří se válejí ve skleněných střepech a šplhají po žebřících, které mají místo příček ostré meče, aniž by utrpěli jakákoliv tělesná poranění.<sup>81</sup> Zúčastnil jsem se brazilského rituálu Umbanda v Rio de Janeiru, při kterém účastníci zkonzumo-vali několik litrů silného destilátu zvaného (aquavit), kdy prožívali posedlost božstvy. Když se za několik minut probrali z transu, neprojevovali absolutně žádné známky opilosti. To je jeden z jevů, které se pravidelně odehrávají v ji-hoamerických a karibských vuduistických rituálech. Jevy obdobné těm, které jsme popsali výše, byly pozorovány v mnoha dalších kulturách po celém světě. V posledních letech byl jeden jev tohoto typu pro západní myšlení demyto-logizován. Popisy obřadů, při kterých účastníci kráčejí bosí několik metrů po rezavém uhlí o teplotě dosahující 650 až 760 stupňů Celsia, byly kdysi na Západě zavrhovány jako nepodložené smyšlenky. Koncem osmdesátých let tohoto století však byla chůze po žhavém uhlí přenesena z Indonésie do Spojených států a rychle se stala hitem Nového věku. Od té doby to dokázaly v této zemi zopakovat desetitisíce lidí a popáleniny jakéhokoliv druhu

byly spíš výjimkou než pravidlem. Ať už lze chůzi po uhlicích vysvětlit přirozeným způsobem či ne, tento příklad jasně ukazuje, že to, jak naše kultura chápe, co je a co není možné, ponechává dostatek prostoru pro další rozšiřování.

## Nadpřirozené síly jogínů (sidhi)

Východní duchovní literatura, zvláště hinduistická, buddhistická a taoistická, naznačuje, že v pokročilých fázích duchovní praxe adepti často vyvinou výji-mečné schopnosti, z nichž některé jasně patří do oblasti nadpřirozena či zázraků. Mezi tyto schopnosti patří výjimečné ovládnutí fyziologických funkcí, které jsou normálně řízeny autonomní nervovou soustavou a o nichž západní neurofyziologové jsou přesvědčeni, že jsou zcela mimo naši vědomou kontrolu. Indičtí *jogíni* dokáží přerušit arteriální i venózní krvácení, zastavit srdce, žít bez potravy a dokonce i přežít bez kyslíku. Himalájští poustevníci dokáží dlouhou dobu me-ditovat a sedět přitom nazí na ledu a sněhu. Tibetské tantrické cvičení známé jako *tum-mo* dokáže během krátké doby vyvolat překvapivé zvýšení tělesné teploty. Člověk, který tuto metodu provádí, dokáže sedět na ledu a sněhu a vydávat přitom tolik tělesného tepla, že to postačí na vysušení mokřých prostěradel, do nichž je zabalen. Stejně jako zprávy o chůzi po rezavém uhlí přijímali západní vědci také popisy těchto činů s jistou skepsí, i přesto, že indičtí badatelé publikovali studie ověřující mnohá z těchto tvrzení. V posledních dvou desetiletích se však prováděly na Západě v této oblasti významné pokusy, a zprávy o nich podávali vědci s vy-nikající pověstí. Některé z nejlepších studií tohoto typu vznikaly v laboratořích proslulé Menningerovy nadace ve městě Topeka v Kansasu. Počátkem 70. let zde začali lékaři Elmer a Alyce Greenovi zkoumat tato prastará tvrzení a měřit a dokumentovat účinky duchovních praktik. Jejich výzkum představuje jedineč-nou kombinaci hluboké znalosti transpersonální oblasti, nejmodernější elektro-nické techniky a rigorózních západních výzkumných metod. Jedním z prvních subjektů Greenových byl indický jogín Svámí Ráma. Svámí dokázal v laboratorních podmínkách během několika minut dosáhnout rozdílu teploty zhruba šesti stupňů Celsia mezi dvěma termistory připevněnými na levou a pravou stranu jeho dlaně. Při jiných testech zaměřených na kardiiovaskulární soustavu Svámí Ráma dokázal zpomalit své srdce z 93 tepů za minutu během několika vteřin na něco málo přes šedesát tepů. Při obzvláště dramatickém testu doslova zastavil průtok krve srdcem po dobu 16 sekund tím, že vyvolal fibrilaci srdeční komory o frekvenci zhruba 306 tepů za minutu. Okamžitě po tomto pokusu se jeho srdeční tep navrátil k normálu, Svámí byl plně při vědomí a smál se a vtipkoval s badateli. Kromě ovládnutí srdečního tepu, průtoku krve a tělesné teploty vlastní vůlí provedl Svámí Ráma ještě řadu dalších ukázek pro členy výzkumné skupiny Greenových. Při jednom přísně kontrolovaném pokusu, kdy byl zahalen a zamaskován tak, aby nebylo pochyb o tom, že nemůže používat dech k provedení experimentu, dokázal Svámí pohybovat střelkou přístroje podobajícího se kompasu, jenž byl od něho vzdálen několik desítek centimetrů, a to pouhou silou své vůle. Tento pokus zopakoval dvakrát a pokaždé vychýlit střelku o deset stupňů. Svámí Ráma také dokázal během několika minut, že ve velkých svalech jeho těla vznikly cysty, které nechal během stejně krátké doby opět zmizet. Jedna z cyst byla vyříznuta a lékařsky prozkoumána. Svámí tvrdil, že je velice snadné manipulovat „měkkou tkáň“ těla a že silou mysli lze tvořit a opět nechávat mizet i nádory. Při předvádění v Chicagu dokázal publiku zviditelnit jemnohmotnou energii svých čaker; tento jev dokumentuje několik fotografií, které polaroidem pořídili účastníci. Výzkum Greenových v Menningerově nadaci pokračoval po celá dvě uplynulá desetiletí a dodnes již zahrnuje stovky subjektů, od indiánského šamana Hřmicího hromu až go řadu východních duchovních učitelů. „Západní jogín“ Jack Schwarz z Oregonu nejenže demonstroval své schopnosti přesně určit lékařskou diagnózu podle aury svých pacientů, ale prokázal také udivující schopnost ovládat činnost svých mozkových vln, proudění krve a uzdravovací pochody. Výzkumy Gree-nových v této oblasti přispěly k rozvoji technik biologické zpětné vazby (bio-feedback), které napomohly tisícům lidí zbavit se trvale migrén, určitých typů poruch oběhového systému včetně vysokého krevního tlaku, a dokonce i epilepsie. Možnost kontroly mnoha mimovolních funkcí (v lékařství se tomu nyní říká biofeedback - biologická zpětná vazba) již západní věda přijala. V důsledku toho už vědci nepovažují tento jev za nemožný, ale diskutují o něm v kontextu biomedicínského modelu - s výjimkou některých extrémních forem, jako je život bez potravy a kyslíku, kde pochybnosti přetrvávají. Jiná tvrzení o nadpři-rozených silách (*sidhi*) jogínů však i nadále provokují tradiční vědu. Patří mezi ně schopnost zhmotňovat a odhmotňovat různé předměty a dokonce i své vlastní tělo, pohybovat fyzickými

předměty silou mysli, promítat se vlastní vůlí do vzdálených míst, objevovat se na dvou místech současně (tzv. bilokace) a levitace. Existenci těchto zdánlivě nemožných jevů musí ještě budoucí výzkum buď potvrdit nebo vyvrátit. Vzhledem k objevům v kvantové fyzice, týkajících se vztahu mezi vědomím a hmotou, se však už ani tyto jevy nezdaří být tak absurdní, jak tomu bylo kdysi.

## Laboratorní výzkum psychokineze

Neustále přibývá údajů, čerpaných z moderních a vědecky ověřených experimentů, jež potvrzují existenci psychokineze - tato zjištění však i nadále zůstávají předmětem sporů. Je tomu tak proto, že dokonce i ten nejpečlivější a nejpedantnější výzkum se v současnosti setkává se silným odporem, jakmile se zdá, že podporuje existenci „supernormální“ reality, tedy takové, která neodpovídá newtonovskému modelu. Psychokineze byla zdokumentována v nesčetných laboratorních pokusech, při kterých metodologie sahala od jednoduchého zařízení na vrhání kostek až po zařízení využívající emise elektronů při radioaktivním rozpadu, složité elektronické aparáty a moderní počítače. Proběhly i úspěšné experimenty s živými cíli - například pokusy psychokineticky léčit zvířata, rostliny, tkáňové kultury a enzymy, a dokonce i zastavit a znovu aktivovat srdce žáby, jež bylo vyjmuto z jejího těla. Obzvláště zajímavá byla práce s mimořádně nadanými jedinci, jako například s Ruskou Ninou Kulaginovou. V laboratorních podmínkách prokázala schopnost pohybovat makroskopickými předměty pouhou koncentrací vůle.<sup>9)</sup> Při jiné laboratorní demonstraci dokázal Američan Ted Serios promítat své mentální obrazy na film v kameře, který po vyvolání poskytl zřetelné fotografie scén, jež měl ve své mysli.<sup>10)</sup> Jedním z nejrozpornějších jevů tohoto typu bylo psychokinetické ohýbání lžiček a jiných kovových předmětů, které do Spojených států zavedl izraelský jasnovidce a psychokinetik Uri Geller. Události obklopující jeho demonstrace jako by obzvláště výrazně dokazovaly ošidnou povahu psychoidních fenoménů, o které jsem hovořil již dříve. Přestože byl Geller schopen při některých seancích těch nejpřekvapivějších výkonů, při jiných byl přistižen, jak podvádí. Existuje řada historek popisujících, jak elektrické přístroje, které laboratoř používala k zaznamenání experimentálních dat, často v kritickém okamžiku selhaly, nebo jak docházelo k tomu, že se významné jevy děly mimo dosah kamer, připravených dokumentovat jeho činnost. Přestože byly vlastní psychokinetické schopnosti Uriho Gellera uvedeny ve značnou pochybnost, děti ve Spojených státech, Evropě i Japonsku, které inspirovala jeho televizní vystoupení, dokázaly umění ohýbat lžičky zvládnout. I přes všechny zmatek, který Uriho Gellera obklopoval, je těžké si představit, že by všechno, co bylo spojováno s jeho případem, bylo výsledkem podvodů a obratných triků. Rád bych se zde zmínil o jedné historce, která ilustruje typ problémů, s nimiž se badatelé střetávají ve snaze zdokumentovat jevy tohoto druhu. Můj bratr Pavel, který je psychiatr a žije v Kanadě, pracoval na McMastersově univerzitě v Hamiltonu. Před lety byl požádán, aby se jako profesionální svědek zúčastnil setkání Uriho Gellera s kanadskými novináři. V jednu chvíli byl Geller vyzván, aby uhádl a reprodukoval jednoduché kresby, které novináři nakreslili na malý kousek papíru a pak vložili do zapečetěné obálky. I když se Uri snažil, v tomto pokusu neobstál. V tom okamžiku začal však mít můj bratr živé mentální obrazy a dokázal tento úkol splnit místo něho. Musím zdůraznit, že můj bratr se nepovažuje za jasnovidce a před setkáním s Gellerem nikdy nic podobného nedokázal. Sám měl pocit, jako by se z Uriho přeneslo na něj jakési energetické pole.

## Neprozkoumané území

Tuto kapitolu o psychoidních zážitcích můžeme uzavřít tak, že odkazy v mystické literatuře, pozorování v moderním výzkumu vědomí i laboratorní údaje nashromážděné ve Spojených státech, v bývalém Sovětském svazu, Československu a jinde přesvědčivě naznačují existenci spojitosti mezi individuálním vědomím a světem hmoty, jež vážně zpochybňují chápání reality zastávané západní kulturou. Věřím, že systematické a nestranné studium psychoidních jevů a transpersonálních zážitků povede v nedaleké budoucnosti k revizi našeho náhledu na realitu, jež se svým rozsahem vyrovná kopernikovské revoluci nebo přechodu od newtonovského ke kvantově relativistickému myšlení ve fyzice.

## IV. Důsledky moderního výzkumu vědomí pro novou

# psychologii bytí

*V lidských záležitostech existují období vnitřních i vnějších odhalení, kdy se zdá, že se v duši násilím otvírají nové hlubiny, kdy se nové potřeby rozvíjejí ve velkém počtu lidí a kdy se žijí po novém a nedefinovaném dobru. Existují období, kdy ... odvážit se je nejvyšší moudrostí.*

*William Ellery Channing*

## 11. Nové perspektivy chápání reality a lidské povahy

*Člověk na rozdíl od kterékoliv jiné věci ve vesmíru, ať organické či neorganické, přerůstá své dílo, stoupá po schodišti svých koncepcí, vynořuje se před svými úspěchy.*

*John Steinbeck*

Nová vize lidské psyché, popsaná v této knize, má dalekosáhlé důsledky nejen pro každého z nás jako jednotlivce, ale i pro odborníky v psychiatrii, psychologii, psychoterapii a lékařství. Může také pomoci otevřít nové rozsáhlé oblasti ke studiu dějin, srovnávacího náboženství, antropologie, filozofie a dokonce i po-litiky. Důkladná studie všech důsledků této práce v podstatě na každou oblast lidského zkoumání by si samozřejmě vyžadovala několik svazků. Lze však stručně naznačit alespoň některé z nejdůležitějších oblastí, ovlivněných tímto novým chápáním lidského vědomí. Pro zjednodušení se můžeme na tento dopad podívat z hlediska čtyř následujících kategorií:

1. Lidské vědomí a jeho vztah ke hmotě,
2. Povaha citových a psychosomatických poruch,
3. Psychoterapie a léčebné praktiky,
4. Kořeny lidského násilí a současná globální krize.
5. Lidské vědomí a jeho vztah ke hmotě

Karteziánsko-newtonovská věda pohlíží na hmotu jako na základ vesmíru. Vědci, kteří lpějí na tomto systému myšlení, zobrazují vědomí jako produkt fyziologických pochodů, probíhajících v mozku. Z takovéto perspektivy je vědomí každého z nás uvězněno uvnitř naší lebky, absolutně oddělené od vědomí ostatních lidí. Tradiční věda rovněž pohlíží na vědomí jako na výlučně lidský fenomén a má sklon považovat i ty nejvyšší mimolidské formy života jen za něco málo víc než nevědomé stroje. Pečlivé studium zážitků, které nám jsou dostupné prostřednictvím mimořádných stavů vědomí, zvláště prožitků transpersonální povahy, však předkládá dostatek důkazů o tom, že tyto staré definice vědomí jsou neúplné a nesprávné. I když se může zdát, že obraz, podle něž je lidské vědomí uloženo uvnitř lebky, je pravdivý tam, kde jde o každodenní stavy vědomí, nedokáže vysvětlit, co se děje, jakmile vstoupíme do změněných stavů vědomí, jako jsou transy a spontánní psychospirituální krize nebo stavy pozorované při meditaci, hypnóze, psychedelických sezeních a prožitkové psychoterapii. Překvapivě široké spektrum zážitků, jež nám jsou za těchto podmínek dostupné, jasně naznačuje, že lidská psyché má schopnost překonat to, co obvykle považujeme za absolutní omezení prostorem a časem. Moderní výzkum vědomí odhaluje, že naše psychika nemá žádné reálné a konečné hranice - naopak, jsme součástí nekonečného pole vědomí, které zahrnuje vše, co existuje v rámci časoprostoru i mimo něj, a v realitách, které ještě čekají na prozkoumání v budoucnosti. Naše nejnovější výzkumy ukazují, že lidské vědomí je zprostředkováno mozkem a operuje v úzké souvislosti s ním, že však v mozku nevzniká, ani na něm není absolutně závislé. Vědomí je zcela jasně schopné provádět mnoho výkonů, které lidský mozek a smyslové orgány dělat nedokáží. Podezření, že tomu tak je, se neomezuje jen na transpersonální psychologii; vyjádřil je již jeden z otců moderního výzkumu mozku, neurochirurg Wilder Penfield. Ke konci svého života napsal knihu *Záhada mozku* (The Mystery of Mind) v níž shrnul svá pozorování týkající se vztahu mezi lidským mozkem a vědomím. Prohlásil, že jako neurochirurg zastává názor, že vědomí nemá

svůj zdroj v mozku. Pozdější výzkumy vědomí a hlavně thanatologie při svém studiu prožitků blízkosti smrti přinesly pro Penfieldův postoj přesvědčivé důkazy. Nová vědecká zjištění začínají potvrzovat víru tisíce let starých kultur a ukazují, že naše individuální psyché se při pečlivé analýze zdá být projevem kosmického vědomí a inteligence, která prostupuje veškerým bytím. S tímto kosmickým vědomím jsme nikdy zcela neztratili kontakt, protože jsme se od něho nikdy plně neoddelili. Tuto koncepci nacházíme nezávisle na sobě v mystických tradicích po celém světě - Aldoux Huxley ji nazval „filozofii věčna". Nové chápání lidské psyché, které naznačuje náš nejvyspělejší výzkum, překlenuje propast mezi tradiční západní vědou a moudrostí duchovních systémů, jež jsou založeny na staletích systematického pozorování vědomí. Vezmeme-li v úvahu novou kartografii, popsanou v této knize, pak se důležité kulturní jevy, jako je šamanství, východní duchovní systémy a mystické tradice světa, náhle stávají normálními a pochopitelnými formami lidského snažení spíše nežli psychopatologickými úchylnkami nebo pověřenými aktivitami, jak byly dříve chápany. Vzhledem k nové kartografii lidského vědomí začínáme na studium antropo-logů a historiků pohlížet v novém světle. Vybaveni poznáním perinatálních a transpersonálních prožitků a psychoidních jevů nacházíme nový význam v prastarých rituálech přechodu, léčitelských obřadech a starověkých mystériích smrti a znovuzrození. Jako příklad si můžeme vzít rituály přechodu, které byly významnou součástí lidského života před průmyslovým věkem; byly pořádány v době důležitých biologických či sociálních změn, jako bylo narození dítěte, obřizka, puberta, sňatek, smrt či stěhování kmene, a napomáhaly mu. Většina těchto obřadů zahrnovala změněné stavy vědomí, vyvolávané některou z mnoha metod. Zasvěcenci, kteří se těmto rituálům zúčastňovali, často měli zážitky psychické smrti a znovuzrození, stejně jako hlubokého spojení s transpersonální oblastí. Různé léčitelské obřady pro jednotlivce, celé kmeny a dokonce i pro celý kosmos také běžně používaly metody změny vědomí, jejichž prostřednictvím se navazovaly hluboké kontakty mezi účastníky a komunikace s vyššími silami přírody či vesmíru. V mnoha vyspělých kulturách lidé dosáhli obdobných prožitků tím, že participovali na posvátných mystériích smrti a znovuzrození. Jednalo se o transformační rituály založené na konkrétních mytologiích, které představovaly důležité prvky života prastarých civilizací. Například v Babylóně se rituály smrti a znovuzrození konaly ve jménu Išтары a Tammuze, v Egyptě se prováděly ve jménu Isidy a Osirise. Starověké Řecko a Malá Asie měly eleusinská mystéria, dionýské rituály, Attisova a Adonisova mystéria a jiné. Ve starověku patřily mezi zasvěcenec do těchto mystérií mnohé významné kulturní a politické postavy. Platí to o filozofech Platonovi a Aristotelovi, dramatikovi Euripidovi a vojevůdci Alkibiádovi. Ve všech těchto tradicích měli účastníci zážitky transcendence každodenních realit a prožívali reality ležící zcela mimo oblast běžného vědomí. Tradiční psychiatrie nikdy adekvátním způsobem nevysvětlila tyto formy prožitků, jejich univerzálnost a jejich kulturní i psychologický význam. Příležitost vědecky sledovat změněné stavy vědomí u lidí z naší vlastní kultury nám poskytla některé zcela nové klíče k odhalení významu prastarých metod umožňujících prožívání jiných realit. Nyní je jasné, že tyto praktiky nebyly ani patologickými jevy, ani produkty primitivní pověrčivosti - byly to spíše legitimní a vysoce propracované duchovní praktiky, které byly založeny na mnohem širším a hlubším chápání vědomí, než je to, které mají lidé lpící na karteziánsko-newtonovském modelu reality. A co víc, jakmile mají možnost prožít změněné stavy vědomí, pak i vědecky erudovaní a vysoce inteligentní lidé naší vlastní doby a kultury shledávají, že tyto zážitky na ně mají hluboký vliv, jsou osobně velmi významné a způsobují dramatickou proměnu jejich světového názoru. Jedna z nejvýznamnějších změn, které většina lidí prožívá ve změněných stavech vědomí, zahrnuje nové hodnocení úlohy spirituální dimenze ve vesmíru a v lidském životě. V tomto století akademická psychologie a psychiatrie zavrhyly spiritualitu jako výplod pověrčivosti, jako projev primitivní magického myšlení nebo jako vyloženou patologii. V novém chápání, které nám poskytl moderní výzkum vědomí v posledních několika desetiletích, však počínáme chápat, že duchovno je inspirováno a udržováno osobními perinatálními a transpersonálními zážitky, které vznikají v nejhlubších úrovních lidské mysli. Tyto vizionářské stavy mají určitou primární kvalitu, kterou C. G. Jung nazval „numinózitou", to znamená, že jsou spojeny s pocitem posvátna; zážitky tohoto druhu byly původním zdrojem všech velkých světových náboženství. Navíc je nyní zcela zřejmé, že lidské bytosti mají silnou potřebu transpersonálních prožitků a stavů, v nichž překračují své individuální totožnosti, a pocítí své místo ve větším nadosobním celku, který je věčný. Tato duchovní touha se zdá být podstatnější a silnější než sexuální pud, a není-li uspokojena, může vyústit ve vážné psychopatologické poruchy.

## Podstata emočních a psychosomatických poruch

Nové výzkumy lidského vědomí přinášejí také radikální změny v našem náhledu na duševní zdraví. Určitým historickým vývojem se z psychiatrie stala lékařská disciplína. Tento proces byl uveden do pohybu v minulém století, kdy pro některé - zdaleka ne však pro všechny - duševní poruchy byly nalezeny specifické biologické příčiny, jako jsou infekce, nádory, vrozené vady a degenerativní choroby mozku. Přestože pozdější vědecké studium neprokázalo existenci biologických příčin většiny neuróz, depresí, psychosomatických chorob a psychotických stavů, lékařství i nadále v psychiatrii dominuje, neboť objevilo způsoby jak kontrolovat symptomy mnoha duševních poruch, které nedovede vysvětlit. V současnosti sehrává biomedicínský model stále ještě rozhodující úlohu v psychiatrické teorii, klinické praxi, vzdělávání psychiatrů a v soudním znalectví. Termín *duševní choroba* je volně aplikován na mnohé stavy, pro které nebyly nalezeny žádné organické příčiny. Stejně jako v lékařství se však tyto symptomy považují za projevy patologického procesu a jejich intenzita se bere jako měřítko vážnosti choroby. Značná část tradiční psychiatrie považuje tak opadnutí symptomů za „zlepšení“ a jejich zintenzivnění za „zhoršení“ klinického stavu. Dalším dědictvím lékařství v psychiatrii je důraz kladený na stanovení specifické diagnózy. Zatímco u tělesných chorob lze stanovit relativně přesné diagnostické označení, založené na klinickém pozorování a laboratorních testech, v psychiatrii jsou diagnostická kritéria mnohem vágnější a ošidnější. Navíc na rozdíl od diagnózy tělesných chorob nejsou diagnostické kategorie v psychiatrii spojeny s jasně definovaným postupem léčby. V psychiatrii má často důležitou úlohu při stanovení průběhu léčby osobní a profesionální filozofie lékaře a navíc i lidský vztah, který si k pacientu vytvoří. Tak například někteří biomedicínsky orientovaní psychiatři mohou předepisovat elektrošokovou terapii neurotikům, kdežto psychologicky orientovaní psychiatři mohou u psychotiků používat psychoterapii. Práce s lidmi v mimořádných stavech vědomí přivodila pozoruhodné změny v chápání těch emočních a psychosomatických poruch, které nemají žádnou jasně definovanou organickou příčinu. Tato práce jasně ukázala, že všichni v sobě neseme vnitřní záznamy fyzických a citových traumat, z nichž některá jsou biografického nebo perinatálního původu, jiná jsou svou povahou transpersonální. Někteří lidé mohou dosáhnout perinatálních a transpersonálních prožitků v průběhu meditace, u jiných je k tomu zapotřebí metod prožitkové psychoterapie nebo psychedelických sezení. U některých lidí, jejichž psychologické zábrany nejsou příliš silné, se může nevědomý materiál dostat na povrch spontánně uprostřed jejich každodenní činnosti. Když začínáme prožívat symptomy poruchy, která je spíše emoční než organické povahy, je důležité si uvědomit, že zde nejde o počátek „nemoci“, ale že se v našem vědomí objevil materiál, který byl předtím pohřben v nevědomé části naší psyché. Jakmile je tento proces ukončen, symptomy pojící se s tímto nevědomým materiálem jsou jednou provždy zlikvidovány a mohou zcela vymizet. Objevení symptomů tedy neznamená počátek choroby, ale počátek léčebného procesu. Obdobně by se intenzita symptomů neměla považovat za měřítko vážnosti poruchy, ale spíše za ukazatel rychlosti a hloubky léčebného procesu. Kliničtí psychiatři vědí už po desetiletí, že pacienti s nejdrastičtějšími symptomy mají mnohem lepší vyhlídky na uzdravení než ti, kteří mají jen několik zvládnutelných a plíživě se rozvíjejících příznaků. A přesto se tradičně volí léčba, která spočívá v potlačování symptomů. Takový přístup zmírní jejich dynamiku a zabrání jejich úplnému vynoření na povrch, což je situace, o které je známo, že emoční poruchu prodlužuje. Mimořádné stavy vědomí mají sklon fungovat jako vnitřní radarový systém, který vyhledává oblasti s nejsilnějším emočním nábojem a přináší materiál s nimi spojený do vědomí, kde se s ním lze vypořádat. V tomto procesu jsou již dříve existující symptomy zveličeny a „nevědomý“ materiál, který je se za nimi skrývá, se dostává na povrch. Tento proces zesilování symptomů, po němž následuje jejich vyléčení, je obdobný léčebnému systému zvanému homeopatie. Homeopatie nepovažuje symptomy za problém, ale pohlíží na ně jako na projevy léčebného procesu. To je pochopitelné v rozporu s teoriemi moderního západního lékařství. Výzkum zabývající se mimořádnými stavy vědomí také přinesl nové chápání relativní důležitosti postnatálního biografického materiálu. V tradiční psychiatrii považujeme za hlavní zdroje neuróz a mnoha psychosomatických poruch traumatické prožitky z raného dětství, spolu se současnějšími událostmi v pacientově životě. Až na několik výjimek se také psychiatři-teoretici domnívají, že psychotické poruchy nelze vysvětlit jako důsledek psychologických faktorů, ale že musí být způsobeny nějakou vážnou patologií mozku, která dosud nebyla objevena. Nejnovější výzkum však oba tyto

předpoklady silně zpochybňuje. Sledováním pacientů v změněných stavech vědomí jsme objevili, že kořeny jejich neurotických či psychosomatických symptomů často sahají daleko za úroveň postnatální biografie. Zpočátku můžeme sledovat, že symptomy se pojí s traumatickými událostmi, které tato osoba prožila v dětství, přesně tak, jak to popisuje tradiční psychologie. Jestliže však proces pokračuje a prožitky se prohlubují, zjišťujeme, že tytéž symptomy se také pojí s určitými aspekty porodního traumatu. Další kořeny téhož problému pak lze vystopovat ještě dále až k trans-personálním zdrojům, jako je například prožitek z minulých inkarnací, specifické archetypální téma nebo ztotožnění s konkrétním zvířetem. Tak osoba trpící psychogenním astmatem může nejprve znovuprožívat jednu či více událostí z dětství týkajících se dušení, jako téměř utonutí, černý kašel nebo záškrt. Hlubším zdrojem téhož problému pak může být porodní trauma, kdy rovněž šlo o nebezpečí udušení. Na transpersonální úrovni se mohou astmatické symptomy vztahovat k prožitkům uškrcení či oběšení v minulém životě nebo dokonce k prvkům zvířecího vědomí, jako je ztotožnění se zvířecí obětí, kterou dusí hroznýš královský. Pro úplné odstranění této formy astmatu je důležité konfrontovat a integrovat všechny prožitky pojící se s tímto problémem. Hlubková prožitková práce odhalila obdobné víceúrovňové struktury v mnoha stavech, které léčí psychiatrii. Perinatální úroveň nevědomí, které jsme zkoumali v první kapitole, jsou důležitými rezervoáry obtížných emocí a pocitů. Často zjišťujeme, že jsou zdrojem úzkosti, deprese, pocitů bezmoci a méněcennosti, ale i agrese a násilných impulsů. Je-li tento emoční materiál posílen pozdějšími traumaty z dětství, může vést k různým fobiím, depresím, sadomasochistickým sklonům, ke zločinnému chování a hysterickým symptomům. Svalové napětí, bolesti a jiné formy nepříjemných tělesných stavů, které jsou přirozenou součástí porodního traumatu, se mohou později vyvinout v psychosomatické problémy, jako je astma, migrénové bolesti hlavy, žaludeční vředy a ulcerózní kolitida. Při průzkumu třetí perinatální matrice (BPM III) jsme popisovali, jak se tento prožitek může spojovat se silným libidózním vzrušením. Naše první setkání se sexuálními pocity je tedy spojeno s úzkostí, bolestí a agresivitou. Navíc se zde setkáváme i s krví a hlenem, popřípadě i s močí a výkaly. Tyto asociace se zdají být přirozenou základnou vývoje sexuálních úchylek a perverzí, dokonce i tak extrémních, jako je sexuální vražda. Sigmund Freud oťrásl světem, když prohlásil, že sexualita nezačíná v pubertě, ale existuje již v raném dětství. Naše nejnovější výzkumy naznačují, že jsme prožili sexuální pocity nejen v raném dětství, ale už předtím, než jsme přišli na tento svět. I když tato představa se může zdát na první pohled neuvěřitelná, poskytuje velmi hodnověrné vysvětlení zdrojů sexuální patologie, obzvláště v jejích nejextrémnějších a nejbizarnějších projevech. Další pozorování naznačují, že i sebevražedné sklony, alkoholismus a drogová závislost mají perinatální kořeny. Zdá se, že obzvláštní význam má zde velkorysé užívání anestetik při porodu; podání látek, používaných k ulehčení bolesti matky, ucí novorozeně na buněčné úrovni, aby intoxikaci drogami považovalo za přirozenou únikovou cestu z bolesti a obtížných emocí. Tato zjištění nedávno potvrdily i klinické studie, které našly hluboké korelace mezi různými formami sebevražedného chování a konkrétními aspekty biologického porodu. Volba prášků k provedení sebevraždy korelovala s anestetiky použitými při porodu, volba sebevraždy oběšením se skrčením při porodu, a volba krvavé sebevraždy s násilným a vysoce bolestivým porodem. Stejně jako u výše uvedeného příkladu psychogenního astmatu lze přídátne kořeny všech těchto problémů nalézt v trans-personální oblasti - pokus o sebevraždu oběšením se tak třeba vztahuje k prožitkům udušení či oběšení v minulém životě, sebevražda předávkováním prášků má vztah k tématu intoxikace v minulé inkarnaci, a sebevražda násilným způsobem, jako je např. úmyslná havárie automobilu, odráží karmicky významné události, v nichž tato osoba prošla prožitkem s obdobnými charakteristikami. Nové chápání emočních potíží se neomezuje na neurózy a psychosomatické poruchy. Lze je rozšířit i na mnohé extrémní psychologické poruchy, běžně označované jako psychózy. Tradiční snahy vysvětlit různé psychotické symptomy psychologicky nebyly příliš přesvědčivé, zvláště tam, kde se je psychiatrii pokoušeli interpretovat pouze na základě biografických událostí, prožitých v raném dětství. Psychotické stavy často zahrnují extrémní emoce a tělesné pocity, jako je propastné zoufalství, hluboké metafyzické osamění, pekelná tělesná muka, vražedná agresivita, či naopak jednota s vesmírem, extatické vytržení a nebeská blaženost. Během psychotické epizody může dotyčná osoba prožít smrt a znovuzrození nebo dokonce zničení a opětovné stvoření celého světa. Obsah takovýchto epizod je často fantastický a exotický a zobrazuje různé mytologické bytosti, pekelné nebo rajske krajiny, události z jiných zemí a kultur, a setkání s obyvateli jiných světů. Ani intenzitu těchto emocí a pocitů, ani výjimečný obsah



psychotických stavů nelze přesvědčivě odvodit od raných biologických traumat, jako je hlad, odmítnutí, citová deprivace nebo jiné frustrace dítěte. Rozšíříme-li kartografii lidské psyché způsobem, který je popsán v této knize, objeví se mnohé stavy, tradičně připisované neznámému patologickému procesu v mozku, náhle ve zcela jiném světle. Trauma porodu, které tvoří významný aspekt nevědomých procesů, je velice bolestnou a potenciálně životu nebezpečnou událostí, která normálně trvá mnoho hodin. Je tedy jisté mnohem pravděpodobnějším zdrojem extrémních emocí a vjemů než většina událostí v dětství. Dále mytologická témata v mnoha psychotických prožitcích představují normální a přirozenou součást transpersonální oblasti psyché, jak naznačuje Jungova koncepce kolektivního nevědomí a jeho archetypů. Navíc lze vynoření těchto hlubinných prvků z nevědomí považovat za spontánní pokus osvobodit se od důsledků traumatické minulosti a zjednodušit svou činnost. Všechna tato pozorování dovedla mou ženu Christinu a mne k závěru, že mnohé stavy, které jsou v současnosti diagnostikovány jako duševní choroby a léčí se rutinně podáváním potlačujících léků, jsou vlastně psychospirituálními krizemi neboli „spirituál emergencies“, jak jsme to nazvali. Jsou-li správně pochopeny a podpořeny, pak mohou vést k vyléčení a k osobní transformaci. V průběhu staletí se příběhy tohoto typu popisovaly v mystické literatuře jako důležité aspekty duchovní cesty. Hrály důležitou úlohu v životech šamanů, zakladatelů velkých náboženství, svatých, proroků, asketů a zasvěcenců do posvátných mystérií všech věků. V roce 1980 založila Christina Síť pro psychospirituální krize (Spirituál Emergence Network - SEN), světovou organizaci lidí nabízejících podporu a vedení jednotlivcům v takovýchto transformačních krizích, jako alternativu tradičního léčení. Dnes obsahuje adresář SEN tisíce adres lidí ze Spojených států a mnoha dalších zemí světa.

## Psychoterapie a léčebné praktiky

Ve většině existujících psychoterapeutických systémů je cílem pochopit, jak lidská psyché funguje a proč se objevují emoční poruchy. Psychoterapeuti se pak snaží používat teorie, které vytvořili, k tomu, aby změnili způsob, jakým jejich pacienti uvažují, cítí, chovají se a přijímají životní události. Dokonce i v nejméně direktivních formách psychoterapie je terapeut považován za klíčový nástroj léčebného procesu, neboť má dokonalejší znalosti a průpravu než jeho pacient. To se považuje za dostatečnou kvalifikaci k tomu, aby terapeut mohl vést pacientovo sebezkoumání pomocí vhodných otázek a výkladů. Problém spočívá v tom, že jen málo škol terapie se shoduje v základních otázkách týkajících se dynamiky lidské psyché, podstaty psychopatologie či dokonce terapeutických technik. Chápání různých poruch a přístup k nim je vysoce nejednotný a odráží terapeutovo osobní přesvědčení a názory školy, k níž náleží. Navíc neexistují žádné definitivní studie, které by prokázaly, že určité školy jsou při dosahování terapeutických výsledků nadřazeny jiným. Je známo, že „dobří terapeuti“ různých škol dosahují dobrých výsledků a „špatní terapeuti“ špatných. Navíc se zdá, že výsledné změny u pacientů mají jen málo společného s tím, co se terapeuti domnívají, že dělají. Je zcela pravděpodobné, že úspěch psycho-terapie vůbec nesouvisí s technikou terapeuta a s obsahem slovní interpretace, ale je závislý na takových faktorech, jako je kvalita lidského vztahu při terapeutických sezeních, stupeň vcítění do pacientových problémů a pocit pacienta, že je bezpodmínečně akceptován. V tradičních verbálních psychoterapiích se od pacientů očekává, že poskytnou informace o svých současných i minulých problémech a eventuálně sdělí své sny, které podle představ terapeutů mohou poskytnout vhledy do nevědomí. Pak je na terapeutovi, aby rozhodl, co z toho je psychologicky relevantní. Tak se freudovští analytici soustřeďují na sexuální záležitosti, adlerovští terapeuti zdůrazňují materiál vztahující se k pocitům méněcennosti a touze po moci, následovníci Karen Horneyové společenské faktory atd. Naproti tomu práce s mimořádnými stavy vědomí se vyhýbá problémům teoretických rozdílů mezi různými školami a terapeutově roli jako vykladače psychologického materiálu. Již jsem se zmínil o tom, že ve změněných stavech vědomí se automaticky vybírá a přenáší do vědomí materiál s nejsilnějším emočním nábojem. Zároveň se také mobilizují naše vlastní vnitřní léčebné síly s jejich hlubokou moudrostí a energií. Ať se snažíme sebevíc napodobovat tyto přirozené léčebné pochody, žádná psychoterapeutická škola se k nim ani zdaleka nemůže přiblížit. Nejdůležitější požadavek na terapeuta pracujícího s mimořádnými stavy vědomí nespočívá v tom, aby zvládl konkrétní techniky a vedl pacienta předepsaným směrem, ale aby přijal spontánní dynamiku tohoto procesu a plně mu důvěřoval. Je nutné to dělat zcela bezpodmínečně, i když občas terapeut rozumově plně nechápe, co se děje. Tento přístup může

být velice obtížný pro mnoho profesionálů, kteří jsou hluboce závislí na teoretickém vedení své školy. Zde symptomy mizejí a dochází k osobnostním transformacím bez jakéhokoliv aktivního zásahu a úsilí ze strany terapeuta, v důsledku série nepředvídatelných zážitků. Ty mohou být biografické, perinatální, transpersonální nebo i všechny tři střídavě či najednou. V holotropních sezeních, při práci s klienty v psychospirituálních krizích a v tisících psychedelických terapeutických sezeních jsem byl během let svědkem mnoha dramatických vyléčení a pozitivních změn osobnosti, které se zcela vy-mykaly veškeré mé snaze o racionální pochopení. Při práci s mimořádnými stavy vědomí se role terapeuta a pacienta naprosto liší od jejich úloh v tradiční psychoterapii. Terapeut zde není aktivním činitelem, který u pacienta způsobuje změny pomocí konkrétních zásahů, ale je to člověk, který inteligentně spolupracuje s vnitřními léčebnými silami pacienta. Toto chápání úlohy terapeuta je v souladu s původním významem řeckého slova *thera-peutes*, což znamená „osoba, která napomáhá při léčebném procesu“. Shoduje se také s přístupem k psychoterapii C. G. Junga, který se domníval, že úkolem terapeuta je zprostředkovat pacientovi kontakt a komunikaci s jeho vnitřním Já, které pak řídí proces proměny a „individuace“. Moudrost, která se tu uplatňuje, vychází z kolektivního nevědomí a zdaleka přesahuje znalosti, které jsou terapeutovi rozumově dostupné. I když terapeut i jeho pacient mohou občas pociťovat frustraci vzhledem k nedostatku racionálního chápání průběhu léčebného procesu, jsou dramatické pozitivní změny, kterých pacient dosáhne v relativně krátkém časovém období, více než dostatečnou kompenzací. U tohoto typu práce je zřejmé, že nelze používat pevné koncepční rámce, které násilně zařazují pacientovy problémy do předem uspořádaných teoretických přihrádek. Jung zastával podobný názor na terapii; byl si jasně vědom, že neexistují žádné záruky, že to, co sledujeme při určitém terapeutickém sezení, už někdo někdy pozoroval a že to lze pochopit v rámci existujících škol. Lidská psyché je bez hranic a má zřejmě nevyčerpatelné zdroje a tvůrčí schopnost. Z tohoto důvodu je možné, že o průběhu terapie můžeme často sledovat nebo prožívat jevy, které nikdo nikdy předtím nepozoroval. Tím se terapeutická práce stává vzrušujícím a stále pokračujícím dobrodružstvím, které je na každém kroku naplňováno objevy a novým poznáním.

## Kořeny lidského násilí a současná globální krize

Meei nejdůležitější důsledky nového modelu lidské psychiky patří vzhledy sociálně-politické povahy. Pokusy tradiční vědy nabídnout hodnověrné vysvětlení neuvěřitelných krutostí, které charakterizují velkou část lidských dějin, jsou obecně nepřesvědčivé a zdaleka nesplňují očekávání. Představa člověka jako „nahého opa“, který v sobě chová vražedné instinkty, jež jsou dědictvím z jeho zvířecí minulosti, nedokáže vysvětlit to, co psychoanalytik Erich Fromm nazval „zlobnou agresivitou“, která je výhradně lidská. Zatímco zvířata bojují o potravu, sexuální příležitosti a územní nároky, žádné zvíře v přírodě se nedokáže ani zdaleka přiblížit k nesmyslným krutostem páchaných lidskými bytostmi. Psychologické snahy o vysvětlení našeho násilí na základě postnatálně biografického modelu lidského vědomí jsou stejně frustrující a nedostatečné. Již jsem se zmínil o neúspěchu tradičního biograficky orientovaného modelu vysvětlit individuální psychopatologii; jeho nepřiměřenost je ještě zřejmější, snažíme-li se jej používat na masovou psychopatologii krvavých válek, revolucí, krutosti totalitních režimů, bestialnosti koncentračních táborů a genocidy. Co se týká extrémně násilného chování jednotlivců, emoční traumata z raného dětství jednoduše nemohou adekvátně vysvětlit úchylné chování takovýchto rozměrů. Psychologická traumata spojená se zážitky, jež utvářely naši psychiku po narození, nepostačují k vysvětlení hrůz nacismu, zvěrstev Stalinova režimu nebo zrůdného chování v souvislosti s africkým apartheidem. Rozšíříme-li však koncepční rámec a přidáme-li perinatální a transpersonální perspektivy, které odhalujeme v mimořádných stavech vědomí, začínají takovéto události být snáze pochopitelné. Při porodním traumatu jde o zoufalý boj o život s potenciálem stát se zdrojem mnoha extrémních emocí. Jako událost, kterou všichni sdílíme, má porod schopnost vyvolat psychologické úchylny v masovém měřítku, kdy se statisíce lidí mohou podílet na společném zážitku úžasného rozměru. Archetypy kolektivního nevědomí by mohly také být zdrojem masové psychopatologie, nebot' jsou obdařeny mimořádnou psychickou silou, která překračuje veškeré individuální hranice. Jelikož jsou součástí kolektivního nevědomí, jsou také svou vlastní podstatou nadosobní. Válka je samozřejmě velice složitý problém, který zahrnuje mnohé faktory a má historické, politické, ekonomické i psychologické kořeny. V žádném případě se tedy nedomnívám, že válku lze zredukovat pouze na psychologické příčiny. Zatímco se však viditelnějším aspektům konfliktů existujících mezi národy vě-

novala v minulosti značná pozornost, psychologické dimenze a kořeny těchto krizí byly ignorovány. Moderní výzkum vědomí zde nabízí některé zajímavé vhledy a vodítka. Materiál, který se v mimořádných stavech vynořuje z nevědomí, často obsahuje témata války, totalitních režimů, revolucí, hrůz koncentračních táborů a genocidy. Scény vyjadřující tato témata mohou být maximálně intenzivní, a lze je prožívat s plným spektrem emocí a fyzických pocitů jak obětí, tak pachatelů. Je-li sezení pod vlivem BPM II, prožívá dotyčná osoba pocity dítěte, které je sevřeno svalovými kontrakcemi dělohy, než se otevře děložní hrdlo. Tyto pocity jsou často doprovázeny scénami z lidských dějin, prožívanými v úloze obětí. Takovéto zážitky zahrnují ztotožnění s obyvateli zdeptanými totalitním režimem, s civilisty trpícími za války, s vězni koncentračních táborů a s utlačovanými všech dob. Scény tohoto druhu se objevují dokonce i při sezeních s lidmi, kteří tyto situace v reálném životě nikdy osobně neprožili; přesto má jejich nevědomí důvěrnou znalost všech příslušných emocí a vjemů. Jakmile se proces přesune do BPM III, osoba se ztotožňuje s plodem, který se snaží po otevření děložního hrdla ze všech sil uniknout z porodního kanálu. V této době se povaha doprovázejících sociálně politických témat dramaticky mění. I nadále se zde objevují násilné scény, ale nyní se jednotlivec také ztotožňuje s rolí agresora. Proces osciluje mezi ztotožněním s obětí i s pachatelem; čas od času se lze stát i vnějším pozorovatelem. Převládajícím tématem je zde revoluce a boj za osvobození z ujařmení. Útlak se stal nesnesitelným a tyran musí být svržen. Cílem je dosáhnout svobody, v níž člověk může znovu „volně dýchat“. Tyto prožitky mohou zahrnovat scény z francouzské nebo ruské revoluce, z americké občanské války a z jiných bojů za svobodu. A skutečný okamžik porodu je často doprovázen scénami zobrazujícími vítězství v různých revolucích nebo konce válek. Bohatá a všeobsáhlá povaha emocí a fyzických pocitů, týkajících se těchto prožitků, naznačuje, že nejsou uměle vykonstruovány ze zdrojů, jako jsou dob-rodružené knihy, filmy a televizní pořady. Zúčastnil jsem se tisíců terapeutických sezení, při kterých šlo o materiál tohoto druhu, a jsem naprosto přesvědčen, že tyto zážitky mají svůj původ v kolektivním nevědomí. Jakmile při svém vnitřním sebezkoumání dosáhneme úrovně vzpomínek na porodní trauma, zdá se, že se tím otevře brána do kolektivního nevědomí, kde máme přístup k prožitkům lidí, kteří prošli podobným utrpením ve skutečném životě.

## Tyranie stínu ega

V průběhu více než dvaceti let pozorování tohoto druhu jsem se stále více přikláněl k velmi reálné možnosti, že perinatální úroveň našeho nevědomí, součást naší psyché, která tak důvěrně „zná“ dějiny lidského násilí, je možná opravdu z velké části odpovědná za války, revoluce a obdobné krutosti. Chtěl bych proto uvést ještě další důkaz, který nepochází z moderního výzkumu vědomí, ale z pečlivého historického výzkumu. Po vydání mé první knihy *Říše lidského nevědomí* (Realms of the Human Unconscious) jsem dostal dopis od newyorského psychoanalytika a novináře Lloyda de Mauseho. De Mause je jedním ze zakladatelů psychohistorie, oboru, který aplikuje nálezy hlubinné psychologie na dějiny a na politiku. Psychohistorici studují taková témata, jako je vztah mezi dětstvím politických vůdců a jejich systémem hodnot a procesy rozhodování. Rovněž se pokoušejí stanovit souvislosti mezi praktikami ve výchově dětí v určitém historickém období a povahou válek a revolucí. V té době Lloyd de Mause projevil veliký zájem o má pozorování týkající se traumatu porodu a jeho možných sociálně-politických dopadů, neboť podporovaly výsledky jeho vlastního výzkumu. De Mause po mnoho let studoval psychologické aspekty období, jež bezprostředně předcházela válkám a revolucím. Zajímalo ho, jak mohou vojevůdcové úspěšně zmobilizovat masy mírumilovných civilistů a přeměnit je ve stroje na zabíjení a ničení. Jeho přístup byl velice originální a tvůrčí; kromě analýzy historických zdrojů čerpal velmi významná psychologická data z populárních karikatur, vtipů, snů, osobní imaginace, přechytlivostí, okrajových poznámek řečníků, a dokonce i čmáranic a škrábanic na okrajích hrubých náčrtků politických projevů. Do doby, než se se mnou spojil, už tímto způsobem zanalyzoval sedmáct situací, předcházejících vypuknutí válek a revolučních zvrátů, jež pocházely z mnoha staletí, od starověku až po současnou dobu. Překvapilo ho mimořádné množství slovních obrátů, metafor a představ, týkajících se biologického porodu, jež v tomto historickém materiálu našel. Vojevůdcové a politici při popisu kritických situací a při vyhlášení válek typicky použijí termíny, které stejně dobře platí i pro perinatální krizi. Obviňují nepřítele, že „nás dusí a škrtí“, že „nám z plic vymačkává poslední zbytky dechu“, že „nás vězní“ a „nedává nám dostatek prostora k životu“ (Hitlerův *Lebensraum*). Stejně časté jsou odkazy na temné jeskyně, tunely a matoucí labyrinty, nebezpečné propasti,

do kterých by nás mohl někdo svrhnout, a hrozba zaplavení či utonutí. Obdobně i příslib řešení přichází ve formě perinatálních obrazů - vůdcové slibují, že nás dovedou „ke světlu na konci tunelu“, že „nás vyvedou z labyrintu“, a ujišťují nás, že po porážce utlačovatele bude každý moci znovu „svobodně dýchat“. Výzkumy Lloyda de Mauseho zahrnovaly mimo jiné takové osobnosti jako Alexandra Velikého, Napoleona, císaře Viléma II., Adolfa Hitlera, Chruščova a Kennedyho. Symbolismus porodu našel i v prohlášeních admirála Šimady a vel-vyslance Kurassy před útokem na Pearl Harbor. Obzvláště tragické se zdálo užití perinatálního jazyka v souvislosti s výbuchem atomové bomby nad Hirošimou. Letadlo dostalo jméno pilotovy matky Enola Gay, bomba sama měla přezdívku „Chlapeček“ (Little Boy), hrdě namalovanou na svém boku, a smluvený kód, vyslaný do Washingtonu po úspěšném svržení bomby, zněl „Dítě se narodilo“ (The baby was born). Od doby naší korespondence nashromáždil Lloyd de Mause mnoho dalších historických příkladů a ještě hlouběji propracoval svou tezi, že naše vzpomínky na perinatální trauma mají důležitou úlohu v násilných socio-politických událostech. Další potvrzení těchto spojitostí můžeme najít ve vynikající knize Sama Keena *Tváře nepřítele* (The Faces of the Enemy). Keen shromáždil jedinečnou sbírku válečných plakátů, kreslených seriálů a karikatur z nejrůznějších historických období a kultur. Dokázal, že způsob, jakým je nepřítel popisován a zobrazován v době války nebo revoluce, je nadčasový stereotyp, s velmi omezenými varia-cemi, který má velmi málo společného se skutečnými rysy dotyčné kultury. Podle Keena jsou údajné obrazy nepřítele v podstatě *projekcemi potlačovaných a nepřiznávaných stinných aspektů naší vlastní nevědomé mysli.*<sup>1)</sup> I když bychom samozřejmě v lidských dějinách našli případy „spravedlivých válek“, ti, kteří podněcují válečnou činnost, typicky substituuji vnější cíle za problematické prvky ve své vlastní psychice, s nimiž by se měli vypořádat ve vnitřní psychologické práci na sobě. Teoretický rámec Sama Keena nezahrnuje výslovně perinatální oblast nevědomí. Analýza jeho materiálu však odhaluje neobyčejné množství symbolických obrazů, které obsahují prvky charakteristické pro BPM II a BPM III. Nepřítel je běžně zobrazován jako nebezpečná chobotnice, zlý drak, mnohohlavá saň, obrovská jedovatá tarantule nebo všepohlcující mořská obluda. Jiné často používané symboly zahrnují zlé kočkovité šelmy nebo dravé ptáky, nestvůrné žraloky a zlověstné plazy, zvláště zmijs, chřestýše a hroznýše. V obrazech z válek, re-volucí a politických krizí je také hojnost scén popisujících skrčení či drcení, nebezpečné víry a zrádné pohyblivé písky. Srovnání maleb z mimořádných stavů vědomí, zobrazujících perinatální prožitky, s historickou obrazovou dokumentací shromážděnou Lloydem de Mausem a Samem Keenem poskytuje pádný důkaz pro perinatální kořeny lidského násilí. Podle vhlédů, získaných jak pozorováními změněných stavů vědomí, tak nálezy psychohistoriků, si neseme všichni ve svém hlubokém nevědomí nesmírně silné energie a emoce, spojené s porodním traumatem, které jsme patřičným způsobem nezvládli a neasimilovali. Pro některé z nás mohou být tyto aspekty naší psychiky zcela nevědomé, kdežto jiní si mohou do různé míry jejich vliv uvědomovat. Je-li materiál tohoto typu aktivován znitra nebo reálnými událostmi vnějšího světa, může vést k bizarní individuální psychopatologii včetně násilí, pro které neexistuje žádná zjevná příčina. Zdá se, že z neznámých důvodů může vliv perinatálních oblastí nevědomí současně zesílit u velkého počtu lidí, což vytváří obecné ovzduší napětí, úzkosti a očekávání. Vůdce, jako byl Hitler, je pak osoba ovlivněná perinatálními energiemi víc než ostatní lidé v jeho kultuře, která má zároveň schopnost manipulovat kolektivním chováním celého národa. Tato kombinace pak umožňuje potlačit vlastní nepřijatelné (a nevědomé) pocity („stínu“ podle Jungovy terminologie) a promítat je do vnější situace. Za nepřijemné kolektivní pocity se učiní zodpovědným nepřítel a jako řešení se nabídne vojenská intervence. Válka poskytuje příležitost odhodit psychologické zábrany, které normálně udržují nebezpečné perinatální tendence pod kontrolou. Freudovo superego, psychologická autorita vyžadující zdrženlivost a civilizované chování, je nahrazeno „válečným superegem“; dostává se nám chvály za totéž chování, které by bylo v době míru nepřijatelné nebo dokonce zločinné - za vraždu, nevybíravé ničení a loupění. Jakmile vypukne válka, může být ničivým a sebezničujícím impulzům dán volný průchod. Perinatální prvky, s nimiž se normálně setkáváme v podobě introspektivních zážitků v určitém stadiu procesu hlubokého zkoumání své psýché a osobní transformace (BPM II a BPM III), jsou nyní zjevné v reálných situacích kolem nás - v boji muže proti muži na bitevním poli, při bombardování měst za bojovými liniemi nebo ve formě televizních zpráv. Různé bezvýchodné situace, sadomasochistické orgie, sexuální násilí, bestiální a démonické chování, explozivní uvolňování energie a skatologie - které obvykle spojujeme s perinatálními představami - se odehrávají za válek a revolucí v každodenním životě s

mimořádnou živostí a silou. Jednání pod vlivem nevědomých agresivních impulzů - ať už k němu dochází individuálně v sebezničujícím chování či v mezilidském konfliktu, nebo kolektivně ve válkách a revolucích - nevede k pozitivní transformaci, k níž by došlo, kdybychom plně dovedli do vědomí a zpracovali tentýž materiál v terapeutickém kontextu, neboť k tomu nám zde chybí vhled a terapeutický úmysl. Dokonce ani tehdy, vyústí-li násilné chování ve vítězství, není dosaženo cíle nevědomých porodních vzpomínek - jenž byl nevědomou hnací silou za těmito událostmi. Ani to nejtriumfálnější vnější vítězství nemůže přinést to, co nevědomí očekávalo, nebo več doufalo: vnitřní pocit emočního osvobození a duchovního znovuzrození. Brzy po počátečním opojení z triumfu přichází střízlivé probuzení, po kterém následuje hořké zklamání. A obvykle netrvá dlouho, než se z trosk vynoří přesná sklon aktivovat nevědomé perinatální prvky a nakonec vybuchnou v násilném povstání a vzpouře. Významné kořeny velkých sociálně politických zvrátů můžeme nalézt i na transpersonální úrovni. C. G. Jung se domníval, že archetypy kolektivního ne-vědomí nejen ovlivňují chování jednotlivců, ale také ovládají i velká historická hnutí. Tak například v desetiletí před vypuknutím druhé světové války Jung nacházel ve snech svých německých pacientů mnohé prvky z nordického mýtu o „ragnaroku“ neboli soumraku bohů. Došel k závěru, že tento archetyp se vy-nořuje v kolektivní psyché německého národa, a předpověděl, že to povede k velké světové katastrofě, která se nakonec ukáže pro německý národ sebezničující. V mnoha případech demagogičtí vůdcové používají konkrétně archetypální obrazy k dosažení svých politických cílů. Tak Hitler využil mytologických motivů nadřazenosti nordické rasy a tisícileté říše, stejně jako prastarých árijských symbolů svastiky a orla. Ajatolláh Chomejni a Saddám Husajn podnítili představitost svých muslimských stoupců odkazy na *džihád*, tedy svatou válku proti nevěř-cům. I když není snadné přinést v této oblasti konečný důkaz, studium perinatálních a transpersonálních úrovní lidské psyché slibuje nové a vzrušující možnosti pro hlubší chápání lidských dějin a kultury. Možná nejpřitažlivější z těchto nových vhladů jsou ty, které se vztahují k současné celosvětové krizi. Všichni máme pochybnou čest žít v době, kdy drama světové historie dosahuje svého vyvrcho-lení. Násilí, hrabivost a nenasytost, které formovaly lidské dějiny v minulých staletích, dosáhly takových rozměrů, že by snadno mohly vést nejen k úplnému zničení lidského druhu, ale i k vyhubení veškerého života na této planetě. A zdá se, že různé diplomatické, politické, vojenské, ekonomické a ekologické snahy o nápravu současného kurzu vedou spíš k horšímu než k lepšímu. Je zcela možné, že naše snahy o mír jsou neúspěšné proto, že žádný z našich dnešních přístupů se nezabývá dimenzí, která je zřejmě v samém centru globální krize, totiž lidskou psyché. Na světě je dostatek bohatství, které by zaručilo dobré životní podmínky pro každého člověka na povrchu zeměkoule. Obdobně není zapotřebí, aby miliony lidí umíraly na nemoci, pro které má současné lé-kařství účinné léky. Moderní věda má k dispozici potřebné znalosti k rozvoji čistých a obnovitelných zdrojů energie a k tomu, aby zabránila zhoršování našeho fyzického prostředí. Hlavní překážkou, která stojí v cestě lepší budoucnosti Homo sapiens, je současná evoluční úroveň našeho vědomí. Taje nejzákladnější příčinou nesmyslného rabování přírodních zdrojů, znečišť-ování našich vod, vzduchu a pů-dy, a ostudného utrácení nepředstavitelných sum peněz i energie na šílenství závodů ve zbrojení. Z tohoto důvodu je důležité dozvědět se co nejvíce o psy-chologických a spirituálních dimenzích krizové situace, které všichni čelíme. V našem moderním světě jsme promítli navenek mnoho základních prvků BPMIII. V procesu vnitřní transformace na individuální úrovni se musíme těmito tématy zabývat, prožít je a vyrovnat se s nimi. Tytéž prvky, s nimiž se setkáváme v procesu psychologické smrti a znovuzrození v našich vnitřních prožitcích, se dnes objevují jako televizní obrazy v našich večerních zprávách. Vidíme roz-poutávání agresivních impulzů obrovských rozměrů ve válkách a revolučních zvratech po celém světě, v rostoucí kriminalitě, terorismu a rasových nepokojích. Sexuální zážitky a chování na sebe berou bezpříkladné formy, projevující se mnoha pozitivními i negativními způsoby, jako sexuální svoboda mládeže, pro-miskuita, manželství na zkoušku, homosexuální osvobození, sadomasochistické salony, otevřeně pornografické knihy, hry a filmy, a mnohé další. V moderním světě se rovněž stále více projevuje démonický prvek. Stoupající zájem o satanské kultury a čarodějnictví, zvyšující se popularita knih a hororových filmů s okultními náměty a satanské zločiny tuto skutečnost jen dosvědčují. Skatologická dimenze je zřejmá z pokračujícího průmyslového zamořování, hromadění odpadků v globálním měřítku a rapidně se zhoršujících hygienických podmínkách ve velkých městech. Mnozí lidé, s nimiž jsme pracovali, nám nabídli velice zajímavé náhledy na tuto situaci. V posledních několika desetiletích stovky lidí vyjádřili přesvědčení, že se lidstvo nachází na kritické křižovatce a že ho čeká buď

kolektivní zničení nebo dramatický evoluční skok ve vědomí nesmírných rozměrů. Zdá se, že jsme všichni součástí procesu, který je kolektivní obdobou psychologické smrti a zno-vuzrození, již tolik lidí prožilo individuálně ve změněných stavech vědomí. Bu-deme-li pokračovat v konkretizaci destruktivních tendencí z našeho nevědomí, pak nepochybně zničíme sebe i veškerý život na naší planetě. Pokud se nám však podaří zvnitřnit tento proces v dostatečně velkém měřítku, mohlo by to vést k evolučnímu procesu, který by nás mohl dovést stejně daleko od našeho současného stavu, jako jsme teď vzdáleni od primátů. I když se to na první pohled může zdát utopické, je možné, že to je naše jediná reálná šance. Po dlouhá léta jsem byl svědkem hluboké proměny lidí, kteří se zabývali seriózním a systematickým vnitřním hledáním. Někteří z nich meditovali a prováděli pravidelná duchovní cvičení. Jiní prožili spontánní epizody psychospirituálních krizí, nebo se zúčastňovali různých forem prožitkové psychoterapie a sebezkoumání. Jak se snižovala úroveň jejich agresivity, stávali se klidnějšími, spokojenějšími sami se sebou a tolerantnějšími k druhým. Značně vzrostla jejich schopnost těšit se ze života, zvláště z prostých radostí každodenní existence. Hluboká úcta k životu a ekologické uvědomění patří mezi nejčastější důsledky psychospirituální proměny, která provází odpovědnou práci s mimořádnými stavy vědomí. Totéž se týká duchovního vývoje mystické povahy, která se zakládá na osobním prožitku. Jsem přesvědčen, že hnutí k plnějšímu uvědomění si našich nevědomých tendencí velmi zvýší naše šance na přežití planety. Doufám, že tato kniha přispěje k tomuto cíli tím, že nabízí pomoc a vodítko těm, kteří si tuto cestu zvolí, nebo po ní již krácejí.